

Grant & Patten
Booksellers
155 West Street
DUBLIN

J A Teller de Syon

OROSIUS. Historiae. Veenna,

Hermann Liechtenstein c. 1475

2nd
ed

Inc.

1444

de Villan sub per 100 pag

Hain 1209^a
BMC VII 1035
Goff 0.97

CUE/1
~~ADD 1 MS~~

Lichtenstein's earliest book
(See BMC)

all RB

Mount Street

926

THE
 OFFICE
 OF THE
 SECRETARY
 OF THE
 TREASURY
 WASHINGTON
 D. C.

S. M.

SCIAS VELIM HUMANISSIME
LECTOR: AENEAM VVLPEM
VICENTINVM PRIOREM SAN
CTAE CRVCIS ADIVTORE
LAVRENTIO BRIXIENSI HIS
TORIAS PAVLI OROSII: QVAE
CONTINENTVR HOCCODICE:
QVAM ACCVRATISSIME PO/
TVIT: CASTIGASSE: CUI NON
IMPROBANDO SANE LABORI
SI QVID EX INGENIO TVO
VEL MELIVS: VEL APTIVS AD
DENDVM PVTABIS: ID HONO
RE EIVS INTEGRO FACIAS:
OBSEURO: QVOD EST NON
INGRATI ANIMI OFFICIVM.

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIA
RVM INITIVM AD AVRELIVM AVGVSTINVM.

p

RAECEPTIS tuis parvi beatissime pater Au
gustine. atque utinā tā efficaciter:quam libēter.
quanquā ego in utranvis partē parv de explicito
mouear:rectene:an secus egeri . Tu enim iā isto
iudicio laborasti : utrūne hoc : quod præciperes
possem.Ego aut̄ solius obedientiæ: si tamen eam
uolūtate conatuque decoravi:testimoio cōtētus
sum. Nā & i magna magni patrifamilias domo
cum sint multa diuersi generis aīalia adiur̄ into

familiaris rei comoda:non est tamen canū cura postrema:
quibus solis natura insitū est:uoluntarie ad id: quo præparan/
tur:urgeri:& pingēitā quādā obediētīæ formulā sola discipli/
nati treoris expectatiōe suspēdi : donec ad pagēdi licētiā nutu
signoue mittatur.Habēt enī proprios appetitus:quatū brutis
excellētiore:s: tātū rationabilibus p̄p̄iquates:hoc ē discernere/

amare/seruire.Nā discernētes inter dominos atq̄ extraneos non eos:quos inse/
ctatur:oderunt:sed p̄ his:quos amant/zelant. & amātes dominū ac domū nō
q̄si ex natura apti corporis uigilātes:sed ex cōscientia solliciti amoris inuigilāt.
Vnde etiam mystico sacramento in euangeliis : quod edant micas catelli sub
mensa dominorum & Chananæa mulier non erubuit dicere : & dominus non
fastidiuit audire . Beatus etiam Tobias ducem āgelum sequens canē comitē
habere non spreuit.Igitur generali amori tuo speciali amore cōnexus uolūtati
tuæ uolēs parui.Nam:cum subiectio mea præcepto paternitatis tuæ factum
debeat:totumque tuum sit: quod ex te ad te redit:opus meū hoc solo cumula
tius reddidi:quod libens feci.Præceperas mihi:uti aduersus uaniloquā prau/
tatem eorum: qui alieni a ciuitate dei ex locorū agrestium compitis & pagis
pagani uocātur:sue gentiles: quia terrena sapiunt:qui cum futura nō quærat:
præterita aut obliuiscantur:aut nesciant: præsentia tamen tēpora:ueluti malis
extra solitum infestatissima:ob hoc solum:quod creditur christus:& colitur
deus:idola autem minus coluntur:infamant.præceperas ergo : ut ex omnibus
quæ haberi ad praesens possunt historiārum atque annalium fastis: quæcunq̄
aut bellis graua:aut corrupta morbis:aut fame tristia : aut terrarū motibus
terribilia:aut inundationibus aquarū insolita:aut eruptionibus igniū metuēda:
aut ictibus fulminum plagisque grandinum sēua:uel etiā parricidiis flagitiisq̄
miserā p̄ trāfacta retro sæcula repperissem:ordinato breuiter uoluminis textu

1444

explicarem: maxime cum reuerentiam tuam perficiendo aduersum hos ipsos
 paganos. xi. libro insistentem: quorum iam. x. orientes radii mox: ut de specula
 ecclesiasticæ claritatis elati sunt: toto orbe fulserunt: leui opusculo occupari
 nõ oporteret: & sanctus filius tuus Iulianus Carthaginēsis seruus dei satis fieri
 super hac re petitioni suæ eadem fiducia: qua poposcit: exigeret: dedi operã. &
 me ipsum in primis confusione pressi: cui plerūque reputati supra modum ex
 æstuauisse præsentium clades temporū uidebātur. Nactus sum eni præteritos
 dies non solum æque: ut hos graues: uerum etiam tanto atrocius miseros: q̄to
 longius a remedio ueræ religionis alienos: ut merito hac scrutatione claruerit
 regnasse mortem auidam sanguinis/ dum ignoratur religio: quæ prohiberet a
 sanguine. Ista illucescente illam constupuisse. illam concludi: cum ista iam
 præualeat. illam penitus nullam futuram: cum hæc sola regnauit: exceptis
 uidebitur et semotisque illis diebus nouissimis sub fine sæculi / & sub apparitione
 antichristi: uel etiam sub conclusione iudicii: quibus futuras angustias: quales
 ante non fuerant/ dominus christus per scripturas sacras sua etiã cõtestatione
 prædixit. cum secundū ipsum quidem: qui & nũc / & semper est / modū: uerum
 apertiore ac grauiore discrimine per intolerabiles tribulationes temporū illorū
 sanctos probatio: impios perditio consequetur. Et quoniam omēs p̄p̄modū
 tam apud Græcos: quam apud Latinos studiosi ad scribēdum uiri: qui res ge
 stas rerum populorūq̄ ob diuturnam memoriã uerbis propagauerūt: initium
 scribēdi a Nino Beli filio rege Assyriorum fecerunt: qui cum opinione cæca
 mūdi originem/ creaturamque hominū sine initio credi uelint: coepisse tamē
 ab hoc regna bellaque definiunt: quasi uere eatenus humanum genus ritu pe
 cudum uixerit. & tunc primum: ueluti ad nouam prouidentiam concussū
 suscitatumque uigilauerit.

De miseria hominum per peccata ab initio.

Go initium miseriæ hominum ab initio peccātis hominis ducere
 institui: paucis duntaxat iisdemque breuiter delibatis. Sūt autē
 ab Adam primo homine usque ad Ninum magnum: ut dicunt/
 regem: quando natus est Abraam: anni tria milia .xxxiiii: qui ab
 omnibus historiographis uel omitti: uel ignorati sunt. ANino autē uel Abraã
 usque ad Cæsare Augustū: idest usque ad natiuitatem christi: quæ fuit anno
 imperii Cæsaris. xlii: cum facta pace cum Parthis Iani portæ clausæ sunt: &
 bella toto orbe cessarunt: colliguntur anni duo milia. xv: in quibus inter se au
 ctiores scriptoresque omnium ocia negociaque triuerūt. Quapropter res ipsa
 exigit ex his libris quam breuissime uel pauca attingere: qui originem mūdi
 loquentes præteritorū fidem anuntiatione futuroꝝ: & post subsequa p̄batiõe

fecerunt: non quo auctoritate eorū cuiquā uideamur ingerere: sed quod opæ precium sit de opinione uulgata: quæ nobis cum omnibus cōmunis ē cōmone. Primum: quia: si diuina prouidentia: quæ sicut bona ita pia & iusta est: agitur homo & mundus: hominem autem / qui conuertibilitate naturæ & libertate licentiæ infirmus & contumax est: sicut pie gubernare egenum opis oportet: ita iuste corripi immoderatæ libertatis necesse est: iure ab initio hoīs per bona malaque alternātia exerceri hunc mundū sentit quisquis per se: at que in se humanum genus uidet. Deinde cum ab ipso primo homine peccatū punitione peccati coepisse doceamur: porro autem cum etiam isti de medijs temporibus incobantes: quanuis superiorū nusquā meminerint: nihil nisi bella cladesque descriperint: quæ bella quid aliud dicenda sunt. nisi urgētia i alterutrum mala: mala autem huiusmodi: quæ tunc erant: sicut & nūc sunt: quātū sunt: sine dubio aut manifesta peccata sunt: aut occultæ punitiōes peccatorū: quid impedimenti est nos eius rei caput pādere: cuius illi corpus expresserint: & priora illa sæcula: quæ multo numerosiora monstrabimus: uel tenuissimo testari relatu similes miserias pertulisse! Dicturus igitur ab orbe cōdito usque ad urbem conditam: dehinc usque ad Cæsaris p̄cipatū natiuitatē q̄ christi: ex quo sub potestate urbis orbis māsit imperiū: uel etiā usque ad dies nostros: in quantum ad cognitionem uacare suffecero: cōsuetudines generis humani / & ueluti per diuersas partes ardentem malis mundū: face cupiditatis icensum e specula ostētaturus: necessarium reor: ut primum ipsum terrarum orbem: quem inhabitat humanum genus: sicut est a maioribus trifarie distributus: deinde regionibus prouinciisque determinatus expediā: quo facilius cū locales bellorum morborumque clades ostentabuntur: studiosi quique non solū rerū ac temporum: sed etiam locorum scientiam cōsequātur.

Maiores nostri in tres partes totū mundū diuississe.

m
 Aiores nostri orbē totius terræ oceani limbo circūseptū triquadru statuere. eiusque tres partes Asiam / Europam / & Aphricā uocauerunt: quanuis aliqui duas: hoc est Asiā: ac deide Aphricā in Europa accipiendam putauerint. Asia tribus partibus oceāo circūcineta per totam transuersi plagam orientis extenditur. Hæc occasum uersus a dextera sui sub axe septentrionis icipientē contingit Europā. a sinistra Aphricam dimittit. sub Aegypto uero & Syriamare nostrū: quod magnū generaliter dicimus: habet. Europa icipit septentrionalis a flumie Tanai: qua Rhiphæi mōtes Sarmatico auersi oceano Tanai fundunt fluium: qui præteriens aras ac rermynos Alexātri magni in Rhobascorū finibus sitos Maxo / tidas auget paludes: quarum immensā exundatio iuxta Theodosiam urbem

Euxinum pontū late īgreditur. Inde iuxta Constantinopolim lōge mittūtur angustia: donec eas mare hoc: quod dicimus nostrum accipiat. Europæ in Hispania occidentalis oceanus terminus est maxime ubi apud Gades insulas Herculis columnæ uisuntur. & Tyrrheni maris faucibus oceani æstus imittitur. Aþricæ principium est a finibus Aegypti urbisque Alexandria: ubi Parethonium ciuitas sita est super hoc mare magnum: quod omnes plagas terrasque medias interluit. inde per loca: quæ accolæ catabathynon uocant: haud procul a castris Alexandri magni: & super lacum Caleartium: deinde iuxta superiorum fines Anasitarum missa in transuersum per Aethiopica deserta meridianum cōtingit oceanum. Termini Aþricæ ad occidentē iidem sunt: qui & Europæ: id est fauces Gaditani freti. ultimus autem finis eius est mons Atlas. & insulæ. quas Fortunatas uocant. Et quia breuiter generales tripartitæ orbis diuisiones dedi: ipsarū quoque partiū regiōes: sicut pollicitus sum: significare curabo. Asia ad mediā frontē orientis habet in oceano Eoo hostia fluminis Gangis. a sinistra promontorium Caligardamanam: cui submanet ad Eurum insula Taprobane: ex qua oceanus Indicus uocari incipit. a dextra habens Emodos montes: ubi Caucasus deficit promōtorium Samarā: cui ad aquilonem hostia fluminis subiacēt Octorogorra: ex quo oceanus Sericus appellatur. In his finibus India est: quæ habet ab occidēte flumen Indū: quod rubro mari accipitur: a septentrione mōtem Caucasum. reliqua: ut dixi: Eoo & Indico oceano terminatur. Hæc habet gentes. xliiii. absque insula Taprobane: quæ habet. x. ciuitates. & absque reliquis insulis habitabilibus plurimis. A flumine Indo: quod est ab oriente usque ad flumen Tigri: quod est ad occasum: regiones sunt istæ Aracusia/Parthia/A Assyria/ Persida/ & Media situ terrarum montoso & aspero. Hæ a septentrione habent montem Caucasum. a meridie mare rubrum & sinum Persicum. in medio autē sui flumina præcipua Hydaspē & Arabim. in his sunt gentes. xxxii. Sed generaliter Parthia dicitur: quanuis scripturæ sanctæ uniuersam sæpe Mediam uocent. A flumine Tigri usque ad flumen Euphratem Mesopotamia est: incipiens a septentrione inter montem Taurum & Caucasum: cui ad meridiem succedit Babylonia: deinde Chaldæa: nouissime Arabia. ea demum iter sinum Persicum & sinū Arabicū angusto terræ tractu orientem uersus extenditur. In his sunt gentes. xxviii. A flumine Euphrate: quod est ab oriente usque ad mare nostrum: quod est ab occasu: deinde a septentrione id est a ciuitate Dacusā: quæ in confinio Cappadociæ & Armeniæ sita est: haud procul a loco: ubi Euphrates nascitur usque ad Aegyptum: & ad extremum sinum Arabiæ: qui est ad meridiē longo angustoque sulco faxis insulisque creberrimo. a rubro mari id est ab oceano occasum uersus extenditur: Syria generaliter nominatur: habēs maxias puicias Comagenem/ Phoeniciam & Palæstinā absque Saraceis & Nabathæis: quorū

gentes. xii. sunt. In capite Syriae Cappadocia est: quæ habet ab oriente Armeniam. ab occasu Asia. ab aquilone Themiscirios cæpos & mare Cimmericum. a meridie Taurum montem: cui subiacet Cilicia & Isauria usque ad Cilicum finem: qui spectat contra insulam Cyprum. Asia regio uel: ut proprie dicam: Asia minor absque orientali parte: qua ad Cappadociam Syriaq̄ p̄greditur: undique circūdata est mari. a septentrione ponto Euxino. ab occasu Propontide. atque Hellesponto. a meridie mari nostro: ubi est mōs Olympus. Aegyptus inferior ab oriente habet Syriam. Palæstinam. ab occasu Libyam. a septentrione mare nostrum. a meridie mōtē: qui appellatur Climax. & Aegyptum superiorem. fluuiumque Nilum: qui de litore incipientis maris rubri uidetur emergere in loco: qui dicitur Mosylon: deinde diu ad occasum p̄fluens faciēs insulam nomine Meroen in medio sui: nouissime ad septentrionem inflexus: tempestiuusque auctus incrementis plana Aegypti rigat. Hunc aliqui aethiopes ferunt haud procul ab Atlante habere fontem: & continuo harenis mergi. inde interiecto breui spatio uassissimo lacu exundare: atque hic oceano tenus orientē uersus per Aethiopica deserta prolabi: rursusque inflexum ad sinistram ad Aegyptum descendere: Quod quidem uerum est esse huiusmodi fluuium magnū: qui tali ortu talique cursu sit: & re uera tot tātaque mōstra gignat: quem utique prope fontem barbari Dara nominant. cæteri uero accolæ Nubul uocant. Sed hic in regione gentium: quæ Libyæ Aegyptiæ uocatur: haud procul ab illo fluuiio: quem a litore maris rubri prorumpere diximus: immenso lacu acceptus assumitur: nisi forte occulto meatu in alueum eius: qui ab oriente descendit eructet. Aegyptus superior in orientem per longum extenditur: cui est a septentrione sinus Arabicus. a meridie oceanus. Nam ab occasu ex inferiori Aegypto incipit. ad orientem rubro mari terminatur: ubi sunt gentes .xxiiii. Et quoniam meridianam partem uniuersæ Asiæ descripsimus: superest: ut ab oriente ad septentrionem pars: quæ restat expediatur. Mons Caucasus inter Colchos: qui sunt sup̄ Cimmericum mare & inter Albanos: qui sunt ad mare Caspium primum attollitur: cuius quidem usque in ultimum orientem unum uidetur iugum. sed multa sunt nomina. Et multi hoc ipsum iugum Tauri mōtes credi uolunt: quia re uera Parchoatras mons Armeniæ inter Taurum & Caucasum medius continuare Taurum cum Caucaso putatur. Sed hoc ita non esse discernit fluuius Euphrates: qui de radice Parchoatræ mōtis effusus tēdēs in meridiem ipsum ad sinistram Taurum excludit. Ad dextram itaque ipse Caucasus inter Colchos & Albanos: ubi & portas habere mons Caucasus dicitur: a portis Caspiis usque ad Armenias pylas: uel usque ad fontem Tigris fluminis iter Armeniam & Iberiam mōtes Acroceraunii dicuntur. A fonte Tigris usque ad Carras ciuitatē iter Massagetæ & Parthos mōs Ariobarzoues. A Carris ciuitate usq̄ ad oppidum Cathippi iter Hyrcanos & Bactrianos

mons Menarmali : ubi amomum nascitur: a quo proximum iugum mons Parthau dicitur. Ab oppido Cathippi usque ad uicū Saphrum inter Dabas/ faraucas & Parthyenas mōs Oscobares: ubi Ganges fluuius oritur. & Lafer nascitur. A fonte fluminis Gangis usque ad fontes fluminis Octorogorræ: q̄ sunt a septētrione: ubi sunt mōtani Paropanifadæ & mōs Taurus. A tōtibus Octorogorræ usque ad ciuitatem Octorogoram inter Hunnos & Scythas & Gangaridas mons Caucasus. Vltimus autem inter Eosās & Pasiadras mōs Imauus: ubi flumen Chiriforoas & promontorium Samara oriētali excipitur oceano. Igitur a monte Imauo: hoc ē ab imo Caucaſo & dextra oriētis parte qua oceanus Sericus tenditur usque ad promontorium Boreum / & flumen Boreum & inde tenus Scythico mari: quod est a septentrione usque ad mare Caspium: quod est ab occasu / & usque ad extentum Caucaſi iugum: quod est a meridie Hyrcanorum & Scytharum gentes sunt .xlii. propter terrarum i/ foecundam diffusionem late oberrantes. Mare Caspium sub aquilonis plaga ab oceano oritur: cuius utraque circa oceanum litora loca deserta / incultaque habentur. inde meridiem uersus per longas angustias tēditur: donec p̄ magna spatia dilatatum Caucaſi montis radicibus terminetur. Itaque a mari Caspio: quod est ad orientem per ora oceani septentrionalis usque ad Tanaim fluuiū & Mæotias paludes: quæ sunt ad occasum per litus Cimmerici maris: quod ē ab Aphrico usque ad caput & portas Caucaſi: quæ sunt ad meridiem: gentes sunt .xxxiiii. Sed generaliter regio proxima Albania ulterior sub mari & mōte Caspio Amazonum nuncupatur. Expliciti autem sunt quābreuiffime fines Asiæ. Nunc autem Europam inquantū cognitioni hominis conceditur: stilo peruagabor. A montibus Rhiphæis ac flumie Tanai Mæotisque paludibus: quæ sunt ad orientem per litus septentrionalis oceani usque ad Gallia Belgicā & flumen Rhenum: quod est ab occasu: deinde usque ad Danubium: quem & Istrum uocant: qui est a meridie ad orientem directus pōto accipitur. ab oriēte Alania ē: i medio Dacia: ubi & Gotia. deinde Germania est: ubi plurimā partem Sueui tenent: quorū omniū gentes sunt .liiii. Nunc quicquid Danubius a barbarico ad mare nostrū secludit: expediā. Moesia ab oriente habet hostia fluminis Danubii. ab euro Thraciam. a meridie Macedoniam. ab Aphrico Dalmatiam. ab occasu Istriam. a circio Pannoniā. a septentrione Danubiū. Thracia habet ab oriente Propontidis sinum & ciuitatem Constantinopolim: quæ Byzantium prius dicta est: a septētrioe partem Dalmatiæ. & sinū Euxini pōti: ab occasu & Aphrico Macedoniā: a meridie Aegæū mare. Macedonia habet ab oriente Aegæum mare. a borea Thraciā. ab euro Euboeā & Macedonicum sinum. a meridie Achaiā. a Fauonio montes Acroceraunios in angustiis Adriatici sinus: qui montes sunt contra Apuliā atque Brūdusum. ab occasu Dalmatiā. a circio Dardaniā. a Septentrioe Moesiā. Achaiæ undiq̄

propemodum cincta est mari. Nam ab oriente habet Myrtoū mare: ab euro arcticum mare. a meridie ionium mare. ab Aphrico & occasu Cephaloniā & Cassiopā insulas. a septentrione sinū Chorithium. ab aquilone angustū terræ dorsum: quo Macedonia coniūgitur: uel potius Atticæ: qui locus isthmios uocatur: ubi est Corinthus habens in Atticam a borea non longe Athenas ciuitatem. Dalmatia habet ab oriente Macedoniam. ab aquilone Dardaniā. a septentrione Moesiā. ab occasu Istriam & sinum Liburnicum / & insulas Liburnicas. a meridie Adriaticū sinum. Pannonia Noricus & Rhetia habet ab oriente Moesiā. a meridie Istriā. ab Aphrico alpes Apenninas. ab occasu Galliam Belgicam. a circio Danubii fontem & limitem: qui Germaniam a Gallia inter Danubium Galliāque discernit. a septentrione Danubiū & Germaniam. Italix situs a circio in eurū tenditur: habet ab Aphrico Tyrrhenū mare: a borea Adriaticum sinum: cuius ea pars: quæ continenti terræ cōiūis & contigua est: alpiū obicibus obstruitur. Quæ a Gallico mari p Ligusticū sinum exurgentes primum Narbonensium fines. deinde Galliam Rhetiāque secludunt: donec in sinu Liburnico defigantur. Gallia Belgica habet ab oriente limitem fluminis Rheni & Germaniam. ab euro alpes Apenninas. a meridie prouinciam Narbonensem. ab occasu prouinciā Lugdunensem. a circio oceanum Britannicum. a septentrione Britannicam insulam. Gallia Lugdunensis ducta per longum: & per angustum inflexa Aquitanicam prouinciā semicigit. Hæc ab oriente habet Belgicam: a meridie partem prouinciæ Narbonensis: qua Arelatū ciuitas sita est: et mari Gallico Rhodani flumen accipitur. Narbonensis prouincia pars Galliarum habet ab oriente alpes Cottias. ab occidente Hispaniam. a circio Aqtaniā. a septentrione Galliā Lugdunensem. ab Aquilōe Belgicam Galliā: a meridie mare Gallicum: quod est iter Sardinia & insulas Baleares: habens in frōte: qua Rhodanus fluuius in mare exit: insulas Stbecadas. Aquitanica prouincia obliquo cursu Ligeris fluminis: qui ex plurima parte terminus eius est: in orbē agit. Hæc a circio habet oceanū: q Aquitanicus sinus dicitur. ab occasu Hispanias habet. a septentrione & oriente Lugdunensem: ab euro et meridie Narbonensem prouinciam contingit. Hispania uniuerso terrarum situ trigona est. et circumfusione oceani Tyrrhenique pelagi pene insula efficitur. Huius angulus prior spectans ad orientem a dextris Aqtaiica prouincia. a sinistris Balearico mari coartatus Narbonensium finibus inseritur. Secundus angulus circium intendit: ubi Brigantia Galleciæ ciuitas sita altissimum pharum et inter pauca memorandi operis ad speculā Britaniæ exigit. Tertius angulus eius est: quo Gades insulæ intentæ in Aphricum Atlantem montem interiecto sinu oceani prospiciunt. Hispaniam citeriorem ab oriente incipientem Pyrinei saltus a parte septentrionis usque ad Cantabros Asturesq̄ deducit. atque inde per Vacceos & Oreatanos: quos ab occasu habet: positam

in nostri maris litore Carthaginem determinat. Hispania ulterior habet ab oriente Vacceos/Celtiberos & Oretanos. a septentrione oceanum. ab occasu oceanum. a meridie Gaditanum oceani fretum: inde mare nostrum: quod Tyrrhenum uocatur: immittitur. Et quoniam oceanus habet insulas: quas Britanniam & Hyberniam uocant: quæ in aduersa Galliarum parte ad prospectum Hispaniæ sitæ sunt: breuiter explicabuntur. Britannia oceani insula p longum in boream extenditur. a meridie Gallias habet: cuius proximum litus transmeantibus ciuitas aperit: quæ dicitur Rbutupi portus: unde haud procul a Morynis i austro positos Menapos Batafiosque prospectat. Hæc insula habet in longum milia passuum octingenta: in latum milia. cc. A tergo aut: unde oceano infinito patet: Orchadas insulas habet: quarum. xx. desertæ sunt. xiii. incoluntur. Deinde insula Tile: quæ per infinitum a cæteris separata circium uersus medio sita oceano uix paucis nota habetur. Hybernia insula iter Britanniam & Hispaniam sita est: quæ longiore ab Aphrico in boream spatio porrigitur. Huius partes priores intentæ Cantabrico oceano Brigantiam Galleciæ ciuitatē ab Aphrico sibi i circium occurrente spatioso interuallo pculspectant: ab eo præcipue promotorio: ubi Senæ fluminis hostium est: & Velabri Lucenique consistunt. Hæc propior Britanniam spatio terrarum angustior: sed coeli solisque temperie magis utilis a Scotorum gētibus colitur. Huic etiam Meuania insula proxima est. & ipsa spatio non paruo solo commoda æque a Scotorum gentibus habitatur. Hi sunt fines totius Europæ. Aphricam: ut dixi: cum tertiam orbis partem maiores nostri accipiendam descriperint: non spatiorum mensuras: sed diuisionū rationes secuti sunt. Mare hoc siquidē magnum: quod ab occasu ex oceano oritur: i meridiem magis uergēs angustiorum inter se & oceanum coartatæ Aphricæ limitem fecit: uide etiam aliqui: quanuis eā longitudine parem: tamen multo angustiorē itelligētes: iueredū arbitrati tertiam partem uocare: sed potius in Europa Aphricam deputates: ac secundam portionem appellare maluerunt. præterea cum multo amplius terræ in Aphrica ardore solis: quam in Europa rigore frigoris incultum atq incognitum sit: quippe cum omnia pene aimantia: uel germinantia patientius & tolerabilius ad summum frigoris: quā ad summum caloris accedat: ea scilicet causa est: Aphricam per omnia situ & populis minorem uideri: & quia natura sui minus habet spatii: & coeli inclemētia plus deserti: cuius descriptio per prouincias & gentes hæc ē. Libya Cyreniaca & Pentapolis post Aegyptū in parte Aphricæ prima est. Hæc incipit a ciuitate Parethonio: & motibus Catabatynon. Inde secundo mari usque ad aras Philonon extenditur. Post se habet usque ad oceanum meridianum gentes Libyorum/ Aethiopū/ & Garamantum. Huic est ab oriente Aegyptus. a septentrione mare Libycum. ab occasu Syrtes maiores & Troglodyta: cōtra quos insula Calypso ē. a meridie

7

Aethiopicus oceanus. Tripolitana prouincia : quæ & Subuentana : uel regio Arzugum dicitur: ubi Leptis magna ciuitas est: quâuis Arzuges per longum Aphricæ limitem generaliter uocentur : habet ab oriente aras Philenorum inter Syrtes maiores & Troglodytas, a septentrione mare Siculum: uel potius Adriaticum & Syrtes minores, ab occasu Byzantiū usque ad lacū salinarum, a meridie barbaros Getulos, Nathabres, & Garamantas usque ad oceanum Aethiopicum pertingentes Byzantium, Zeugis & Numidia, Zeugis autem prius non unius conuentus: sed totius prouinciæ generale nomen fuisse iuenimus, Byzantiū ergo: ubi Hadrumetus ciuitas, Zeugis ubi Carthago magna, Numidia: ubi Hypos regius et Nisiccada ciuitates sunt: habet ab oriēte Syrtes minores & lacum salinarum, a septentrione mare nostrū: quod spectat ad Siciliam & Sardiniam insulas, ab occasu Mauritaniā Sitiphēsem: a meridie fontes Vzaræ & post eos Aethiopum gentes peruagantes usque ad oceanum Aethiopicum Sitiphenses, & Cæsarienses, Mauritania habet ab oriēte Numidiam, a septentrione mare nostrum, ab occasu flumē Maluā, a meridie mōtē Astringim: qui diuidit inter uiuam terrā, & harenas iacentes usque ad oceanū, & oberrant Gangines Aethiopes, Tingitana Mauritania ultima ē Aphricæ, Hæc habet ab oriente flumen Maluam, a septentrione mare nostrum usque ad fretum Gaditanum: quod inter Hauennem & Calpem duo contraria sibi promontoria coartatur, ab occidente Atlantem mōtem & oceanū Atlaticū, sub Aphrico Hesperium montem, a meridie gentes Aulolum: quas nūc Galaules uocant: usque ad oceanum Hesperium cōtingentes, Hic est terminus uniuersæ Aphricæ, Nunc insularum: quæ in nostro mari sunt: loca nomina & spatia dimetiar, Insula Cypros ab oriente mari Syrio: quod Missicum sinum uocant, ab occidente mari Paphilico, a septentrione Aulone Ciliciæ, a meridie Syriæ & Phoenicis pelago cigitur: cuius spatiū in lōgū tenet milia passuum .c. lxxv, in latū milia passuum .cxxv, Insula Creta finitur ab oriente Carpathio mari, ab occasu & septentrione mari Cretico, a meridie mari Libyco: quod et Adriaticū uocant, habet in longum milia passuum, clxxvii, & in latū, l, Insulæ Cyclades: quarum est ab oriente prima Rhodos: a septentrione Tenedos: a meridie Carpathos: ab occasu Cythera, ab oriente finiuntur litoribus Asiæ, ab occidēte mari Icareo, a septentrione mari Aegæo, a meridie mari Carpathio, Sūt aut omnes Cyclades numero, liii, Hæc tenent a septentrione in meridiem milia passuum quingenta, ab oriente in occasum milia .cc, Sicilia insula tria habet promontoria, unum: quod dicitur Pelorus, & aspicit ad aquilonem: cui Messana ciuitas proxima est, secundum: quod dicitur Pachynus: sub quo ciuitas Syracusana respicit ad Euronotū, tertium: quod appellatur Lilybæus: ubi & ciuitas eiusdem nominis sita est, dirigiturque in occasum, Hæc habet a Peloro in Pachynum milia passuum, cxlix, a Pachyno in Lilybæum, clxx.

septē milia. Hæc ab oriente cingitur mari Adriatico. a meridie mari Aphri-
 co: quod ē contra Subuentanos & Syrtes minores. ab occidēte & septētriōe
 habet mare Tyrrhenum. a borea usque ad subsolanum fretum Adriaticum:
 quod diuidit Taurominitanos Siciliae & Brutios Italiae. Sardinia & Corsica
 insulæ paruo freto: hoc ē milium. xx. passuum diuiduntur: ex quibus Sardinia
 habet a meridie contra Numidiam Caralitanos. contra Corsicā insulam: hoc
 est septentrionem uersus habet Vbienses: cuius in longum spatiū tenet milia
 passuum .cc. xxx. in latum milia. c. lxxx. Hæc habet ab oriente & borea Tir-
 rhenicum mare: quod spectat ad portū urbis Romæ. ab occasu mare Sardū.
 ab Aphrico insulas Baleares longe positas. a meridie Numidicum sinum: a
 septentrione: ut dixi: Corsicam. Corsica insula multis promontoriis āgulosa ē.
 Hæc habet ab oriente Tyrrhenum mare & portū urbis. a meridie Sardinia.
 ab occasu insulas Baleares. a circio & septentrione Ligusticum sinum. Tenet
 autem in longum milia passuum. c. lx. in latum milia. xx. & .vi. Insulæ Baleares
 duæ sunt maior & minor: quibus insunt bina oppida. maior Tarraconē Hi-
 spaniæ ciuitatem. minor Barchilonam septentrionem uersus contra se habet.
 Maiori subiacet insula Hebusus. deinde ab oriente Sardinia. ab aquilōe mare
 Gallicum. a meridie & Aphrico Mauritanicum pelagus. ab occasu Ibericū
 spectat pelagus. Hæc sunt insulæ ab Helleponto usque ad oceanum per totum
 magnum pelagus constitutæ: quæ & cultu & memoria magis celebres habē-
 tur. Percensui breuiter: ut potui: prouincias & insulas orbis uniuersi. nūc locales
 gentium singulas: miseras: sicut ab initio incessabiliter extiterunt. & qualiter
 quibusque exortæ sunt: in quantum suffecero: proferam.

Hic ponitur diluuii uindicta.

Um post fabricam ornatumque mundi huius: homo: quē rectū
 atque immaculatum fecerat deus morti se substrauisset: ac p̄ide
 humanum genus libidinibus deprauatum peccatis funditus ab-
 forberetur: continuo iniustam licentiam punitio iusta cōsecuta
 est. Sententiam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terræ propter
 hominem destinatā: semperque: dum homines terram habitauerit: duraturā
 omnes uidelicet aut probamus negando: aut confitendo toleramus. obstinatiq̄
 mentibus testes sibi infirmitas sua inurit: quibus fidelis scriptura nō sua ferit.
 Deinde refuso sub Nee in omnē terram mari: imissoque diluuiio: cum toto
 orbe coniecto unum spatium coeli esset ac pelagi: deletum fuisse uniuersum
 humanum genus: paucis in arca fidei suæ merito ad substituendam originem
 seruatis: euidentissime ueracissimi scriptores docent. fuisse tamen etiam illi
 contestati sunt: qui præterita quidem tempora ipsūque auctorem temporū

nescientes: tamen ex indicio & coniectura lapidum: quos in remotis mōtibus cōchis et ostreis scabros etiam sæpe cauatos aquis uisere solemus: coniciēdo didicerunt. Et quanuis huiusmodi adhuc et relatu digna fideque certa pferri a nobis queāt: tamen hæc ueluti principalia duo de præuaricatiōe primi hoīs: & condemnatione generationis uitæque eius: ac deinde pditiōe totius generis humani dicta sufficiant tantum: ut siqua gentiles historici de nostris aliquo ordie cōtigerint: hæc plenius cum cæteris ipso: quo icurrent ordie: pferātur.

Primus Ninus rex Assyriorū regnauit.

a Nte annos urbis cōditæ mille. ccc. Ninus rex Assyriorū primus ut ipsi uolunt: propagandæ dominationis libidine arma foras extulit. cruentamque uitam. l. annis per totam Asiam bellis egit. a meridie atque rubro mari surgens sub ultimo septētrioe Euxinū pontum uastando perdomuit. Scythicamque barbariem adhuc tūc imbellē: & innocentem/torpentemque excitare sæuiciam: uires suas nosse: & non lac iā pe eudum: sed sanguinem hominum bibere: ad postremum uincere: dū uincit edocuit. Nouissime Zoroastrem Bactrianorum regem: eundemq̄ magicæ artis: ut ferunt: repertorem pugna oppressum interfecit. post ipse: dū deficientē a se oppugnat urbem: sagittæ ictu interiit. Huic mortuo Semiramis uxor successit: uirum animo & habitu gerens: auidosque iam usu sanguinis populos p .xli. annos cædibus gentium exercuit. Non contenta terminis mulier: quos a uiro suo tunc solo bellatore. l. ānis acquisitos suscepit. Aethiopiā bello pssam: sanguine illitam/imperio adiecit. Indis quoque bellum intulit: quos præter illā & Alexandrum Magnū nullus intrauit: quod eo tempore ideo crudelius grauiusque erat: quam nunc est: persequi & trucidare populos in pace uiuētes: quæ tūc apud illos nec foris erant ulla incendia belloꝝ. nec domi tanta exercitia cupiditatum. Hæc libidine ardens: sanguinem sitiens inter incessabilia stupra & homicidia cum omēs: quos regie accersitos meretricie habitos concubitu oblectasset: occideret: tandem filio flagitiosē concepto: impie exposito: inceste cognito priuatam ignominiam publico scelere obtexit. Præcepit enim: ut iter parentes ac filios nulla delata reuerentia naturæ de coniugiis appetēdis: quod cuique libitum esset liberum fieret.

Quod ignis de cœlo descendit in Pentapolim.

a Nte ānos urbis conditæ mille. c. lx. confinem Arabiæ regione: quæ tūc Pentapolis uocabatur: a ruisse penitus igne cœlesti inter alia etiā Cornelius Tacitus refert: qui sic ait. Haud procul inde cāpos: quos

ferunt olim uberes/ magnisque urbibus habitatos fulminum iactu arsisse . sed manere uestigia: terramque ipsam specie solida uiz frugiferam perdidisse. Et cum hoc loco nihil de incensis propter peccata hominum ciuitatibus: quasi ignarus expresserit: paulo post: uelut oblitus consilii: subiecit. & ait. Ego sicut inclytas quondam urbes igne coelesti flagrasse concesserim: ita balitu lacus infici terram & corrūpi reor. Quo dicto inuitus licet de exustis urbibus: quæ proculdubio peccatorum noxa conflagrauerant: & scisse se/ & concessisse cōfessus: palam prodidit: non sibi cognitionis fidem defuisse: sed exprimēdæ fidei uoluntatem: quod nunc a me plenius profertur. In confinio Arabia: & Palæstina: qua dimissi altrinsecus montes subiectis campis excipiuntur quinque ciuitates fuisse referuntur Sodoma/ Gomorra/ Adama/ Seboim/ & Segor. Sed Segor ex his parua . illæ magnæ & amplæ: quippe quibus & soli foecunditas sub. rat. & Iordanis fluuius per plana diffusus: ac p opportuna diuisus augmētis ubertatis impēdebatur. Huic uniuersæ regioni bonis male utenti abūdantia rerum causa malorum fuit. Ex abūdantia enim luxuria. ex luxuria foedæ libidines adoleuere: adeo ut masculi in masculos operantes turpitudinē. nec cōsideratis quidem locis/ condicionibus/ & tatiibusque proruerent. Itaque iratus deus pluuit super hanc terram ignem & sulphur. totamque regionem cum populis atque urbibus exustam testē iudicii sui futuram æterna damnatione dānauit. ut nunc quoque appareat quidem forma regionis. sed iueniatur regio cineris. mediamque conuallez: quā Iordanis irrigauerat: nūc mare superfusum tegat. tantumque de rebus: ut putatur: paruis diuinæ indignationis iudiciū accēsum est: ut propter hoc illi male utētes bonis: fructus miseriarum: nutrimenta libidinū fecerāt: terra quoque ipsa: quæ has habuerat ciuitates: primū exusta ignibus: post oppressa aquis in æternam damnationem communi periret aspectui.

Vbi Romani nihil mali se passos eē dixerunt: si circus illis redderetur .

i Taque nūc: si placet: ii: qui i christum: quem nos iudicē sæculorū ostendimus: quantum in ipsis est spūta coniciunt: iter Sodoma & Romam discernant causas. & conferant poenas: quæ a me uel maxime ob hoc retractandæ non sunt: quia omnibus notæ sunt. Et tamen quālibenter eorum sentētiās acciperem: si illi fideliter ita: ut sentiūt: faterentur. quanquam quod de temporibus christianis rari & hoc in angulis murmurent: nō usque adeo moleste accipiendum putem: cum totius populi Romani cōsona uoce pariq̄ iudicio sensus ac sermo sit cognitus. Adeo quodā autem paruus: & leui motu hæsitasse erga se parumper cōsuetudinē uoluptatū indubitassime contestatus est: ut libere cōclamaret: si reciperet circum nihil esse sibi factum. hoc est: nihil egisse Romæ Gotorum enses: si concederetur

9

spectare Romanis circenses. Nisi forte ut se habet apud plerosque hoc præcipue tempore: qui ex longa requie: uel parua; obortam sollicitudinē intolerabilem laborem putant, has clementissimas admonitiones: quibus omnes aliquando restringimur: alienis punitionibus auditis lectisque præponunt. Quos saltem de hoc ipso exitu Sodomorum & Gomorreorum moneo: ut discere atque intelligere queant: qualiter deus peccatores puniuerit, qualiter punire possit, qualiter puniturus sit. Ante annos urbis conditæ mille. lxx. dum Thebcifis & Carthagini peruicax prælium aduersus Phoenicum regem Argiuorum: & Parapafios accipiunt: spem sine fructu uictoriæ gesserunt. Idemque Thebcifis & Carthagini post paululum bello uicti: patria profugi: ignarique rerum: credentes quæ se penitus a cōgressu totius humanæ habitationis abstraherēt: Rhodū insulam: quæ Ophiusa antea uocabatur: quasi tuta possessione ceperunt.

Vbi in Achaia sæuum diluuium actū est.

a Nte annos urbis conditæ mille. xl. in Achaia sæuum diluuiū uastatiōe plurima totius pene prouinciæ fuit. Quod quia Ogygis: quæ tūc Eleusina conditor & rex erat temporibus effusum est: nomen loco ac temporis dedit.

De fame: quæ fuit in Aegypto.

a Nte annos conditæ urbis mille. xlviii. fuisse apud Aegyptū primū insolitam fastidiendamque ubertatem: deinde iugē atque intolerabilem famem legimus: cui Ioseph uir iustus & sapiens diuinā prouisione subuenerit: ut Pompeius historicus refert, eiusque breuiator Iustinus docet: qui inter cætera sic ait. Minimè ætate inter fratres Ioseph fuit: cuius excellens ingenium fratres ueriti interceptum peregrinis mercatoribus uendiderunt. A quibus deportatum in Aegyptum: cuius magicas sibi artes solerti ingenio percipisset: breui ipsi regi precarius fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat. & somniorum primus intelligentiam condidit. Nihilque diuini iuris: humanique ei incognitum uidebatur, adeo ut etiam agrorum sterilitatem futuram ante multos annos prospiciens: fruges congregasset. Tantaque eius experimēta fuerunt: ut non ab homine: sed a deo responsa accepisse uideretur. Filius Ioseph Moyses fuit: quem præter paternæ scientiæ hæreditatem: etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptii cuius scabiem & uiriliginem pateretur: responso moniti eum cum ægris: ne pestis ad plures serperet: terminis Aegypti pellunt. Hæc Iustinus. Sed: quoniam hæc idem Moyses: quæ isti sapientem scientemque fuisse attestatur: plenius ueriusque: tanquam per se suosque gesta conscripsit: primum fide eius atque auctoritate: quam etiam isti probant:

horum ignorantia est supplenda. dehinc sacerdotum Aegyptiorum fallax malicia confutanda est: qui uel a se: quod manifestius est: euidentem iram/misericordiamque ueri dei memoriae subtrahere conati sunt: particulatim expositione confusa: ne in contumeliam idolorum suorum eum colendum merito ostenderent: cuius consilio annuntiata haec mala: & auxilio euitata docuissent: uel forte: ut indulgentius accipiamus: obliuiscunt. Illius enim nostri Ioseph: qui fuit ueri dei seruus: & pro creatura domini sui pie intenteque sollicitus: prouisione ipsi abundabant frugibus: quasi sacerdotes. sed quia falsi sacerdotes erant: cum ceteris esurientibus non dolebant. Enimvero: cui placet: obliuiscitur: cui dolet: meminit. quanquam huius temporis argumentum historiis factisque reticentibus ipsa sibi terra Aegypti testis pronuntiat: quae tunc redacta in potestate regiam: restitutaque cultoribus suis ex omni fructu suo usque ad nunc quintae partis incessabile uectigal persoluit. Fuit itaque haec fames magna sub rege Aegyptiorum Diapolyto: cui nomen erat Amosis: quo tempore Baleus Assyrios: Argiuos Apis regebat. Fuerunt autem ante annos famis septem praecedentes alii septem ubertatis anni: quorum affluentiam tanto negligentius peritura: quanto uberius natam Ioseph noster solertia sua collegit. & condidit. totamque Aegyptum conseruauit. Acquisiuit uniuersam Pharaoni pecuniam. & deo gloriam reddens dispensatione iustissima: cui uectigal/uectigal: cui honorem honorem omnium pecora: terras: censusque collegit. ipsos autem: qui semetipsos cum terris suis accipiendae stipis taxatione uendiderant: statuta quintae partis pactione laxauit. Hunc Ioseph: quem constituit deus Aegyptiis conseruatae salutis auctorem: quis credat ita in breui eorum excidisse memoria: ut filios eius atque uniuersam cognationem paulo post seruitio addixerint: laboribus affecerint: internicionibus profligauerint? Quam ob rem non est mirandum: si nunc quoque aliqui reperiuntur: qui cum a ceruicibus suis impendentem gladium praetento christiano nomine auerterint: ipsum nomen christi: quo solo salui sunt: aut dissimulent: aut infament. grauarique se eorum temporibus asserant: quorum meritis liberantur.

De Amphitryone Deucalione & Libero.

Nno. dccc. decimo ante urbem conditam Amphitryon Athenis tertius a Cecrope regnauit: cuius temporibus aquarum illuuiis maiorem partem populorum Thessaliae absumpsit: paucis per refugia montium liberatis maxime in monte Parnaso: in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugiens susceptos per gemina Parnasi iuga fouit. aluitque: a quo propterea genus humanum reparatum ferunt. Tunc etiam in Aethiopia pestes plurimas dirosque morbos pene usque ad desolationem exaestuauisse Plato testatus est. Et ne forte diuisa tempora

esse credantur iræ dei furorisque bellici: ea tempestate subactam Indiaz Liber pater sanguine madefecit. cædibus oppleuit. libidinibus polluit: gētē utiq̄ nulli hominum unquam obnoxiam: uernacula tantum quiete contentam.

Hic dicitur: quod populus dei i Aegypto afflictus ē. & decē plagis p̄cussa est Aegyptus.

a Nno ante urbem conditā octingentesimo quinto infanda Aegyptiis mala: atq̄ intolerabiles plagas incubuisse Pōpeius Cornelius que testantur: Qui quidem cum hæc ambo de Iudæis referenda proponant: aliquantulum me pro sua diuersitate mouerunt, Ait eni Pompeius: siue eius abbreviator Iustinus hoc modo. Aegyptii cū scabies ac uiriliginem paterentur: responso moniti Moysen cum ægris: ne pestis ad plures serperet: terminis Aegypti pellūt. Dux igitur exulū factus sacra Aegyptiorum furto abstulit: quæ armis repetentes Aegyptiū domū redire tēpestatibus compulsi sunt. At uero Cornelius de eadem re sic ait, Plurimi auctores consentiunt: cum orta per Aegyptum tabes corpora foedaret: regē Boccorū adito Ammonis oraculo remediū petētem purgare regnū. & id genus hoīnū: ut inuisum diis alias i terras uehere iussim. sic conquisitum collectuzq̄ uulgus postquam uastis in locis relictum sit: cæteris per lacrimas torpētibus Moysen unum exulum monuisse: ne quam deorum templorum, hominumue ope3 expectarent. sed sibi met duci coelesti crederent primo: cuius auxilio præfentes misérias pepulissent. Itaque Cornelius dicit: quod ipsis Aegyptiis cogentibus in deserta propulsi sunt Iudæi. & postea subiungit incaute: quod ope Moysi ducis in Aegypto misérias pepulissent: qua re ostenditur quædā: quæ p̄ Moysen strenue acta sunt: fuisse celata. Item Iustinus asserit pulsum æque cuz populo Moysen sacra Aegyptiorum fuisse furatum: quæ Aegyptios armis recipere molientes: coactos tempestatibus ac repulso domum redisse. Et hic aliquid amplius: & si non totum prodidit: quod ille celauit. Quapropter: quia Moysi magno illi duci testimonium ambo dixerūt: ab ipso: sicut quæ per eū & gesta & dicta sunt: proferantur. cum populum dei: hoc est genus Ioseph Aegyptii: cuius ope salui erant: seruitio oppressum labore cruciarent: insuper etiā ad necandam sobolem suam crudeli imperio cogere: dimitti deus populuz suum liberum ad seruiēduz sibi per Moysen nuntiū iubet. Contēptusque durissimis contumaces suppliciiis agit: qui decem plagis onerati ac protriti tandē: quos dimittere noluerant: etiā festinare coegerunt. Post aquas i sanguinē cōuersas ardentibus siti grauiora afferentes poenarum remedia: quā poenas: post horridos ranarū squalores per oia mūda imundaque reptātes: post ignitos scinipbes & nunquā se toto aere uibrantes pene inuitabiles: post muscas caninas: etiam per interiora membrorū horridis motibus cursitantes: ac ebeq̄ iferētes

tam graua tormenta:quam turpia:post grandem omniū pecorū & iumentorū
 repentinam ruinam stragemque generalem:post uelicas effruescētes:ulcera
 que manantia:&:ut ipsi dicere maluerunt : scabiem ac uiriliginem totis cor/
 poribus erumpentem:post grandinem cum igne permistam passim homines
 armenta atque arbores proterentem:post locustarum nubes exhaustis oibus
 ipsas quoque radices seminum persequentes:post tenebras imaginibus diras:
 crassitudine palpabiles:diurnitate ferales:postremo post uniformē in tota
 Aegypto primitiua sobolis necem:paremque per uniuersos orbitatū tēpestatē:
 qui iubenti deo non cessarent: cessere punienti . sed mox pessime poenitentes
 dimissos persequi ausi ultima nefandae puicaciae expendere supplicia. Nam rex
 eorum uniuersum Aegypti exercitum curribus atque equitibus instructum
 in circūerrates egit:cuius numerū hoc solo uel maxime argumento conuicere
 possumus:quod eum .cccccc. milia uirorū timuerunt. atque fugerunt . Sed
 protector depressorum & ultor contumaciorū deus diuisit subito rubrū mare
 ac dilatatis utrinque marginibus rigentium undarum in montis facie latera
 erecta suspendit: ut inoffensis pelagi uisus prouocati pii uiam desperatae salutis:
 impii foueam insperatae mortis intrarent. Itaque Hebraeis tuto per sicca gra
 dientibus refuis a tergo aquarum astantium molibus obruta est & interfecta
 cū rege suo uniuersa Aegypti multitudo. tota prouincia plagis aētea cruciata.
 ac postremo interfectione uacuata est. Extant etiam nunc certissima horū
 monumenta gestorum. Nam tractus curruumque rotarum orbitae nō solū
 in litore sed etiam in profundo:quousque uisus admittitur:peruidentur . Et si
 forte ad tempus uel casu:uel curiositate turbatur:cōtinuo diuinitus i pristina
 faciem uentis fluctibusque reparantur:ut si quis timore dei non doceatur uel
 propalatae religionis studiosi:ira eius transactae ultionis terreatur exemplo. His
 etiam temporibus adeo iugis & grauis aestus incanduit:ut sol per deua trans
 uectus uniuersum orbē non calore affecisse:sed igne torruisse dicatur. Impres
 sumque feruorem & Aethiops plus solitum & insolitū Scythia nō tulerit.. Ex
 quo etiam quidam:dum non concedunt deo ineffabilem potentia:suas inanes
 ratiunculas conquirentes ridiculam Phætonis fabulam texuerunt.

De duobus fratrum filiis.

i Tē āno ante urbē conditam septingentesimo septuagesimo quinto
 inter Danaī atque Aegisthi fratrum filios quinquaginta parricidia
 una nocte commissa sunt. Ipse deinde tantorum scelex fabricator
 Danaus regno:quod tot flagitiis acquisierat pulsus:Argos cōces
 sit. ibique indigne persuasus in facinus Argiuis Sthenelum : qui eum profugū
 egentemque susceperat:regno expulit. atque ipse regnauit. Busiridis i Aegypto

eruentissimi tyranni crudelis hospitalitas: & crudelior tunc religio fuit: qui in nocentem hospitem sanguinem diis scelerum suorum participibus propinabat: quod execrabile sine dubio hominibus ipsis: nedum etiam diis uideri potest. Tunc etiam a Progne Terei & Philomenæ incestui parricidii adiunctum est. execrabilius utriusque conuiuium per infandos cibos additum est: cum propter sororis pudicitiam ereptam: præcisamque linguam filium paruulum mater occidit, pater comedit. Iisdem temporibus Perseus a Græcia in Asiam transiit: ibi barbaras gentes graui diuturnoque bello domuit. & nouissime uictor nomen subiectæ genti dedit. Næque a Perseo Persæ uocati sunt. At ego nunc cogor fateri me prospiciendi finis commodo de tanta malorum sæculi circumstantia præterire plurima, cuncta breuiare. Nequaquam enim tam deorsum aliquid siluam prætergredi possem: nisi etiam crebris interdum saltibus subuolarem.

De regno Assyriorum: quod per quinquaginta reges propemodum actum est.

n Am cum regnum Assyriorum per mille centum sexaginta annos usque ad Sardanapalum per quinquaginta propemodum reges actum sit: & nunquam pene uel inferendis: uel excipiendis usque in id tempus bellis quieuerit: quis finis reperietur: si ea commemorare numerando: ne dicam describendo conemur. præsertim cum & Græcorum prætereunda non sint: & Romanorum uel maxime recensenda sint. nec mihi nunc enumerare opus est Tantali & Pelopis facta turpia & fabulas turpiores: quorum Tantalus rex Phrygiarum Ganymedem Trois Dardaniorumque regis filium cum flagitiosissime rapuisset: maiori conferti certaminis foeditate detinuit: sicut Phanocles poeta confirmat: qui maximum bellum excitatum ob hoc fuisse commemorat: siue quia hunc ipsum Tantalum: utpote assecratorum uideri uult raptum puerum ad libibinem Iouis familiari lenocinio præparasse: qui ipsum quoque filium Pelopem epulis eius non dubitavit impedere. Tedet etiam ipsius Pelopis contra Dardanum atque Troianos quælibet magna referre certamina: quæ quæ in fabulis celebrari solita sunt: negligentius audiuntur. Illa quoque prætereo: quæ de Perseo & Cadmo/ Thebanis/ Spartanisque per inextricabiles alternantium malorum recursus: Palephato scribente referuntur. Taceo flagitia Lemniarum, prætermitto Pandionis Atheniensium regis flebile fugam. Atrei & Thyestæ odia. Stupra & parricidia: coelo quoque inuisa dissimulo. Omitto Oedipum interfectorem patris: matris maritum: filiorum fratrem: uicticum suum, Sileri malo: Eteoclem atque Polynicem mutuis laborasse concursibus: ne quis eorum parricida non esset. Nolo meminisse Medæ amore læuo sauciæ: & pignorum paruulorum cæde gaudētis. & quicquid temporibus illis perpetratum conici dat: quæliter homines sustinuerit: quod et astra fugisse dicunt.

De certamine inter Cretenses & Athenienses.

a Nno ante urbem conditam quingentesimo. lx. atrocissimū inter Cretenses & Athenienses certamen fuit: ubi utrinque populis infeliciter profligatis cruentiorem uictoriam Cretenses exercuerūt: qui nobilium Atheniensium filios minotauro: utrū fero homini: an humanæ bestiae aptius dicam nescio: deuorandos crudeliter addicebāt. atq̄ informe prodigiūz effosis Græcie luminibus saginabant. Iisdem diebus Laphithæ & Thessali famosis nimium certauere conflictibus. Sed Thessalos Palephatus in libro primo incredibilium prodit: ipsos a Laphithis creditos dictosque fuisse centauros eo: quod discurrentes in bello equites: ueluti unum corpus equorum & hominum uiderentur.

Vbi Vefores rex Aegypti meridiem & septentrionē uendicare sibi uoluit.

a Nno ante urbem conditam. cccclxxx. Vefores rex Aegypti meridiem & septentrionem diuisas pene toto coelo/ac pelago plagas aut miscere bello/aut regno iūgere studens Scythis bellū primus indixit: missis prius legatis: qui hostibus parendi leges dicerent: ad quæ Scythæ legatis responderunt. Stolide opulentissimum regez aduersus iopes sumpsisse bellum: quod timendum ipsi magis uersa uice fuerit propter incertos belli euentus. nulla præmia: & damna manifesta. porro sibi non expectandum: dum ad se ueniatur. sed ultro prædæ obuiaꝝ ituros. Nec mora. nam dicta factis insequuntur. Primum ipsum Veforen territum refugere in regnūz cogunt. destitutu uero exercitū inuadunt. omnēque belli apparatus capeſſunt. Vniuersam quoq̄ Aegyptū populassent: nisi paludibus ipediti repulsi fuissent: Inde continuo reuersi perdomitam cædibus infinitis Asiam uectigalē fecere: ubi p. xv. annos sine pace immorati tandem uxorū flagitatione reuocantur denuntiantium: ni redeant: sobolē se a finitimis quæ situras. Medio autē tēpore apud Scythas duo regii iuuenes Plinos & Scholopythus p factionē optimum domo pulsi ingentem iuuentutē secū traxere. & in Cappadocia Ponticæ ora iuxta amnem Thermodontem confederunt campis Thermiscyræis sibi subiectis: ubi diu proxima quæque populati conspiratione finitimorū p insidias trucidantur. Horum uxores exilio ac uiduitate permotæ arma sumunt. & ut omnibus par ex simili codicione animus fieret: uiros: qui sup fuerāt: interficiūt. atque accensæ i hostem sanguine suo ultionem cæſorum coniugū finitimorū excidio consequuntur.

Vbi Amazones arma sumpserunt.

t Vnc pace armis quaesita extemos concubitus ineunt, editos mares
 mox necant, foeminas studiose nutriunt: iniustus infantium dex-
 terioribus mamillis: ne sagittarum iactu impedirentur. Vnde Ama-
 zones dictae. Harum duae fuere reginae Marpesia & Lampedo:
 quae agmine diuiso in duas partes: uicissim curam belli: & domus custodiae
 sortiebantur. Igitur cum Europam maxima parte domuissent: Asiae uero aliquot
 ciuitatibus captis: ipsae autem Ephesum aliasque urbes condidissent: praecipua
 exercitus sui partem onustam opulentissima praeda domum reuocat, reliquae
 ad tuendum Asiae imperium relictae cum Marpesia regina concursu hostium
 trucidantur. Huius locum cepit Oretbia filia: quae singularem uirtutibus
 gloriam perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama excitas gentes tanta admi-
 ratio & formido inuaserat: ut Hercules quoque cum iussus fuisset a domino
 suo exhibere arma reginae: quasi ad ineuitabile periculum destinatus: unum
 fam Graeciae lectam ac nobilem iuuentutem contraxerit: nouem longas naues
 praeparauerit: nec tantum contentus examine uirum ex improviso aggredi,
 & insperatas circumuenire maluerit. Duae tunc sorores regno praerant Arthio-
 pe & Orithyia. Hercules mari aduectus incautus inermesque pacis incuria
 desides oppressit. inter caesas captasque quamplurimas duae sorores Antiope &
 Menalippe ab hercule. & Hippolyte a Theseo retentae sunt. sed Theseus Hip-
 polyte matrimonio asciuit. Hercules Menalippe sorori reddidit. & arma regi-
 nae precio redemptionis accepit. post Orithyiam Penthesilia regno potita est:
 cuius Troiano bello clarissima inter uiros documenta uirtutis accepimus.

Hic dicitur de Gotis: quos Alexander & Caesar esse uitandos iudicarunt.

p Rodolor pudet terroris humani. Mulieres patria profugae Europam
 atque Asiam: id est plurimas fortissimasque mundi partes itra-
 uerunt. peruagatae sunt. deleuerunt. &c. pene animis euertendo urbes
 plurimas: atque alias construendo tenuerunt. nec tamen miseriae
 hominum pressura temporum deputata est. Modo autem Getae illi: qui & nunc
 Goti: quos Alexander uitandos pronuntiauit: Pyrrhus exhorruit. Caesar est
 declinauit: relictis uacuefactisque sedibus: ac totis uiribus tuti Romanas ingressi
 prouincias. simulque ad terrorem diu ostentati societatem Romani foederis
 precibus sperant: quam armis uendicare potuissent. exiguae habitationis sede
 non ex sua electione. sed ex nostro iudicio rogant: quibus subiecta & patente uni-
 uersa terra praesumere: quod esset libitum: liberum fuit. semet ipsos ad tuitionem
 Romani regni offerunt: quos solos inuicta regna timuerunt. & tamen caeca
 gentilitas cum hac Romana uirtute gesta non uideat: fide Romanorum impetrata
 non credit. nec acquiescit: cum intelligat: confiteri beneficio christianae religionis:

quæ cognatam per omnes populos fidem iungit: eos uiros sine prælio sibi esse subiectos: quorum foeminæ maiorem terrarum partem immensis cædibus deleuerunt.

De raptu Helenæ. & coniuratione Græcorum.

T uero ante urbem conditam .ccc. tricesimo & amplius anno
a raptus Helenæ: coniuratio Græcorum & concursus mille nauium
dehinc decennialis obsidio: ac postremo famosum Troiæ excidium
prædicatur: in quo bello per .x. annos cruentissime gesto: quas
nationes: quantosque populos idem turbo inuoluerit: atque afflixerit: Homerus
poeta in primis clarus luculentissimo carmine palam fecit. nec per ordines nunc retexere
nostrum est: quia & operi longum. & omnibus notum uidetur. Verumtamen
qui diuturnitatem illius obsidionis: euerisionis atrocitatem: cædem: captiuitatemque
didicerunt: uideant: si recte isto: qualiscumque est præsentis temporis statu offen
duntur: quos hostes occulta misericordia dei cum per omnes terras instructis
copiis bello persequi possent: pacis gratia præsentis obsidibus per omnia maria
sequuntur. & ne forte hæc quietis amore facere credantur: se ipsos ac picula sua
per Romanorum pace aduersus alias gentes offerunt.

Aenæ in Italiam aduentus.

A uicis præterea annis interuenientibus Aenæ profugi ex Troia
p aduentus in Italiam quæ arma commouerit: qualia per triennium
bella excitauerit: quantos populos implicauerit: odium excidioque
afflixerit ludi litterarii disciplina nostræ quoque memoriæ insitum
est. Horum præterea temporum medio interiacent exilia. naufragiaque Græcorum
Pelopensum clades: Codro moriente. fatorum ignari Thracæ noua in bella
surgentes. & generalis tunc per totam Asiam Græciamque commotio.

De Sardanapalo rege Assyriorum nouissimo.

N o ante urbem conditam. lx. iiii. nouissimus apud Assyrios re
a gnauit Sardanapalus: uir muliere corruptior: qui inter scortorum
greges foemineo habitu purpuram colo tractans a præfecto suo
Arbactio: qui tunc Medis præerat uisus: atque execrationi habitus
mox etiam excitis Medorum populis ad bellum prouocatus & uictus ardente
pyræ se iniecit. Exhinc regnum Assyriorum in Medos concessit. Deinde multis
præliis undique scætantibus: quæ per ordinem disserere nequaquam aptum
uidetur: per uarios prouentus ad Scythas Chaldæosque: & rursus ad Medos

parili uia rediit: In qua breuitate pensandū est: quantae ruinae cladesque gētū
 fuere. quanta bella fluxerunt: ubi totiens tot & talia regna mutata sunt. Post
 hęc Medis Phraortes imperitauit: qui creberrimis Persarum Assyriorumq̄
 bellis uiginti & duos regni sui annos consumpsit. Post hunc Diocles regnauit:
 uir armis expertissimus. semperque bellis immoratus: qui auctū late imperiuz
 moriens Astyagi dedit. Astyages uirili prole uacuis Cyrum nepotem apud
 Persas genitū habuit. Sed Cyrus mox: ut adoleuit: congregata Persarū manu
 auo certamen indixit. Porro Astyages oblitus sceleris sui: quod i Harpalum
 dudum admiserat: cum filioz eius unicum & paruulum interfecit: epulandūq̄
 patri apposuit: ac: ne quid infelicissime orbitati felix ignorantia subtraheret:
 infames epulas ostensis patri cum capite manibus improperauit. Huius ergo
 facti immemor ipsi Harpalo summam belli cōmisit: qui acceptum exercituz
 statim Cyro per proditionem tradidit: quo comperto Astyages raptis iectuz
 copiis in Persas ipse proficiscitur. acriusque certamen instaurat: prope sito suis
 metu: si quis de praelio cedere moliretur: ferro exciperetur: qua necessitate in/
 stanter Medis pugnantibus: pulsa iterum Persarum acies cū paulati cederet:
 matres & uxores eorum obuiam occurrunt. orant in praelium reuertantur.
 Cunctantibus sublata ueste obscœna corporis ostendunt: quærentes: num in
 uteros matrū: uel uxorū uellent refugere. Quo facto erubescens in praeliū
 redeunt. & facta impressione: quos fugiebant: fugere cōpellunt. Ibi tūc Asty/
 ages capitur: cui Cyrus nihil aliud: quam regnum abstulit. eumque maxime
 Hyrcanorum genti præposuit. In Medos uero ipse reuerti noluit. Is finis im/
 perii Medorum fuit. sed ciuitates: quæ tributariæ Medorum erant: a Cyro
 defecerant: quæ res Cyro multorum bellorum causā & origo extitit.

Quod Phalaris Siculus tyrannidē arripuit.

e A tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrannide
 depopulabatur: qui crudelis mente: commentis crudelior omnia
 nefarie in innocentes agens inuenit aliquādo: quem iuste puniret
 iniustus. Nam Perillus quidā æris opifex affectans tyranni ami/
 ciciam aptum munus crudelitati illius ratus taurum æneum fecit: cui fabre
 ianuam e latere composuit: quæ ad contrudendos damnatos receptui foret: ut
 cum inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur: sonum uocis extortæ capa/
 citas concaui æris augetet. pulsūque ferali competens imagini murmur emit
 teret. nefarioque spectaculo mugitus pecudis: nō hominis gemirus uideretur.
 Sed Phalaris factum amplexus factorē execratus & ultioni materiā præbuit:
 & crudelitati. Nam ipsum opificem sua inuentione puniuit. Fuerat etiā paulo
 superiori tempore apud Latinos rex Romulus: qui per annos .xviii. flagitiis

impietatibusque crescens ad postremum diuino iudicio fulmine interceptus
matura supplicia immatura ætate exoluit. Eligant nunc: si uideatur: Latini &
Siculi: utrum in diebus Romuli & Phalaris esse maluissent: innocentius uitas
pœnis extorquentium: an his temporibus christianis: cum imperatores Ro
mani ipsa in primis religione compositi post comminutas rei publicæ bono
tyrannides ne ipsorum quidem iniurias exigunt tyrannorum.

De bello Peloponnesium & Atheniensium.

a Nno ante urbem conditam. xiii. Peloponnesium Atheniensiumque
maximum bellum totis uiribus animisque commissum est: In quo
cædibus mutuis ad hoc coacti sunt: ut uelut uicti se ab alterutro
subtraherent. belloque discederent. Tunc etiam Amazonum gentis
& Cimmeriorum in Asiam repentinus incursum plurimam diu lateque uastationem
stragemque edidit. Anno uicesimo ante urbem conditam Lacedæmonii contra
Mefanios propter spretas uirgines suas in solenni Mefaniorum sacrificio per annos
.xx. indefesso furore bellantes ruinæ suæ totas Græciæ uires implicuerunt: quæ
cum se magnis execrationibus deuouissent: sacramentisque obstrinxissent: do
mum nisi Mefana expugnata nunquam esse redituros: ac per decem annos longa
fatigati obsidione: nec tamen aliquem uincendi fructum adepti: porro autem
& querelis uxoribus super longa uiduitate: & periculo sterilitatis contestantiū
permoti reuocarentur: consultatione habita ueriti: ne intercepta spe sobolis sibi
magis hac perseverantia: quam Mefaniorum perditio nutrietur: selectos in exercitu
eos: qui post iuramentum in supplementum militiæ uenerant: Spartam remittunt:
quibus promiscuos omnium foeminarum concubitus permiserunt: infami satis
nec tamen utili licentia. Ipsi autem proposito insistentes expugnant. fraudeque
Mefanios uictos seruitio premunt. At illi cruentam diu dominationem inter ubera
& uincula perpeffi iugum excutiunt. arma sumunt. bellum instaurant. Lacedæmonii
Tyrteum poetam Atheniensem ducem prælio legunt: qui tribus conflictibus
fusi amissum exercitum: uocata in libertatem seruorum manu: suppleuerunt.
Sed: cum sic quoque desistendum certamine propter metum periculi arbitraren
tur: Tyrtei poetae: & ducis composito carmine: & pro cōcōione recitato: rursus
accensi mox in certamen ruunt. Tantaque uirum animorum concursus est: ut raro
unquam cruentius prælium exarserit. At postremum tamen uictoria Lacedæ
moniorum fuit. Tertio Mefaniorum reparauere certamen. nec Lacedæmonii mora
in auxilium copias multas utrinque duxerunt. Athenienses uero Lacedæmonios
alibi intentos e diuerso aggredi parant. nec Lacedæmonii quiescere. Nam ipsi
in Mefanios occupati Peloponneses miserunt: qui Athenienses bello excipiant.
Athenienses autem missa in Aegyptum parua classe impares uiribus nauali

congressu facile uincuntur. Dehinc recepta classe aucti etiam militum robore uictores in praelium uocant. Lacedæmonii quoque omissis Mefaniis in Athenienses arma cōuertūt. Diu graues & uariæ pugnæ & anceps uictoriæ status: quare ad postremum pendente euentu utrinque discessum est. Sciendum tamē est: ipsam esse Spartam: quam Lacedæmoniam ciuitatem dicunt: atq̄ inde Lacedæmonios Spartanos dici. Igitur iude reuocati Lacedæmonii ad Mefaniorum bellum: ne medium tempus otiosum Atheniensibus relinquerent: cū Tebanis paciscuntur: ut Boetiorum imperium eis restituerent: quod tēporibus belli Persici amiserant: si illi Atheniensium bella suscipere. Tātus furor Spartanorum erat: ut duobus bellis impliciti suscipere terminū nō recusaret: dummodo inimicis suis hostes acquirerent. Athenienses tanta belloꝝ tēpestate permoti duos duces deligunt: Periclem spectatæ uirtutis uir: & Sophoclem scriptorem tragœdiarum: qui diuiso exercitu & Spartanorum fines late populati sunt. & multas Asiæ ciuitates Atheniensium imperio adiecerūt. Hinc porro per annos. l. incerta semper uictoria terra marique pugnatum ē: donec Spartani & opibus imminutis: & fide profligata sociis quoque probro fuere. Sed hæc per tot ætatum uolumina incubuisse Græciæ paruipenditur. Nunc autem interpellari interdum uoluptates & impediri parumper libidines non sustinetur. quanquam inter illius temporis homines atque istius hoc interest: quod illi æquo animo hæc intoleranda tolerabant: quia in his nati: uel enutriti erant. & meliora non nouerant. Isti autem perpetuo in uita sua tranquillitatū & deliciarum sereno assuefacti: ad omne uel modicum obductæ sollicitudinis nubilum conuoluentur. Atque utinam ipsum depulsorem huius uel modicæ inquietudinis precarentur: cuius munere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et: quoniam spondisse me memini: cum ueluti articulis quibusdam dicendi ordinem definirem: dicturum me esse ab orbe condito usque ad urbem conditam: huic uolumini: quod ab orbe condito explicuimus: finis hic sit: ut ab urbe condita sequēs libellus incipiat: q̄ cōtextiora illorum temporum mala exercitationibus quippe ad nequiciam atque etudioribus hominibus continebit.

PAULI OROSII HISTORIARVM
 SECVNDI LIBRI INITIVM.

Eminem iam esse hominum arbitror: quē latere possit: quod hominem in hoc mundo deus fecerit: unde etiam peccante homine mundus arguitur, ac propter nostrā intemperantiam comprimendam terra hæc: in qua uiuimus: defectu cæterorum animalium & sterilitate suorum fructuum castigatur. Itaque si creatura dei merito: & dispensatio dei sumus: quis magis diligit eam: quam ille:

qui fecit? Quis autem ordinatius regit: quam is: qui & fecit & diligit? Quis uero sapientius & fortius ordinare & regere facta potest: quā: qui & facienda prouidit. & prouisa perfecit? Quapropter omnem potestatem a deo esse: omnemque ordinationem & qui non legunt: sentiūt. & qui legunt: cognoscūt. Quod si potestates a deo sunt: quāto magis regna: a quibus reliquæ potestates progrediuntur? si autem regna diuersa: quanto æquius regnum aliquod maximum: cui reliquorum regnorum potestas uniuersa subiicitur? Quale a principio Babylonicum. & deinde Macedonicum fuit. post etiam Africani: atque in fine Romanum: quod usque ad nunc manet. eademque ineffabili ordinatione per quatuor mundi cardines .iiii. regnorum principatus fuere distinctis gradibus eminentes: ut Babylonicum regnum ab oriente. a meridie Carthaginense. a septentrione Macedonicum. ab occidente Romanum: Quorum inter primum & nouissimum: id est inter Babylonicum & Romanum: quasi inter patrem senem ac filium paruum Africanum & Macedonicum breuia & media: quasi tutor curatorque uenerūt: potestate temporis non iure hereditatis admissa: Quod utrum ita sit: apertissime expedire curabo.

De Nino rege Assyriorum occiso.

Ex primis apud Assyriosque eminere cæteris potuit: Ninus fuit. Occiso Nino Semiramis uxor eius totius Assyriæ regiam Babyloniā urbem instaurauit. caputque regni Assyrii: ut esset: instituit. Regnum Assyriorum diu inconcussa potentia stetit. sed cū Arbactus: quem alij Arbacem uocant præfectus Medorum: idemque natione Medus Sardanapalum regem suum apud Babyloniā interfecisset: regni nomen & summam ad Medos transtulit. Ita Nini & Babylonis regnum eo anno in Medos deriuatum est: quo anno apud Latinos Proca Amulii & Numitoris pater: auus autem Rhex Siluiæ: quæ mater Romuli fuit: regnare cœpit. Vt autem omnia hæc ineffabilibus mysteriis & profundissimis dei iudiciis disposita non aut humanis uiribus aut incertis casibus accidisse perdoceam: omnes historiæ antiquæ a Nino incipiunt. omnes historiæ Romanæ a Proca exoriuntur. De inde a primo anno imperii Nini usque quo Babylonia Semiramide instaurari

15
coep̄ta est: interueniunt anni. lxxiii. Et a primo anno Procæ cū regnare coep̄it
usque ad conditionem urbis factam a Romulo: intersunt anni æque. lxxiii. Ita
regnante Proca futuræ Romæ sementis iacta est. & si nō dū germinē apparet.
Eodem anno ipsius Procæ regni Babylonis regnum defecit: & si adhuc Baby
lon ipsa consistit. Discedente autem Arbacto i Medos partem regni penes se
retinere Chaldæi: qui Babyloniam sibi aduersum Medos uendicauerunt. Ita
Babyloniæ potestas apud Medos. proprietas apud Chaldæos fuit. Chaldæi
autem propter antiquam regiæ urbis dignitatem non illam suam. sed se illius
uocari maluerunt: Vnde factum est: ut Nabuchodonosor cæterique post eū
usque ad Cyrum reges quauis Chaldæorum uiribus potentes: & Babyloniæ
noie clari legantur: in numero tamen & ordine regū non habeantur illustriuz.

Quando Babylon illa cecidit. & Roma surrexit.

b
Abylon itaque eo āno sub Arbacto præfecto debonorata ē: quo
Roma sub Proca rege: ut proprie dixerim: seminata est. Babylō
nouissime eo tempore a Cyro rege subuersa: quo primuz Roma
a Tarquiniolorum regum dominatione liberata est. Siquidez sub
una eademque conuenientia tēporū illa cecidit. ista surrexit. Illa tunc primuz
alienigenarum perpeffa dominarum. hæc tunc primum etiā suorū aspemata
fastidium. Illa tunc: quasi moriens dimisit hæreditatem. hæc uero pubescens
tunc se agnouit hæredem. Tunc orientis occidit imperium. & ortū est occi
dentis. Et ne diutius uerbis morer: committo me dentibus infanientium: sed
ueritatis præsidio liberandum. Regnauit Ninus annis. lii. medio imperii sui
tempore Babyloniam caput regni condidit.

De Babylone & Roma.

i
Tem Babylon post annos. M. c. lxxiii. quam condita erat: a Me
dis & Arbacto rege eorum: præfecto autem suo spoliata opibus
& regno. atque ipso rege priuata est. ipsa tamen post aliquandiu
mansit incolumis. Similiter & Roma post ānos totidem: hoc ē
M. c. lxxiii. a Gotis & ab Alarico rege eorum: comite autem suo irrupta: &
opibus spoliata: non regno: manet adhuc. & regnat incolumis: quauis intantū
arcanis statutis in utranque urbem conuenientiæ totius ordo seruatus sit: ut
& ibi præfectus eius Artabus regnum inuaserit: & hic huius præfectus At
talus regnare tentauerit: tam & si apud hanc solam merito christiani impatoris
Honorii attentatio prophana uacuata sit. Itaque hæc ob hoc præcipue com
memoranda credidi: ut tanto arcano ineffabilium iudiciorum dei ex parte

patefacto intelligant hi: q̄ isipienter utiq̄ de tēporibus christianis m̄m̄rāt: unuz deum disposuisse tempora. & in principio Babylonis & i fine Romanis. Illius clementiæ esse: quod uiuimus. quod autem misere uiuimus: intenpātīæ nostræ. Ecce similis Babylonis ortus. & Romæ similis potentia. similis magnitudo. similia tempora. similia bona. similia mala: tam& si nō similis exitus: similisue defectus. Illa enim regnū amisit. hæc retinet. Illa interfectione regis orbata. hæc incolumi imperatore secura est. Et hoc quare? quoniā ibi in rege libidinū putita turpitude. hic christianæ religionis continentissima æquitas in rege seruata est. Ibi absque religionis reuerentia auuiditatē uoluptatis licētia furoris impleuit. hic & christiani fuerunt: qui parcerent: & propter quorum memoria m̄: & i quorum memoria parceretur. Quapropter desināt religionē lacerare: & lacessere patientiam dei: propter quam habent quod habent. & uti nam hoc quoque impunitum habeant: si aliquando desistant. Recolant sane mecum maiorum suorum tempora bellis inquietissima: sceleribus execrabilia: dissensionibus foeda: miseris continuatissima: quæ & merito possunt horrere: qui affuere: & necessario debent rogare: ne sint. eum sane rogare solum deum: qui & tunc occulta iusticia permisit: ut fierent. & nunc aperta misericordia præstat: ut nō sint: quæ modo a me plenius ab ipso urbis exordio peruolutis p̄ ordinem historiis proferentur.

Vrbs Roma in Italia condita.

Nno igitur post euerfionē Troiæ circiter. cccxxv. Olympiade
 a autem sexta: quæ quinto demum anno quatuor i medio expletis
 apud Elidē Græciæ ciuitatem agone et ludis exercere solet: urbs
 Roma in Italia a Remo & Romulo geminis auctorisbus cōdita
 est: Cuius regnum continuo Romulus parricidio imbuuit. pariq̄ successu cru/
 delitatis sine more raptas Sabinas improbis nuptiis confœderatas maritorū
 & parentū cruore dotauit. Itaque Romulus interfecto primū auo Numitore:
 debinc Remo fratre arripuit imperium. urbemque constituit. Regnum aui.
 muros/fratris. templum/soceri sanguine dedicauit. sceleratorū manu p̄miscua
 impunitate collegit. Primus illi campus ad bellum for̄ urbis fuit. mista simul
 externa ciuiliaque bella nunquam defutura significans. Sabinorum: quos fo/
 dere ludisque pellexerat: foeminas tam inhoneste præsumpsit: quam nefarie
 defendit. Ducem eorum Titum Tatiū senem: honestis pietatis cāis isistentē:
 diu armis propulsatum mox: ut in societatem regni assumpsit: occidit. Cum
 Veientibus præliuz adhuc paruo nomine magnis uiribus agitatū ē. Ceninēsū
 captum ac dirutum oppidum. assumptis semel a armis nunquā quies fuit: q̄ppe
 quibus egestas turpis atque obscœna fames domi timeretur: si unquam paci
 acquiesissent. Iam hinc incessabilia certamina: & iuxta quantitatem uirium

semper grauia quam breuissime strinxero: Tullum Hostilium militaris rei institutorem fiducia bene exercitatae iuuentutis Albanis intulisse bellum; & diu altrifecus spe incerta certa que clade tandem pessimos exitus & dubios euentus compendiosa tergeminorum congressione finisse. Rursus pace dirupta Metium Suffetium Fidenate bello meditata etiam proditione suspensum: curribus in diuersa raptantibus duplicis animi noxam poena diuisi corporis expendisse. Latinos Anco Martio duce sepe congressos; aliquando superatos. Tarquinium Priscum omnes finitimos & potentes tunc. xii. Thusciae populos innumeris concidisse conflictibus. Veientes Seruio Tullio insistente uictos fuisse: nec domitos. Tarquini Superbi regnum occiso socero scelere assumptum: habitam in ciues crudelitate detentum: flagitio adulteratae Lucretiae amissum. & intus domestica uitia: uirtutesque forissecus emicantes: id est oppida ualida in Latio per eum capta Ardeam/Otricoli/Sinuessam. Pometiamque: & quicquid in Gabios: uel fraude propria: uel poena filii: uel Romanis uiribus perpetravit. Sed Romani quanta mala per. cc. xl. & .iiii. annos continua illa regum dominatione pertulerint: non solum unius regis expulsio, uerum etiam abiuratio regii nominis & potestatis ostendit. Nam si unius tantum superbia fuisset in culpa: ipsum solum oportuisset expelli: seruata regia dignitate. Melioribus igitur regibus urbe propulsis Romani consulendum sibi: quam cuiquam suae libertati dominandum rati consules creauerunt: quibus ueluti adulta rei publicae creascentis aetas robustioribus ausis exercebatur.

a Nno post urbem conditam. cc. xl. iiii. Brutus primus apud Romanos consul primum conditorem regemque Romae non solum exare parricidio: sed & uincere studuit. Quippe duos filios adolescentes totidemque uxoris suae fratres Vitellios iuuenes reuocandorum in urbe regum placito insimulatos in concione protraxit. uirgis cecidit. securique percussit. Ipse deinde Veientum Tarquiniensiumque bello cum Arunte Superbi filio congressu sibi commortuoque percubuit. Porfenna rex Hetruscorum grauissimus regii nominis suffragator Tarquiniensium manum ingerens tribus continuis annis trepidam urbem terruit. conclusit. obsedit. & nisi hostem uel mutuis constanti urendae manus patientia: uel uirgo Chloelia admirabili transmeati fluminis audacia pmouisset: profecto Romani copulsi fuissent perpeti aut captiuitate hoste insistente superati: aut seruitute recepto rege subiecti. Post haec Sabini corrasis undique copiis magno apparatu belli Romam contendunt: quo metu consternati Romani dictatorem creat: cuius auctoritas & potentia consulem praeret: quae res in illo tunc bello plurimum emolumenti tulit. Sequitur discessio plebis a patribus euz Marco Valeriano dictatore delectum militum agente uariis populis stimulatius iniuriis sacruz

montem infedit armatus: qua pernicie quid atrocius: cum corpus a capite de-
 lectum perditionem eius: per quod spirabat: meditarerur: actūque de Romāo
 nomine intestina pernicie foret: nisi maturata reconciliatio subrepsisset prius:
 quam se discessio ipsa cognosceret. urget enim se atque imminet sibi extra illas
 apertas bellorum clades succ effu misero clamdestina pernicies. Quippe Tito
 Gessonio & Publio Numitio consulibus duo uel maxima omnium malorum
 abominamenta fames & pestilentia fessam urbem corripuere. Cessatum est
 paulisper a præliis. cessatum tamen a mortibus non est. Veientes & Hetrusci
 graues hostes adiunctis sibi finitimorumque copiis in bella surgentes obuiss Marco
 Fabio & Cneo Manlio consulibus excipiuntur: ubi post sacramētū iuratiōis:
 quo se Romani deuouerant: non nisi post uictoriam ad castra redituros: adeo
 atrox certamē fuit: ut uictis uictoribusque par forma eēt: & amisso plurimo
 exercitu: occisisque in pugna Manlio consule & Fabio consulari Marcus Fa-
 bius consul oblatum sibi a senatu triumphum suscipere recusaret: quia tantis
 rei publicæ detrimentis luctus potius debebatur. Gloriosissima illa numero &
 uiribus Fabiorum familia Veientanum sortita certamen quantā rei publicæ
 orbitatem occasu suo intulerit: infamibus usque nunc uocabulis testes sunt flu-
 uius: qui perdidit: & porta: quæ emisit. Nā cū sex & .ccc. Fabii uere clarissima
 Romai status lumina speciale sibi aduersus Veientes decemi bellū expetiuisent:
 spem temere sumptæ expeditionis primis successibus firmauerunt. Dehinc
 inducti in insidias: circumuentique ab hostibus omnes ibidem trucidati sunt:
 uno tantum ad enuntiandam cladem reseruato: ut miserius audiret patria per-
 ditos: quam perdidisset. Ad hæc non Romæ tantū talia gerebantur. sed quæ q̄
 prouincia suis ignibus æstuabat. & quod poeta præcipuus in una urbe de-
 scripsit: ego de toto orbe descripsi. Crudelis ubique luctus. ubique pavor. &
 plurima mortis imago.

De regno Persarum & Cyro rege.

i
 Gitur eodem tempore Cyrus rex Persarum: quez superius expli-
 canda historię causā cōmemoraueram: qui tunc Asā Scythiā
 totumque orientez armis peruagabatur: cū Tarquinius Supbus
 urbem: uel rex: uel hostis aut seruitio premebat: aut bello: Cyrus:
 ut dixi: cunctis: aduersum quos ierat: perdomitis: Assyrios & Babyloniam petit
 gentem. urbemque tunc cunctis opulentioez. sed impetū eius Gages fluius
 secundæ post Euphratem magnitudinis interceptit. Nam cum unum regiez
 equorum candore formaque præcipuum cum equite transmeandi fiducia
 persuaso: qua per rapacem alueum offensi uada uorticis attollebantur: abre-
 ptum præcipitatumque merisset: rex iratus ulcisci i amnē statuit: cōtestās:

eum: qui tam præclarum equum equitemque uorasset: foeminis uix genua rân-
 gentibus a se permeabilem relinquendum. Nec in pagēdo segnior totis copiis
 perpete anno Gangem fluium per magnas concisum deductumque fossas
 in. cccc. & lx. alueos cōminuit. Eo opere perdoctis fossoribus etiā Euphraten
 longe ualidissimum: & mediam Babyloniam interfluentez deriuauit. Ac sic
 meabilibus uadis succum: etiam patentibus aluei partibus iter fecit. cepitque
 urbem: quam uel opere humano extrui potuisse: uel humana uirtute destrui
 posse utrūq̄ pene incredibile apud mortales erat. Nāq̄ Babiloniā a Nēbroth
 gygante fundatam: a Nino: uel Semiramide reparatā multi prodidere. Hæc
 cāpi planicie undique cōspicua: natura loci lætissima: castroz facie moeibus
 paribus per quadrum disposita. murorum eius uix credibili relatu firmitas &
 magnitudo. id est latitudo cubitorum. l. altitudo quater tanta. Cæterz ābitus
 eius. cccc. lxxx. stadiis circūuenitur. Murus coctili latere atque interfuso bitu
 mine compactus. fossa extrinsecus late patens uice annis circūfluit. A frōte
 muroruz. c. portæ æreæ. Ipsa autē latitudo in consummatione pinnarū: utroq̄
 latere habitaculis defensorum æque dispositis media inter capedine actas qua-
 drigas capit. domus intrinsecus quater geminæ habitatiōes minaci p̄ceritate
 mirabiles. Et tamen magna illa Babylon prima post reparationem humani
 generis condita: nunc pene etiam minima mora uicta: capta ac subuerfa est.
 Ibi tunc Croesus rex Lydorum famosus opibus: cuz ad auxiliādū Babiloniis
 uenisset: uictus sollicitusque in regnum refugit. Cyrus autez postea quā Baby-
 loniam: ut hostis inuasit: ut uictor euertit: ut rex disposuit: bellum trāstulit in
 Lydiam: ubi conterritum superiore iā prælio exercitū nullo negotio supauit.
 Ipsum etiam Croesum cepit. captumque uita & patrimonio donauit. Exag-
 gerare hoc loco mutabiliū rerum instabiles status non opus ē. quicquid enī
 est opere & manu factū labi & consumi uetustatē Babylon capta cōfirmat:
 cuius ut primum imperium ac potentissimum extitit: ita primum cessit. &
 ueluti quodam iure succedentis ætatis debita posteris traderetur hæreditas:
 ipsis quoque eandem tradendi formulam seruat uris: ita ad p̄xima aduentantis
 Cyri tentamenta succubuit magna Babylon. & ingens Lydia. amplissima ori-
 entis cum capite suo brachia unius prælii expeditione ceciderunt. & nostri in
 circūspecta anxietate causantur: si potentissimæ illæ quondam Romanæ rei
 publicæ moles nūc magis imbecillitate propriæ senectutis: quā alienis cōcussæ
 uiribus contremiscunt.

Cyrus Scythis bellum intulit. & a Tomyri regina: quæ tunc eis præerat:
 uictus. & occisus est.

Gitur Cyrus proximi temporis successu Scythis bellum intulit: quæz
 Tomyris regina: quæ tunc genti præerat cuz prohibere transitū araxis

fluminis posset : transire permisit primum propter fiduciam suis: debic ppter
opportunitatem ex obiectu fluminis hostis inclusi . Cyrus itaque Scythiam
ingressus procul a trāsinisso flumine castra metatus . insup astu eadē instructa
uino epulisque deseruit: quasi territus refugisset . Hoc comperto regina tertiā
partem copiarum & filium adolescentulum ad persequendum Cyruꝝ mittit .
Barbari ueluti ad epulas inuitati primum ebrietate uincuntur . mox reuertēte
Cyro uniuersi cū adolescente obruncātur . Tomyris exercitu ac filio amisso
uel matris: uel reginæ dolorē sanguine hostium diluere promptius: quam suis
lachrimis parat . Simulat diffidentiam desperatione cladis illatæ . paulatimque
cedendo superbum hostez in insidias uocat . Ibi quippe compositis iter mōtes
insidiis . cc . M . Persarum cum ipso rege deleuit: adiecta super omnia illius rei
admiratione: quod nec nuntius quidem tantæ cladis superfuit . Regina caput
Cyri aputari : atque in utrem humano sanguine oppletum conici iubet: non
muliebriter increpitans . satia te sanguine: quem sitisti: cuius per annos: xxx . in/
satiabilis perseueraſti .

Darius post aliquantum tempus: occiso Cyro rege regnū suscepit .

a Nno ab urbe condita . cc . xl : quinto Darius Cyro apud Scythas
interfecto post aliquantulum interuallum sorte regnū adeptus ē:
Regnauit enim medius eorum Cambyſes Cyri filius : q̄ deuicta
Aegypto cunctam Aegypti religionē abominatus cæremonias
& templa eius deposuit . Post hunc etiam magi duo sub nomine: quē occide/
rant: regis regno obrepere ausi: qui quidem mox deprehensi & oppressi sunt .
Darius itaque unus ex his : qui magorum audaciā ferro coercuerant: cōſensū
omnium rex creatus est : qui postquam Assyrios ac Babyloniam Persarum
regno deficiente bello recuperauit: Attyro rege Scytharum hac uel maxime
causa bellum intulit: quod filiæ eius petitas sibi nuptias nō obtinuiſſet . Magna
ſcilicet necessitas pro unius libidine hominis . dvii . M . uirorum piculo mortis
exponi . Incredibili quippe apparatu cū . dvii . M . armatorū Scythiā igressus:
nō facientibus hostibus iustæ pugnæ poteſtatem: insup̄ repentinis incurſibus
extrema copiarum dilacerantibus: metuens ne sibi reditus interrupto pōte Istri
fluminis negaretur : amissis . lxxx . M . bellatorum trepidus refugit: quanuis hūc
amissorum numerum inter damna non duxerit . & queꝝ habendū uix quisquā
ābire ausus eſſet: perditum ille non sensit . Inde Asiam Macedoniaꝝq̄ aggressus
perdomuit . Ionas quoque nauali congressione superauit . Deide in Atheniēſes:
quod Ionas aduersum se auxilio iuuiſſent: impetum fecit . atque arma direxit .
Porro Atheniēſes: ubi aduentare Darium compererunt : quanuis auxilium
a Lacedæmoniis poposcissent: tamen cū detineri Persas: quatruiduanæ religiois

ocio compertū haberent: spem occasione fumentes: instructis tantum, x. M. armatorū: ciuū: & Plataeēsis auxiliariis, M. aduersū, dc. milia hōstīū cāpis Marathoniis proruperūt. Melciades ei tunc bello præfuit: q̄ celeritate magis: quā uirtute fretus alacri satis expeditione prius hosti cōminus inhæsit: quam posset expedito sagittarū iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas certādi fuit: ut ex alia parte uiri ad occidendum parati: ex alia pecudes ad moriēdum præparatæ putarentur. cc. Persarū apud campos Marathonios ea tēpestate ceciderunt. Sensit Darius hoc damnum. Nā uictus/ fugatusque arreptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum: & ulcisci in uictores moliretur: in ipso apparatu concidit olympiade septuagesima quarta: hoc est post urbem conditam anno. cc. lxx. quinto: quo tēpore Romæ Popilia uirgo ob crimen stupri uiua defossa est. Xerxes Dario patri in regno succedēs bellū aduersus Græciam a patre susceptum: per quinquenniū: instruxit: quod Deimaratus Lacedæmoniis: qui tunc forte apud Xerxen exulabat per tabellas primum scriptas: deinde cæratas suis prodidit.

Xerxes Dario in regnum patris successit.

i Gitur Xerxes, dcc. M. armatorū de regno. & ccc. M. de auxiliis/ rostratas & iam naues, M. cc. onerarias autem tria. M. numero habuisse narratur: ut merito inopinato exercitui, in nēsaque classi uix ad potum flumina: uix ad ingressum terras: uix maria ad cursum suffecisse memoratū sit. Huic tā incredibili temporibus nostris agmini: cuius numerum nunc difficilius est astrui: quam tunc fuit uici: Leonides rex Spartanorum cum .iiii. M. hominum in angustiis thermopylarum obstitit. Xerxes autem contemptu paucitatis obiectæ iniri pugnam. conseri manum imperat. Porro illi: quorum cognati & comanipulares i cāpis Marathoniis occubuerant & certaminis simul & cladis exitere principiū. Deinde succedēs sibi turba maior/ ac segnior: cum iam neque ad procurrendum libera: neque ad pugnandū expedita: neque ad fugiendum prompta solis mortibus subiaceret: triduo continuo non duorū pugna. sed cædes unius populi fuit. Quarto autez die cum uideret Leonides undique hostē circūfundi: hortatur auxiliares socios: ut subtrahentes se pugnæ in cacumen mōtis euadāt: ac se ad meliora tempora referuent. Sibi uero cum Spartanis suis aliam sortem eē subeunda. plus se patriæ debere: quā uitæ. Dimissis sociis Spartanos admonet: de gloria plurimum: de uita nihil sperandum: neque expectandum uel hostem: uel diez: sed occasione noctis prorumpenda castra: commiscenda arma: conturbanda agmina esse. Nusquam uictores honestius: quam in castris hostīū eē pituros. Persuasi igitur mori malle in ultionem futuræ mortis armantur: taquaz ipsi

interitum suum & exigerent & uindicarent. Mirum dictu secenti uiri castra .dc. M. irrumpūt. tumultus castris totis oritur. Persæ quoque ipsi Spartanos adiuuāt in utuis cædibus suis. Spartani quæretes regem: nec iuenietes cædūt. sternūtque omnia castra. peruagantur uniuersa. & inter densas strues corporum raros homines uix sequuntur. Victores sine dubio nō essent: nisi inori elegerent. Prælium a principio noctis in maiorem partem diei tractum. ad postremum uincendo fatigati: ubi quisque eorum deficientibus mēbris uisus ē sibi mortis suæ ultione satiatus: ibi inter impedimenta cadauerum / campumq̄ crassū & semigelatum sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis uictus in terra nauale prælium parat. Sed Themistocles dux Atheniensiuꝝ cū intellexisset Ionas: quibus dum auxilium superiori bello præbet: in se Persarū impetum uerterat: in auxilium Xerxis instructam classem deducere: sollicitare eos parti suæ hostique subtrahere statuit. Et quia colloquēdi facultas negabatur: locis: ad quæ Iones accessuri nauibus uidebantur: proponi symbola / saxisque affigi iubet: socios quondam & participes periculorum: nunc autem iniuste agentes apta increpatione corripiens: atque ad antiquorum iura fœderum religiosa ad hortatione persuadens: præcipueque admonēs: uti commissio prælio cedentiū uice inhibeat remos. seseque bello auferant. Igitur rex partē nauū sibi detinens spectator pugnæ in litore manet. Contra autem Artemidora regina Halicarnasi: quæ in auxilium Xerxi uenerat: inter duces primos acerrime bello imilcetur ita: ut uersa uice i uiro foeminea cautela: i foemina uirilis audacia spectaretur. Cum autem anceps pugna esset: Iones iuxta præceptū Themistoclis paulatim se certamini subtrahere cœperunt: quorum defectio Persas iam fugas circumspicientes aperte fugere persuasit: in qua trepidatione multæ naues captæ miseræque sunt. Plures tamen scuitiam regis: uelut immanitatem hostis timentes domum dilabuntur. Anxium tot malis regem Mardonius aggreditur: suadēs regem in regnum redire oportere prius: quam aduersa fama nouas res domi moliretur. Se autem: si residuæ sibi copię traderentur: & ultionem ab hoste exacturū: & ignominiam domesticam propulsaturum: aut si aduersa belli perferuerassent: cessurum se quidē hosti sed tamen sine regis infamia. p̄bato cōsilio exercitus Mardonio traditur. Rex Abydum: ubi portem ueluti uictor maris conseruerat: cum paucis proficiscitur. Sed cum pontē hybernis tepestatibus dissolutum offendisset: piscatoria scapha trepidus transit. Erat sane: quod spectare humanū genus: & dolere debuerat: mutationes rerum hac uel maxime uarietate permetiens: exiguo contentus latere nauigio: sub quo ipsum pelagus ante latuisset: & iugum captiuitatis suæ uinctū pōte portasset: uilissimo unius seruuli egere ministerio: cuius potentia: dū montes excidūtur. ualles replētur. animas exhauriūtur. ipsa etiam rerum natura cessisset. pedestres quoq̄ copia: quæ ducibus cōmissæ fuerant: labore / fame / ac metu tabuerunt. & crudescere

morbo tanta pestis / tantaque foeditas morientium exorta est : ut uia ca/
 daueribus replerentur : dirae etiam alites atque improbae bestiae esca-
 rilicebris sollicitatae moribundum sequerentur exercitum. At uero Mardonius :
 cui reliqua belli Xerxes commiserat : afflatus primum successu breui mox in
 extrema deiectus est . Olynthum siquidem Graeciae oppidum expugnauit .
 Athenienses uaria sollicitatione adducere in spem pacis aggressus est : ubi in/
 expugnabilem eorum libertatem uidet : incensa urbis parte in omnem Boetiam
 belli apparatus deducit . Illuc quoque eum .c. M. Graecorum insecuta sunt .
 & commisso sine mora praelio Mardonium delectis copiis ipse : uelut e naufragio
 nudum cum paucis fugere compulerunt . castra regis opibus referta ceperunt
 non paruo quidem antiquae industriae dono . Nam post istius praedae diuisione
 aurum Persicum prima uirtutis Graeciae corruptio fuit . Urget igitur icipit
 miseris extremae perditio . Nam forte eodem die : quo in Boetiam Mardonii co/
 pia delatae sunt : pars Persici exercitus in Asia sub moenibus Mychales nauali
 praelio dimicabat . Ibi nouus repente rumor utriusque classis & populi impleuit
 aures : Mardonii extinctas copias : Graecos extitisse uictores . Mira diuini iudi/
 cii ordinatio . In Boetia oriente sole bellum fuisse commissum : in Asia meridiana
 horis sub eadem die tantis spatiis maris terraeque interiacentibus nuntiatum : cui
 rumori : uel maxime rei astipulatum est : quod Persas audita clades sociorum primus
 dolore debet desperatione correptos : nec bello expeditos : nec fugae habiles red/
 didit . Atque ita consternatos prostratosque constantior factus hostis successu
 felicitatis inuasit .

Xerxes rex a suis occisus est .

x Xerxes bello in Graecia infeliciter gesto contemptibilis suis factus
 per Artabanum praefectum suum in regia circumuentus occiditur .
 O tempora desiderio & recordatione dignissima . O dies illos in/
 offensae serenitatis : qui nobis ueluti e tenebris respiciendi propo/
 nuntur : quibus breuissimo interuallo de uisceribus unius regni decies nouies
 centena milia uirorum tribus proximis regibus tria bella rapuerunt : ut taceat
 de infelicissima tunc Graecia : quae totum hunc : de quo nunc hebescimus : numerum
 moriendo superauit . Leonides ille clarissimus dux Lacedaemoniorum in bello
 isto aduersus Xerxen : quod supremum ipsi atque hostibus fuit : cum secentis
 famosissima illa incitamenta dixisset . prandete : tanquam apud inferos coena/
 turi : auxiliariis tamen : quos excedere bello iubebat : misericorditer suasit : ut
 se ad meliora tempora reseruarent . Ecce cum ille promiserit futura meliora :
 isti quoque afferant meliora praeterita : quid aliud colligi datur : utroque in suis detestatae
 praesentia : nisi aut semper bona esse : sed ingrata : aut nunquam omnino futura

meliora? At Romæ: ut ad id tempus redeam: unde digressus sum, neque enim interuallo miseriarum ad alios transire compellor: sed sicut se quondam effervescentia mala ubique ipsi sacribus colligarunt: ita etiam permista referuntur, nobis quippe conferre inter se tempora urbis: non cuiusquam partis eius laboribus insultare propositum est.

Quod grauis pestilentia Romam inuasit.

r Omæ ergo post urbem conditam anno, cc. sexagesimo suspenso ad modicum bello grauis pestilentia: quæ semp ibi raras inducias aut factas interceptit: aut: ut fierent coegit: per uniuersam ciuitatem uiolenter incanduit: ut merito præcedente prodigio cœlũ ardere uisum sit: quando caput gentium tanto morborum igne flagrauit. Nã eo año Ebutium & Seruiliũ abos consules pestilentia consumpsit, militares copias plurima ex parte cõfecit, multos nobiles præcipueq̃ plebẽ foeda tabe deleuit: quãuis iam superiori etiã quarto año oborta lues eudẽ populũ depopulata sit.

Post pestilentiam multa & grauia bella sustinuerunt Romani.

p Roxio debinc año ciues exules/seruique fugitiui: duce Herdonio uiro Sabino inuasert: incenderuntq̃ capitolium: ubi fortissime quidez Valerio consule & imperatore obstitere iuniores, sed adeo atrox & graue discrimẽ prælii fuit: ut ipse quoque cõsul Valerius ibi fuerit occisus, & indignam de seruis uictoriam insuper etiã sua morte foedauerit. Sequitur años: i quo cõuictõ exercitu consul obsessus ẽ. Nã Minutiũ consulẽ congressuz prælio Equi/Volsci que superarunt, & fugientẽ in Algidũ fame: ferroque cixerunt, actumque infeliciter foret: ni Quintius Cicinnatus: præcipuus ille dictator artam obsidionem oppresso hoste soluisset: q̃ repertus ruri ab aratro accersitus ad iperii fasces sumpto honore: instructuq̃ exercitu: mox uictor effectus iugum bouum equis imposuit, uictoriamque: quasi stiuaz tenẽs subiugatos hostes per se egit primus. Anno: qui ab urbe cõdita pximus trecentesimo fuit: dum legati ad Athenienses propter Solonis leges deferẽdas missi expectantur: arina Romana fames/pestilentiaque compescuit. Ipso autẽ trecentesimo anno: hoc est olympiade nonagesima quinta potestas consulum decemuiris tradita constituendarum legum Atticarum gratia magnam rei publicæ perniciem iuexit. Nam primus ex decemuiris: cedentibus cæteris solus Appius Claudius sibi continuauit imperium, statimque aliorum coniuratio subsecuta est: ut more contempto: quo insigni imperii: penes unum: potestas autem cõmunis erat: omnes omnia propriis libidinibus agitabant, Itaque iter

cætera: quæ insolentissime cuncti præsumebant: repente singuli cum duodenis fascibus cæterisque iperij insignibus processerunt. & nouo impbæ ordiatiõis incepto ablegata religione consulum emicuit agmen tyrānoꝝ duabus tabulis legum ad. x. priores additis. augentesque insolentissimo fastu plurima die: quo deponere magistratum mos erat cum iisdem insignibus processerunt. Maxia Appij Claudi libido auxit inuidiam: qui ut Virginie uirgini stuprū inferret: prius seruitutis causam intulit. Quam ob rez adactus Virginius pater dolore libertatis, & pudore dedecoris protractā ad seruitutē filiā in conspectu populi pius parricida pstrauit: q̄ populus necessitate atrocitatis p̄motus: & piculo libertatis admōitus mōtē Auētīnū occupauit armatus. Nec tueri armis libertatē destitit: nisi postq̄ se cōiuratoꝝ cōspiratio ipsis quoq̄ honoribus abdicauit. Tertia & quita post centesimā olympiade per totū fere annū tā crebri, tāque etiam graues in Italia terræ motus fuerunt: ut de inumeris quassationibus: ac ruinis uillarum oppidorumque assiduis Roma intus fatigaretur. Deinde ita iugis & torrida siccitas fuit: ut præsentis tunc futurique anni spem gingnēdis terræ fructibus abnegarit. His denique temporibus cum Fidennates hostes maximorum auxiliorum manu stipate terribiles Romanis arcibus iminerēt: Aemilius tertio dictator magnam mali molem ipsis Fidēnis uix captis depulit. & sanauit. tanta in ipsis erat malorum animoꝝ contentio: ut uel dōesticæ clades superfusa forinsecus bella oblitterarent: uel post damna belloꝝ iducias relaxatas diuersæ pestes cœlo terraq̄ excādēscētēs incessabili iſestatiōe corrūperent.

Quod Sicilia semp fuit nutrix tyrannoꝝ.

f Sicilia ab initio patria Cycloꝝ: & post eos semper nutrix tyrannorum fuit. Sæpe etiam captiua seruoꝝ: quoꝝ primi carnibus hominum inedia cruciatibus: postremi mortibus pascebantur: excepto eo: quod extremis bellis aut præda habebatur: aut præmiū. Hæc: ut quam breuissime absoluam: requiem malorum: nisi nunc nescit: immo: ut euidentius diuersitates temporum declarentur: sicut antea uel itestinos: uel externos tumultus perpessa ē inter omnes sola semper: ita nūc ex oibus sola nunquam patitur. Nam etiam: ut sileam de diuturnitate uel illius calamitatis: qua pressa est: uel istius econtrario: qua fruitur: pacis: Aetna ipsa: quæ tunc cum excidio urbium atque agrorum crebris eruptioibus æstuabat: nūc tantum innoxia specie ad præteritorum fidem fumat. Igitur: ut prætermittā interim de tyrannis: quorum mox: qui fuit ultor: successor effectus est: medio tempore: hoc est anno ab urbe condita. ccc. xxxv. cuꝝ Rhegyni apud Sicilia discordia laborarent: ciuitasque per dissensionē diuisa in duas partes esset: pars una ueteranos ab Himera urbe Sicilia: in auxilium uocauit. Porro illi pulsus

Ethon.

*Discordia et Seditio
Rhegnoꝝ om̄y
simul p̄didit.*

Catinenses / Athenienses /
Syracusani / Lacedæmonios
Ad A. M. M. *et omni grecia*
excitant.

Lachetes.
Charades.

Nicias.
Lamachus.

Gilippus.

Demosthenes.

ciuitate primum his: contra quos implorabantur: deinde mox cæsis etiã illis: quibus ad auxiliandum conuenerant urbem cum coniugibus & liberis sociorum occupauere: ausi facinus nulli tyranno comparandum: quippe: cū Rhegynis quicquid uis perpeti satius fuerit: quã ut ultro inuitarent: quibus patriam coniuges/liberos/ac penates ipsi extorres ad prædã relinquerent. At etiã Catinenses: cum Syracusanos graues infestosque paterentur: ab Atheniensibus auxilia poscerunt. Sed Athenienses suo magis quam sociorum studio instructã classem in Siciliam misere: cum & sibi propagare molirentur imperiũ: & Syracusanã classem nuper instructã Lacedæmoniis proficere uererentur. Et quoniam Athenienses: qui missi erant: cæsis hostibus prospera initia sumperant: maiores copias robustioremque exercitum cū Lachete & Chariade ducibus in Siciliã reducerunt. Sed Catinenses belli tedio permoti cum Syracusanis foedus icit: auxilia Atheniensium spernunt. Post autem Syracusanis conditiones pacis meditatione dominationis transgredientibus denuo legatos Athenas mittunt: qui capillo barbaque squalidi: & lugubribus panis induti misericordiã atque auxilium & sermone & habitu precarentur. Igitur magna classis instruitur: ducibus Nicias & Lamachus: tantisque uiribus Sicilia repetitur: ut suffragia sua & hi timerent: qui impetrauissent. Athenienses duas ilico pedestres pugnas secundis successibus faciunt. confertosque in urbe hostes: & obiecta classe circumdatos terra mariq̃ concludunt. At Syracusani fractis/ fessisque rebus auxiliũ a Lacedæmoniis petunt: a quibus mox mittitur Gilippus solus quidem: sed in quo omnium præsidiorum instar præferebatur: qui ueniens: ut audiuit inclinatum belli statum: auxiliis partim in Græcia/ partim in Sicilia contractis: oportuna bello loca occupauit. Deinde duobus præliis uictus: nec territus: tertio congressu Lamachus occidit: hostes in fuga uertit: socios obsidiõne liberauit. Hinc Athenienses terrestri prælio uicti experimenta maris ineunt. & nauali certamine parant cõgredi: quo cognito Gilippus classem instructã a Lacedæmoniis accersit. æque Athenienses in locum amissi ducis Demosthenem & Eurymedontem cum supplemento copiarum mittunt. Peloponnesii quoque cum multarum urbium consensu: & decreto ingentia Syracusanis auxilia misere. Ita sub specie socialis belli domesticos motus exequentur: & quasi de Græcia translatum certamen in Siciliam fuerit: sic ex utraque parte summis uiribus dimicatur. Igitur Athenienses prima congressione uincuntur: castra quoque cum omni pecunia uel publica uel priuata: & cum uniuerso instructu diuturnæ expeditionis amittunt. Fractis opibus & in angustum redactis suadet Demosthenes: dum non dũ omnino res perditæ sunt: quãtumlibet uideatur afflictæ: domum redeant: Siciliaque decedant. Nicias autem pudore male gestarum rerum ab initio desperatior redditus remanere contendit. Reparant nauale certamen. & mox per inscitiam in angustias Syracusani maris deducti insidiis hostium

circunueniuntur. Eurylochus dux primus occiditur, xi. naues incenduntur, Demosthenes & Nicias classe dimittunt: quasi tutius terræa expeditione fugi-
 turi. Gilippus autem primum naues eorum relictas, c. xxx. inuadit: Dehinc ipsos
 fugientes persequi aggressus capit: cæditque quamplurimos. Demosthenes
 dedecus seruitutis uoluntaria morte declinat. Nicias uero indignam turpem
 que uitam dedecore captiuitatis accumulatur. Igitur Athenienses biennio apud
 Siciliam non sine Lacedæmoniorum damno conflictati aliis domi malis cir-
 cunueniuntur. Alcibiades enim dux pridem aduersus Syracusas pronuntiatus
 mox ad iudicium pro quadam infimulatione detentus uoluntario exilio Lace-
 dæmoniã se contulit: impulsitque Spartanos: ut turbatis Atheniensibus nouo
 rursum bello insisterent. neque eis respirandi spatium: quin opprimerentur: re-
 laxarent: cui incepto ita Græcia omnis astipulata est: quasi ad cõmune icediũ
 restiguum bono publico congestis uiribus consuleretur. Darius etiam rex
 Persarum memor paterni uitique in hãc urbem odii per Thissaphernẽ præ-
 fectum Lydiæ cum Lacedæmoniiis foedus paciscitur: eisque sumptus belli &
 copias pollicetur. Mirum dictu Atheniensium tantas ea tẽpestate opes fuisse:
 ut cum aduersus eos: hoc est aduersus unam urbem Græciæ/Asiæ: totiusque
 orientis uiribus incursum sit: pugnando sæpe nec unquam cedendo cõsumpti
 magis uideantur fuisse: quam uicti. Principio enim Alcibiades omnes socios
 deficere ab his ad Lacedæmonios coegit, sed & ab his quoque per inuidiam
 insidias appetitus aufugit: & ad Thissaphernem i Mediam concessit: cui statim
 accõmodato igenio: & apti eloquii gratia familiarior factus persuadet: ne La-
 cedæmonios tam profusis opibus adiuuaret: iubet; eum potius istius certamis
 arbitrum spectatoremque fieri debere: integraque Lydiæ uires aduersum uictorẽ
 referuandas. Quam ob rem Thissaphemes partem classis euz aliquãta manu
 deduci Lacedæmonem iubet: ne uel abundantes suffragiis alieno tuti periculo
 dimicarent: uel in totum destituti susceptum certamen omitterent.

Eurylochus.

Alcibiades.

Omnes Græciæ aduersus
Athenienses infingit.

Discordia Atheniensium. & bella grauiã.

a Pud Athenienses uero cum diu domestica discordia agitaretur:
 imminente periculo summa imperii ad senatum populi uoluntate
 trãffertur. Quippe odio discordiæ nutriuntur. At: ubi necessitas
 incubuit: postpositis priuatis causis atque odiis i cõmune cõsuli-
 tur. Sed hoc ipsum cum propter insitam genti superbiã & tyrãnicas libidies
 perniciosuz foret: tandem Alcibiades exul ab exercitu reuocatur: & dux classis
 constituitur. Quo comperto principes primo Spartanis urbem pdere moliti
 sunt: deinde cum id frustra cogitassent: in exilium sponte cesserunt. Igitur Al-
 cibiades patria liberata classẽ in hostes dirigit. Commisso prælio uictoriã

Discordia odio nutriuntur.

Alcibiades

*Att. cruentis vincit sub
Nobis ad.*

Lysander.

Cyrus.

Conon.

*Bellus in rebus robore non
nūc cōfici solet.*

Furor expet. consilij.

Athenas obsessa.

*Fames
Desolatio Athenas conficit.
Mortis*

Athenienses capessunt. Porro autē maior pars Spartani exercitus cæsa. duces quoque pene omnes interfecti & .lxxx. naues captæ absque his: quæ in cōflictu incensæ demersæque perierunt. Rursum bellum in terram translatū Spartanis æque infelicitè cessit: quibus rebus fracti Lacedæmonii petiere pacem: nec tamen impetrare potuerunt. Præterea Syracusana præsidia in Sicilia: audita Carthaginensis belli iestatione reuocata sunt. Quā ob rem Alcibiades classē uictrici totam Asiam peruagatur. bellis / incendiis / cædibus rapit. sternitque omnia. Vrbes: quæ dudum a societate defecerāt: capit. recipitq̄ quā plurimas. Sic Alcibiades magni nominis factus Athenas cum admiratione & gaudio omniū uictor ingreditur. Paruo post iteruallo auget uires, exercitū classēq̄ numero prouehit. rursumque Asiam petit. Lacedæmonii uero Lysandrum ducem classi belloque præficiunt. Cyrus autem frater Darii in locū Thissaphernis Ionix Lidixæque præpositus magnis eos opibus auxiliisque cōfirmat. Lysander itaque Alcibiadis exercitum prædæ intentum ac per hoc ubique dispersum ac uagum repentino incurfu opprimit. sine cōflictu aliquos uincit. cæditque fugientes. Magna hæc clades Atheniensibus. & multo atrocius uulnus: quam dudum inflixerant: susceperunt: quo comperto Athenienses opinati sunt Alcibiaden antiquum exilij sui dolorem isto scelere prodicionis uindicare curasse. ideoque in locum eius Cononem constituunt: cui residuam manū & summam belli committunt: qui supplere salteꝝ numero exhaustas copias uolens senes & pueros legit. exercitūque conscripsit. Sed huiusmodi manus morā bello non attulit. quippe quod robore: non numero confici solet. Itaque statim imbellis manus uel capta uel cæsa est: tantaque strages occisorum illo prælio facta est: ut deletum non solum regnum: sed etiā nomē Atheniēsū uideretur. At illi desperatis rebus statuunt urbem peregrinis dare: ut: qui per totā Asiam paulo ante dominati sunt: nunc ex hac colluue muros saltem libertatemque tueantur. & quanuis uel suo iudicio ad hæc tuenda etiā obiectis muris non sufficiant: iterum tamen experiri nauale prælium parant. Expers cōsiliū furor dolorem uirtutem putat. quantumque meditatur ira: tantū p̄mittit audacia. Itaque omnibus partim captis: partim interfectis de ipsis quoque reliquiis nihil reliqui factum est. Solus dux Conon superstes bello & populo: timens ciuium crudelitatem ad Cyrum regem cōcessit. Euagoras autē dux Lacedæmoniorum adeptis omnibus ciuitatibus nihil Atheniensibus præter ianem urbē reliquit. nec hoc diu. nam & ipsam urbem postea obsidione circumdedit. Angebat intrinsecus fames / desolatio & morbus obsessos. Et cum post omnia miseriarum abominamenta: quæ etiā dicere horroris est: nihil spei præteritæ præter mortem occurreret: pacem petiūere. Magna hinc inter Spartanos & socios fuit deliberatio. & cum plurimi inquietissimam ciuitatem stemēdā solo populūq̄ infestissimum cum ipso nomine abolendū pronuntiarent: Spartani negauerūt

se pmissuros: nisi ut e duobus Græciæ oculis unus erueretur. insuper etiã pacẽ promiserunt: si Pyræi portus ducentia in urbẽ munimina uerterentur. nauesq̃ reliquas ultro traderent. Huic conditioni addictis; & succumbentibus Lacedæmonii Lysandrum ad componendas in urbe parendi leges cõstituerunt. In signis hic annus & expugnatione Athenarum; & morte Darii Persaruz regis; & exilio Dionysii Siciliæ tyranni fuit. Igitur. xxx. rectores Atheniensibus ordinati. xxx. tyranni exoriuntur: qui primo se tribus. M. satellitum stipat: mox etiam. dcc. milites uictoris exercitus lateribus suis circūponunt: eadẽ omniuz passim futuram; occiso Alcibiade auspicantur: qui fugiens i itinere clausus cubiculo uiuus incensus ẽ: quo interfecto; ult ore quasi sublatos securi miseris urbis reliquias cædibus rapinisque exhauriunt. Theramenẽ quoque unum ex nũero suos: cui hæc displicere senserunt: in exemplum timoremque reliquorũ trucidat. Itaque omnes passim ex urbe diffugiunt. sed interdictu Lacedæmoniorũ: cuz per totam Græciã exulibus negaretur hospitium: oēs se ad Argos; ac Thebas cõtulerunt: ubi ita hospitalitatis obsequio foti sunt: ut non soluz dolorẽ amissæ patriæ lenirent: uerum etiam spem recuperandæ meditarentur. Erat inter exules Thrasylbulus uir strenuus; & generis nobilitate inter suos clarus: qui auctor audendi pro patria fuit. Itaque castellum Philẽ Atticorũ finium collecti exules capiunt: multarumque ciuitatum opibus adiuti uires capeffunt: quibus quoque Lysias Syracusanus orator: quasi in auxilium urbis: quæ esset patria communis eloquentiæ; id. milites cum stipendiis suis misit. atrox id prælium fuit. sed his pro patria; p libertate; illis pro aliena dominatione certatibus aiorũ atque caufarum ipsa quoque tulit pugna iudicium. nam uicti tyranni in urbez refugerunt: omnesque: quos ex Atheniensibus prius sibi satellites legerat: tunc suspectos prodicionis ab urbis custodia remouerunt. Thrasylbulum quoque ipsum tentare corruptione ausi sunt: quod ubi frustra speratũ est: accersitis a Lacedæmonia auxiliis rursus in bellum ruũt: ubi duo sæuissimi omnium lōge tyrannorum trucidantur. Cæteros uictos: & in fugam uersos Thrasylbulus: ubi uel maxime Atheniensis eẽ intelligit: clãore consequitur: oratione retinet: precibus ligat: proponēs ante oculos eorum: quos fugere: uel ad quos refugere uellēt: sibi aduersus. xxx. dominos; non aduersus ciues miser os bellum eẽ susceptum: Quin potius omnes: qui se meminerint esse Atheniẽses: sequi oportere Athenensium libertatis ultores. Itaque hæc exhortatio tantum apud eos ualuit: ut mox reuersi in ciuitatem tyranos arce decedere; atq̃ Eleusin emigrare compulerint: qui postquam in societate in urbis ciues suos eatenus exules exceperunt: tyrannos in bellum æmulatione suscitant: quibus libertas aliorũ: quasi ipsorum seruitus uidebatur. Tũc indicta pugna: cum prius quasi ad colloquiũ conuenirent: circūuenti insidiis; ueluti pacis uictimæ trucidatur. Ita reuocati in unũ post inexplebiles magnorum lachrimas gaudiorũ hæc pria fundamenta

Duo Oculi grecorũ.

Triginta Rectores Atheniensibus Tyranni sunt.

Alcibiades uiuus incensus.

Theramenus occidit.

Thrasylbulus.

Lysias orator Athenorũ patet eloquentia.

Athenorũ occisus tyrannus liberatus.

*Amnestia Atheniensium.
Aboluitur malorum.*

*Socrates ueneno
necatur.*

recuperatæ libertatis instaurat: pposita iuritiuradi cōtestatione: uti discordiæ
aiositatesque præteritæ in obliuionez perpetuam / atque in mortale silentium
deducuntur. Quod pactiois genus: quasi nouâ uitæ institutionē: nouamque
felicitatē status sui iformantes amnestiā uocauerunt: id ē abolitionē maloz.
Sapientissima fuit hæc Atheniensium præsertim post tãta miseriarum documēta
prouisio: si quo pacto res humanæ manente consensu hoium: ut ordinantur:
ualerent. Sed adeo hoc idē placitū inter ipsa pene placiti uerba corruptum est:
ut uix intercedente biennio Socrates ille clarissimus philosophorum a ductus
malis ueneno sibi apud eos uitā extorserit. Deinde uix. xl. ānis interueniētibus: ut
alia sileā: iidē Atheniēses adēpta sibi peitus libertate sub Philippo Macedonuz
rege seruiert.

Per cōcordiā res minimas crescere: & p discordiā labi maxias.

u Eruntamen sapientissimi omniū Atheniēses: etiā suis malis satis
docti concordia minimas res crescere: discordia maximas labi:
cunctaque uel bonatuel etiam mala: quæ foris geruntur: internis
eē radicata: & emissa principiis: domi abstersere odia: & foris bel-

la presserūt: reliquerūtq̄ posteris suis de ruina sua exēplū: de repatione cōsiliū: si
tamē ob infirmissimā humanæ mētis mutabilitatem: quod in afflictis rebus
cōsultitur: i p̄speris seruarietur. Hisdē fere diebus bellū ciuile imo ēt plusquā ciuile
uix parricidio terminatū: apud Persas gerebatur. Mortuo enī rege Dario: cuz
Artaxerxes & Cyrus filii eius de regno abigerent: tandē magnis apparatibus:
magnis puinciarum ac populorū ruinis est utrinque certatū: i quo conflictu cū
e diuerso concurrentes sibi ambo fratres mutuo casus obiectauisset: prior Ar/
taxerxes uulneratus a fratre equi uelocitate morti exemptus euasit: Cyrus aut
mox a cohorte regia oppressus sinē certamini dedit. Artaxerxes ergo & præ/
da fraternæ expeditionis: & exercitu potitus potestatē regni parricidio firma
uit. Sic uniuersa Asia atque Europa partim in se singulæ: partim inter se iuicē
funeribus & flagitiis pmiscebantur. Ecce paruissima pagina uerbisque paucis/
simis quantos de tot puinciis / populis / atque urbibus nō magis explicui actus
operū: quā implicui globos miseriarum. Quis enīz cladē illius temporis: q̄s fando
futura explicet: aut aquare lachrimis possit dolores! Veruntamen hæc ipsa:
quæ a multo interiectu sæculorū exoleuerūt: facta sunt nobis exercitia igeniorū
& oblectamenta fabularum. quāquam: si quis intētius adhibeat animū: seque
toto mentis affectu ipsis pene causis bellisque permisceat: ac rursus uelut i arce
spectaculi constitutus utrunque in suis qualitatibus tempus pmetiatur: facile
dixerim: eū iudicaturū: neque illa nisi irato: atque auersato deo posse tã ifeliciter
perturbari ac permisceri: neque ista sic: nisi propicio & miserante cōponi. His
deinde tēporibus grauissimo motu terræ cōcussa Sicilia: insup & a stuatibus

*Artaxerxes & Cyrus
fratres regni
Persarū bello inuice
certant.*

Terræ motus in Sicilia.

Aetnae montis ignibus, fauillisque grandibus, & calidis cum detrimento plurio agrorum, uillarumque uastata est. Tunc etiam Athalente ciuitas Locris adhaerens, terrae contigua repentino maris impetu abscissa: atque in insulam desolata est. Atheniense quoque miserabiles reliquias pestis inuasit, diuque populata est.

*Athalente Ciuitas a terra
separata.*

De bellis Romanorum.

a Nno ab urbe condita, ccc. lv. obsidio Veiorum, x. continuis annis obsessores magis: quam obsessos detriuit. Nam Romani repetitis saepe hostium eruptionibus comminuti: praeterea in hybernis bella sortiti hyemare sub pellibus: post remum famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti sunt. Urbem nouissime sine ullo digno Romanae uirtutis testimonio cuniculis & clandestina obreptione ceperunt. Hac utile: magis: quam nobilem uictoriam primo dictatoris Camilli: quae ea de Veientibus patrauit: exilium: dehinc irruptio Gallorum: & incendium urbis insequitur: Cui cladi audeat quisquam: si potest: aliquos motus temporis huius compare: quamuis non aequae pendeat praeteriti mali fabulam praesentis iniuria. Igitur Galli Senones duce Brenno exercitu copioso & robusto nimis: cum urbem Clusiam quae nunc Dusia dicitur: obsiderent: legatos Romanorum: qui tunc componenda inter eos pacis gratia uenerant: in acie aduersus se uiderunt pugnantem: qua indignatione permoti Clusini oppidi obsidione dimissa totis uiribus Romam contendunt. Hos ita ruentes Fabius cum exercitu consul excepit, nec tamen obstiterit, immo potius hostilis ille impetus quasi arida segete succidit, strauit, & transit. Testatur haec Fabii cladem fluuius Alia: sicut Cremera Fabiorum. Non enim facile aliquis similem ruinam Romanae militiae recenseret: etiam si Roma insuper incensa non esset, patentem Galli urbem penetrant, trucidant rigentes simulacrorum modo in suis sedibus senatores, eosque incendio domorum crematos, lapsu culminum suorum sepeliunt. Vniuersam reliquam iuuentutem: quam constat uix mille hominum tunc fuisse in arce Capitolii motis latitantes obsidione concludunt. Ibique infelices reliquias fame peste, desolatione, formidine terunt, subigunt, uendunt. Nam mille libris auri discessionis precium paciscuntur non: quod apud Gallos Roma parui nominis fuit: sed quod illa sic iam ante detriuerat: ut amplius tunc ualere non posset. Exeuntibus Gallis remanserat in illo quodam urbis ambitu informium ruinarum obscoena congeries, & undique per impedita errantium: & inter sua ignotorum offensa uocis imago respondentis trepidos suspendebat auditus, horrore quatuebat animos, silentioque ipso terrebat. Si quidem materia pauoris est raritas ipsa uocis. Hinc illis mutare sedes: aliud incolere oppidum: altero etiam censeri nomine cogitatum, placitum atque tentatum est. En tempora: quorum comparatione praesentia ponderantur, in quibus recordatio

suspirat. en: quæ incutiūt de eiecta: uel potius de neglecta religione poenitentia. Reuera pares sunt. & conferuntur inter se hæc duæ captiuitates. Illa sex mensibus defæuens: & tribus diebus ista transcurrens. Galli extincto populo: urbe deleta ipsius quoque Romæ nomen in extremis cineribus psequentes. & Goti relicta intentione prædandi ad cōfugia salutis: hoc ē sanctorum locorum: agmina ignara cogētes. Ibi uix quenquam inuentum senatores: qui uel absens euaserit. hic uix quenquam requiri: qui forte uel latens perierit. Recte sane potest comparari: hunc fuisse ibi seruatorum numerum: qui hic fuerit perditorum. Plane: quod re proditur: fatendum est: in hac clade præsentis plus deum fuisse: hoies minus. Tum peragendo ipse: quod illi non impleuissent: cur eos miserit: demonstrauit. quippe: cum supra humanas uires esset incēdere aeneas trabes: & subruere magnorum moles structurarum: ictu fulminum forum cū imaginibus uanis: quæ superstitione miserabili uel deum: uel hominem mentiūtur: abiectū est. Horumque omnium abominatorum: quod immissa per hostes flamma non adiit: missus e coelo ignis euertit. Et: quoniam uber dicendi materia ē: quæ nequaquam hoc concludi libro potest: hic præsentis uoluminis finis sit: ut in subsequētibz cætera prosequamur.

PAULI OROSII TERTII LIBRI INITIUM.

U
T in superiori iā libro cōtestatus sum: et nūc necessarie repeto: secundum præceptum tuum de antea actis conflictationibus sæculi & me nec omnia posse: quæ gesta sunt: & sicut gesta sunt: explicare: quoniam magna atq̄ innumera copiosissime a plurimis scripta sunt. Scriptores autem & si non easdē causas: easdē tamē res habuere propositas. quippe cum illi bella: nos bellorum miseras euoluamus. Præterea ex hac ipsa: de qua quæror: abundanti angustia oritur mihi: & concludit me sollicitudo nodosior. Si enim aliqua studio breuitatis omitto: putabuntur aut mihi nunc defuisse: aut in illo tunc tempore nō fuisse. Si uero significare cuncta: nec exprimere studens compendiosa breuitate succingo: obscura faciā. & ita apud plerosque erunt dubia: ut nec dicta uiderantur maxie: cum e cōtrario nos uim rerū: non imaginem cōmendare curemus. Breuitas autē atque obscuritas: immo: ut est semper obscura breuitas: & si cognoscēdi imaginem præfert: aufert tamen intelligendi uigorem. Sed ego cū utrunque uitandum sciam: utrunq̄ faciā: ut quocūque modo alterutra temperentur: nec multa prætermittā: nec multum constricta uideantur.

Quōdo Galli Romā incenderunt.

Nō ab urbe condita. ccc. lx. iiii: quem annum sicut grauissimuz
 a propter ignoratā sibi captiuitateꝝ Roma persensit: ita magnificū
 propter insolitam pacem Græcia habuit. Eo siquidem tempore:
 quo Galli Romam captā incensamque tenuerunt: ac uediderūt:
 Artaxerxes rex Persarum discedere ab armis: & quiescere in pace uniuersam
 Græciam per legatos præcepit: denuntians contradictorem pacis bello impe
 tendum: quem ita iubenteꝝ potuissent utique Græciā constanter cōtemnere:
 quam fortiter sæpe uicerunt: nisi porrectam undecunque occasionē: quā auide
 desiderauerant: tam libenter haussissent. Ostenderunt enim quā a gre & misere
 illa eatenus gesserint: quæ tam facile indigna etiam condicione deposuerunt.
 Nam quid tam indignum liberis & fortibus uiris: quā longe remoti: sæpe etiā
 uicti hostis: & deinde minitatis imperio arma deponere: & paciꝝ seruire: si nō ipso
 tantum annuntiatæ pacis sono per corda cunctorum a gra belli tabuisset in
 tentio: & post diuturnas laborum uigilias oscitantes ac stupefactos qes inopi
 nata laxasset prius: quam ipsam quietem uoluntas peracta componeret: Vnde
 autem tanta fatigatio omniū per totam Græciam populorꝝ corda corporaqꝫ
 oppresserit: quæ efferos animos ignoto acquiescere ocio tā facile persuasit: quā
 breuissime ostendam. Lacedæmonii utpote homines: & Græci homines: quo
 plura habebant: eo ampliora cupientes: postquam auxilio Atheniensium potiti
 sunt: uniuersam Asiam spe dominationis hauserunt. Itaque toto orienti belluz
 mouentes Hircilidem ducem in hanc militiam legunt: qui cum sibi aduersus
 duos potētissimos Artaxerxis Persarꝝ regis præfectos Pharnabuzū & Thissaphernem
 pugnandum uideret: prouiso ad tempus consilio: ut pondus geminæ
 congressionis eluderet: denuntiato bello unum appetit: alterum pacta pace su
 spendit. Pharnabuzus Thissaphernem apud Artaxerxem communem tunc
 regem defert: ut proditorem: præsertim qui cū hoste belli tēpore de foederis
 condicione pepigisset. hortaturque regem: ut in locum eius Cononem Athe
 niensem uirum: qui tunc forte apud Cyprum exulabat: ducem nauali bello
 constituat. Acceptis igitur. d. argenti talentis Conon per Pharnabuzū euoca
 tur. classique præficitur: quibus cōpertis Lacedæmonii & ipsi auxilia naualis
 belli a rege Aegypti Hercinione per legatos petunt: a quo. c. instructas trire
 mes & secenta. M. modia frumenti acceperunt. a sociis etiā undique magna
 contraxere subsidia: Cui militiæ consensu omniū Hagesilaū ducē decreuerunt:
 uirum pede claudum: sed qui in difficillimo rerum statu mallent sibi regem
 claudicare: quam regnum. raro unquam ita pares omni industria duces i unū
 coiere bellum: qui acerbissimis iuicem præliis fatigati: & multo sanguine obliti:
 uelut inuicti ab alterutro recesserunt. Igitur Conō accepto iterum a rege per

seipſuz magno ſtipēdio reuerſus ad claſſē iuadit hoſtiles agros. turres/caſtella,
cæteraque præſidia expugnat. & ueluti effuſa tempeſtas : quacunq̄ incumbit:
cuncta proſternit. Lacedæmonii uero domeſticis malis circunuenti externis
inbiare deſiſtunt. abiiciuntque ſpē dominationis: imminente piculo ſeruitutis.
Hageſilaum autem: quē cum exercitu in Aſiam miſerant: ad ſubſidiū patriæ
reuocant. Interea Lyſander dux apud Spartam per Hageſilaum regē relictus
maximam munitamque claſſem tunc inſtruxerat: motus æmulationē uirtutis
Hageſilai : ut illo pedēſtrem expeditionē agitante: ipſe quoque nauali diſcurſu
ora maritima peruagaretur. Conon uero ſuſcepto omni negotio duplicē curā
impendebat: debens ſociis ſolicitudinez: patriæ fidē: ut huic exhiberet naturā.
illis præberet induſtriam : in hoc propenſior ciuibus: quod quieti libertatique
eorum alieni ſanguinis diſcrimen impenderet: pugnare aduerſus iſolentiſſimos
hoſtes periculo regis: præmio patriæ. Cōſerunt itaque nauale certamen Perſæ
Conone / & Spartani Lyſandro duce. milites & remiges: ipſique ductores uno
pariter in mutuam cædē ardore rapiūtur. Magnitudine atque atrocitate belli
iſtius inclinatus ex hoc ſemper eſt in poſterum Lacedæmoniorū ſtatus. pna
nanque ex illo fluere ac ſublapſa retro referri ſpes Spartanorū uifa : donec aſ-
ſurgendo ægre: ac miſere recidendo conſecta & poteſtate careret / & nomine.
Athenienſibus uero hæc eadem pugna initium recuperandæ potentix : ſicut
Lacedæmoniis amittendæ fuit. Primi igitur Thebani auxilio Athenienſium
ſulti ſuperiore clade ſaucios: ac trepidos aggrediuntur : multa animati fiducia
propter uirtutem & induſtriam Epaminundæ ducis ſui : cum quo ſibi facile
obtinere poſſe imperiū totius Græciæ uidebātur. Fit itaque terreſtre præliū
Thebanis minimo negotio uincenſibus. Vincitur enim etiam hoc conſictu
Lyſander & occiditur. Pauſanias queq̄ dux alter Lacedæmoniorū iſimulatus
prodicionis: in exilium truditur. Thebani autē uictoria potiti: collecta uniuerſi
exercitus manu Spartam contendunt : putantes ſe uacua ciuitatē præſidio/
nullo intraturos negotio: cuius iam omnes pene copias cū ipſo rege deleſſent:
atque ab omnibus ſociis deſtitutos uiderent. Lacedæmonii periculo ciuitatis
impulſi: habito inexercitati militis qualicunq̄ delectu obuia: hoſti præcedūt.
Sed uicti ſemel aduerſus uictores obſiſtendi nec uirtus nec animus erat. Cum
igitur cædes unius tantum pene partis ageretur: repente rex Hageſilaus accer-
ſitus ex Aſia improuiſus bello ſuperuenit. Thebanosque iam ſucceſſu duplicis
uictoriæ latiores ſegnioreſque aggreditur. nec difficile ſupat maxieicū adhuc
apud ipſum pene integræ uires haberētur. Ipſe tamē Hageſilaus grauiter uul-
neratus eſt. At uero Athenienſes cum comperiffent ir ſpata Lacedæmonios
uictoria ſubleuatos: priſtinæ ſeruitutis: de qua tūc respirare uix corpāt: trepidi
metu exercitum contrahunt: eumque Boetiis in auxilium adiungunt cōmiſſu
Iphicratis ducis : qui adoleſcens admodum uix non dum uiginti annos natus

infirmitatem ætatis maturatæ animi nutriebat. Conon quoque uir quidem Atheniensis: dux autem Persici exercitus: audito Hagesilai reditu: ad populâ dos Lacedæmoniorum agros reuertitur. Ita Spartani exercitu circūsonatiuz undique hostiū clausi: atque exterriti ultima p̄p̄modū desperatiōe tabuerūt. Sed Conon postquā uasta hostilis soli populatione satiatus est: Athenas p̄git in maximo gaudio ciuiuz: ipse quippe tristis: cuz uideret urbē populo quondā cultuque ornatissimam: tunc miserabili ruinarum ac desolationis squalore cōfectam. Itaque magnum pietatis miserationsque monumentū in reparationē eius operatus est. Nanque eam a Lacedæmoniiis exinanitam Lacedæmonioꝝ p̄sidiis repleuit. Persis incenditibus concrematam: Persis ædificātibz reformauit. Interea Artaxerxes rex Persaruz: sicut in principio dictum ē: uniuersis Græciæ populis per legatos: ut ab armis discederent: & paci acquiescerent: imperauit. non quod misericorditer fessis consuleret: sed: ne illo in Aegypto bellis occupato aliqua in regnum suum tentaretur irruptio. Cunctis igitur Græcis optatissima quiete relolutis: domesticoque ocio torpentibus Lacedæmonii in quieti magis: quam strenuis: & furore potius: quam uirtute intolerabiles post bella deposita tentāt furta bellorum. Nam speculati absentia Arcadū castellū eorum repentina irruptione perfringunt. Arcades uero excitati iniuria iuncto sibi Thebanorum auxilio amisso furto bellum repetunt. In eo p̄alio Archedamus dux Lacedæmoniorum uulneratus: cuz etiā cædi suos uictos uideret: occisorum corpora per p̄æconem ad sepulturam poposcit: quod signū uictoriæ traditæ inter Græcos haberi solet. Thebani autem hac cōfessione cōtēti dato parcendi signo finem dedere certamini. Paucis deinde interuenientibus iudiciarum diebus Lacedæmoniiis ad alia bella conuersis Thebani cū Epaminunda duce de iuadēda Lacedæmonia: quasi secura: & destituta cepe fiducia. Taciti intēpesta nocte Lacedæmonē ueniūt, sed nō ita incautā: uel idēfensaz: ut rebantur: offendunt. Armati enim senes cum reliqua turba imbellis ætatis p̄æcognito aduentu hostium in ipsis se portarum angustiis obiecerunt. & aduersus .xv. milia militum uix centum confecti æuo homines proruperunt. His itaque tantam belli molem sustinentibus iuuentus superueniens congregi aduersus Thebanos aperto certamine incuntanter decreuit. Cōmisso p̄alio cum Lacedæmonii uincuntur: repente Epaminūdas dux Thebanoz: incautius dimicans uulneratur: qua re dum bis ex dolore metus: illis ex gaudio stupor nascitur: ueluti ex consensu tacito utrinque discessum est. Epaminundas autē grauius laetiatus: cū de uictoria suorum comperisset: scutumq̄ deosculatus est: remota manu: qua uulnus occluserat egressu sanguinis ad mortē patefecit introitum: cuius mortē sic Thebanorū perditio subsecuta est: ut nō p̄didisse ducem: sed ipsi cum eo tunc periisse uiderentur. Contextui indigestæ historiæ inextricabilē cladem, atque incertos bellorum orbis huc atq̄ illuc lymphatico

furore gestorum uerbis e uestigio secutus implicui: quoniam tãto: ut uideo: inordinatius scripsi: quanto magis ordinem custodiui. Improba dominandi Lacedæmoniorum cupiditas quantis populis: qualibus urbibus: quibus puin ciis: cuiusmodi odiorum motus: quantas causas certaminum suscitavit: quis uel numero: uel ordine: uel ratione disponat: cum ipsi quoque non plus afflicti bellis: quam bellorum confusione referantur: siquidẽ tracto per aliquot a tates continuo hoc bello Athenienses / Lacedæmonii / Arcades / Boetii / Thebanis: postremo Græcia / Asia / Persis atque Aegyptiis cum Libya insulisq; maximis nauales simul pedestresque cõflictus indiscretis egere discursibus. referre cæsa hominum. M. non possem: etiam si bella numerarem. At nunc increpet hæc tempora: atque illa collaudet quicumque nescit hosce omnes istarum urbium prouinciarumque populos ita nunc in solis ludis: ac theatris cõfenescere: sicuti tunc in castris maxime præliisque tabuisse. Florentissima illa & totius tunc imperium orientis affectans Lacedæmoniorum ciuitas uix .c. habere potuit fenes. ita incessabilibus circumuenta malis immaturas expẽdebat misere atates. Et queruntur nunc homines: quorum refertæ pueris & senibus ciuitates secura iuuenum peregrinatione ditantur. pacificisque exercitis stipendia domesticæ uoluptatis acquirunt: nisi forte: ut assolēt humanæ mutabilitati sordere omnia præsentia: nouitate retũ actu audituque prurientibus etiã ipsa uita fastidio est.

Terræ motus in Achaia aliquando factus.

a Nno ab urbe condita .ccc. lxxvi. sæuissimo terræ motu Achaia uniuersa concussa est. & duæ tunc ciuitates: id est Eboræ & Helice abruptis locorum hiatibus deuorata. At ego nũc e cõtrario poteram similia in diebus nostris apud Constantinopolim æque modo principem gentiũ prædicta & facta: sed non perfecta narrare: cũ post terribilem denuntiationem / conscientiamque mali sui conscia: subter cõmota funditus terra tremere. & desuper fusa cœlitus flamma penderet: donec oratione Arcadii principis: & populi christiani: præsentem perditionem deus exoratus auerteret: probans se solũ esse & conseruatorẽ humilium: & punitorez malorum. Sed hæc ut cõmemorata sint magis: quam explicata: uerecundiæ concesserim: ut & qui scit: recolat. & qui nescit: inquirat. Interea Romani: qui per .lxx. annos ab urbe Volscorum: præterea Phaliscorũ / Equorũ & Sutrinorũ subacti & attriti assiduis bellis conficiebantur: tandem in supra scriptis diebus Camillo duce cepere easde: ciuitates. & rediuiuo finẽ dedere certamini. Prenestinos etiam eodẽ tempore: qui usque ad portã Romæ bellando & cedẽdo uenerant: ad flumen Aliam Tito Quintio pugnante uicerunt.

Dicit Romā graui pestilentia laborasse.

a Nno ab urbe condita .ccc.lxxxiiii. Lucio Genutio / & Quinto Serulio consulibus ingēs uniuersaz Romā pestilentia corripuit. non: ut assolet plus minusue solito temporum turbata temperies: hoc est aut intempestiua siccitas hyemis: aut repentinus calor ueris: aut incongruus humor æstatis: uel autumnū diuitis indigesta illecebra: insuper etiam expirata de Calabris saltibus aura corrūpens repentinus acutarū infirmitatum afferre transcursus: sed grauis & diuturna: quæ in nullo dispar sexu: in nulla dissimilis ætate generali cūctos per bienniū iugiter tabe cōfecit: ut etiam quos non egit in mortem: turpi macie exinanitos afflictosque diuiserit. Conquerentur hoc: ut arbitror: loco obtrectatores temporis christiani: si forte silentio præterierim: quibus tūc cæremoniis Romani placauerit deos. & sedauerint morbos. Cum pestilentia indies crudesceret: auctores suasere pōtificates: ut ludi scænici diis expetentibus ederētur: & ita pro depellenda tempali peste corporum accersitus est perpetuus morbus animorum. Vber nūc qdē mihi locus iste doloris atque increpationis est. sed in quo iam reuerentia tua studium sapientiæ & ueritatis exercuit: mihi super eo audere fas non ē. Com-
monuisse me satis sit: & ex qualibet irētiōe lectorē ad illius lectiōis plenitudinē remisisse.

Marcus Curtius se præcipitio dedit.

f Equitur hanc miserā lucem / miseriorēque eiū expiationē pxio anno satis triste prodigium. Repente siquidem medio urbis terra dissiluit: uastoque præruptu hiantia subito interna patuerūt. Manebat diu ad spectaculum / terroremque cūctorū patēti uoragie impudens specus. nefariamque uiui hominis sepulturam diis interpretibus expectabat. Satisfecit improbis faucibus præcipitio sui Marcus Curtius: uir eques armatus. iniecitque crudeli terræ inopinatam satietatem: cui parū eēt: quod ex tāta pestilētia mortuos p sepulchra suscipet: nisi ēt uiuos scissa sorberet.

Vbi regnū Macedonū. & ubi natus est Alexander.

a Nno ab urbe cōdita .ccc.lxxxviii. itēx terribilis. Gallorū iundatio iuxta Anienē fluuium ad quartū ab urbe lapidem cōfedit: facile sine dubio pondere multitudinis / & alacritate uirtutis perturbatā occupatura ciuitatē: nisi ocio & lentitudine torpuisset. Vbi atrocissimam pugnaz Manlius Torquatus singulariter inchoauit: Titus Quintus dictator cruentissima cōgressione cōfecit. fugati ex hoc prælio plurimi Galli

instauratis iterum copiis in bellum rüentes a Gaio Sulpitio dictatore supati
 sunt. Post paululum quoque Thufcorum pugna sub Gaio Martio consecuta
 est: ubi coniici datur: quata hominü multitudo caesa sit: quādo octo .M. sunt
 capta Thufcorum. Tertio autem in iisdz diebus Galli se in pradaz p maritia
 loca: subiectosque campos Albanis montibus diffuderunt: Aduersum quos
 nouo militü delectu habito: conscriptisque legionibus decē. lx. M. Romanorū:
 negatis sibi auxiliis Latinorum processerunt. Consecit hanc pugnaz Marcus
 Valerius: auxiliante coruo alite: unde postea Coruinus ē dictus. Occiso eniz p
 uocatore Gallo hostes territi: sparsimque fugientes grauer trucidati sunt.
 Numerandum etiam inter caetera mala censeo primum illud ictū cum Car
 thaginensibus foedus: quod iisdem temporibus fuit. praefertiz ex quo tā graua
 orta sunt mala: ut exhinc coepisse uideantur. Anno siquidem ab urbe condita
 quadringentesimo secundo legati a Carthagine Romam missi sunt. foedusq̄
 pepigerunt. Quam ex ingressu Carthaginensium in Italiam malorū grauedine
 secuturam: continuarumque miseriarū tenebras iuges historiaz fides: loconq̄
 infamia: & abominatio dierum: quibus ea gesta sunt protestantur. Tunc etiaz
 nox usque ad plurimam diei partem tendi uisa est. & saeva de nubibus grando
 descendens ueris terram lapidibus uerberauit. Quibus diebus etiam Alexāder
 Magnus magnus uere ille gurges miseriarū: atq̄ atrocissimus turbo totius ori
 entis est natus.

Artaxerxes Iudæos captiuos ducit.

c Vin etiam Ochus: qui & Artaxerxes post tractū i Aegypto
 maximū diuturnūque bellum plurimos Iudæorū i trāsmigrationē
 egit. atque i Hyrcania ad Caspiuz mare habitare praecipit: quos
 ibi usque in hodiernum diez amplissimis generis sui incrementis
 extat consistere. atque exinde quādoque erupturos opinio est: cuius etiam belli
 tempestatem transcurrens & Sidona opulentissimā Phoenicis prouiciae urbē
 deleuit. & Aegyptum: quanuis prius uictus tunc tamen subactaz: cōminutāq̄
 ferro Persarum subiecit imperio. Iā hinc statim a Romanis aduersus Sannitas
 gentem oipbus armisque ualidam pro Cāpanis: & Sidicinis bella suscepra sunt.
 Sanniticum bellum ancipiti statu gestū Pyrrhus uel maximus Romani nois
 hostis excepit. Pyrrhi bellū mox Punicū cōsecutū ē. Et quāuis nunquā post
 mortē Numæ a bellorum cladibus fuisse cessatū Iani patertes semper pertæ
 indicēt: ex eo tamē: ueluti p meridiē toto ipressus coelo malorū feruor icaduit.

Initium belli Punici.

Orro autē inchoato semel bello Punico utrū aliquādo bella: caedes: atq̄
 ruina: omniumq̄ infandarū mortiuū genera: nisi Caesare augusto impante

cessauerint: inquirat: inueniat: prodat: quisquis infamanda christiana tēpora putat. Absque illo tamen iter bella Punica unius anni: ueluti alitis præteruolātis excursu Romani propter Iani portas clausas inter febres / morbosque rei publicæ adhuc breuissimo pacis signo: uelut tenuissimo aquæ gelidæ haustu illecti sunt: ut in peius recalescentes: multo grauius uehementiusque affligerentur. At uero si indubitatissime constat sub Augusto primum Cæsare post Parthicam pacē uniuersum terrarū orbē positis armis: abolitisque discordiis generali pace & noua quiete compositum Romāis paruissē legibus: Romana iura: quam propria arma maluisse: spretisque ducibus suis iudices elegisse Romanos. Postremo omnibus gentibus / cūctisque prouinciis / innūeris ciuitatibus / infinitis populis / totis terris unam fuisse uoluntatem: libero honestoq̄ studio inferuire paci: atque in commune consulere: quod prius ne una quideꝫ ciuitas: uniusue populus ciuium: uel: quod maius est: una domus fratrum iugiter habere potuisset. Quod si etiam cum imperante Cæsare ista prouenerint: in ipso ipso Cæsaris illuxisse ortum in hoc mundo domini nostri Iesu christi liquidissima probatione manifestum est: inuiti licet illi: quos in blasphemiam urget iuidia: cognoscere faterique coguntur: pacē istā totius mūdi / & trāq̄llissimā serenitatē non magnitudine Cæsaris: sed potestate filii dei: qui in diebus Cæsaris apparuit: extitisse. nec unius urbis imperatoris: sed creatori orbis uniuersi orbē ipm generali cognitione paruissē: q̄ sicut sol oriens diē luce perfundit: ita misericorditer adueniens extēta mūdū pace uestierit. Quod plenius cū ad id ipsum: pficiētē domino: uentum fuerit: proferemus.

Quod Romani Latinis bellū intulerunt.

i
 Gitur. cccc. viiii. ab urbe condita Romani bellū Latinis rebellātibis intulerunt Manlio Torquato & Decio Murena cōsulibus: in quo bello unus consul interfectus ē. alter extitit parricida. Manlius eni Torquatus filius suū peremit: iuuenē uictorē: interfectoremque Metii Thibusculari nobilis militis: & tum præcipue prouocātis / atque insultantis hostis. Alius uero consul: cū iterato conflictu illud cornu: cui præerat cædi / atq̄ affligi uideret: in confertissimos hostes spōte prolapsus occubuit. Manlius quanuis uictor: occursum tamen nobilium iuuenum Romanorum: qui legitime exhiberi solet: triumphans parricida non meruit. Anno autē post hunc subsequente Minutia uirgo uestalis ob admissum incestum dominata est. uiuaque obruta in campo: qui nunc Sceleratus uocatur.

Scelus matronarum hic refertur.

Tuero patuo ex in tēpore iteriecto: horresco referre: quod gestus
 ē. Nā Claudio Marcello & Valerio Flacco consulibus incredibili
 rabie & amore scelerum Romanæ matronæ exarserūt. Erat utiq̃
 foedus ille ac pestilens annus. inflicta que iam undique cateruati
 strages egerebantur. & adhuc penes omnes de corrupto aere simplex creduli-
 tas erat: cum existente quadam ancilla indice: & conuincente: primum multæ
 matronæ: ut biberent: quæ coxerant: uenena: compulsæ: deinde simul ut haufere:
 consumptæ sunt. Tanta autē multitudo fuit matronarum i his facinoribus
 conscia: ut. ccc. lxxx. damnatæ ex illis simul fuisse referantur.

Alexander rex a Lucanis uictus, & occisus.

Nno ab urbe condita. ccc. xxii. Alexander rex Epirotarū: Alexā-
 dri illius Magni auunculus: traiectis in Italiam copiis: cum bellū
 aduersus Romanos pararet: & circa finitimas Romæ urbes fir-
 maret vires exercitus sui: auxiliaque uel sibi acq̃rere: uel hostibus
 subtrahere studēs bellis exercebatur: a Sannitis: q̃ Lucanæ genti suffragabātur:
 maximo bello in Lucania uictus atque occisus est. Sed quoniam aliquantum
 Romanas clades recensendo progressus sum: uel Alexandri istius mentione
 cōmonitus de Philippo Macedonum rege: qui Olympiadē huius Alexandri
 Epirotæ sororem uxorem habuit: ex qua Alexandrum Magnum genuit: pau-
 cissimis annis retro repetitis magna paruistiquantum poterot colligam.

De regno Philippi patris Alexandri regis Macedoniae.

Nno ab urbe condita. cccc. Philippus Amyntæ filius: Alexā-
 dri pater: regnum Macedonum adeptus. xxv. ānis tenuit: quibus hos-
 omnes acerbitatum aceruos: cunctasque malorū moles struxit.
 Hic primum ab Alexādro fratre obses Thebanis datus p̃ triēniū
 apud Epaminundam strenuissimum imperatorem / & summū philosophum
 eruditus est. Ipso autem Alexandro interfecto scelere Eurydices matris: quāuis
 ea commisso adulterio: & altero primum filio occiso / filiaque uiduata generi
 nuptias mariti morte pepigisset: compulsus a populo regnum: quod paruo oc-
 cisi fratris filio tuebatur: suscepit: qui: cum foris concursu exurgentiū undique
 hostium: domi autem deprebensarum sæpe insidiarū metu fatigaretur: primū
 bellum cum Atheniensibus gessit: Quibus uictis arma ad Illyrios transtulit.
 multisque milibus hostium trucidatis Larissam urbem nobilissimam cepit.
 Inde Thessaliam non magis amore uictoriæ: quam ambitione habendorum
 equitum Thessalorum: quorum robur exercitui suo admisceret: inuasit. Ita

*Scelus Ro. Matronarū
 in propinando uenena
 fuit.*

*Alexander Magni occisus
 a Lucanis.*

*Olympias Alex. Magni
 soror.*

*Epaminundus summus
 Imperator et phil.*

Thebanis.

*Illyrii.
 Larissa.*

Equites Thessalorum.

Thessalis ex improviso præoccupatis, atque in potestatem reductis iungendo equitum peditumque fortissimas turmas & copias iunctissimū fecit exercitū. Igitur uictis Atheniensibus: subiectisque Thessalis Olympiadē Euruchæ regis Molossorum sororem duxit uxorem: Qui Eurucha: cū per hoc: quod societate Macedonum affinitate regis pacifcebatur: imperium suū se dilaturū putaret: per hoc deceptus amisit: priuatusque in exilio conseruit. Deinde Philippus: cū Methonam urbē oppugnaret: ictu sagittæ oculum perdidit: ipsa uero urbem mox expugnauit: & cepit. Exin Græciam totam prope consiliis præuentam uiribus domuit. Quippe Græciæ ciuitates: dum imperare singulæ cupiunt: imperium omnes perdiderunt. Et duz in mutuum exitium sine modo ruunt: omnibus perire: quod singulæ admitterent: oppressæ deum: seruientesque senserunt: quarz dum insanas conuersationes Philippus ueluti e specula obseruaret: auxiliumque semper inferioribus suggerendo: contentiones bellorum fomites callidus doli artifex foueret: uictos sibi pariterque uictores subiecit. Huic autem ad obtinendam totius Græciæ dominationem: dominatio immo / derata Thebanorum dedit facultatem: qui uictos Lacedæmonios: ac Phocenses: cædibus etiam rapinisque confectos: cum insuper, in communi Græciæ concilio tanta pecuniæ multa onerauissent: quantam illi soluere nullo mō possent: ad arma fugere coegerunt. Itaq̃ Phocenses Philomello duce: & auxiliis Lacedæmoniorum Atheniensemq̃ fulti cōmissa pugna hostibusq̃ fugatis Thebanorum castra ceperunt. Sequenti prælio inter immensas utriusque populi strages Philomellus occisus est: In cuius locum Phocēses Enomaū ducē creauerunt. Porro autem Thebani & Thessali omissio delectu ciuiū Philippū Macedonia: regem: quem hostē prius repellere laborabant: ultro sibi ducem expetierunt. Commisso prælio & Phocensibus pene ad internicionem cæsis uictoria ad Philippum concessit. Sed Athenienses audito belli euentu: ne Philippus transfret in Græciam: angustias thermopylarū pari ratione: sicut aduentatibus a te Persis: occupauere. Igitur Philippus: ubi exclusus se ab ingressu Græciæ præstructis thermopylis uidet: paratum in hostes bellum uertit in socios. Nam ciuitates: quarum paulo ante dux fuerat: sibi aggratulantes: ac se excipientes patentes hostiliter inuadit: crudeliter diripit: omnique societatis conscientia penitus abolita coniuges: liberosque omnium sub corona uendit: templa quoque uniuersa subuertit: spoliauitque: nec tamen unquam per .xv. ānos: quasi iratis diis uictus est. Post hæc in Cappadociam transiit: ibiq̃ bellū pari perfidia gessit. captos per dolum finitimos reges interfecit: totamq̃ Cappadociā iperio Macedonia subdidit. Inde post cædes: & icēdia depdatiōesque i socias urbes gestas: parricidia i fratres cōuertit: quos patri ex nouerca geitos: cum coheredes regni uereretur: interficere aggressus est. Cum autem unum ex his occidisset: duo in Olynthum confugerunt: quam mox Philippus

Olympiadē philippus cepit.
Eurucha soror Molossorum.
Philippus altero oculo cecidit ubi Methonam.
Cædibus molossorum olynthi, lebanoniam, phidiam, et imperium.
Thebani: dum imolossorum imperium: amittunt: huiusmodi et lebanoniam.
Enomaus.
Philippus crudelitas in sociis et diuitiosus.
Philippus impietas in daos imperium ab ipso p. m.
Cappadociam philippo cedit.
Philippus fratres occidit.
Olynthum subdidit.

hostiliter aggressus urbē antiquissimā & florentissimā; cædibus ac sanguine
 repletam opibus hominibusque uacuauit. abstractos etiam fratres supplicio &
 neci dedit. Dehinc cum excidio sociorum & parricidio fratrum elatus licere
 sibi omnia: quæ cogitauisset: putaret: auraria loca in Thessalia & argenti me-
 talla in Thracia inuasit. ac: ne aliquod ius uel fas inuiolatum prætermitteret:
 præoccupato mari & classe dispersa piraticā quoque exercere instituit. Præ-
 terea cum eum fratres duo Thraciæ reges de regni terminis abigentes iudicē
 ex consensu præoptauissent: Philippus more ingenii sui ad iudiciū tanquam ad
 bellum cum instructo exercitu ingressus incios iuuenes uita regnoque priua-
 uit. Athenienses uero: qui prius Philippi ingressum Thermopylarum munitione
 repulerant: ultro pacem eius expetentes; fraudulentissimum hoste de neglecta
 introitus custodia cōmonuerunt. Cæteræ etiam Græciæ ciuitates: ut intētius
 ciuilibus bellis uacarent: sub specie pacis & foederis sponte se extemæ domina-
 tioni subiecerunt: maxime cum Thessali/Boetique poscerent Philippum: ut
 professum se aduersum Phocenses duce exhiberet: susceptūque bellū gereret:
 contra Phocenses adhibitis secū Atheniensibus & Lacedæmoniis; uel differri
 bellum; uel auferri pretio & precibus laborabant. Philippus tacite utrisque di-
 uersa promisit: Phocensibus pacem & ueniā se daturum sacramēto cōfirmās:
 Thessalis uero affuturum se mox cum exercitu spondet: bellū tamē ab utrisque
 parari uetat. Igitur Philippus instructis copiis angustias Thermopylarum securus
 ingreditur: easque occupatas; dispositis præsidiis emunit. Tuncque primum se
 non Phocenses soli; sed & omnis Græcia captam esse peruenit. Siquidem prius
 Phocenses Philippus rupta fide; calcatoque sacramento in mandā dilaceratiōi
 dedit. Inde omnium urbes finesque populatus cruēta præsentia effecit: ut etiā
 absens timeretur. Vbi uero in regnum rediit more pastorum: qui pecora sua
 nunc per æstiuos; nunc per hybernos saltus; circumducunt: populos & turbas:
 ut illi replenda; uel relinquēda quæque loca uidebātur: ad libidinē suā trāssert.
 Miseranda ubique facies. & atrocissimum miseriarum genus obuersabatur: ppeti-
 excidium sine irruptione: sine bello captiuitatem: sine crimine exiliū: sine uictore
 dominatum. Premit miseros inter iniuriarum stimulos superfusus pavor. ipsaque
 dissimulatione dolor crescit: hoc altius demissus: quo minus profiteri licet: ti-
 mentibus: ne ipsæ quoque lachrimæ pro cōtumacia accipatur: alios populos
 auulsos a sedibus suis finibus hostium opponit: alios in extremis regni ter-
 minis statuit: quosdam æmulatione uirium: ne possent: quod posse credebantur: in
 supplementa exhaustarum urbium diuidit. Ita gloriosissimum illud quōdam
 florentis græciæ corpus in multas laceratasque particulas extincta primum li-
 bertate concidit. Sed hæc cū per aliquantas Græciæ ciuitates exercuisset: &
 tamen omnes metu premeret: coniciens ex præda paucorum opes omnium
 ad perficiendam æqualem in uniuersis uastationē utili emolumento necessariā

Philippi impetrat.

Fodit in et arguit in
Thessalia et Thracia.

Thraciam occupat.

Græciam inuasit.

Hullo. iuxta fundamenta religio
nulla fides in eo.

Timor.
Dolor.

maritimam urbem ratus Byzantium nobilem ciuitateꝝ aptissimã iudicauit: ut receptaculũ sibi terra marique fieret: eãque obsistentẽ ilico obsidiõẽ cinxit .

Byzantium.

De ciuitate Byzantio: quæ Constantinopolis dicta est.

b Aec autem Byzantium quondam a Pausania rege Spartanorũ condita: post aut a Cõstãtino christiano p̃ricipe i maius aucta & Constantinopolis dicta gloriosissimi nũc imperii sedes : & totius caput orientis est. Philippus uero post longam & irritã obsidiõẽ: ut pecuniam: quam obsidendo exhauserat: prædando repararet: piraticã aggressus ẽ. Captas itaq̃ .c. lxx. naues mercibus confertas distraxit: & abelanti inopiã parua recreatione subuenit. Inde propter agendam prædã: & curandã obsidionem diuisit exercitum . Ipse autem cum fortissimis profectus multas Cherronesi urbes suscepit: profligatisque populis opes abstulit. Ad Scythiam quoque cum Alexandro prædandi intentione pertransit. Scyrhas tũc Etbeas regebat: qui cum Istriarum bello premeretur: auxilia a Philippo per Apollonienses petiit. Sed continuo Istriarorũ rege mortuo & belli metu: & auxiliorũ necessitate liberatus pactiõẽ foederis cum Philippo habitã dissoluit. Philippus dimissa obsidione Byzantii Scythicum bellum totis uiribus aggreditur . Commissoque prælio: cũ Scythæ & numero & uirtute præstarent : Philippi fraude uincuntur. In ea pugna uiginti. M. puerorũ ac foeminarum Scythicæ gentis capta: pecorum magna copia abducta: auri atque argenti nihil repertũ. Nam & ea res primo fidem inopiã Scythicæ dedit. Viginri milia nobilium equorum sufficiendo generi in Macedonia missi sunt. Sed reuertẽti Philippo Traballi bello obuiant: In quo ita Philippus in femore uulneratus est : ut per corpus eius equis interficeretur. Cumque eum omnes occisum putaret: i fugã uersi prædam amiserunt. Aliquantula deinde mora: duz conualescit a uulnere: in pace conqueiuit. Statim uero: ut conualuit: Atheniensibus bellum intulit: q̃ in tanto discrimine positi Lacedæmonios quondã hostes: tunc socios asciscũt: totiusque Græciæ ciuitates legationibus fatigant: ut communẽ hostẽ cõmunibus uiribus petant. Itaq̃ aliquantã urbem Atheniẽsibus sese coniungere: quãdam uero ad Philippum belli metus traxit . Prælio commisso cũ Atheniẽses longe maiori numero militum præstarent: assiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincũtur: quã pugna lõge oĩbus anterioribus bellis atrociorẽ fuisse ip̃e rex exitus docuit.

Cherronesum.

Scythæ.
Istriarum.

Scythæ uicti.

Traballi.
Philippus uulneratus in femore.

Græcia libertatẽ suã amisit.

n Am & hic dies apud uniuersam græciã acquisitã dominationis gloriã & uetustissimã libertatis statuz finiuit. Postea Philippus cruẽtissimã

*Noua philippi fecit.
CCC iudices grecos.*

*Philippi exercitus in Asiam
ducentus.*

*Parmenio.
Amyntas.
Natalus.*

*Quis finis uiri boni magis
optandus.*

*Occidit philippus a Pausania
adolecente Macedoniae.*

uictoriaz in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siquidē p̄ncipes ciuitatū alios securi percussit; alios in exilium egit; & omnibus bonis priuauit. Pulsos quidem a ciuibus in patriā restituit: ex quibus. ccc. exules iudices rectoresque p̄fecit: qui ut antiquū dolorem noua potestate curarent: pressos ifeliciter populos in spem libertatis respirare non sinerent. Præterea magno delectu militum in subsidium regiz dispositionis ex tota Græcia habito. cc. milia peditū: & xv. milia equitum absque exercitu Macedonum & infinita gentiū barbarie Persicæ expeditioni in Asiam missurus instruxit. Tres duces; hoc ē Parmenionē / Amyntam & Artalū p̄mittendos ī Persas legit. Et dū supra scriptæ copiaz de Græcia congregarentur: Alexandri: qui erat Olympiadis uxoris suæ frater: & post a Sabinis ī Lucania prostratus est: quē Epiri regē ob mercedē stupri perpetrati in eum constituerat: nuptias in copulando ei filiaz suā Cleopatram celebrare decreuit: qui: cū pridie quā occideretur: interrogatus fuisset: quis finis homini esset magis optandus: respōdisse fertur: eum esse optimum: qui uiro forti post uirtutum suarum gloriā in pace regnanti sine cōflictatiōe corporis & dedecore animi subitus & celer īopinato ferro potuisset accidere: quod ipsi innox contigit. Nec ab iratis diis: quos semper paruipenderat: quorūq̄ aras / templa / simulacraque subuerterat: qui lectissimā: ut ipsi uidebatur: morte adipisceretur: potuit impediri. Nam die nuptiarum: cum ad ludos magnifice apparatus inter duos Alexandros filium generumque contenderet: a Pausania nobili Macedonum adolescente: ī angustiis sine custodibus circūuētus occisus est. Afferant nunc multisque hæc uocibus efferant: quasi uirorū fortium laudes & facta felicia: quibus amarissimæ aliorū calamitates in calces fabulas cedūt: si tamen nunquam ipsi iniurias: quibus aliquando uexantur: relatu tristiori deplorent. Si uero de propriis querimoniis tantum alios audientes affici uolunt: quantum ipsi perpetiēdo senserunt: prius ipsi nō p̄sentibus p̄terita: sed gestis gesta comparent: & utraque ex auditu: uelut certi aliorū arbitri iudicet. per. xxv. annos incendia ciuitatum / excidia bellorum / subiectiones puinciarū / cades hominum / opum rapinas / p̄das pecorum / mortuorum uenditiones: captiuitatesque uirorum unius regis fraus effera: & dominatus agitauit.

Alexander successit Philippo in regnum.

Ufficeret ista ad exemplū miseriarū insinuata memoriæ nostræ gesta per Philippum: etiā si Alexander ei nō successisset in regnū: Cuius bella & immo sub cuius bellis mundi mala ordine sequentia suspēdo paulisper: ut in hoc loco p̄ cōueniētia temporū Romana subiiciam. Anno ab urbe cōdita. ccccxxvi. Caudinas furculas satis celebres & famosas insignis Romanorū fecit infamia. Nam: cū superiore bello. xx. milia

Furculæ Caudinæ.

Sannitum Fabio magistro equitum pugnam conferente cecidissent: circūspe-
 ctiore cura Sannites ac magis instructo apparatu apud Caudinas furculas cō-
 federunt: Vbi: cum Vecturium / & Posthumium consules omnesque copias
 Romanorum angustiis locorum armisque clausissent: Pontius dux eorum itatū
 abusus est uictoriae securitate: ut Herennium patrem consulendum putaret:
 utrum occideret clausos: an parceret subiugatis: ut uiuos tamē dedecori refer-
 uaret: elegit. Romanos enim antea saepissime uinci & occidi: nunquam autem
 capi: aut ad deditionem cogi potuisse constabat. Itaque Sannites uictoria po-
 titi uniuersum exercitum Romanū turpiter captum: armis et uestimentisque
 nudatum: tantum singulis uilioribus operimentis ob uerecūda corporum tegeda
 concessis: sub iugo missum: seruitioque subiectum: longum agere popae ordinē
 praeeperunt. Secentis autem equitibus Romanis in obsidatum receptis. one-
 ratos ignominia caeteris rebus uacuos cōsules remiserūt. Quid de exaggerāda
 huius foedissimi foederis macula uerbis laborem: qui tacere maluissim? Ho-
 die enim Romani aut omnino non essent: aut Sannio dominante seruirent:
 si fidem foederis: quam sibi seruari a subiectis uolunt: ipsi subiecti Sannitibus
 seruauiissent. Posteriore anno infringunt Romani firmatam cum Sannitibus
 pactiōnem: eosque in bellum cogunt: quod Papyrio consule insistēte cōmissus
 magnas strages utriusque populi dedit. Cūque hinc ira recentis infamiā: inde
 gloria proximae uictoriae pugnantem stimularēt: tandem Romani pertinaciter
 moriēdo uicerūt: nec caedi pariter: uel caedere destiterunt: nisi postquā uictis
 Sannitibus & capto duce eorum iugū reposuerunt. Idē deinde Papyrius Satricū
 expulso i de Sannitico praesidio expugnauit: & cepit. Hic aut Papyrius adeo tūc
 apud Romanos bellicosissimus habebatur: ut cū Alexander Magnus disponere
 diceretur ab oriēte descendens obtinere uiribus Aphricam: atque inde i Italiā
 transuehi: Romani inter caeteros duces tunc in re publica sua optios: hūc praē-
 cipuum fore: qui Alexandri impetum sustinere posset: meditarentur.

Romanos uincere et occidi
 poterant: sed non capi aut
 ad deditionem cogi.

Foedera non seruantur.

Papyrius Cos.

PAPYRIUS Imperator
 fortissimus.

Initium regni Alexandri Magni.

i Gitur Alexander anno ab urbe condita. ccccxxvi. patri Philippo
 successit in regnum: qui primam experientiam animi & uirtutis
 suae compressis celeriter Graecorum motibus dedit: quibus auctor:
 ut ab imperio Macedonū deficerent: Demosthenes orator auro
 Persarum corruptus extiterat. Itaque Atheniensibus bellū deprecātibz remi-
 sit: quos insuper etiam multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit.
 reliquos sub corona uendidit. caeteras uero urbes Achaiae & Thessaliae uecti-
 gales fecit. Illyricos quoque & Thracas trās lato mox abhinc bello domuit.
 Inde profecturus ad Persicum bellū omnes cognatos ac proximos suos interfecit.

Demosthenes Orator.

Alexander exercitus: quo orbem terrarum uicit.

Darius Rex Persarum: et illi exercitus.

Ciuitas Phrygiæ nunc Sardis dicitur.

Taurus Mons.
Thracum.

Pugna inter Alex. et Darium.

Victoria Alexandri.

Mater
uxor
Filius
Darii captus.

Tyrus urbs.
Rhodus.

Alexander Ammonis
Filius: quo dicitur sit.

Alexandria.

In exercitu eius fuisse tantummodo peditum xxxii. milia. equum iiii. M. d. naues. clxxx. referuntur. hac tam parua manu uniuersum terrarum orbem utrum mirabilius sit: quod uicerit: an: quod aggredi ausus fuerit: incertum est. Primo eius cum Dario rege congressu. dc. M. Persarum in acie fuerunt: quæ non minus arte Alexandri superata: quam uirtute Macedonum terga uerterunt. Magna igitur cædes Persarum fuit. In exercitu autem Alexandri. cxx. equites & nouem tantum pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatem: quæ nunc Sardis uocatur: obsessam expugnataque cepit: ac direptioni dedit. Inde nuntiato sibi Darii cum magnis copiis aduentu: timens angustias: quibus ierat: locorumque Taurum monte mira celeritate transcendit. & d. stadiis sub una die cursu transmissis Tharsuz uenit: ibique cum sudans in Cydnum perfrigidum amnem descendisset: obriguit: contractaque neruorum proximus morti fuit. Interea Darius cum .ccc. M. peditum & c. M. equitum in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo hostium etiam Alexandrum maxime respectu paucitatis suæ: quanuis iam pridem. dc. M. hostium eadem paucitate superatis: non solum non timere pugnam: sed etiam uictoriam sperare didicisset. Itaque: cum intra iactum teli uterque constitisset exercitus: & intentos in signum belli populos discurrentes principes uariis incitantibus acuerent: ingentibus utrinque animis pugna committitur. In qua abo reges Alexander & Darius uulnerantur: ac tamdiu certamen anceps fuit: quo adusque fugeret Darius. Exinde cædes Persarum secuta est. Ibi tunc peditum .lxxx. M. equitum .x. M. cæsa: capta autem. xl. M. fuere. Ex Macedonibus uero cecidere. cxxx. pedites. equites. cl. In castris Persarum multum auri: cæterarumque opum repertum est. Inter captiuos castrorum mater & uxor eademque soror & filia duæ Darii fuere: Quarum redemptionem Darius cum etiam oblata regni dimidia parte non impetrauisset: tertio cunctis Persarum uiribus sociorumque auxiliis contractis bellum instaurat. Sed dum hæc Darius agit: Alexander Permenionem ad inuadendam Persicam classem cum copiis mittens ipse in Syriam proficiscitur. Ibique ex multis sibi regibus cum infulis ulro occurrentibus alios ablegit: alios mutauit: alios perdidit. Tyrus urbem antiquissimam & florētissimam fiducia Carthaginensium sibi cognatorum obfistentem oppressit. & cepit. Exin Ciliciam Rhodum atque Aegyptum pertinaci furore peruadit. Inde ad templum Iouis Ammonis pergit: ut mendacio ad tempus composito ignominiam sibi patris incerti & infamiam adulteræ matris aboleret. Nam accersitum ad se phaniphanis ipsius antistitem ex occulto monuit: quid sibi tanquam consuleti responderi uelit: sicut historici eorum dicunt. Ita certus Alexander fuit nobisque perdidit: diis ipsis mutis & surdis: uel in potestate esse antistitis quid uelit fingere: uel in uoluntate consulentis: quid malit audire. Reuertens ab Ammone ad tertium Persicum bellum Alexandriam in Aegypto condidit. Darius uero spe pacis amissa .cccci. M. peditum & c. M. equitum Alexandro ab Aegypto reuertenti

apud Tharsum bello opponit. Nec pugnae mora. omnes caeca rabie in ferrum ruunt: Macedones totiens a se uictis hostibus animosi: Persae: nisi uincant: mori praepotantes. Raro in ullo praelio tantum sanguinis fusum est. Sed Darius: cum uinci suos uideret: mori in bello paratus persuasum suorum fugere compulsus est. Hoc praelio Asiae uires: & regna ceciderunt: totusque oriens in potestate Macedonici cessit imperii. atque ita attrita est in hoc Persarum omnis fiducia: ut post hoc nullus rebellare ausus sit: patienterque Persae post imperium tot annorum iugum seruitutis acceperint.

Pugna contra Inf. Darius

Victoriae Alexandri.

Alexander Darium uicit.

Alexander namque. xxxiiii. continuis diebus castrorum praedam percensuit: ac Persopolim caput Persici regni urbem famosissimam: confertissimamque opibus totius orbis inuasit. Darium uero: cum a propinquis suis uinctumque compedibus aureis teneri comperisset: persequi statuit. Itaque iussu: ut se sequeretur exercitus: ipse cum .M. militum profectus inuenit in itinere solum relictum: multis confossum uulneribus: & extrema uitae per uulnera effluentem. Hunc mortuum iam misericordia referri: & in sepulchris maiorum sepeliri praecipit: cuius non dicam matrem: uel uxorem: sed etiam paruulas filias crudeli captiuitate detinebat. In tanta malorum multitudine difficillima dictis fides. tribus praeliis totidemque annis quinquies decies centena. M. peditum equitumque consumpta sunt. Et haec quidem ex eo regno illisque populis: unde iam ante annos non multo plures decies nouies centena. M. profligata referuntur: quanquam extra has clades per eosdem tres annos & Asiae ciuitates plurimae oppressae sunt: & Syria tota uastata: Tyrus excisa: Cilicia exinanita: Cappadocia subacta: Aegyptus addita sit: Rhodus quoque insula ultro ad seruitutem tremefacta successerit: plurimaeque subiectae Tauro provinciae: atque ipse mons Taurus diu detrectatum iugum domitus & uictus acceperit. Et: ne forte quisquam opinetur uel orientem solum Alexandri uiribus subactum: uel Italiam tantummodo Romana inquietudine fatigatam: tunc etiam bellum Agidis Spartanorum regis in Graecia: Alexandri regis Epiri in Lucaia: Zopyrionis praefecti in Scythia gerebatur: quorum Agis Lacedaemonius excitata & rebellante secum uniuersa Graecia cum Antipatri fortissimis copiis congressus inter magnas utrorumque strages & ipse procubuit. Alexander autem in Italia affectans occidentis imperium: aemulans Alexandrum Magnum: post numerosa & grauius bella ibidem gestata Brutiis Lucanisque superatus est: corpusque eius ad sepulturam uenditum. Zopyrion uero praefectus Ponti aduato. xxx. M. exercitu. Scythias bellum inferre ausus est: & usque ad internitionem caesus funditus cum omnibus copiis suis abrasus est. Igitur Alexander Magnus

Persopolis Regia uel Persopolim.

Darius Alexandro subire Regis sepelitur.

Quinquies decies centena milia peditum & equitum Inf. praedictis. Decem nouies centena Miles praes. sub pace in exercitu praesentis.

Lucas Alexander occidit.

Alex bellum in duabus orbis partibus.

Agis Lacedaemonius occidit.

Alexander Molossus occidit et corpus illius ad sepulturam uendit.

Zopyrion.

post Darii mortem Hyrcanos & Mardos subegit: ubi etiā illum adhuc bello intentuz Thalestris: siue Minothea excita suscipiendæ ab eo sobolis gratia cū .ccc. mulieribus procax Amazon iuēit. Post hæc Parthorū pugnā aggressus: quos diu obritētes deleuit propemodum ante; quam uicit. Inde Dracas Euergetes/ Parymas / Parapamēnos / Hydaspis/ cæterosque populos: qui in radice Caucaſi morabantur: subegit: urbe ibi Alexandria super amnem Tanaim cōstituta. Sed nec minor eius in suos crudelitas: quā in hostē rabies fuit. Docēt hoc Amyntas cōsobrinus occisus: nouerca: fratresque eius necati: Parmenio/ & Philotas trucidati: Attalus/ Eurylochus/ Pausanias/ multique Macedoniae principes exticti: Clitus quoq̄ annis grauis ꝛ amicitia uetus nefarie interfectus: Qui cum in conuiuio fiducia regiæ amicitiaē aduersus regem/ opera sua Pbilippo præponentem/ memoriā patris tueretur: ab offēſo frustra rege uenabulo transfossus cōmune conuiuium moriens cruētauit. Sed Alexāder hūani sanguinis insaturabilis siue hostium/ siue etiam sociorum/ recenteꝝ tamē semp sitiebat cruorē. Itaque pertinaci ipetu in bella procurrens Chorasmos/ & Dacos/ idomitam gentem/ in deditiōem accepit. Callisthenem philosphū: sibiq̄ apud Aristotelem condiscipulum cum plurimis aliis principibus: quod eum deposito salutanidi more/ ut deum nō adoraret: occidit. Post hæc Indiā petit: ut oceano ultimoque oriētē finiret imperiū. Nysaz urbē adiit. Dedalos mōtes regnaq̄ Cleophilis reginae expugnauit: quæ cuz se dedidisset: concubitu regnū redemit.

Indiam ingressus est Alexander.

P Eragrata perdomitaque Alexander India: cum ad saxum miræ asperitatis: miræque magnitudinis & altitudinis: in quod multi populi confugerant: puēisset: cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdem saxi terræ motu prohibitum. aemulatione perimotus: ut Herculis acta superaret: cū summo labore ac periculo saxo potitus omēs loci eius gentes in deditiōem accepit. Cum Poro fortissimo Indorum rege cruentissimuz bellū gessit. In quo Alexander cū ipso Poro singulariter cōgressus: occisoque deiectus equo ꝛ concursu satellitum præsentia mortis euasit. Porus multis uulneribus confossus retentus & captus est: quo ob testimoniū uirtutis in regnū restituto: duas sibi condidit ciuitates Niciam & Bucephalam: quam de nomine equi sui ita uocari præcepit. Inde Adrestas/ Stathēnos/ Passidas / & Gangaridas cæsis eorum exercitibus Macedones expugnauere. Cumque ad confines uentum esset: ibi contra ducenta milia equitum hostium pugnā conseruerunt. Et cum a tate detriti: aio ægri: uiribus lassū difficile uicissent: castra ob memoriā plus solito magnifica condiderunt. Exin Alexāder ad amnem Agasinum pergit. Per hunc in oceanum deuehitur: ibi Gessenas/ Sybosque:

Thalestris dicitur Minothea
Amazonis Regem ad
Alexandrum uenit.

Alexandria.

Alexander in suis crudeliter.

Alexander semp recenteꝝ
sitiebat cruorem.

Dacos indomitam gentem in
deditiōem accepit.

Cleophilis Regem.

Saxum asperum.

Porus rex Indiarum.

Nicia.
Bucephalia.

quos Hercules condidit: oppressit. Hinc Mardos & Subagras nauigat: quæ gentes eum armatis .boxx. milibus peditum & .lx. milibus equitum excipiunt. Commissioque præliodiu anceps & cruenta pugna: tandem tristē pene omnē uictoriam Macedonibus dedit. Nam fuis hostium copiis Alexāder exercitū ad urbem duxit. Et cum murum ascēdisset primus: uacuam ciuitatem ratus solus introrsum desiluit: quem cū undique infesti hostes circūdedissent: incredibile dictu est: ut eum non multitudo hostium: non uis magna telorum: non tantus lacerantium clamor terruerit: solus tot milia ceciderit: ac fugarit. At: ubi se obrui a circūfusa multitudine persensit: muri obice posteriora tutatus: contrarios facilius eo usque sustinuit: donec ad periculum eius clamoremque hostium: per fractis muris exercitus omnis irrumperet. In eo prælio: sagitta sub mamma traiectus: fixo genu eatenus pugnavit: donec eum: a quo uulneratus esset: occideret. Inde conscensus nauibus: cuꝫ oceani litora peragraret: ad urbē quandā: cui Ambira rex præerat: peruenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnam partē exercitus sagittis hostium ueneno illitis amisit. ac post verba per somnium sibi ostensa: & in potum saucius data: cum reliquis subueniretur: urbē expugnauit: & cepit.

Omnes prouinciæ in Babylona ad Alexandrum territæ legatos: pacem petentes miserunt.

p Ost quasi circūacta meta de oceano Indum flumē ingressus Babylona celeriter rediit: ubi eum exterritæ: totius orbis prouinciæ legati opperiebātur: hoc est. Carthaginensium & totius Apbricæ ciuitatum: sed & Hispanorum, Gallorum, Sicilia, Sardiniaque. plurimæ præterea partis Italiae tantus timor i summo oriente cōstituti ducis: populos: ultimique occidentis inuaserat: ut inde peregrinā toto mūdo cerneret legationem: quo uix crederes peruenisse rumorē. Alexander uero apud Babyloniam cum adhuc sanguinem sitiens male castigata aueritate ministri isidiis uenenū potasset: interiit. O dura mens hominum: & cor semper inhumanum. Ego ipse: qui hæc pro asserenda omnium tēporū alternata calamitate p̄cēseo: in relatu tanti mali: quo uel ipsā morte: uel formidie mortis accepta totus mū-
 dus intremuit: nunquid non lacrimaui oculis? nunquid non corde condolui? nunquid non reuoluens hæc propter cōmunem uiuendi statū: maiorū miseras meas feci: cum tamen: si quando de me ipso refero: ut ignotos primū barbaros uiderim: ut infestos declinauerim: ut dominantibus eblanditus sim: ut infideles præcauerim: ut insidiantes subterfugerim: postremo: ut persequentes in mari saxis: spiculisque appetentes: manibus etiam pene iaz apprehendentes: repentina nebula circūfusus euaserim: cunctos audientes me i lacrimas cōmoueri ueli. & tacitus de non dolentibus doleam: reputans duritiē eorū: qui: quod nō sustinere: non credunt. Hispanus Maurinus ad supplicandū Alexādro Babylona

*Mira Alexander
Nudacia.*

Ambira Rex.

Legati ad Alexandrum.

Alexander ueneno interijt.

Coth.
Suen.

adiit. cruentūque dominum ultro in hostes exciperet: per Assyriā Indiamque
quæsiuit: terrarū metas lustrās: & utrique infeliciter notus oceanus: & tamen tā
uiolentæ necessitatis memoria uel obliuio defecit: uel uiluit uetustate. Et nos
perpetuæ recordationi hæsurū putamus: quod plurima orbis parte secura unū
angulū fugax latro uiolauit: quasi uero Gotorū & Sueuorū pacē: ut nō dicam
uersa uice Indus uel Assyrius: sed etiā uel ipse: qui hostem patitur: Hispanus
orauerit. At uero: si illa Alexandri tēpora laudanda potius propter uirtutem:
qua totus orbis obtentus est: quam detestanda propter ruinā: qua totus orbis
effusus est: iudicantur: inuenientur & modo plurimi: qui hæc laudanda cēseāt:
quod multa uicerunt: & miseria aliorum felicitatem suā reputent. Sed dicet
quispiam. Isti hostes Romani sunt. Respondebitur. Hoc & tunc toto orienti
de Alexandro ui debatur. talesq; & Romani aliis uisi sunt: dū bellis getos ignotos
que petiuerunt. Sed illi acquirere regna: isti euertere student. Separata sunt
hostis excidia: & iudicia uictoris. Siquidem & illi prius eos bellis affixerunt:
quos postea legibus suis ordinarunt: & hi nunc hostiliter turbant: quæ: quod
non permiserit deus: si edomita obtinerent: ritu suo componere molirentur:
dicēdi posteris reges magni: qui nūc nouissimi hostes adiudicātur. Quolibet
hæc gesta talia nomine censeantur: hoc est siue dicantur miseria: siue uirtutes:
utraque prioribus comparata hoc tempore minora sunt: atque pro nobis ita
utraque faciunt in comparatione Alexandri: atque Perfarum: Si uirtus nunc
uocanda est: minor est hostium: si miseria: minor est Romanorum.

Papyrius consul contemptis auguriis magnam cōsecutus est uictoriā.

Nno ab urbe condita .ccc.l. Fabio Maximo quinquies / Decio
a Mura:na quater consulibus quatuor fortissimi florentissimique
populi Italiæ in unum agmen foedusque coierunt. Nanque He-
trusci & Umbri / Sannites / & Galli uno agmine cōspirātes Roma-
nos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Romanorū ani. & labefacta fiducia
est. nec ausi sunt tantū sperare de uiribus. dolo diuidere hostes potius rati plu-
ribus se bellis implicauere: quā grauib. Itaque cum quibusdā suis ad populādos
hostiles agros in Umbriam Hetruriāque præmissis Umbros / Hetruscorūq;
exercitum redire ad tuitionem suorum coegissent: cum Sannitibus & Gallis
bellū inire properarunt: in quo bello cū Gallorū impetu premeretur Romanis:
Decius consul occisus est. Fabius tamen post magnā Decianæ partis stragē
tandem uicit. Eo prælio .xl. M. Sannitum: siue Gallorū caesa sunt. Romanorū
uero septem. M. ex Decii tantūmodo parte: qui occisus est: referuntur. Fuisse
autem absque Hetruscis & Umbri: quos astu Romani bello aduocauerunt:
Gallorum & Sannitū. xl. M. peditū & .x. M. equitū. At uero septē .M. Liuius

refert: & carpentarios .M. in armis contra acie stetit Romanā. Sed: ut sæpe dictum est: semper Romanorum aut domesticam quietem extraneis bellis interpellatam: aut externos euentus morbis interioribus aggrauatos tantuz: ut omnimode ingentes animi undecūque premerentur. Hanc cruentam tristēq̄ uictoriā pestilentia ciuitatis onerauit: & triumphales pompas obuiæ mortuoz: exequiæ polluerunt. Nec erat: cui de triumpho gaudia suaderentur: cum tota ciuitas aut ægris suspiraret: aut mortuis. Sequitur annus: quo Romani instaurato a Sannitibus bello uicti sunt. atque i castra fugerunt. Postea uero Sannites nouum habitum animūque sumentes: hoc ē de argentatis armis ac uestibus: paratoque animo: nisi uincant: mori bello sese offerunt: Aduersuz quos Papyrius consul cum exercitu missus cum a pullariis auguribus uana coniectantibus cōgredi probiberetur: irridens eos tam feliciter confecit bellum: quam cōstāter arripuit. Nam in hoc prælio .xii. M. hostium cæsa. tria. M. capta referuntur. Sed hanc quoque istius uere laudandam uictoriam: quam uani haruspices impedire non potuerunt: oborti subito corrumpere morbi. Nā tāta ac tā intolerabilis pestilentia tunc corripuit ciuitatem: ut propter eam quacūq̄ ratiōe sedanda: libros sibyllinos consulendos putarint: horrendumque illū Epidauriū colubrū cū ipso Aesculapii lapide aduexerint: quasi uero pestilentia aut ante sedata nō sit: aut post orta non fuerit. Præ terea altero abhinc āno Fabius Gurges cōsul male aduersus Sannites pugnauit. Nanque commisso exercitu uictus in urbē refugit. Itaque cum senatus de summuendo eo deliberaret: pater eius Fabius Maximus ignominiam filii deprecatus legatum se filio iturum ultro obtulit: si illi depellendæ ignominia & gerendi iterum belli facultas daretur. Qua impetrata prælioque conferto: cum subito pugnantem filium consulem inistete Pontio Sannitum duce: & infestis hostiū telis conclusum uideret: in medium se agmen pius senex equo uectus igessit: Quo facto permoti Romani tota ibi incubuere acie: donec ipsum duce Pontiū deleto hostili exercitu: uictū oppressumq̄ ceperunt. Cæsa sunt in eo prælio Sannitū .xx. M. capta autē .iiii. M. cum rege suo. Tandemque Sanniticum bellum: quod per .x. lviij. ānos multa Romanorum clade trahabatur: capti ducis destitutione finitū est. Anno subsequente cum Sabinis Curio consule bellum gestum est: ubi quot milia hoīuz interfecta: quot capta sint: ipse consul ostendit: qui cū in senatu magnitudinez acquisiti agri Sabini / & multitudinem capti populi referre uellet: numerum explicare non potuit. Anno ab urbe cōdita. cccc. lx. iij. Dolabella & Domitio cōsulibus Lucani / Brutii / Sannites quoque cū Hetruscis & Senonibus Gallis facta societate: cum rediuium contra Romanos bellum molirentur: Romā ad exorandos Gallos misere legatos: quos cū Galli iterfecissent: Cæcilius prætor ob ulciscēdam legatorum necem / & comprimendum tumultum hostium cum exercitu missus ab Hetruscis Gallisq̄ oppressus iteriit. Septē præ terea

tribuni militum in ea pugna occisi, multi nobiles trucidati, xiii. Metiã militũ Romanorũ illo bello prostrata sunt. Ita autẽ quotienscũque Galli exarserũt: totis opibus suis Roma detrita est: ut sub præsentĩ nũc concursatione Gotoꝝ magis debeat meminisse Gallorum.

Mortuo Alexandro rege Macedoniæ duces eius mutuis se bellis cõsumpserũt.

a T ego nunc reuocor: ut hæc eadẽ tempora: quibus Romani ista perpeffi sunt: & quæ inter se bella gesserint Macedonum duces: reuoluã: qui mortuo Alexandro, sortiti diuersas prouincias mutuis se bellis consumpserunt: quorũ ego tumultuosum tempus ita mihi expectare uideor: quasi aliqua immeniã castra per noctẽ de spectaculo mōtis aspectans: nihil in magni campi spatio præter innumerõs focos cernã. Ita per totum Macedoniæ regnum: hoc est per uniuersã Asiã & plurimã Europæ partem: Libyæque uel maximã: horrendi subito bellorum gobi colluxerunt. Qui cum ea præcipue loca: in quibus exarsere: populati sunt: reliqua oia terrore rumoris: quasi fumi caligine turbauerunt. Sed nequaquam tãtorũ regum ac regnorum bella, excidiaque explicabo: nisi prius ipsã cũ regibus regna pdidero. Igitur Alexander per. xii. annos tementem sub se orbẽ ferro pressit. Pricipes uero eius, xiiii. annis dilaniauerunt, & ueluti opimã prædam a magno leone pstratam, uidi discerpere catuli: seque ipsos in rixam inuicem irritatos prædæ æmulatione fregerunt. Itaq̃ prima Ptolemæo Aegypti & Aphricæ / Arabiæ que pars sorte prouenit: Confinem huic prouinciæ Syriã Launedon Mityleneus Ciliciã: Philotas & Philo Illyrios accipiunt. Mediã maiori Acropatus, minori focer Perdicæ præpõitur. Susania gẽs Scynõ. Phrygia maior Antigono Philippi filio assignatur. Lyciã & Pamphiliã Learchus: Cariã Cassander: Lydiam Menãder sortiuntur. Leonatus minorẽ Phrygiam accepit. Thracia & regiones Pontici maris Lyfimacho: Cappadocia cũ Paphlagonia Eumenedata. Summa castrorum Seleuco Antiochi filio cessit. stipatoribus regis satellitibusque Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore / & Indiã regionibus præfecti priores: qui sub Alexandro esse cõpant: pmãserũt. Seres inter duos annes Hydaspem & Indum constitutos Taxillas habuit, in colonias in Indis conditas Pithõ Agenoris filius mittitur. Parapamēnos fines Caucafi montis Axiarches accepit. Draicas & Argeos Staenor. Bactrianos Amyntas sortitur. Sagilianos Scythæus. Nicanor Parthos Philippus Hircãios. Phrataphrames Armẽios. Neoptolemus Persas. peustes Babylõios. Artibus Pelasgos. Archefilaus Mesopotamiã adepti sunt. Igit̃ causã & origo bellorũ epistola Alexandri regis fuit: qua iussit omnes exule: patriæ libertatiq̃ restitui. Potentes enim ciuitatũ Græciã: timentes: ne exule recepta libertate

*Qui reges in quibus regionibus
sunt constituti.*

ultionem meditentur: a regno Macedonum defecerunt. Primi Athenienses contracto. xxx. M. exercitu & cc. nauibus bellum cum Antipatro: cui Græcia forte obuenerat: gerunt. Per Demosthenem quoque oratorem Sicyoniam Argos & Corinthum, cæterasque sibi socias adiungunt. Antipatrum obsidiōe cingunt. Ibi dux eorum Leosthenes telo ex muris iacto perfossus occiditur. Athenienses Leonato: qui Antipatro auxilium ferebat: occurrunt: eiusque copiis cōminutis ipsum interficiunt. Perdica uero bellum Ariarato Cappadocum regi intulit: eumque uicit: in qua uictoria nihil præter uulnera & picula conquisiuit. Nam omnes ante irruptionem urbis suæ: succensis domibus suis: se/suaq̄ omnia concremauerant. Post hæc bellum inter Antigonom & Perdicam oritur: grauissime multis prouinciis & insulis. ob auxilia uel negata: uel præstita dilaceratis. Diu deliberatum: utrum in Macedoniam bellum transferretur: an in Asia gereretur. nouissime ipse Perdica Aegyptum cum ingenti exercitu petit. Sic Macedonia in duas partes discurrentibus ducibus in sua uiscera armatur. Ptolemæus Aegypti uiribus & Cyrenensibus copiis instructus occurrere bello Perdicæ parat. Inter hæc Neoptolemus & Eumenes cruentissimo inter se prælio digladiati sunt. Victus Neoptolemus ad Antipatrum fugit: Quæ: ut Eumenem deinsperato opprimat: perurget: quod Eumenes futurum ratus: insidiâtes insidiis capit. In eo bello Polypercon occiditur. Neoptolemus & Eumenes mutuis sunt uulneribus cōfossi: sed Neoptolemus interiit: Eumenes uictor euasit. Perdica cum Ptolemæo acerbissime bello congressus: amissis copiis ipse quoque interfectus est. Eumenes: Pitbon: & Illyrius: & Alceta frater Perdicæ a Macedonibus hostes pronuntiantur: bellumq̄ aduersum eos ab Antigono decernitur. Itaque Eumenes & Antigonus collatis aduersus se maximis copiis cōfixerunt: Eumenes uictus in quoddam castellum munitissimum fugit: unde auxilia Antipatri tunc potentissimi per legatos poposcit: quo nuntio territus Antigonus ab obsidiōe discessit. Sed nec sic Eumeni spes firma: aut salus certa. Quare ultimo consilio argyraspidas ob arma deargætata: sic dictos: hoc est milites: qui sub Alexandro militauerant: in auxilium rogat: Qui fastidiosè duces in disponendo bello aduersus ab Antigono uicti: castrisque priuati & uxores & liberos: simulque omnia: quæ sub Alexandro acquisuerant: perdiderunt: qui postea turpiter per legatos reddi sibi: quæ perdiderant: uictorem rogant. Antigonus autem se redditurum pollicetur: si sibi uinctum Eumenem pertraherent. Ita illi spe recuperationis illecti dedecorissima prodicione ducem suum: cuius signa paulo ante secuti fuerant: captiui ipsi captum catenatumque dixerunt: & mox cū foedissima ignominia in exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea Eurydice Aridei regis Macedonum uxor multa sub nomine uiri nefaria egit per Cassandrū: quem flagitiosè cognitum ad summum fastigium per omnes bonorum

Athenienses.
Antipatros.

Leosthenes.
Leonatus.

Perdica.
Ariaratus.

Antigonus.

Ptolemæus.

Neoptolemus.
Eumenes.

Argyraspidas.

Eumenes a suis captus
hosti Dragonis traditus.

Eurydice Aridei regis uxor.

Cassander.

gradus prouexerat: q̄ ex libidine mulieris multas Græciæ ciuitates afflixit. Tūc Olympias mater Alexātri regis hortante Polyperconte cū ab Epiro in Macedoniā profequente Eacida rege Molossorū ueniret: & ab Eurydice finibus p̄hiberetur: adnitētibus Macedonibus Andeū regē & Eurydicē iussit occidi: quāquā & ipsa Olympias cōtinuo meritis crudelitatis poenas luit. Nam cum muliebri audacia multas p̄cipū cædes ageret: audito aduētū Cassandri diffusa Macedonibus cū Rhoxane nuru sua & nepote Hercule in urbem Pictbiū concedit: ubi cōtinuo p̄ Cassandrū capta interfecta ē. Filius Alexātri Magni cū matre in arcē Amphipolytanā custodiendus ē missus. Perdica/Alceta/ & polyperconte/ cæterisque ducibus: quos cōmemorare lōgum ē: diuersæ partis occisis: finita bella iter sūc cessores uidebātur: cū Antigonus ardens cupiditate dominādi liberare bello Hercule regis filiū ab obsidione simulat. His cognitis Ptolemæus & Cassander inita cū Lyfimaco & Seleuco sociate bellūz terra mariq̄ enixe īstruūt. Antigonus ī eo bello cū filio Demetrio uicit. Cassander Ptolemæo in uictoria particeps factus: cū Apolloniā rediret: icidit in Abderitas: q̄ p̄pter intolerādā multitudis ranas & mures relicto patrio solo/ & atiq̄ habitaculis emigrātes nouas sedes prætentā interi pace requirebāt. Sed Cassander & uirtutē & multitudinē gētis agnosces: ne adacti necessitate Macedoniā bello quaterent: atque iuaderēt: receptos ī societate in ultimis Macedoniæ finibus collocat. Inde cū iā Hercules Alexandri filius. xiiii. eēt ānoꝝ: timens: ne eū Macedones: quasi legitimū regē præoptarent: occidēdū tacite cum matre curauit. Ptolemæus iteq̄ cū Demetrio nauali prælio conflixit. & cū pene oēz classem/ atq̄ exercitū pdidisset: uictus ī Aegyptū refugit. Hæc uictoria elatus Antigonuz regē se cū Demetrio filio appellari iubet: quod exēplū omēs secuti: regiū nomen sibi dignitatemque sumpserunt. Igitur Ptolemæus & Cassander cæterique factiois duces: cū decipi se ab Antigono sigillatū uiderēt: p̄ epistolas se inuicē cōfirmantes coeundi in unū tēpus locūq̄ cōdicūt. & bellum aduersus Antigonū cōmunibus uiribus īstruunt. Cassander finitimoz bellis implicitus Lyfimachū clarissimū inter omēs ducē cū ingēti manu p̄ se/ sociis in auxilium misit. Seleucus quoq̄ ex Asia maiore descēdens nouus Antigono hostis accessit. Hic siq̄dē Seleucus pluria per orientē inter socios regni Macedonici bella gessit. P̄cipio Babylonē bello expugnauit. & cepit. Bactrianos nouis motibus assurgētes perdomuit. Trāsītū deide in Indiā fecit: quæ post mortē Alexātri: ueluti detracto excussoque a ceruicibus iugo præfectos eius occiderat: Sādrocotto quodā ad uindicādā libertatē duce: q̄ postea crudeliter ī ciues agēs: quos de extrema dominatiōe defenderat: ipse seruitio p̄mebat. Cū hoc ergo Sādrocotto seleucus quanuis multa & grauiā bella gessisset: nouissime firmitatis regni cōdicionibus: & pacta pace discessit. Adunatis itaq̄ copiis Ptolemæi sociorūq̄ eius pugna cōmittitur: cuius q̄to potentior apparatus: tāto grauior ruina fuit.

Nā i ea tūc totius pene Macedonici regni uires cōciderunt. In ipso bello Anti-
 gonus occisus ē. s; finis belli huius initiū alterius fuit. Nā: cū uictoribus de p̄da
 nō cōuēisset: iteꝝ i duas faētioēs deducūtur. Seleucus Demetrio. Ptolemæus
 Lyfimacho iungit. Cassandro defūcto filius Philippus succedit. Sic q̄si ex ite-
 ronoua Macedonia bella nascūtur. Antipater Thessalonicē matrem suam:
 Cassandri uxore. q̄uis miserabiliter p̄ uita precantē: manu sua trāsuerberauit.
 Alexāder frater eius: dū bellū aduersūz fratrem ob ultionē matris istruit: a De-
 metrio: cuius auxiliū petierat: circūuētus occidit. Lyfimachus cuꝝ Doricetis
 regis Thracū ifestissimo bello urgeret: aduersus Demetriū pugnare nō potuit.
 Demetrius augmēto Græciæ & totius Macedoniae elatus i Asiā trāsire dispo-
 nit. Ptolemæus aut̄ & Seleucus & Lyfimachus experti priori certamine: q̄tæ
 uires essent concordia: iterum societate facta: adunatisque exercitibus bellum
 in Europā trāsferunt aduersus Demetrium. His se comitem & bellis socium
 Pyrrbus rex Epiri iungit: sperans: Demetrium Macedonia posse depelli. Nec
 spe frustratus fuit. quippe exercitu eius corrupto: ipsoque in fugā actō regnuz
 Macedoniae Pyrrbus inuasit. Deinde Lyfimachus generum suum Antipatrum
 insidiantem sibi interfecit. filiumque suum Agathoclem ultra humanū morē
 perosus occidit: quibus quidē diebus Lyfimachia ciuitas formidolosis terræ
 motibus euersa: oppressoque populo suo crudele sepulchrum fuit. Lyfimachū
 autem assiduus se parricidiis cruentantem omēs socii deseruerūt. & ad Seleucū
 se deferentes pronū iaz æmulatione regni: ut bellum Lyfimacho inferret: hor-
 tati sunt. Res foedissimi spectaculi erat: duos reges: quorū Lyfimachus annos
 natus. lxxx.iiii. Seleucus autem. lxx. vii. de eripiēdis regnis alterutrū cōcurrere.
 in acie stare. arma gerere. Vltimum hoc quidem bellum Alexātri commili-
 tonum fuit. sed: quod ad exempluz miseriæ humanæ fuerit referuatū. Quippe:
 cum orbem terrarum extinctis iam. xxx.iiii. ducibus Alexātri soli possideret:
 angustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos non aspicientes angustos esse
 imperio suo totius mundi terminos arbitrabatur. In eo bello Lyfimachus uel
 amissis: uel interfectis prius ante hāc pugnam. xv. liberis postremus occisus ē.
 Sic Lyfimachus solutio pugnae Macedoniae fuit. sed nec Seleucus quidē tāta
 uictoria impune est lætatus. Naz neque ipse post. lxx. vii. annos quietē natura
 lis mortis inuenit. sed extortam sibi infeliciter uitam: uelut immatura morte
 finiuit. Quippe insistente Ptolemæo: cuius sorore Lyfimachus in matrimonio
 habuerat: insidiis circūuentus occisus est. Hæc sunt iter parentes & filios/ fra-
 tres/ & socios consanguinitatis societatisque commercia. Tanti apud illos diuina
 atque humana religio pendebatur. Erubescāt sanē de recordatiōe præteritorū:
 qui nunc interuentu solius fidei christianæ: ac medio tantum iurationis sacra-
 mento uiuere se cum hostibus: nec pati hostilia sciunt: quibus indutissime
 probatur: quod non: sicut illi antea cæsa iungebāt foedera porca: sed quia nunc

inter barbaros ac Romanos creatorem eis dominum suum contestantes tantū fide adhibita in sacramentum seruant euāgelia: quantum tunc nec iter parentes / ac filios potuit seruare natura . Nunc autem finis Macedonici belli: finis etiam libri fiat : praesertim ; cum iam abhinc Pyrrhi bella incipiant : & mox Punica consequantur.

PAULI OROSII IN QVARTVM LIBRVM PRAEFATIO.

d IXISSE Aeneam Virgilius refert: cum post pericula sua: suorumque naufragia: residos ægre socios solaretur: Forſitan & hæc olim meminisse iuuabit . Hæc sententia semel apte ficta semper uim suam triplicem diuersissimis effectibus refert: cum & præterita tanto gratiora habent in uerbis: quanto grauiora referuntur i gestis. & futura dū desiderabilia fastidio præsentium fiunt: semper meliora creduntur. Ipsi autem præsentibus ob hoc in nulla parte miseriarum iusta comparatio adhiberi potest: quia multo maiore molestia afficiunt: quantulacūque sint ista: quæ sunt: quā illa: quæ siue transacta: siue uentura: & si magna dicuntur: interim omnino non sunt. Veluti: si quis nocturnis pulicibus titillatus: atq̄ ex eo uigiis anxius: alias forte: quas ex ardentissimis febribus diu sustinuit: uigilias: recordetur: pculdubio impatientius feret istorum inquietudinem: quam illarum recordationē. Sed quanuis apud omnium sensus pro captu temporis ita uideri queat: nūquid tamē aliquis existet: qui uel i ipsa anxietate pronūtiat: grauiores pulices eē: quā febres: aut acerbius accipiat: se uigilare sanum: quā dormire potuisse moriturū. Quæ cū ita sint: delicatis istis & querulis nostris utcunque concedo: ut hæc: quibus nunc: quia sic expedit: interdum admonemur: sentiendo graua putent. Non tamē cōniueo: ut etiam asserant comparando grauiora: quemadmodū: si quis mollissimis e stratis/cubiculoque percōmodo matutinus egrediens nocturno gelu lacunarum dorsa obriguisset: herbasque incanuisse prospiceret: & inopinato uisu admonitus diceret . frigus est hodie . hic mihi nequaquā reprehendendus uideretur: quia uel cōmuni usu: uel proprio sensu locutus esset . At: si trepidus in cubiculum recurrens stratisque sese adoperiens: uel magis . ab dēs clamaret tantum omnino frigus esse: quantum nec in Apēnino aliq̄do fuerit: cum Hannibal elephantos: equos plurimamque exercitus sui partem: niuibus clausus: atque oppressus amisit: hunc ego puerilibus licentiis nausentē: nō mō dicentem ista non ferrē. sed etiam ab ipsis stratis ocii sui testibus in populum publicūque protraherē. eique foras pducto ifantes i eo: atq̄ ex eo gelu ludētes;

iocundantes / sudantesque mōstrarem : ut uerbosa nugacitas delicatis uitata nutrimentis non in tempore uolentiā: sed in se esse segniciē doceretur. & in cōparatione reꝝ diiudicanda nō maiores parua tolerasse. sed se nec parua tolerare sufficienter p̄barent. Quod euidentius ipsis in memoriā reuolutis præteritorū cladibus ap̄pbabo: Pyrrhi bello i primis: sicut ordo ē: p̄dito: cuius cā & origo hæc fuit.

De Pyrrho rege: q̄ multa bella intulit Romanis.

a Nno ab urbe condita .cccc. .lx. .iiii. Tarentini Romanā classē forte prætereuntem e spectaculo theatri prospectaz hostiliter inuaserunt. quinque tantum nauibus uix per fugam elapsis: cætera retracta in portum classis & profligata est. præfeti nauiū truci dati. omnes bello utiles cæsi. reliqui precio uēditi sunt. Continuo missi Tarētū a Romanis legati: ut de illatis quererentur iniuriis: pulsati ab eisdem auctas in sup̄ iniurias retulerunt. His causis bellum ingens exortum est. Romanos: qui quantique hostes circumstrepent permetientes: ultima adegit necessitas proletarios quoque in arma cogere: hoc est eos: qui in urbe sufficiendæ semp̄ prolis causa uacabant: militiæ ascribere. quippe cum frustra de prole cura sit: nisi rebus præsentibus consulatur. Itaque irruit in uniuersos Tarentinorū fines cum Leuino consule Romanus exercitus. igni/feroque uastat omnia. plurima expugnat oppida. iniuriam insolenter acceptam crudeliter uindicat. Continuo Tarentinos plurimis finitimorum præsidiiis fultos maxime Pyrrhus auxit: q̄ etiam in se ob magnitudinem uirium/consiliorumque summam belli nomenq̄ traduxit. Nam Tarentum utpote ex Lacedæmoniis conditaz: cognatamque Græciæ ciuitatē uindicaturus totas uires Epiri/Thessaliæ/& Macedoniæ/elephantes etiam usque in id tempus inuisos Romanis numero. xx. i Italiā primus inuexit: terra/mari/uiris/equis/armis/belluis/ad postremuz uiribus suis/dolisque terribilis. sed Delphici illius uanissimi spiritus & mendacissimi nebulōis: queꝝ uatem magnum ipsi ferunt: responso circūuentus ambiguo exitū fecit: qualem non putabat: illum consuluisse. Itaque atud Heracleam Campaniæ urbē fluiuiumque Lirim prima inter Pyrrhum regem & Leinum consulem pugna commissa est. Consumptus est grauissimo certamine dies: utrinque omnibus mori intentis: fugere nesciis. Introductos autem iter cōcurrentia agmina elephantos: forma truces: odore graues: mole terribiles: ut uidere Romani nouo pugnandi genere circūuenti/ & territi: equis maxie pauitantibus diffugerūt. Sz postquā Minutius quartæ legionis primus hastatus protentam in se manum bellæ gladio defecuit: & conturbatam dolore uulneris auerti bello: atq̄ in suos sæuire compulit: eiusque immoderato discursu perturbari: ac p̄misceri cœperunt: finis pugnæ etiā beneficio noctis impositus est. Victos fuisse Romanos:

turpis fuga prodidit: quotū tunc cecidisse peditum referuntur. xi. M. deccc.
 lxxx. capti autem. ccc. & x. Equites uero caesi .cc. xl. vi. capti. dccc. ii. signaque
 amissa. xx. ii. Nam quantus e diuerso numerus sociorum Pyrrhi fuerit extictus:
 memoriae non est traditum maxime: quia scriptorum ueterum mos est: ex ea
 parte: quae uicerit: occisorum non commemorare numerum: ne uictoriae gloriae
 maculent damna uictoris: nisi forte cum adeo pauci cadunt: ut admiratione
 terroremque uirtutis augeat paucitas perditorum: sicut in prima belli Persici
 congressione apud Alexandrū Magnum fuit: cui inter .cccc. fere milia hostium
 interfecta: nouem tantūmodo in exercitu eius pedites defuisse referuntur. Sed
 Pyrrhus atrocitate cladis: quam hoc bello exceperat: diis suis/ hominibusque
 testatus est: affigens titulum in templo Tarentini Iouis: in quo haec scripsit.
 Qui antehac fuere inuicti uiri pater optime Olympi: hos ego in pugna uici.
 uictusque sum ab eisdem. Et cum a sociis increparetur: cur se uictum diceret:
 qui uicisset: respondisse fertur. Ne ego: si iterum eodem modo uiceris sine ullo
 milite Epirum reuertar. Interea Romanus exercitus postquam uictus clā fugit
 e castris: miserabilis belli cladem: grauioribus monstris auctā accumulataeque
 perferens. Nam pabulatores forte progressos: uelut hostilis quaedā oborta tem
 pestas cum horribili fragore caeli correptos diris fulminibus exussit. Quippe
 .xxx. iiii. eorum quidam turbo prostrauit. xx. ii. semineces relictī. iumēta exaiata
 & capta quāplurima: ut merito contigisse non in signum uastationis futurae:
 sed uastatio ipsa referatur. Secunda inter Pyrrhū & Romanos cōsules pugna
 in Apuliae finibus fuit: ubi clades belli ad utrosque: sed maxime ad Pyrrhum.
 uictoria ad Romanos concessit. Nam cum diu obnixē cunctis i mutua cādē
 ruentibus anceps belli penderet euentus: Pyrrhus transfixo brachio saucius pri
 or cessit e praelio. Sed & Fabritius legatus tunc uulneratus est. Elephāti pri
 pugna uulnerari: atque in fugam cogi posse deprehensi. deinde subiectis inter
 posteriora/ ac mollia ignibus exagitati: ardētes insup machinas furore trepido
 circūferentes extio suis fuere. Cæsa sunt i ea pugna. iiii. M. Romanorum. De exer
 citu uero Pyrrhi. xx. M. pstrata sunt. Regis signa ablata. xxx. iiii. Romanorum
 undecim amissa sunt.

Romanorum miseria nullis cessat induciis.

p yrrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad Si
 ciliae accersitus imperiū Syracusas concessit. S; & Romanorum
 miseria nullis cessat iduciis. Consumitur morborum malis intercape
 do bellorum. & cū foris cessatur a praelio: agitur itrorsum ira de
 coelo. Nā Fabio Gurgite itere Gaio Genutio Clepsina consulibus pestilentia
 grauis urbe ac fines eius inuasit: quae omnes tum praecipue mulieres/ pecudesque
 corripies: necatis i utero foetibus futura prole uacuauit. & imaturis partibus

cū periculo matrū extorti abortus proiiciebātur, adeo ut defeſtura ſucceſſio:
 & deſuturum animantum genus adempto uitalis partus legitimo ordie cre-
 deretur: Interea reuerſum ex Sicilia Pyrrhum Curius conſul excepit, tertiuq̄
 id belluꝝ cōtra Epirotas apud Lucaniā i Auruſinis cāpis geſtū eſt. Itaque prio
 concuſſu: cum Pyrrhō milites Romanorū impreſſione trepidarent: circum-
 ſpectanteſque fugam belli cedere molirentur: Pyrrhus elephantos ex ſubſidiis
 iuſſit iduci. Romani aſſueti iam pugnare cū belluiſ: cuꝝ malleolos ſtuppa in-
 uolutos: ac pice oblitos: unciſ inſuper & aculeiſ tenaces præparauiffent: eoſque
 flāmatos in terga belluarū: turreſque uibrarent: nō difficile furēteſ ardenteſque
 belluas in eorum excidia: quorū ſubſidia fuerant: retorſerunt. Octoginta naque
 milia peditum in illo prælio habuiſſe regē dicunt, equitū uero ſex .M. Ex hiſ
 cæſa referuntur. xxx. M. capti autem. ccc. Pyrrhus quinto decimo anno: quo
 uenerat: ab Italia uictuſ aufugerat: qui poſt multa grauiffimaque bella: quæ
 geſſit: in Græcia apud Argos Achaiaꝝ florentiſſima urbē Spartani regni au-
 ditate ſeducuſ: ſaxo icuſ interiiit. Tunc quoq̄ apud Romanos Sextilia uirgo
 ueſtaliſ conuicta: damnataque inceſtri ad portam Collinam uiua deſoſſa eſt.

Comperta morte Pyrrhi Tarentini noua arma ſolicitant.

a Nno ab urbe cōdita. cccc. lxx. vi. Tarentini Pyrrhi morte cōpra
 iterum noua aduerſuſ Romanos arma ſolicitant. Carthagineſiū
 auxilia poſcūt p legatos. atq̄ accipiūt. Cōſerto prælio uicere Rōa
 ni: ubi iā tūc Carthagineſeſ: quic non dū hoſteſ adiudicati: uinci
 tamen a Romanis ſe poſſe ſenferunt. Sequenti anno magnā uicerū ſuorū partē
 ſeueritaſ Romana concidit. Nā aduentante dudum Pyrrho octaua legio dif-
 fidens Romanæ ſpei nouū ſceluſ auxit. R. begynos omneſ: q̄buſ ſubſidio præ-
 erat: interfecit. prædam ſibi omnem: atque ipſum oppidum uendicauit. Hoc
 facinuſ in tam ſcleratoſ defeſtoſeſ puniendum Genutio conſuli uiſum ē: qui
 obſeſſa R. begynorū urbe: captiſque omnibuſ ipſe quidem in reliquos perſugas/
 & latroneſ exercuit digna ſupplicia. Romanos uero militeſ integræ legioniſ
 Romā miſit: q̄ populi iuſſu medio foro uirgiſ cæſi: ſecuriq̄ pculſi ſunt. Viſum
 ſibi eſt tunc Roma uincere: cum legionem ſuam integram occidit: quæ ſine
 dubio uicta fuiſſet: ſi eā hoſtili prælio pdidiſſet.

Obſcœna & dira p̄digia uiſa ſunt Romæ.

a Nno ab urbe cōdita. cccc. lxx. vii. obſcœna & dira p̄digia uel uiſa
 Romæ: uel nuntiata ſunt. Aedeſ Salutis icuſ fulminiſ diſſoluta.
 parſ muri ſub eodē loco de coelo: ut dicunt: tacta eſt. Lupi treſ
 ante lucē ingreſſi urbem ſemeſum cadauer intulerūt. ſparſumque

membratiz in foro ipsi strepitu hominū exterriti reliquerūt. Apud Phormias multis ictibus fulminuz moenia ūdique ambusta & dissoluta sūt. Apud agrū Caloenum repente flamma scisso hiatu terræ eructata tribus diebus & tribus noctibus terribiliter exæstuās quique agri iugera exhausto pētus succo ubertatis in cinerem extorruit ita: ut non fruges solum, sed & arbores cū imis stirpibus absumpsisse referatur. Sequenti abhinc āno Sempronius cōsul aduersus Picentes duxit exercitum. Et cum directe intra iactum teli utraq̄ acies constitisset: repente ita cum horrendo fragore terra tremuit: ut stupore miraculi utrūq̄ pauēfactū agmen bebesceret. Diu attoniti utrinque populi hæsitaere. Præiudicata incesti conscientia tandē p̄cursu cōcito iere certamen. Triste adeo id bellū fuit: ut merito dicatur tātū sanguinē humanū susceptura ēt cum gemitu horrifono tūc terra tremuisse. Romani: q̄ pauci admodum eo prælio euasere: uicerūt.

Inter multa prodigia sanguis e terra, lac uisuz ē manare de cœlo.

a Nno ab urbe condita, cccc. lxxx. inter prodigia sanguis e terra, lac uisuz manare de cœlo. Nam & pluri mis locis scaturiens e fontibus cruor fluxit. & de nubibus guttatim in specie pluuiæ lacte demisso diris: ut ipsis uisuz ē: terrā ibribus irrigauerūt. Eo tēpore Carthaginenses dato aduersum Romanos auxilio Tarētinis: cum a senatu per legatos arguerentur: turpissimā rupti foederis labē præsumpto accumulauere periurio. Tunc etiā Vulscinenses Hetruscoꝝ florētissimi luxuria pene pierē. Nam: cuz licentia in consuetudinē prorogata seruos suos passim liberos facerent: conuiuis allegarent: coniuugiis honestarent: libertini in patem potestatis recepti plenitudinem per scelus usurpare moliti sūt. & liberati seruitutis iugo ābitu dominationis arserunt. & quos dominos subditi æquanimiter dilexerūt: eos iam liberi: quos dominos fuisse memnerant: execrati sūt. Itaq̄ cōspirātes in facinus libertini: quorum tanta manus fuit: ut sine controuersia ausū potirētur: correptam urbem suo tantum generi uendicant. patrimonia/coniugiaque dominorum sibi per scelus usurpant. extorres dominos p̄cul abigunt: q̄ miseri/exules/egentesque Romā deferuntur: ubi ostentata miseria: querelaq̄ defleta p̄ Romanorū seueritatem & uindictati sūt & restituti. Anno ab urbe condita .cccc. lxxx. primo pestilentia ingens apud Romā cōflagrauit: cuius atrocitatē significare contentus sum: quia uerbis implere non possum. Si enī spatiū tēporis: quo mansit inquiritur: ultra biennium uastando porrecta est. Si depopulatio: quam egerit: census indictus est: qui non quantum hominū depisset: sed quātū superfuisset inquireret. Si uolentia: qua id fecerit: sibyllini libri testes sūt: q̄ eā cœlesti ira impositā responderunt. Sed ne quēquā: quasi tentatio cauillationis offendat: quod cū sibylla iratos deos dixerit: nos irā cœlestē dixisse uideamur:

audiat & intelligat: quod hæc: & si plerūque p̄ aereas potestates fiunt: tamē sine arbitrio omnipotentis dei omnino non fiunt. Eodem tempore Capparonia uirgo uestalī incesti rea suspēdio periit. corruptor eius/ consciique serui supplicio afflictī sunt. Ecce continuatim quæ & quanta numeramus: accidisse anīs singulis plurima: inter quos certe raro: aut pene nullo nihil triste gestum est. Et hoc: cū iisdē scriptores proposito sibi magis laudandi negocio cauerent numerositates miseriarū: ne eosdē: quibus hæc: & de quibus scribebantur: offenderēt. auditoresque suos exemplis præteritorū terrere potius: quā instruere uiderētur. Porro autē nos in ultimo temporū positi mala Romanorū scire non possumus: nisi per eos: qui laudauere Romanos: Ex quo intelligi datur: quāta illa fuerint: quæ studio propter horrore repressā sunt: cū tanta inueniātur: quæ tenuiter iter laudes emanare potuerūt.

Bella Punica successerunt.

T: quoniam ex hoc iam Punica bella succedūt: res ipsa exigit: ut de Carthagine: quæ ante urbē Romā duos & lxx. annos ab Elīsa condita inuenitur. deque eius cladibus/ ac domesticis malis: sicut Pompeius Trogus & Iustinus exprimunt: uel pauca referantur. Carthaginensēs uelut uemaculum atque intestinum semper inter se malum habuere discordiam: qua infeliciter exagitāte nulla unquam tempora: uel foris prospera: uel domi quæta duxerunt. sed cum iter cætera mala etiam pestilentia laborarēt: homicidiis p̄ remediis usi sunt. Quippe homines: ut uictimas imolabant: ætatemq̄ impuberē: quæ etiam hostium misericordiam prouocaret: aris admouebant: De quo sacrorū: immo sacrilegiorum genere qd̄ potissimūz discutiedū sit: non inuenio. Si enī huiusmodi ritus aliqui dæmones præcipe ausi sunt: ut mortibus hoīz occisiōe hoīz satisfieret: intelligedū fuit: se oparios/ atq̄ adiutores pestilentiaē cōducī: ut ipsi: quos illa nō corripuisset: occiderēt. Sanas enim atque incorruptas offerri hostias mos ē. ita: ut illi non sedarent morbos. sed præuenirēt. Itaque Carthaginensēs aduersis diis propter istiusmodi sacra: sicut Pompeius Trogus & Iustinus fatentur: sicut etiā apud nos constat propter præsumptionem/ impietatemq̄ ipsorū irato deo: cū i Sicilia diu infeliciter dimicassent: translati in Sardiniam bello iterum infelicius uicti sunt: propter quod ducem suum Mazeum/ & paucos: qui superfuerant: milites exulare iusserunt. Exules ueniam p̄ legatos petētes repulsi patriā bello & obsidione cixerūt. Ibi tunc Mazeus dux exulum Chartalonez filium suum sacerdotē Herculis: quod sibi: uelut insultans: purpuratus occurrerat: in crucem sub oculis patriæ: ut erat dignus: cum purpuris/ infulisq̄ suspendit. Post paucos autē dies urbē ipsam cepit: qui cū interfectis plurimis senatorū cruento dominaretur: occisus est. Hæc tēporibus Cyri Persarū regis gesta sunt. Post hæc uero Hamilcho

rex Carthaginensium : cum in Sicilia bellum gereret:repente horribili peste exercitum amisit.Nec mora morbis:populo cateruatim cadente,cito quisque correptus:mox mortuus iam nec sepeliebatur:cuius mali nuntius cū attonitā tam repentino luctu Carthaginem repleuisset:nō secus:ac si capta eēt:turbata ciuitas fuit . Omnia ululatibus personabant.clauſæ ubique ianux.cuncta priuata publicaue officia damnata.uniuerſi ad portum currunt .egrediētēſque de nauibus paucos: qui cladi ſuperfuerant de ſuis percontabantur. Poſtquam de clade ſuorum dicentibus illis: uel gementibus miſeri intelligunt : tunc roto litore plagentium uoces. tunc infelicitum matrum ululatus:& flebiles querelæ audiebantur. Inter hæc exiēs procedit & ipſe de nauī ſua imperator ſordida & ſeruili tunica diſcinctus:Ad cuius conſpectum plangentia iunguntur agmina. Ipſe quoque manus ad coelum tendens nunc ſuam.nunc publicam infelicitatē accuſat.& deſſet. Ad poſtremum uociferans per urbem:tancē ingreſſus domū cunctos:qui lachimantes proſequebātur:ultimo dimiſit aloquio.ac deīde obſeratis ianuis:excluſis etiam filiis gladio dolore uitæque finiuit . Hæc Darii temporibus geſta ſunt.Poſt hæc Hanno uir quidam Carthaginēſis:priuatis opibus rei publicæ uires ſuperans:inuadendæ dominationis hauſit cupiditatez: Cui rei conſilium utile ratus eſt:ut ſimulatis unicæ filiæ nuptiis oēs ſenatores: quorum dignitatem obſtituram iceptis ſuis arbitrabatur:inter pocula ueneno necaret:Quæ res per miniſtros prodita ſine uliōe uitata eſt:ne in uiro potētī plus negocii res faceret cognita:quam cogitata . Hoc conſilio eluſus Hanno alio machinamento facinus aggredi parat. Seruitia concitat: quibus repente incautam urbem opprimeret . Sed cum ante ſtatutam cædibus diē proditū ſe præuentumque intellexiſſet:caſtellum quoddam cū uigint milibus ſeruorū armatus occupat. Ibi dum Aphros/regemque Maurorum cōcitat:captus ē. ac primo uirgis caſus.deīde effoſſis oculis:& manibus cruribusque fractis: cū a ſingulis membris poena exigeretur:in conſpectu populi necatus eſt . Corpus uerberibus laceratum cruci fixū eſt. filii cognatique omnes ſupplicio traditi: nequis eum eiſdem familiæ unquā aut imitari:aut ulciſci meditaretur. Hæc temporibus Philippi geſta ſunt.Poſt hæc Carthaginēſes cū Tyrum urbem auctorem originis ſuæ ab Alexandro Magno captam: euerſamq̄ didiciſſent: timentes tranſitum eius in Aphricam futurum:Hamilcharez quendā cognoſcente Rhodanum: uirum ſacundia ſolertiaque præcipuum ad perſcrutandos Alexandri actus direxerunt: qui per Parmenionem quaſi tranſfuga exceptus dehinc in militiam regis admiſſus omnia ciuibus ſuis per tabellas ſcriptas : & poſt cæra ſuperlitas enuntiabat. Hūc mortuo Alexandro Carthaginē reuerſum:quaſi urbem regi uenditaſſet:non ingrato tantuz animo. uerz etiā crudeli inuidia necauerunt . Deīde cuz aſſidua : nec unquam ſatis proſpera aduerſus Siculos bella gererent:& Syracuſas urbē Siciliae tunc florentiſſimā obſidione

cinxissent: per Agathoclem Siciliae regem miro circūuenti ingenio usque ad
 extrema desperationis adducti sunt. Naque Agathocles: cum apud Syracusas
 a Carthaginensibus obsideretur: ac se neque bello parē instructu copiarū: neque
 obsidionis patientem stipendiorū sufficientia uideret: bene prouiso: ac melius
 dissimulato consilio in Aphricam cum exercitu transit. Ibi suis: qd molitur:
 apit. deinde: qd facto opus sit: docet. Illico unanimiter naues primū: in quibus
 uenere incendunt: nequa spes refugiendi foret. Deinde cum omnia: in quæ di-
 rexisset: prosterneret: uillas/ castellaque incenderet: Hannonem quendam cuz
 .xxx.M. Poenorum obuium habuit: quem cum duobus .M. suorū interfecit.
 Ipse autem duos in eo bello tantum perdidit: Qua pugna et Aphrorū animis
 incredibiliter fractis: & suorū in imensum auctis urbes castellaq̄ expugnat.
 prædas ingentes agit. hostium multa milia trucidat. castra deinde ad quintū
 lapidem a Carthagine statuit: ut damna rerum opulētissimarū/ uastationēque
 agrorum/ & incendia uillarum de muris ipsius urbis specularentur. Adiucitur
 præsentibus malis tristior fama. Nam & apud Sicilia deletus cū imperatore
 Aphrorum exercitus nūtiatur: quez reuera incautum ac pene ociosūz Andro
 Agathoclis frater oppresserat. Hoc per totam Aphricam rumore disperse
 non tributariae tantum urbes ab his: uerum etiam socii reges deficiebāt: inter
 quos rex quoque Cyrenarum Apbellas pactus est cū Agathocle cōmunionē
 belli: dum regnum Aphricæ ardentem affectat. Sed postquā in unū exercitus
 & castra iunxerunt: per Agathoclem blandimentis & insidiis circūuētus occi-
 sus est. Carthaginenses contractis undique copiis in bellum exarsere: Quibus
 Agathocles habens secum Apbellæ copias cōgreditur. eosque magno utrius-
 que exercitus sanguine & graui prælio superat. Hoc certaminis discrimine tāta
 desperatio pene illata est: ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset: trās-
 fugiturus ad eum Hamilchar dux Poenorum cum exercitu fuerit: Ob quā
 noxam in medio foro iussu Carthaginensium patibulo affixus crudele specta-
 culum suis præbuit. Deinde cū post mortē Agathoclis Carthaginenses Sicilia
 instructa classe uastaret: a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito: terrestri na-
 ualiq̄ certamine sæpe supati nouissime ad Romana bella cōuersi sunt. Prodolor.
 legunt ne ista de ueteribus: qui de recentibus conqueruntur: immo legūt. & ea
 non æquitate. sed æmulatione coniciunt. Maximo enim illo & ineffabili: quem
 nec ipsi discernunt: stimulo compugnuntur: non propter tēpora mala: sed pro-
 pter tempora christiana. & deriuatio est inuidi ulceris: ut quicquid agitur sub
 execrabili: atrocius esse uideatur: sicut etiam inter nos sæpe inimicorum oculis
 uideri solet: eos: quos execrantur: nihil non prauum: nihil non turpe: nihil non
 obscenū: nihil non uulnerosum dicto factoue agere. & hoc tamē simpliciter.
 In tantum enim captum cor obliquat inuidia: ut rectum natura nō uideat: de
 quorum numero sunt isti. Sed multo inferiores: quia inimici dei: ac perinde

inimici ueritatis: de quibus flētes hęc dicimus: & quos misericorditer: si pati-
antur: arguimus: ut sanemus: qui uitioso oculo hęc uident. atque ideo duplicia
illis uidentur: quę uident: & confusi caligine nequicię in id cadunt: ut minus ui-
dendo plus uideant: cum tamen id: quod est: ita ut est uidere non possint: qui
grauiora arbitrantur flagella patris: quam hostis incēdia: qui acerbiorē uocāt
blandientem: admonentem: & redimentem deum: quaz perlequētē / dominātē /
trucidantemque diabolū: Quanquam: si de patre intelligerent: de castigatione
gauderent. & si pręuideretur fructus eruditionis: esset disciplina tolerabilis: ac
propter spē: quę nunc gentibus data est: ante uero non fuerat: leuiora ducerēt:
& si grauiora paterentur: quanquam contemptus miseriarum possunt etiam a
suis discere: apud quos summa mala pro summis bonis existimata sunt tantū:
ut gloriaz famę celebrē atque illustrem consequerentur: p̄ quos colligi datur:
quanta nobis: quibus ætemitas beata promittitur: sint toleranda pro uita: cum
illi tanta potuerint tolerare pro fama.

Quod Romani Siculos & Poenos uicerunt. & Regulus haud procul a
flumine Bragada serpentē mirę magnitudinis interfecit.

anno ab urbe cōdita. cccc. lxxx. iiii. Appio Claudio & Quinto Fabio
a consulibus Mamertinis: quorū Mesana nobilis Sicilię ciuitas erat:
auxilia contra Hieronem Syracusanum regē / & Poenorū copias
Hieroni iunctas Appium Claudium consulem cum exercitu
misere Romani: qui tam celeriter Syracusanos Poenosque superauit: ut ipse
quoque rex rerum magnitudine perterritus ante se uictum: quam cōgressum
fuisse prodiderit: qui ex infractis uiribus amissaque fiducia cum pace supplex
rogaret: cc. argenti talentis iussu consulum multatus accepit. Consules itaque
Agrigētum Sicilię ciuitatem adeuntes: sibi pręsidia Poenorum opibus ualloq̄
cinxerunt. Cūque inclusus ea obsidione senior Hannibal imperator Poenorum
ad summam egestatē redactus esset: Hanno imperator nouus Carthaginēsiū
cum equitibus. M. d. & xxx. peditum milibus. xxx. etiam elephantis ex in-
tercessit. expugnationēque ciuitatis paulisper distulit. sed cōtinuo ciuitas ca-
pta ē. Poeni maximo bello uicti & prostrigati. xi. elephāti in potestatē redacti.
Agrigentini sub corona omnes uenditi sunt. Hannibal senior facta cuz paucis
eruptione diffugit. Gneo Cornelio Asina & Gaio Duilio consulibus: cū Han-
nibal senior oram Italię maritimā instructa. lxx. nauium classe uastaret: Romāi
& ipsi classem fabricari atque instaurari pręcipiunt: quod Duilius cōsul celeriter
impleuit. Nam intra. lxx. dies: quam arbores cęsę erant: c. xxx. nauium classis de-
ducta in ancoris stetit. Cornelius Asina cōsul alter cū sedecim nauibus Liparā
insulam petit: ubi ab Hannibale: quasi ad colloquium pacis euocato: Punica

fraude captus, atq̄ in uinculis necatus ē: Quod ubi Duilius alter cōsul audiuit
 cum .xxx. nauibus aduersus Hannibalem profectus est. Cōmissio nauali praelio
 Hānibal amissa nauī: qua uehebatur scapha subductus aufugit. xxx. naues eius
 & una captæ. xiii. merse. iiii. M. hominū occisa. vii. M. capta referūtur. Postea
 Carthaginenses Gaiō Aquilio Floro / & Lucio Cornelio Scipione consulibus
 Hannonem in locum Hannibalis subrogatū pro Sardis & Corsis defendendis
 nauali praelio prafecerunt: qui a Scipione consule uictus: amisso exercitu ipse
 confertissimis hostibus se immiscuit. ibique interfectus est. Eodem āno. iiii. M.
 seruorum & .iiii. M. naualium sociorum in urbis Romæ excidium cōiurarūt.
 & nisi maturata proditio cōsiliuz præuenisset: destituta præsidio ciuitas seruili
 manu periisset. Anno ab hoc proximo Calatinus consul Camerā Siciliæ urbē
 petens temere in angustias deduxit exercitum: quas Poenorū copię iam dudū
 prastruxerant: Cui cum omnino nulla uel obistendi: uel euadēdi facultas eēt:
 Calphurnii Flāmæ uirtute & ope liberatus est: qui lecta. ccc. uiroꝝ manu īse
 sum ab hostibus tumulū occupauit. & in se Poenos omnes pugnādo cōuertit:
 donec Romanus exercitus obsessas angustias hoste nō urgete transfiret. Cæsi
 sunt in eo praelio omnes. ccc. solus Calphurnius quāuis multis cōfossus uulne
 ribus: & cadaueribus obtectus euasit. Hannibal senior a Carthaginensibus iteꝝ
 classi præpositus īfeliciter cū Romāis nauali praelio congressus. & uictus ē. ab
 exercitu suo seditione orta lapidibus coopertus interiit. Attilius cōsul Liparā
 Melitamque insulas Siciliæ nobiles peruagatus euertit. Consules in Aphricā
 iussi transferre bellum cum. cccc. xxx. nauibus Siciliam petierunt: quibus Ha
 milchar Poenorum imperator & Hanno classi prafectus occurrit. Cōferto
 nauali praelio Carthaginenses in fugā uersi. lx. iiii. naues perdiderunt. Victores
 consules in Aphricā conuersi sunt. primamque omnium Clipeā urbē in dedi
 tionem receperunt. Inde Carthaginem petentes .ccc. aut eo amplius castella
 populati sunt. infestaque Carthagini signa circūtulerunt. Manlius consul ab
 Aphrica cū uictrici classe decedens. xx. vii. M. captiuorū cū ingentibus spoliis
 Romam reuexit. Regulus bellum Carthaginense sortitus: iter cum exercitu
 faciens haud procul a flumine Bragada castra constituit: ubi cum plurimos
 militum aquandi necessitate ad flumen descendentes serpēs miræ magnitudinis
 deuoraret: Regulus ad expugnanda bestiam cum exercitu profectus ē. sed
 nihil intergo eius proficientibus iaculis: atque omni telorum ictu irrito: quæ
 per horrendam squamarum cratem: quasi per obliquam scutorū testudinem
 labebantur. mirumque in modum: ne corpus læderent: ab ipso corpore pellebā
 tur: cum insuper magnā multitudinē morſu comminui: impetu pteribalitu
 etiam pestifero exanimari uideret: ballistas deferri imperauit: per quas saxum
 murale spinæ eius icussum compagem totius corporis dissoluit. Talis siquidē
 est natura serpentis: ut: cuz pedibus carere uideatur: costis tamen & squamis:

quas a summo guttore usque ad imā aluum parili modo dispositas habet: ita instruatur: ut squamis: quasi unguibus: costis: quasi cruribus imitatur. Nō enī: ut uermis: cui spinæ rigor non est: & i directum corpusculi sui partes gradati porrigendo contractas: contrabendo porrectas motū explicat: sed alternis itē/ta conatibus latera sinuosa circumfert: ut per exteriorē spinæ curuaturā rigētē costarum aciem tendat: costis autem natura ad summum rectis squamarum ungulas figat: quod uicissim & celeriter agendo non solū plana perlabitur. sed etiam conuexa conscendit: tot uestigiis instructa: quot costis. Huius itaq̄ rei causa est: ut: si i qualibet corporis parte ab aluo usque ad caput ictu aliquo collidatur: debilis reddita cursum habere nō possit: quia ubicūq̄ illi ictus iciderit: spinam soluit: per quam costarum pedes/ & motus corporis agebantur: unde etiam hic serpens: qui tamdiu tot iaculis inuulnerabilis obstitit: ad unius saxi ictum debilis cessit. ac mox circūuentus telis facile oppressus est. Coriū autē eius Romam deuectum: quod fuisse. cxx. peduz spatio ferunt: aliquādiu cūctis miraculo fuit. Regulus aduersus tres imperatores: id est Hasdrubales duos/ & accitum ex Sicilia Hamilcharem atrocissimum bellum gessit: in quo cæsa sunt Carthaginensium. x. vii. M. capta autē. v. M. elephantum. x. & viii. abducti. oppida. lxxx. ii. in ditionē cessere Romanis. Carthaginēses fracti bellis: & claudibus exianiti pacem a Regulo poposcerunt. sed: cum intolerabiles & duras cōdiciones pacis audissent: tutius rati sese armatos mori: quam miseros uiuere: precio non solum Hispanorum: uel Gallorum auxilia: quæ iam dudū plurima habebant: sed etiam Græcorum comparanda duxerunt. Itaque Xanthippum Lacedæmoniorum regem cum auxiliis accitum ducē bello præfecerunt. Xanthippus inspectis Poenorum copiis: atque in campum deductis: longe i melius mutato apparatu: pugnam cum Romanis inseruit. Ingens ibi ruina uiriū Romanarum fuit. Nam. xxx. M. Romanorum militum in illa tunc congressiōe prostrata sunt. Regulus ille dux uir nobilis cum. d. uiris captus est. & i catenas coniectus. x. demum anno Punici belli nobilem triumphum Carthaginēsisibus præbuit. Xanthippus tam audacis facti conscius rerum instabiliū mutationē timens ilico ex Aphrica migravit i Græciā. Igitur Aemilius Paulus & Fuluius Nobilior consules audita captiuitate Reguli/ & clade exercitus Romani transire in Aphricam cum classe. cc. nauium iussi Clipeā petunt. Eo Carthaginenses cū pari classe confestim uenerūt. nec differri potuit nauale certamē. .c. iiii. naues Carthaginensium demersæ: xxx. cum pugnatōibus captæ. prætere. xxx. v. M. militum cæsa sunt. Romanorum autem nouē nauibus dephēsis. M. c. periere milites. Consules autē Clipeā castra posuerunt. Duo Hanones imperatores Poenorum eo rursus cū exercitu magno conuenerunt. prælioque commisso. ix. M. militum perdidērunt. Sed & tunc apud Romanos nunquā diuturna felicitas erat. & qualescūq̄ successus magnis cōtinuo malorū molibus

obruerantur. Cuius itaque Romanae classis ad Italiam praedis honesta remearet: infando naufragio eversa est. Nam ex.ccc. nauibus.cc.xx. perierunt .lxxx.viix abiectis oneribus liberatae sunt. Hamilchar dux Poenorum cum exercitu in Numidiam/Mauritaniamque missus: postquam hostiliter cruentaque in uniuersos egit: quod Regulum libenter suscepisse dicerentur. M. argenti talentis .&.xx. M. bouum reliquos condemnauit. Principes autem omnium populorum patibulo suffixit. Tertio ano: sicut semper indomitus furor cito periculis obliuiscitur: Seruilius Caepio/& Sempronius Blesus consules .cc.lx. nauibus in Apbricam transgressi uniuersam oram maritimam: quae circa syrtes iacet depopulati sunt. atque in superiora progressi: captis euerisque ciuitatibus plurimis ingentem praedam ad classem deuexerunt. Inde: cum ad Italiam redirent: circa Palinuri promontorium: quod a Lucanis montibus in altum excurrit: illis scopulis. c. l. naues onerarias nobilemque praedam crudeliter acquisitam infeliciter perdiderunt. Vicit aliquando apud Romanos improbissimam cupiditatem enormitas miseriarum. Nam patres: quibus nauticae rei iam praesens erat: decreuerunt: ne amplius quam. lx. nauium classis ad subsidium haberetur Italiae: quod quidem decretum continuo adacti indomita cupiditate ruperunt. Praeterea Cotta consul in Sicilia transgressus plurimis praeliis aduersus Poenos & Siculos terra marique pugnavit. & per totam Siciliam partim hostium: partim etiam sociorum inuianas strages reliquit. Lucio Caecilio Metello/Gaio Furio Placido consulibus Hasdrubal nouus Carthaginensium imperator cum elephantis .c. xxx. iiii. & equitum: peditumque amplius. xx. M. Lilybaeum uenit ex Aphrica. & continuo cuius Metello consule apud Panormum pugnam conferuit. sed Metellus uim magnam belluarum timens prius eas magno usus consilio uel in fugam: uel in morte egit. & sic facile: quibus magnam uim hostium superauit. xx. M. Carthaginensium in eo praelio caesa sunt. elephantum quoque. xx. vi. interfecti. c. iiii. capti: & per Italiam ducti maximam Italicae gentibus spectaculum praebuerunt. Hasdrubal cum paucis Lilybaeum profugit. atque absens a Poenis capite damnatus est.

Quod Carthaginenses de uicti pacem a Romanis petierunt. nec impetrauerunt.

Post haec fessis tot malis Carthaginenses pacem esse petendam a Romanis decreuerunt: ad quam rem Attilium Regulum antea ducem Romanum: quem iam per quinque annos captiuum detinebant: inter caeteros legatos praecipue mittendum putauerunt: quem non impetrata pace ab Italia reuersum: resectis palpebris illigatum in machina uigilando necauerunt. Alter deinde Attilius Regulus & Manlius Vulscus abo bis consules cum classe. cc. nauium &. iiii. legionibus Lilybaeum profecti sunt: quod oppidum in promontorio situm Romani obsidere conati: superueniente Hannibale:

qui Hamilcharis fuit filius uicti : maiore exercitus sui parte perdita: ipsi ægre euaserunt. Post hos Claudius consul cum classe. c. xx. nauium ad Drepani portum contra hostem profectus: ibique mox exceptus classe Poenorum superatus est. Et ipse quidem cum .xxx. nauibus Lilybæum in castra confugit. Reliquæ omnes: hoc est. lxxx: aut captæ: aut demersæ fuerunt. octo. M. militum cæsa. xx. M. capta referuntur. Gaius quoque iunior collega Claudii uniuersam classem naufragio amisit. Anno etiam consequenti classis Punica in Italiam transiit. eiusque plurimas partes longe lateque uastauit. Interea Lucatius cum classe. cc. nauium in Siciliam transuectus: dum apud Drepanum ciuitatem pugnam iter primores Siciliæ ciceret: transfixo femore ægerrime cum iam obrueretur erectus est. Porro autem Poeni cum. cccc. nauibus/ magnisque copiis ad Siciliam duce Hannonem concurrunt. Nec tamen Lucatius segnior. immo consilia Poenorum celeritate mira præuenit. Postquam proximæ sibi utrorumque classes apud Aegades insulas per totam noctem intertextis propemodum ancoris constiterunt: orta luce prior Lucatius signum bello dedit. Crudescente pugna uictus Hannonem nauem auertit. & dux fugæ primus fuit. Aliqua cum eo pars exercitus sui Apuliam petunt. alii confugere Lilybæum. Sexaginta tres Punicæ naues captæ sunt. c. xx. v. demersæ. xxx. duo milia hominum capta. cæsa. xiiii. M. fuere. Romanorum autem. xii. naues demersæ sunt. Lucatius deinde ad Erycinam ciuitatem: quam Poeni tenebant: uenit. ibique duo milia Carthaginensium cõserta pugna interfecit.

Carthaginenses Romam mittunt. & pacem petunt. conditionibusque ante propositis consequuntur.

Vnde Carthaginenses præcipiti festinatione ac Lucatium cõsulē: ac deinde Romam mittunt. Orant pacem: quam conditionibus ante propositis ilico consequuntur. Condiciones autem erant: ut Sicilia Sardiniaque decederet: pro quo impensis bellicis puri argenti .iii. M. talentorum Euboicorum æquis pensionibus per annos. xx. penderent. Huius pacis condicio habita est post annum tertium & uicesimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat incœptum. Quis rogo duarum ciuitatum unum bellum per annos. xx. iii. gestum fando explicet? quos reges Carthaginensium: quot cõsules Romanorum: quot agmina exercituum: quantum numerum nauium contraxerit? profigarit? oppresserit? & tum demum si illa ad plenum perpensa uideantur: de presentibus iudicet? Anno ab urbe condita. d. vii. repentina subuersio ipsius Romæ præuenit triumphum Romanorum. Neque enim temere dixeris: quando non uel modicam læticiam Romæ superueniens repente quam grauissimum letus oppresserit. Siquidem Quinto Lucatio Catulo/ Aulo Manlio cõsulibus diuersæ ignium/ aquarumque clades pene absumpsere urbem. Nam Tyberis insolitis auctus imbribus: & ultra opinionem: uel diuturnitate: uel magnitudine

redundans omnia Romæ ædificia in plano posita deleuit. Diuersæ qualitates locorū ad unā cōuenere perniciē: quoniā quæ segnior redūdatio tenuit: madefacta dissoluit. & quæ cursus torrentis iuenit: impulsā deiecit. Aquarū grauissimā cladem grauior ignis secuta uastatio est: qui ignis incertum unde surrexit: plurimas ciuitatis partes peruagatus: cum hominum domorūque miserabile stragem fecisset: tum etiam tantum opum uno incendio consumpsit: quantum plurimæ & peregrinæ uictoriæ conferre nō possent. Debinc cū omnia in circuitu fori popularetur: adē Vestæ corripuit. Et nec sibi siquidē diis subueniētibus: ignem illum: qui æternus putabatur: temporarius ignis oppressit. Vnde etiā Metellus dum arsueros deos eripit: uix brachio semiuisto ablatu aufugit. Tito Sempronio Graccho / & Gaio Valerio Fulcōe cōsulibus euz Phaliscis bellauere Romani. eoque prælio. xy. M. Phaliscorū interfecta sunt.

Galli cisalpini noui hostes bellū Romanis intulerunt.

e Odem anno Galli cisalpini noui extitere hostes: aduersum quos uaria forte bellatum est. Nam in primo conflictu Valerio cōsule .iii. M. d. cecidere Romani. secundo .xiii. M. Gallorum cæsa. ii. M. capta sunt. sed ob priorem cladem triumphus consuli denegatus est. Tito Manlio Torquato / Gaio Attilio Bubulco cōsulibus Sardinia insula rebellauit: auctoribus Poenis: unde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Carthaginensibus autem uiolatoribus pacis: quā ipsi poposcissent: inferri bellū decretum est. Contra Carthaginenses pacem suppliciter poposcerunt. & cum hi missis legatis nihil profecissent: post etiam. x. principibus bis æque supplicatibus nec ipetrarēt: nouissime Hanonis minimi hominis inter legatos oratiōe meruerunt. Hoc anno porta Iani gemini clausa est: quia nusquam eodē anno bellum erat: quod sub Numa solū Pompilio rege prouenerat. Hic demū nobis tacēdum est. & quia tempora quidem conferri nostra nullo modo possunt: silentio trāsmitti expedit: ne obtrectatores dieꝝ uitæ suæ ad insultādū potius sibi hoc strepitu suscitemus. Ecce portæ Iani clausæ fuerūt. foris bellū Romanorū nō fuit. omnē sobolē suā in gremio suo cōquiescētē Roma cōtinēs nō supauit.

Post primū Punicū bellū Roma uno anno post .ccc. annos quieuit.

a T hoc quando? post primum bellum Punicū. post q̄tū tēporis? post ānos. cccc. lx. quā diu? āno uno. & quid altero subsēcutū est? ut de cæteris taceam? bellum Gallicum. & Hannibal cum bello Punico secundo. heu mihi cognouisse hæc & denudasse. Quætiā me pudet. pax ista unius anni: uel magis umbra pacis: lenimentum miseriarū:

an incentiuum malorū fuit? stillicidiū istud olei in mediū magnæ flāmæ cadēs
extinxit fomitem tanti ignis? an aluit? Paruz aquæ frigidæ ardentissimis hau-
stum in febribus sanauit egrotum? an potius incendit? per annos prope. dcc. tid
est ab Hostilio Tullo usque ad Cæsarem Augustum una tantūmodo æstate
Romana sanguinem uiscera non sudarunt. & inter plurimas magnorū sæculorū
ætates misera ciuitas. uere misera mater uix uno tempore a timore luctuū: ut
non dicam ab ipsis luctibus conquieuit. Hoc si quisquam hominum tam parū
in uita sua quietis habuisset: nunquid uel uixisse diceretur? Aut si quisquam per
totum annum doloribus & cruciatibus agatur: medio autē anni ipsius spatio
unum tantum diem tranquillū & sine conflictationibus transigat: nunquid
ex eo die leuamentum malorum accipiet? ac non totū annū miseris deputabit.
Sed illi inquit hunc annum pro glorioſo signo infatigabilis uirtutis collocaue-
runt. atque utinam pro obliuione calamitatis continuæ præterissent. Nā: sicut
in corpore hominis ita demū dignoscitur lepra: si uariat iter sanas cutis partes
color diuersus appareat: at: si ita se ubique diffundat: ut omnia unius coloris:
quis adulteri faciat: perit illa discretio: ita si labor continuus æquali tolerantia
sine respirandi appetitu per fluxisset: intentio uoluntatis & electio cōsuetudinis
diceretur. Cum autem in hoc pauillum ocii tantopere uel maiorum gaudiat
uel minorum studia reclinantur: profecto discemitur: & quam iocunditatem
habuerit hæc breuitas: & quam amaritudinem illa prolixitas: hoc est. quies illa
quam grata fuisset: si diuturna mansisset. & hæc incessabilis miseria quam etiā
uitāda fuerit: si uitari quacūque potuisset. Anno ab urbe cōdita. dc. xl. iiii. Ha-
milcar dux Carthaginensium ab Hispanis in bello: cū aliud bellum aduersus
Romanos clā pararet: occisus ē.

Legati Romanorum ab Illyriis interfecti sunt: p̄ q̄bus atrocissimū bellū
gestū ē.

Equenti anno legati Romanorum ab Illyriis interfecti sunt. Post
cum ipsis Illyriis atrocissimum bellum gestum est in quo mul-
tis oppidis / populitq̄ deletis: reliqui se Fulvio Posthumioque cō-
sulibus dederunt. Tertio deinceps āno miserā ciuitatē sacrilegis
sacrificiis male potentes funestauere pontifices. Nāq̄ deceūiri consuetudineꝝ
priscae superstitionis aggressi Gallum uirum & Gallam foeminaꝝ cū muliere
simul Græca in foro boario uiuos defoderunt. Sed obligamētū hoc magicū
in contrarium cōtinuo uersum est. Nanque diras illas: quas fecerāt externorū
mortes foedissimis suorum cædibus expiauerunt. Siquidem Lucio Aemilio
Catulo / Gaio Attilio Regulo consulibus magna formidine consternatus sena-
tus defectione cisalpinæ Gallia: cum etiam ex ulteriore Gallia igens aduētare
exercitus nūtiaretur: maxie Gessatorū: quod nomē nō gētis: sed mercenariorū

Gallorum est. Itaque permoti consules totius Italiae ad praesidium imperii con-
traxere vires. Quo facto in utriusque consulis exercitu .dccc.M. armatorum
fuisse referuntur: sicut Fabius historicus: qui eidem bello interfuit: scribit. Ex
quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum .ccc.lx.viii.M. equum
uero .xx.vi.M. dc. caetera multitudo sociorum fuit. Commisso praelio apud Ar-
retium Attilius consul occisus est. Octingenta milia Romanorum: nec saltem
tanta: quanta eos terrete debuit: caesa sui parte fugerunt. Na. iiii. M. eorum tunc
interfecta historici tradunt: quod ideo ignominiosius/ turpiusque est: tam paucis
amissis: tanta agmina diffugisse: quia se in aliis uictoriis non uiribus animorum
praualuisse: sed bellorum prouentibus perdidit. Quis, n. rogo in exercitu Ro-
manorum crederet: numerum istum fuisse saltem: non dico fugisse. Post haec
secundum cum Gallis praelium gestum est in quo plane .xl.M. trucidata sunt Gal-
lorum. Sequenti anno Manlius Torquatus & Fuluius Flaccus consules primi trans
Padum Romanas duxere legiones: Pugnatum est ibi cum Insubribus Gal-
lis: quorum interfecta sunt .xx.iii.M. quinque milia capta. Eo deinde anno:
qui huic proximus fuit: dira miseram urbem terrere prodigia. Misera utique:
quae hinc fremitu hostium: inde nequicia daemonum terrebat. Namque in
Piceno flumine sanguis effluxit. & apud Tuscos caelum ardere uisum est. &
Arimini nocte multam lucem claram effuluisse: ac tres lunas distantibus caeli
regionibus exortas apparuisse. Tunc quoque magno terrae motu Achaia &
Rhodus insulae adeo concussae sunt: ut labentibus uulgo tectis ingens ille quoque
colossus rueret. Eodem anno Flaminius consul contemptis auspiciis: quibus
pugnare prohibebatur: aduersum Gallos conflixit. & uicit. In quo bello octo mi-
lia Gallorum caesa. decem & septem milia capta sunt. Post hoc Claudius con-
sul Gessatorum triginta milia deleuit: ubi etiam ipse Viridomarum regem in pri-
mam aciem pergressus occidit: & inter multa Insubrium: quos ad ditionem coege-
rat oppida: Mediolanum quoque urbem florentissimam cepit: Deinde Istri noui
hostes excitati sunt: quos Cornelius Mimitiusque consules multo quod Romanorum
sanguine subegerunt. Emergit hic paululum antiquus ille Romanorum improbae
laudis etiam de parricidiis appetitus. Nam Fabius censor Fabium Buteonem filium
suum furti simulatumque interfecit: dignum scilicet facinus: quod pater uel parricidio
plectendum duceret: quod ne leges quidem: nisi multa pecuniae: aut summorum exilium
circa quolibet hominum censuerunt.

Hannibal imperator Poenorum inimicicias fecit cum Romanis.

a Anno ab urbe condita .d. xxx. iiii. Hannibal Poenorum imperator Saguntum
florētissimam Hispaniae ciuitatem: amicam populi Romani: primum
bello petita: deinde obsidione cincta: & fame excruciat: omniaque

Galli ferocissimj:

fortiter contemplatione fides: quam Romanis deuouerant: digna indignaque toleratē. viii. demū mēse deleuit. Legatos romanorū ad se missos iniuriolissime etiā a conspectu suo abstinuit. Exinde odio Romani nominis: quod patri Hamilchari: cū esset. ix. ānos natus: fidelissime alias infidelissimus ante aras iurauerat: Publio Cornelio Scipione & Publio Sempronio Lōgo consulis Pyreneos montes trāsgressus inter ferocissimas Gallorū gentes ferro uiaz aperuit. & nono demum die a Pyreneo ad alpes peruenit: ubi dum montanos Gallos repelleret ab ascensu: obnitētes bello superat. atque inuias rupes igni ferroque rescindit. quatrīduū cōmoratus quita demum die cū maximo labore ad plana Italiae puenit. Fuisse tunc exercitū eius centū miliū peditū. & xxx. M. equitū definiunt. Scipio consul Hānibali primus occurrit. cōmissoque praelio apud Ticinum ipse grauiter uulneratus per Scipionē filiū admodū prætexitū: qui post Africanus cognōiatus ē: ab ipsa morte liberatus euasit. Cæsus ē ibi pene omnis Romanus exercitus. Pugnātū est deinde eodez cōsule ad flumē Trebiā. iterūque Romani pari clade superati sunt. Sempronius cōsul cōgnito collegæ casu a Sicilia cū exercitu redit: qui similiter apud eundē fluiū congressus amisso exercitu pene solus euasit. In eo tamē praelio etiam Hānibal sauciatus ē: qui postea cū in Hetruriā primo uere trāsiret: in summo Apēnino tēpestate correptus biduo cōtinuo immobiliter cū exercitu niuibus conclusus & honestus obriguit: ubi magnus hominū numerus iumenta quāplurima elephāti autem pene omēs frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tunc Scipio frater cōsulis Scipionis i Hispania plurima bella gessit. Magonē quoque Poenorum ducem bello uicit. & cepit.

Multa pdigia uisa sunt in coelo.

d Iris tunc etiam Romani pdigijs territi sunt. Nam & solis orbis minui uisus est. & apud Arpos parmæ in coelo uisæ. sol quoque pugnasse cum luna. apud Capenas intra diem duas lunas ortas. in Sardinia sanguine duo scuta sudauisse. in Phaliscis coelū scindi: uelut magno biatu uisum. apud Antiū metentibus cruentas spicas i corbē de cidisse. Igitur Hānibal sciens Flaminiū consule solum in castris esse: quo ce le rius imparatū obrueret: primo uere progressus arripuit ppiorem: sed palustrē uiam. & tum forte Samus late redundans pendulos & dissolutos campos reli querat: de quibus dictum est. & quæ rigat æquora Samus: i quos cū exercitu Hānibal pgressus nebulis maxime: quæ de palude exhalabant: p spectum afe rentibus: magnā partem sociorū iumentorūque perdidit. Ipse autē uni elephan to: qui solus super fuerat: super sedens uix difficultatē itineris euasit. sed oculum: quo dudū iam ægrotauerat: uiolētia frigoris & uigiliarū ac laboris amisit. Vbi uero pximus castris Flamini consulis fuit: uastatione circūiacentiū locorū

Flaminium i bellum excitauit. Hæc pugna ad Thrasumenū lacū facta est: ubi exercitus Romanus infelicissime arte circūuentus Hannibalis funditus truci datus est. Ipse quoque consul occisus. xx. iiii. M. Romanorū in eo prælio caesa, sex. M. capta referuntur. De exercitu uero Hannibalis duo. M. ceciderunt. Fa mosum hoc apud Thrasumenum lacum certamen fuit tanta clade Romana maxime: cum ita intentus pugnantium ardor extiterit: ut grauissimum terræ motum: qui tunc forte tam uehemens factus est: ut urbes diruisset: mōtes trāf tulisset: discidisset rupes: & flumina retrorsus coegisset referatur: pugnātes omnino non senserunt. Factam ad Thrasumenum ruinam sequitur pugna Cannensis: quæ Fabii Maximi dictatoris tēpus mediū fuerit: quæ ipetū Hānibalis cunctado tardauit.

Apud Cannas pugnatum est cum Hānibale, & uicti sunt Romani.

a Nno ab urbe cōdita. d. xl. Lucius Aemilius Paulus, & Publius Terentius Varro consules cōtra Hānibalē missi ipatiētia Varronis consulis infelicissime apud Cannas Apuliæ uicum oēs Romanæ spei uires pene perierunt. Nam in ea pugna. xl. iiii. M. Romanorū interfecta sunt: quāquam & de exercitu Hannibalis magna pars caesa ē. nullo tamē Punico bello Romani adeo ad extrema iternicionis adducti sunt. Perit enim in eo consul Aemilius Paulus. consulares autem & prætorii uiri. xx. interfecti sunt. Senatores uel capti: uel occisi sunt. xxx. nobiles uiri. ccc. pedestrium militum. xl. M. equitum. iiii. M. d. Varro consul cum. l. equitibus Venusium fugit. Nec dubium est ultimum illum diem Romani status futurum fuisse: si Hannibal mox post uictoriam ad peruadendam urbem contēdisset. Hānibal in testimonium uictoriæ suæ tres modios anulorum aureorum Carthaginem misit: quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum/senatorumque detraxerat. Vsq̄ adeo autē ultima desperatio rei publicæ apud residuos Romanos fuit: ut senatores de relinquenda Italia sedibusque quærendis consilium ineundum putarit: Quod auctore Cæcilio Metello confirmatum fuisset: nisi Cornelius Scipio tribunus tunc militum idē, qui postea Aphricanus fuit districto gladio deteruisset. ac potius pro patriæ defensione in sua uerba iurare coegisset. Romani ad spez uitæ: quasi ab inferis respirare ausi dictatōrē Deciū Iunium creant: qui delectu habito ab annis decem & septem immaturæ/inordinatæque militiæ quatuor legiones undecūque contraxit. Tunc etiam seruos spectati roboris ac uolūtatis uel oblatos: uel: si ita opus fuit: publico precio emptos sub titulo libertatis sacramento militiæ adegit. Arma: quæ deerāt: tēplis detraxerunt. egēti ærario priuatæ opes refusæ sunt. Ita equester ordo/ita plebs trepida: oblita studiorum in commune cōsuluit. Iunius quoque dictator atiq̄ Romanæ miseræ factū recolens pro supplemento exercitus edicto: uelut asylo

patefacto homines: quicūque sceleribus ac debitis obnoxii essent: impunitate
permissa militiae mancipauit: quorum numerus ad sex. M. uiros: fuit. Cāpania
uero: uel potius omnis Italia ad Hannibalem desperata penitus Romani status
reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumius praetor aduersum Gallos
pugnare missus cū exercitu cæsus est. Deinde Sempronio Graccho & Quinto
Fabio Maximo consulibus Claudius Marcellus ex praetore p̄cōsul designatus
Hannibalis exercitum praelio fudit. primusque post tantas rei publicæ ruinas
spem fecit: Hannibalem posse superari. Scipiones autē in Hispania Hasdrubalem
Poenorum imperatorem ad Italiam exercitū comparantem: grauissimo bello
oppresserunt. Nam. xxx. v. M. militum de exercitu eius: uel cædes: uel captione
minuerunt. Celtiberos milites: cum primum externā manū Romāi in castris
habere coeperunt. precio sollicitatos ab hostium societate in castra sua duxerūt.
Sempronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano quodā ductus in in-
sidias occisus est. Centenius Penula centurio decerni sibi ultro bellū aduersum
Hannibalem petiit: A quo cum octo. M. militum: quos in acie eduxerat: cæ-
sus est. Post hunc Gneus Fuluius praetor ab Hannibale uictus amisso exercitu
uix euasit. Pudet recordatiōis. Quid enī dicā improbitatē magis: an miserā Ro-
manorum? Immo uerius uel improbam miseriam: uel miseram improbitatē?
Quis credat: eo tempore: quo ærarium populi Romani egenā stipem priuata
collatione poscebat. miles in castris non: nisi aut puer: aut seruus: aut sceleratus:
aut debitor: & ne sic quidem numerus idoneus erat: senatus in curia ois pene
nouicius uidebatur. Postremo: cū ita imminutis fractisque oibus desperaretur:
ut consilium de relinquenda Italia subiretur: eo tempore cū unū domesticum
bellū: ut diximus: ferri uix ullo mō posset: tria in super transmarina bella q̄s cre-
dat fuisse suscepta: unū in Macedonia cōtra Philippū potētissimū Macedoniae
regem: alterum in Hispania contra Hasdrubalē Hannibalis fratrem: tertium
in Sardinia contra Sardos: extra hoc quartum Hannibalis: quo in Italia pre-
mebantur. & tamen fortis in alterutrum desperatio in meliora profecit. Nam in
his omnibus desperādo pugnarūt. pugnādo uicerūt: Ex quo euidenter ostēditur:
nec tēpora tūc fuisse trāq̄lliora ois: sed homines miseris fortiores. Anno ab
urbe cōdita. d. xl. iiii. Claudius Marcellus Syracusas opulētissimā urbē Siciliae
secūda oppugnatiōe uicēpit: quā cū iā pridē obsedisset: Archimedis Syracusa-
ni ciuis admirabili ingenio praediti machinis repulsus expugnare non potuit.

Hannibal usque ad Anienem flumē deuenit tertio lapide ab urbe Roma.

d Decimo anno postquam Hannibal in Italiā uenerat Gneo Eulio &
Publio Sulpitio consulibus Hannibal de Cāpania mouit exercitum.
& cum ingenti clade omnium per Sidicinū Sinuessanumque agrū uia

Latina profectus ad Anienē fluviiū tribus milibus ab urbe cōsedit incredibili totius ciuitatis metu: cū senatu populoq̄ diuersis curis trepido matrōæ quoq̄ amētes pauore per propugnacula curreret: & cōuehere ī muros saxa: primæq̄ pro muris pugnare gestirent. Ipse autem cuz expeditis equitibus usq̄ ad porta Collinā infestus accessit. deinde omēs copias in aciem direxit. Sed & consules Fuluius & Publius nō detrectauere pugna. At: ubi expositæ utriq̄ acies cōstiterunt: in conspectu Romæ præmium uictoriæ futuræ tantus subito se imber e nubibus grandine mistus effudit: ut turbata agmina: uix armis retentis in sua se castra colligerent. Deinde cum serenitate reddita in campum copiæ: atque in aciem rediissent: rursus uiolentior fusa tempestas maiore metu mortaliuz audaciam coercuit. territosque exercitus in tentoria refugere coegit. Tunc cōuersus in religionē Hannibal dixisse fertur: potiundæ sibi Romæ mō uolūtate non dari: modo potestate. Respondeant nunc mihi obtrectatores ueri dei hoc loco: Hannibali a capeſſenda/ ſubruendaque Roma utrum Romana restitit fortitudo: an diuina miseratio: an forſitā cōseruati isti dedignātur fateri: quod Hannibal & uictor extimuit: & cedens probauit? At: si istam diuinam tutelam per pluuiam de cœlo uenisse manifestum est: ipsam autem pluuiā opportunis & necessariis temporibus non nisi p̄ christū: qui est uerus deus ministrari: etiā ab huiusmodi homibus satis certo sciri: nec negari posse existimo. maxie nūc: quando ad documentum potentia eius: cum siccitate turbante pluuiā p̄scere assidue contingit: & alternis uicibus nunc gentiles: nunc christiani rogant: nec unquam etiam ipsis testibus factum est: ut optati imbres superueniant: nisi in die: quo rogari christū & christianis rogare permittitur: proculdubio cōstat: urbem Romā per hunc eundē uerū deuz: qui ē christus Iesus ordinatē secūdū placitū ineffabilis iudicii sui: & tunc affuturæ fidei credulitatē seruataz fuisse: & nunc pro parte sui incredulam castigatā. At uero in Hispania abo Scipiōes a fratre Hasdrubalis interfecti sunt. In Campania Capua capta est a Quinto Fuluiō proconsule. principes autem Campanoz: ueneno mortē sibi cōsciuerūt. Senatū oēm Capuæ etiā phibente senatu Romano Fuluius supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipionibus cū omnibus incusso pauore cuntantibus Scipio se admodum adolescēs ultro obtulisset: & pudēda penuria esset ærarij: Claudio Marcello/ & Valerio Leuino auctoribus: qui tunc consules erāt: auri argētūq̄ signatū ad q̄stores palā oēs senatores ī publicū contulerūt ita: ut nihil præter aulos singulos bullasque sibi/ ac filiis: & deide filiabus uxoribusq̄ singulas tantū auri uncias: & argenti non amplius quam singulas libras relinquerent.

Scipio in Hispania impiū proconsulare fortitus ē.

Scipio annos natus .xx.iiii. imperium in Hispania proconsulare fortitus ultionem patris præcipue/ & patriui animo intendēs Pyreneū trāsgressus

primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi stipendia maxima, praesidia ualida, copiae auri argentique magnae Poenorum habebantur. ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum caeteris Romam misit. Leuinus consul ex Macedonia rediens Agrigentum urbem Siciliae expugnauit. ibique Hannonem Apbrorum ducem cepit. xl. ciuitates in deditioem accepit. xx. vi. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluium proconsulem, praeterea tribunos. xi. & vi. M. militum interfecit. Marcellus consul cum Hannibale triduum continuuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est. sequenti uictus consul, terio die uictor octo. M. hostium interfecit. ipsumque Hannibalem cum reliquis fugere in castra compulit. Fabius consul Maximus Tarentum: quae a Romanis descruerat: iterum expugnauit. & cepit. Ibiq; ingentes copias Hannibalis cum ipso duce eius Carthalone deleuit. xxx. M. hominum captiuorum uendidit. precia in fiscum retulit. Sequenti anno in Italia Claudius Marcellus consul ab Hannibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Poenorum ducem Hasdrubalem uicit. & castris exiit. Praeterea. lxxx. ciuitates aut deditioem: aut bello in potestate redegit. Apris sub corona uenditis sine precio dimisit Hispanos. Hannibal utrumque consulem Marcellum & Crispinum insidiis circumuentos interfecit. Claudio Nerone & Marco Liuiio Salinatore consulibus cum Hasdrubal Hannibalis frater ab Hispaniis per Gallias ad Italiam ueniret: iussusque a Carthaginesibus ut fratri cum copiis iungeretur: magna secum auxilia Hispanorum Gallorumque deduceret: cum maturato aduentu descendisse iam ex alpiibus consulis perditus fuisset: ab exercitu Romano: signorante Hannibale: praeventus cum omni exercitu suo interfectus est. Diu quidem incertus belli euentus fuit: elephantis maxime Romanam infestantibus aciem: qui a militibus Romanis occisi sunt: quos a uolitando uelites uocant: quod genus militiae paulo ante fuerat repertum: ut lecti agilitate iuuenes cum armis suis post terga equitum sederent: & mox cum ad hostem uentum esset: equis desilirent: & continuo pedites ipsi ex alia parte equitibus: per quos aduecti fuerant: dimicantibus hostem perturbarent. Ab his ergo uelitibus elephantis retroacti cum regiam a suis non possent: fabrili scalpro intra aures adacto necabantur. Id genus occidendae: cum opus esset: belluae: idem dux Hasdrubal primus inuenerat. Fuit hoc praelium Poenis Metaurus flumine: ubi Hasdrubal est uictus: quasi Thrasumenus lacus. & Cessana Piceni ciuitas: ut uicus ille Canensis: Nam. l. viii. M. de exercitu Hasdrubalis ibi occisa sunt. capta sunt quinque. M. cccc. Quatuor autem. M. ciuium Romanorum inter eos reperta atque reuocata sunt: quod uictoribus consulibus solatio fuit. Nam & ab exercitu eorum. viii. M. ceciderunt. Hannibali caput fratris sui Hasdrubalis ante castra proiectum est: Quo uiso & simul clade Poenorum cognita: anno tertio. x. quam in Italiam uenerat: refugit in Brutios. Post haec anno continuo inter Hannibalem & Romanos quies a tumultu bellorum intercessisse uisa est: quae

inquietudo morborum i castris erat. & grauissima pestilentia utriq̄ exercitus angebantur. Interea Scipio uniuersa Hispania a Pyreneo usque ad oceanuz in prouinciam redacta: Romam uenit. Consul cum Licinio Crasso creatus in Aphricam transit. Hannonem Hamilcharis filiū ducem Poenorum interfecit: exercitumque eius partim cæde, partim captiuitate disperdit. Nā. xl. M. Poenorum eo prælio occidit. Sempronius consul cum Hannibale congressus, & uictus Romā refugit. Scipio in Aphrica aggressus hyberna Poenorum: atq̄ alia Numidarum: quæ utraq̄ haud p̄cul ab Utica erant: nocte cōcubia fecit incendi. Poeni trepidi: cum casū accidisse ignem putarent: inermes ad extinguendum cōcurrerūt: quare facile ab armatis superati sunt: uel oppressi. In utrisq̄ castris .xl. M. hominū igni ferroque cōsumpta sunt. capta. v. M. duces ip̄i miserabiliter ambugi ægre effugerunt. Hasdrubal imperator Carthaginez profugus uēit. Itaque Syphax & Hasdrubal mox plurimum reparauere exercitum. atq̄ iterū cum Scipione congressi sunt. uictique fugerunt. Syphacem fugientez Laelius & Masanissa ceperūt. Cætera multitudo Cyrtam confugit: quā Masanissa oppugnatam in deditionem recepit. Syphacem ad Scipionem catenis uinctū deduxit: quē Scipio cūigentibus spoliis plurimisque captiuis Romā p̄ducēdū Lælio tradidit.

Hannibal reuersus est: ut fessis Carthaginensibus subueniret.

b Annibal in Aphricā redire iussus: ut fessis Carthaginensibus subueniret: stens reliquit Italiam: omnibus Italici generis militibus: q̄ sequi nollent: interfectis: cui cum ad Aphricanum litus p̄p̄quātū iussus esset quidam de nauticis ascendere in arborem nauis: atque inde speculari: quam regionē teneret: sepulchruz dirutū se prospexisse respōdit. Abominatus dictū Hannibal deflexo cursū ad Leptim oppidum copias exposuit: ubi continuo resecta multitudine Carthaginem uenit. deinde Scipionis colloquium petiit. ibi cum diu se attoniti mutua admiratione duo clarissimi duces suspexissent: infecto pacis negotio præliū confertū est: quod diu magnis ducum artibus dispositum: magnis copiarum molibus gestū: magnis militum uiribus consummatum Romanis uictoriam contulit. Octoginta elephāti ibi: uel capti: uel occisi sunt. Carthaginensū interfecta sunt. xx. M. d. Hannibal omnia & ante præliū & i prælio expertus cum paucis: hoc est uix. iiii. equitibus iter tumultum elapsus Andrumetum confugit. postea Carthaginem post. xxx. & sex annos: quam inde paruus cū patre exierat: uenit. Consultantiq̄ senatui nullā esse spem residuā: nisi in petenda pace persuasit. Gaius Cornelio Letulo/ Publio Aelio Peto consulibus Carthaginensibus pax per Scipionem uolūtate senatus populique concessa est. Naues tamen plus quam. d. in altum productæ i cōspectū ciuitatis incensæ sunt. Scipio iā tunc cognomento Aphricanus triūphās

urbem ingressus est: quē Terentius: qui postea comicus ex nobilissimis Carthaginēsisbus captiuus pileatus: quod idultæ & libertatis isigne fuit; triūphātē post currū secutus ē.

Secundū Punicū bellū finitum ē. & Macedonicū successit.

a Nno ab urbe condita, d. xl. vi. bellum Punicū secundum finitum est: quod gestū est ānis. x. vii: cui Macedonicū cōtinuo successit: quod **Quintus Flaminius** consul sortitus post multa & grauissima prælia: quibus Macedones uicti sunt: pacem **Philippo** dedit. Deinde cum **Lacedæmoniis** pugnavit: uicto **Nabide** duce ipsorū nobilissimos obsides **Demetrium Philippi** filium & **Armenen** **Nabidis** filium ante currum duxit. **Romani** captiui: qui sub **Hannibale** per **Græciam** captiui uenditi fuerāt: uniuersi recepti capitibus rasis ob deterfam seruitutem: currū triūphātis secuti sunt. Eodē tempore **Insubres/Boii** atque **Cenomāni** contractis in unū uiribus: **Hamilchare** **Pœnorum** duce: qui in **Italia** remanserat: **Cremonā/Placentiā** quæ uastantes difficillimo bello a **Lucio Fulvio** prætore superati sunt. Postea **Flaminius** proconsul **Philippum** regem & cum eo **Thracas/Macedonas/Illyrios** multasque præterea gentes: quæ in auxilium eius uenerant: bello subegit. Victi **Macedones** castra amiserunt. **Octo. M.** hostium eodē die cæsa. **y. M.** capta **Polybius** scribit. **Valerius** dicit. **xl. M.** trucidata. **Claudius** uero. **xxx. ii. M.** interfecta commemorat. Sed hæc uarietas scriptorum utique fallacia est. Fallaciæ autem causa profecto adulatio est: dum uictoris laudes accumulare: uirtutēque patriæ extollere: uel præsentibus: uel posteris student. Alioquin inquisitus non fuisset numerus: nec: qualiscūque fuisset: expressus. Quod: si gloriosum est duci & patriæ plurimos hostium peremisse: quanto magis lætum patriæ: & duci beatum potest uideri: suorum uel nullos: uel paucissimos perdidisse. Ita lucidissime patet: quod simili impudentia mentiendi: qua occisorū hostium numerus dicitur: sociorum quoque amissorū: damna minuuntur: uel etiā oīno reticētur. Igitur **Sempronius Tuditanus** in **Hispania** citeriore bello oppressus cū omni exercitu **Romano** interfectus ē. Consul **Marcellus** in **Hetruria** a **Boiis** oppressus magnam partem exercitus perdidit: cui postea **Furius** consul alter auxilio accessit. atque ita uniuersam **Boiorū** gentē igni ferreque uastates propemodū usque ad nihilum deleuerunt. **Lucio Valerio Flacco/Marco Porcio Catone** consulibus **Antiochus** rex **Syriæ** bellum contra populum **Romanū** instruēs in **Europam** transit ex **Asia**. Tunc etiā **Hānibal** propter excitādi belli riuores: qui de eo apud **Romanos** ferebantur: exhiberi **Romæ** a senatu iussus: clam ex **Æpbrica** profectus ad **Antiochū** migravit: quē cum apud **Ephesū** iuenisset: mox cunctantem in bellū impulit. Tūc etiā lex: quæ ab **Oppio** tribuno plebis lata fuerat: nequa mulier plus quā semunciam auri haberet: neue uersicolori

uestimento: nec uehiculo per urbē uteretur: post .xx. annos abrogata ē. Publio
 Scipione Africano iterum, & Tito Sempronio Longo consulibus apud Me
 diolanum .x. M. Gallorum caesa. sequenti autē praelio .xi. M. Gallorum: Romanorum
 uero .v. M. occisa sunt. Publius Digitius praetor in Hispania citeriore pene oes
 amisit exercitum. Marcus Fuluius praetor Celtiberos cum proximis gentibus
 uicit, regemque eorum cepit. Minutius a Liguribus in extremū piculi adductus
 & insidiis hostium circūuentus uix Numidarum equitū induit tria liberatus ē.
 Scipio Africanus inter ceteros legatus ad Antiochum missus etiam cum
 Hannibale colloquium familiare habuit. sed infecto pacis negotio ab Antio
 cho discessit. In utraque Hispania per Flaminiū, Fuluiūque praetores bella
 multum horrida cruentaue utriusque populi gesta sunt. Porro Publio Cor
 nelio Scipione, & Marco Acilio Glabrione consulibus Antiochus quanuis
 Thermopylas occupasset: quare munimine tutior propter dubios belli euentus
 fieret: tamen commisso bello a consule Glabrione superatus uix cū paucis fugit
 e praelio. Ephesumque peruenit. Is habuisse fertur armorum .lx. M: ex quibus
 .xl. M. caesa: capta autem plus quā .v. M. referuntur fuisse. Alter consul Scipio
 cum Boiorum gente confligit: in quo praelio .xx. M. hostiū interfecit. Sequenti
 anno Scipio Africanus habens in auxilio Eumenes Attali filium aduersus
 Hannibalem: qui tunc Antiochi classis praerant: bellum nauale gessit. Antiochus
 uicto Hannibale: & in fugā actus: simulque omni exercitu amisso pacem rogauit.
 filiumque Africani: quem utrū exploranter: an in praelio cepisset: incertus ē:
 ultro remisit. In Hispania ulteriore Lucius Aemilius proconsul a Lusitanis cū
 uniuerso exercitu caesus interiit. Lucius Bebius in Hispaniā proficiscens a Li
 guribus circūuentus cum uniuerso exercitu occisus est: unde ne nuntium quidem
 supfuisse constat: ut interitione ipsarū Romae Massilienses nuntiare curauerit.
 Consul Fuluius de Graecia in Gallograeciam: quae nūc est Galatia transuectus
 ad Olympū montem peruenit: ad quem uniuersi Gallograeci cum coniugibus
 & liberis confugerant. ibique acerbissimum bellū gessit. Namque de superioribus
 locis sagittis & saxis grandibus ceterisque telis Romani grauiter cōtriti tandē
 usque ad congressum hostium proruperunt. xl. M. Gallogrecorum eo praelio
 interfecta referuntur. Martius consul aduersus Ligures praefectus: superatusque
 .iiii. M. militū amisit. & nisi uictus refugisset celeriter in castra: eandē interitionis
 cladem: quā Bebius dudum ab eisdem hostibus acceperat: pertulisset. Marco
 Claudio Marcello, Quinto Fabio Labeone consulibus Philippus rex: quē lega
 tos populi Romani interfecerat: propter Demetrii filii sui: quē legatū miserat:
 uerecundissimas preces: ueniam meruit. Eundemque continuo: uelut Romanis
 amicū: sui que proditorē: fratre quoque ipsius ad parricidium fratris ministro:
 nihil de utroque miserum mali suspicantē: ueneno necauit. Eodemque anno Scipio
 Africanus ab ingrata sibi urbe diu exulans apud Liternium oppidū morbo

perit. Iisdem etiam diebus Hannibal apud Prusiam Bithyniæ regem: cum a Romanis reposeretur: ueneno sese necauit. Philopomenes dux Achiuorum a Melanis captus occisus est in Sicilia. Tunc Vulcani insula: quæ ante nõ fuerat: repente mari edita cum miraculo omnium usque ad nunc manet. Quintus Fuluius Flaccus prætor in citeriore Hispania maxio prælio uiginti tria milia hominum fudit: quatuor milia cepit. Tiberius Sempronius Gracchus in Hispania ulteriori .c.l. oppida uacuata/ quassataque bellis ad deditioem cœgit. Eadem tempestate etiam Lucius Posthumus in citeriore Hispania .xl.M. hostium bello interfecit. Gracchus prætor ibidẽ iterum .cc. oppida expugnauit: & cepit. Lepido & Mutio consulibus Basternarum gens ferocissima auctore Persa Philippi filio: prædarũ spe sollicitato: & trãseundi Istri flumis facultate: sine ulla pugna: uel aliquo hoste deleta est. Nam tunc forte Danubius: qui & Ister crassa glacie superstratus pedestrem facile transitum patiebatur. Itaque cum improuide toto & maximo simul agmine inestimabilis hominum: uel equorum multitudo transfret: enormitate ponderis: & concussione gradientium cœcrepans gelu & glaciali crusta dissiluit. uniuersumque agmẽ: quod diu sustinuerat mediis gurgitibus uicta tandẽ & cõminuta destituit. atque eadẽ rursus fragmentis impediens superducta submersit. Pauci ex omni populo per utraq; ripam uix cõcisis euasere uisceribus. Publio Lycinio Crasso: & Gaio Cassio Lõgino consulibus Macedonicũ bellum gestum est: merito iter maxima bella referendũ: Nam in auxilio Romanorum tota primũ Italia: deinde Ptolemæus rex Aegypti: & Ariarates Cappadociæ: Eumenes Asiæ: & Masanissa Numidiæ fuerunt. Persen & Macedonas secuti sunt Thracæ cum rege Cothe. & uniuersi cum rege Genitio Illyrii. Itaque aduenienti Crasso consuli Perses occurrit. cõmissioque prælio miserabiliter uicti fugere Romani. Sequenti pugna pene pari clade partis utriusque in hyberna discessum est. Deinde Perses profligato multis præliis exercitu Romano in Illyrium transgressus Sulcanũ oppidũ defensum præsidiis Romanis pugnando cepit: ubi magnam Romanorum præsidiorum multitudinem partim occidit. partim sub corona uendit. partim secũ in Macedonia duxit. Postea cum eo Lucius Aemilius Paulus consul dimicauit. & uicit. Nã .xx.M. peditem in eo prælio interfecit. Rex cum equitatu subterfugit. sed cõtinuo captus: atque in triumpho cum filiis ante currum actus post apud Albã in custodia defecit. Filius eius iunior fabricam ærariam/ ob tolerandã inopiam Romæ didicit. ibique consumptus est. Plurima præterea: & satis diuersis pro uetibus bella multarum ubiq; gentium gesta sunt: quæ breuitatis causã prætermisi.

Bella in Hispania gesta.

Nno ab urbe cõdita. dc. Lucio Lycinio Lucullo / & Aulo Posthumio Albino consulibus: cum omnes Romanos ingens Celtiberorum metus

inuallisset: & ex omnibus non esset: qui ire in Hispaniā uel miles: uel legatus au-
deret: Publius Scipio: qui postea Apfricanus est dictus: ultro sese militaturus
in Hispaniam obtulit: cum tamen in Macedoniā forte iā deputatus eēt. Itaq̄
profectus in Hispaniam magnas strages gentium dedit: sæpius etiā tā militis:
quam ducis usus officio. Nam & barbarum prouocantem singulariter cōgres-
sus occidit. Sergius autem Galba prætor a Lusitanis magno prælio uictus ē.
uniuersoque exercitu amisso ipse cum paucis uix elapsus euasit. Eodē tempore
censores theatrum lapideum in urbe construi censuerunt: quod ne tūc fieret:
Scipio Nasica grauissima oratione obstitit: dicens inimicissimū hoc fore bel-
latori populo: ad nutriendam desidiā/lasciuamque commentum. Adeoque
mouit senatum: ut non solum uendi omnia theatro comparata iusserit: s; etiā
subselia ludis poni prohibuerit. Quam ob rē intelligāt nostri: quibus quicquid
extra oblectamentuz libidinis occurrit: offensio est propter hoc: quod se infir-
miores eē hostibus suis ipsi sentiunt. & fateatur theatra accusanda nō tēpora:
nec blasphemandum deum uerum solum: qui usque nunc ea prohibet: sed ab-
ominandos deos: uel dæmones suos: qui ista petiuerunt: profundo siquidē satis
malignitatis suæ argumento tale sacrificium flagitantes: quo non magis fuso
cruore pecudum: quam profligata uirtute hominum pascerentur. Nā utique
tunc nec hostes: nec fames: nec morbi: nec prodigia deerant. immo tūc pluria
erant. sed theatra non erant: in quibus: quod incredibile dictu ē: ad arā luxuriæ
uirtutum uictimæ trucidantur. Carthaginensibus aliquando uisum ē / homines
imolare. sed male præsumpta persuasio breui prætermissa est. A Romāis uero
exactum est: ut semet ipsos perditioni impenderent. Factum esse sic fatentur.
& clamant: ut fiat: qui pro mactanda gregis sui pecude fortasse offenderētur:
& pro interficienda cordis sui uirtute lætatur. Quin potius Nasicæ erubescāt:
qui christianis exprobandum putant. & nō nobis de hostibus: quos semp ha-
buerunt. sed illi de theatro: quod haberi prohibuerat: conquerantur. Igitur in
Hispania Sergius Galba prætor Lusitanos citra Tagum flumen habitantes
cum uoluntarios in deditionem recepisset: per scelus interfecit. Simulans enī
de cōmodis eorum se acturū fore: a circumpositis militibus cunctos inermes/
incautosque prostrauit: quæ res postea uniuersæ Hispaniæ propter Romano-
rum perfidiam causa maximi tumultus fuit.

Iterum bellum terribile ortum est in Hispania.

a Nno ab urbe condita. dc. ii. Lucio Censorino & Marco Manlio
consulibus tertium Punicum bellum exortum est. Igitur cum
senatus delendam Carthaginem censuisset: profecti in Apbrica
consules & Scipio tūc tribunus militum prope Vticam maioris

Apbricani castra tenuerunt. Ibi Carthaginensibus euocatis iussisque ut arma & naues traderent: nec moratis tanta uis armatorum repente tradita est: ut facile tota ex his Apbrica potuisset armari. Sed Carthaginenses: postquam arma tradiderunt: & relicta urbe secedere procul a mari. x. M. passuum iussi sunt: dolore ad desperationem contulerunt: aut defensuri ciuitatem: aut cum ipsa per ipsam sepeliendi. ducesque sibi duos creauerunt Hadrubales. armaque primum facere aggressi aeris ferrique inopiam auri & argenti metallis suppleuerunt. consules oppugnare Carthaginem statuunt: cuius situs huiusmodi fuisse dicitur. Viginti duo milia passuum muro amplexa tota mari pene cingebatur absque faucibus: quae .iii. M. passuum aperiebantur. Is locus murum. xxx. pedes latum habuit saxo quadrato in altitudine cubitorum. xl. Arx: cui Byrsae nomen erat: paulo altius quam .ii. M. passuum tenebat. Ex una parte murus communis erat urbis: & Byrsae: imitans mari: quod mari stagnum uocabant: quoniam obiectu protentae linguae tranquillatur. Consules igitur quantum aliquantam muri partem quassatam machinis diruissent: tamen a Carthaginensibus uicti: ac repulsi sunt: quos fugientes Scipio repulso intra muros hoste defendit. Censorinus in urbem rediit. Manlius omnia Carthagine ad Hadrubalem arma conuertit. Scipio Masanissa mortuo inter Masanissae filios tres Numidiae regnum diuisit: quo circa Carthaginem reuerso Manlius Tezagam urbem expugnauit. atque diripuit. Duodecim. M. ibi Aphrocorum caesa: sex. M. capta sunt. Hadrubal Poenorum imperator Masanissae nepos subscilicet fragmentis in curia a suis propter suspicionem perditionis occisus est. Iuuenius praetor in Macedonia aduersus Pseudophilippum congressus cum maxima clade totius Romani exercitus interfectus est.

Tertium bellum Punicum actum est.

a Nno ab urbe condita. dc. vi. id est anno. l. post bellum Punicum secundum Gnaeo Cornelio & Lentulo Lucio Mumio consulibus Publius Scipio superioris anni consul delere Carthaginem suprema sorte molitus Cothonem ingreditur: ubi duobus sex continuis diebus ac noctibus pugnatur: ultima Carthaginenses desperatio traxit ad deditionem: petentes: ut quos belli clades reliquos fecit: saltem seruire liceat. Primum agmen mulierum satis miserabile. post uirorum magis deforme descendit. Nam fuisse mulierum. xx. v. M. uirorum. xxx. M. memoriae traditum est. Rex Hadrubal se ultro dedit. Transfugae: qui Aesculapii templum occupauerant: uoluntario praecipitio dati igne consumpti sunt. Vxor Hadrubalis se: duosque filios secum uirili dolore & furore foemineo in medium iecit incendium: eundem nunc mortis exitum faciens nouissima regina Carthaginis: quem quondam prima fecisset. Ipsa autem ciuitas. x. & .vii. diebus continuis arsit. miserumque spectaculum de

uarietate cōditionis humanæ uictoribus suis præbuit. Diruta ē autē Carthago
 omni mirabili lapide in puluerem comminuto. dcc. post āno: quo cōdita erat.
 Multitudo omnis captiuorum: exceptis paucis principibus uenundata ē. Ita
 .iiii. postquam coeptum fuit anno: bellum Punicum tertium terminatuz est.
 Sed mihi quālibet studiose quærēti: uerūtāmē homini tardioris ingenii nusq̄
 omnino causa belli Punici tertii: quam intantū Carthago accenderit: ut iuste
 eueri decerneretur: eluxit. Illudque me uel maxime mouet: quod si ita: ut in su
 perioribus bellis euidens in assurgentez causa & dolor accendebat: cōsultatiōe
 non opus erat. At uero cum alii Romanorū propter perpetuā Romæ securita
 tem delendam esse decernerēt: alii uero propter perpetuaz Romanæ uirtutis
 curam: quā sibi semper ex suspitione æmulæ urbis impenderent: ne uigor Ro
 manus bellis semp exercitus i languidam segniciē securitate atq̄ ocio soluerēt:
 incolumēz Carthaginem statui suo permittendam esse censerent: causam non
 ex iniuria laceissentū Carthaginensū: sed ex incōstata torpescētū Romanorū
 ortam inuenio: Quod cum ita sit: cur christianis tēporibus iputāt hebetatio
 nem/ac rubiginem suam: qua foris crassi: itus exesi sunt: qui porro ante. dc. fere
 annos: sicut sui timentes prudentesque prædixerāt: cotem illam splendoris &
 acuminis sui Carthaginem perdiderunt? Itaque finē uolumini faciā: ne forsitā
 collidendo uehementius discussa ad tempus rubigine: ubi necessarium acumē
 elicere non possum: superuacuam asperitatem inueniam: quanquam obuiantē
 asperitatem nequaquam expauescerem: si interioris spem acuminis inuenirem.

PAULI OROSII IN QUINTVM HISTORIA RVM LIBRVM PRAEFATIO.

CIO aliquantos post hæc deinceps permoueri posse:
 quod uictoriæ Romanæ multarum gētū & ciuitatuz
 strage crebrescunt: quanquā: si diligenter appendāt: plus
 f damni inuenient accidisse: quam commodi. Neq̄ enim
 parui pēdenda sunt tot bella feruilia/socialia/ciuiilia/fugi
 gitiuorum: nullorum utique fructuum: & magnarum
 tamen miseriarum. Sed cōniueo: ut quēadmodū uolūt:
 ita fuisse uideatur: unde arbitror esse dicturos. Ecquid his tēporibus beatius:
 quibus cōtinui triumpho/celebres uictoriæ/diuites prædæ/mobiles pōpæ/magni
 ante currus reges: & longo ordine uictæ gentes agebantur: quibus breuiter re
 spondebitur. & ipsos de temporibus solere causari: & nos pro eisdem tēporibus
 instituisse sermonem: quæ tempora non uni tantum urbi attributa. sed orbi

uniuerso cōstat esse communia. Ecce quam feliciter Roma uincit: tā infelicit: quicquid extra Romam est uincitur. Quanti igitur pendenda est gutta hęc laboriose felicitatis: cui ascribitur unius urbis beatitudo in tanta mole in felicitatis: per quam agitur totius orbis euersio? Aut si ideo felicia putatur: quia unius ciuitatis opes auctę sunt. cur non potius infelicissima iudicentur: quibus miserabili uastatione multarum ac bene institutarum gentium potentissima regna ceciderunt? An forte aliud tunc Carthagini uidebatur: cum post annos .c. xx: quibus modo bellorum clades: modo pacis condiciones perhorrescens nunc rebelli intentione: nunc suppliciter bellis pacē: nunc pace mutabat bella? nouissimeque miseris ciuibus passim se in igne ultima desperatione iacētibus unus rogos tota ciuitas fuit: cui etiā nunc situ parua: moenibus destitutę pars miseriarum est audire: quid fuerit. Edat Hispania sententiam suam: cum per ānos. cc. ubique agros suos sanguine suo rigabat. importunumque hostē ultro hosti iatim inquietantem nec repellere poterat. nec sustinere: cum se quique diuersis urbibus: ac locis fracti cęde bellorum: obsidionum fame exinanitis: interfectis coniugibus: ac liberis suis ob remedia miseriarum concursu misero ac mutua cęde iugulabant. Quid tūc de suis temporibus sentiebat: ipa postremo dicat Italia: cur per annos. cccc. Romanis utique suis contradixit. obstetit. repugnauit: si eorum felicitas sua infelicitas non erat: Romanosque fieri rerum dominos bonis communibus non obstabat. Non requiro de innūeris diuersarum gentium populis diu antea liberis: tunc bello uictis: patria abductis: precio uenditis: seruitute dispersis: quid tunc sibi maluerit: quid de Romanis opinati sint: quid de temporibus iudicarint. Omitto de regibus magnarum opū: magnarū uirium: magnę glorię: diu potentissimis: aliquando captis: seruiliter catenatis: sub iugum missis: ante currū actis: in carcere trucidatis: quorum tam stultus est exquirere sententiam: quam dux non dolere miseria. Nos nos in quā ipsos uitę que nostrę electionem: cui acquiemus: consolamur. Maiores nostri bella gesserunt. bellis fatigati pacem petentes tributa obtulerunt. Tributum precii pacis est. Nos tributa pendimus: ne bella patiamur. ac per hoc in portū: ad quē illi tandem pro euadēdis malorum tēpestatibus confugerunt. nos cōsistimus. & manemus. Igitur nostra tempora uiderimus: utrum felicia. certe feliciora illis ducimus: quam: quod illi ultimo delegerunt: nos continue possidemus. Inquietudo enim bellorum: qua illi attriti sunt: nobis ignota est. in ocio aut: quod illi post imperium Cęsarum: natiuitatemque christi tenuiter gustauerunt: nos nascimur. & senescimus. Quod illis erat debita pensio seruitutis: nobis ē libera collatio defensionis. Tantumque interest iter pręterita pręsentiaque tēporis: ut: quod Roma in usum luxurię suę ferro exoruebat a nostris: nunc in usum cōmunis rei publicę conferat ipsa nobiscū. Aut: si ab aliquo dicitur: tolerabili ores parentibus nostris Romanos hostes fuisse: quam nobis Gotos eē audiat

& intelligat: quanto aliter: quam circa se ipsum agitur: sibi esse uideatur. Olim cum bella toto orbe feruebat: quæque prouincia suis regibus/suis legibus/suisq̄ moribus utebatur. nec erat societas affectionum: ubi diffidebat diuersitas potestatum. Postremo solutas & barbaras gētes quis tandem ad societate adduceret: quas diuersis sacrorum ritibus institutas etiaꝫ religio separabat? Siquis igitur tunc acerbitate malorum uictus patriam cum hoste deseruit: quæ tadē ignotum locum ignotus adiit? quam gentem generaliter hostē hostis orauit? cui se congressu primo credidit / non societate nominis iuitatus: nō cōmuniōe iuris adductus: nō religionis unitate securus? An parū exempli dederūt Busris in Aegypto peregrinorum infelicitur incurrentium impiissimus immolator? crudelissimaque circa aduenas Dianæ Tauricæ litatura. sed magis crudelia sacra Thraciæ: cuiꝫ Polynestore suo usque ad propinquos hospites scelerata. & ne antiquitatibus uidear immorari: testis est Roma de Pompeio interfecto. testis est Aegyptus de interfecto Ptolemæo. Mibi autem prima qualescūq̄ motus perturbatione fugienti: de cōfugiēdi statione securo ubique patria: ubique lex & religio mea est. nunc me Aphrica tam libenter excepit: quam confidenter accessi. Nunc me inquam ista Aphrica pace simplici excepit sinu pprio iure communi: de qua aliquando dictum. & uere dictum est. hospitio phibemur harenæ. bella cient. primaque uetāt consistere terra. Nunc ultro ad suscipiēdos socios religionis & pacis suæ beniuolū late gremiū pādīt: atq̄ ultro fessos: quos foueat: inuitat.

Per fidē christianā ubique securus eē peregrinū.

1 Atitudo orientis/septentrionis copiositas/meridiana diffusio/magrarum isularum largissime tutissima que sedes mei iuris & nois sunt: quia ad christianos & Romanos Romanus & christianus accedo. Non timeo deos hospitis mei. non timeo religionem eius nece mea. non habeo talem: quem pertimescam locum: ubi & possessori liceat perpetrare: quod uelit: & peregrino non liceat adhibere: quod conuenit: ubi sit ius hospitis: quod meum non sit. Vnus deus: qui temporibus: quibus ipse innotescere uoluit: hāc regni statuit unitatē: ab oibus & diligitur & timetur. Eadem leges: quæ uni deo subiectæ sunt: ubique dominātur. ubicūq̄ ignotus accessero: repentinā uim: tanquam destitutus non pertimesco. Inter Romanos: ut dixi: Romanus: inter christianos christianus: inter homines homo legibus imploro rem publicam: religione conscientiam: communionē naturā. utor tēporarie oī terra: q̄ si patria: quæ uera est. & illa: quā amo: patria: si terra penitus nō est. Nihil perdidit: ubi nihil amaui: totumque habeo: quod do. Quem diligo: mecum est. maxime: quia & apud omnes idem est: qui me non modo notū omnibus: uerum & proximum facit: nec egentem deserit: quia ipse ē terra & plenitudo

eius: ex qua omnibus omnia iussit esse cōmunia. Hæc sunt nostrorū temporū bona: quæ in totum uel in tranquillitate præsentium: uel in spe futurorum: uel in perfugio cōmuni non habuere maiores. ac per hoc incessabilia bella gesserūt: quia mutandarum sedium cōmunionem non libera persistendo ī sedibus suis aut infeliciter necati sunt: aut turpiter seruerūt. Quod clarius promptiusque ipsis ueterum gestis per ordinem explicatis aperietur. Anno ab urbe cōdita secētesimo sexto: hoc est eodem anno: quo & Carthago deleta est: Greo Cornelio Lentulo, & Lucio Mūmio consulibus ruinam Carthaginis euersio Corinthi subsecuta est: quarum potentissimarum urbium paruo unius tēporis iteruallo per diuersas mundi partes miserabile colluxit incendium. Nam: cū Metellus prætor Acheos / Boetiosque duobus bellis: hoc ē primo apud Thermopylas: iterum ī Phoeis deuicisset: quorum priore bello occisa esse .xx.M. secundo .vii.M. cæsa Claudius historicus refert: Valerius Antias in Achaia pugnatū esse. & .xx.M. Acheorum cum duce suo Dieuo cecidisse confirmat. Polybius uero Achius quauis tunc in Aphrica cū Scipione fuerit: tamen: quæ domestica cladem ignorare non potuit: semel in Achaia pugnatū Critolao duce asserit. Dieuum uero adducentem ex Arcadia milites ab eodem Metello prætorē oppressum cum exercitu docet. Sed de uarietate discordantiū historicorū aliquanta iam diximus: quorū sufficiat detecta hæc & male nota mēdaciōrū nota. quare parum credendum esse in cæteris euidenter ostendunt: qui in his quoque: quæ ipsi uiderunt: diuersi sunt. Igitur post extincta totius Achaie præsidia: destitutarum urbium euersionem Metello prætorē meditante consul Mūmius repentinus cū paucis uenit in castra: qui dimisso statim Metello Corinthū sine mora expugnauit: urbem toto tunc orbe longe omnium opulentissimam: quippe quæ uelut officina omnium artificum: atque artificiorum & emporium commune Asiae: atque Europæ per multa retro sæcula fuit. Permissa crudeliter etiā captiuis prædandi licentia sic omnia cædibus ignibusq̄ cōpleta sunt: ut de murorum ambitu: quasi e camino ī unum apicē coartatū exūdaret incendium. Itaque plurima parte populi ferro flammisque consumpta reliqua sub corona uendita est. Urbe incensa muri funditus diruti sunt. Muralis lapis in puluerem redactus. præda ingens erepta est. Sane cuz propter multitudinē & uarietatem statuarum / simulachrorumque in illo ciuitatis incendio permissa in unum auri / argenti / atque æris omnia simul metalla fluxissent: nouum genus metalli factum est. Vnde usque in hodiernum diē siue ex ipso: siue ex imitatiōe eius æs Corinthium: sicut memoriæ traditum ē: & Corinthia uasa dicuntur.

Iterum bella grauiā surrexisse in Hispania.

i Idem consulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus: hō pastoralis & latro primum infestando uias: deinde uastando prouincias: postremo exercitus prætorum & consulum Romanorū uincendo:

fugando/subiiciendo maximo terrori Romanis omnibus fuit. Siquidez Iberū / & Tagum maxima & diuerforum locorum flumina late transgrediēti & per / uaganti Gaius Vecilius prætor occurrit: continuo cæso usque ad itemicionē pene omni exercitu suo uix ipse prætor cum paucis fuga lapsus euasit. Deinde Gaium Plautium prætorem idem Viriatus præliis multis fractum fugauit. Post etiam Claudius Vnimāmus cum magno apparatu belli instructi cōtra Viriatū missus: quasi pro abolenda superiore macula: turpiore auxit ipse ifami am. Nā congressus cū Viriato uniuersas: quas secū deduxerat copias / maxiasq̄ uires Romani exercitus amisit. Viriatus trabeas / fasces / cæteraque insignia Romana in montibus suis trophæa præfixit. Eodem tempore .ccc. Lusitani cum .M. Romanis in quodam saltu cōtraxere pugnam: in qua .lxx. Lusitanos: Romanos autem .ccc. xx. cecidisse Claudius refert. Et cum uictores Lusitani sparsi ac securi abirent: unus ex his longe a cæteris segregatus cum circūfusis equitibus pedes ipse deprehensus unius eorum equo lancea perfosso ipsius eq̄tis ad unum gladii ictum caput defecuisse: ita omnes metu perculit: ut p̄spectā / tibus cunctis ipse contēptim atque ociosus abscederet. Appio Claudio Quito / Cæcilioque Metello cōsulibus Appius Claudius aduersus Salascos Gallos cō gressus & uictus. x. M. militum pdidit. Reparata pugna. v. M. hostiū occidit. Sed cum iuxta legem: qua constitutum erat: ut quisquis. v. M. hostiū pemis / set: triumphandi haberet potestatem: iste quoque cuz triūphum expectasset: propter damna uero superiora nō ipetrauisset: infami impudentia / atq̄ ābitiōe usus: priuatim cuz tribus triūphauit Lucio Cæcilio Metello / & Fanio Maxio Seruiliano cōsulibus inter cætera prodigia Androgynus Romæ uisus iussu baruspiciuz in mare merus est. sed nihil impiæ expiationis procuratio p̄fecit. Nam tanta subito pestilentia exorta est: ut ministri quoque faciendorū funerū primū non sufficerent. deinde nō essent. Itaque magnæ domus uacua uiuis: plenæ mortuis remanserunt. largissimæ introrsum hæreditates. & nulli p̄itus hæredes. Deinde iam non solū in urbe uiuendi: sed etiā appropinquādi ad urbē negabatur facultas. Tam sæui per totam urbem tabescentium sub tectis atq̄ in stratis suis cadauerum putores exhalabantur. Expiatio illa crudelis & uiam mortibus hominum morte hominis instruens: tandē Romanis inter miserias erubescētibus: quā misera & uana esset innotuit. Ante enim in suffragiū præ / ueniendæ cladis est habita: & sic pestilentia subsecuta est: quæ tamen sine ullis sacrificiorum satisfactiōibus tantūmodo secūdum mensuram arcani iudicii / expleta correptione sedata est: quam si artifices illi circūuentionū baruspices sub ipsa: ut assolent: declinatione morborū forte celebrassent: proculdubio sibi / diis: & ritibus suis reductæ sanitatis gloriā uendicassent. Ita misera: & ad sacrile giā male religiosa ciuitas mēdaciis: q̄bus liberari non poterat: eludebatur. Igit̄ Fabius consul contra Lusitanos & Viriatū dimicans Bacciam oppidū: quod

Viriatuſ obſidebat: depulſis hoſtibus liberauit. & in deditiōe cum plurimis aliis caſtellum recepit. Fecit facinus etiam ultimis barbaris Scythiæ: nō dicā Romanæ fidei, & moderationi execrabile. Quingentis enim principibus eorū: quos ſocietate mutatos deditiōis iure ſuſceperat: manus præcidit. Pompeius ſequentis anni conſul fines Numantinorum ingreſſus: accepta maxima clade diſceſſit: non ſolum exercitu pene omni profligato: uerū etiā plurimis nobiliū qui eius militiæ aderant: interemptis. Viriatuſ autem cum per. xiiii. ānos Romanos duces atque exercitus protriuiſſet: inſidiis ſuorum interfectuſ ē: in hoc ſolo Romanis circa eū fortiter agētibus: quod ꝑcuſſores eius indigno præmio iudicarunt. At ego non modo nunc. uerum etiam ſæpe intertexere oriētis illa inextricabilia bella poteram: quæ raro unquam: niſi ſcleribus aut incipiūt: aut terminantur. ſed Romanorū: cū quibus nobis actio eſt: tanta ſunt: ut iure faſti diantur aliena. Mithridates tūc ſiquidem rex Parthorū ſextuſ ab Arſace: uictor Demetrio præfecto Babyloniam urbez: fineſque eius uniuerſoſ uictor inuaſit. Omnes præterea gentes: quæ inter Hydaſpē fluuium & Indū iacent: ſubegit. Ad Indiam quoque cruentum extendens imperium Demetriuſ ipſum ſibi ſecundo bello occurrentem & uicit & cepit. quo capto Diodotuſ quidam cum Alexandro filio regnū eius & regiū nomen uſurpauit: qui poſtea ipſum Alexandrum filium: quem participem periculi in peruadendo regno habuerat: ne in obtinendo conſortem haberet: occidit. Marco Aemilio Lepido & Gaio Hoſtilio Mancino conſulibus prodigia apparere diuerſa. & quantum in ipſis fuit ex more curata ſunt. ſed non ſemper aucupatoribus euentuum & ſtructoribus fallaciæ: haruſpicibus opportuni caſuſ ſuffragantur. Nanque Mancinuſ cōſul poſtquā a Popilio apud Numantiam ſuſcepit exercituſ: a deo prælii ifeliciter cuncta geſſit. atque in id ſuprema deſperatione perductuſ eſt: ut turpiſſimum foedus cum Numantiniſ iisdem facere cogeretur: quāuis & Pompeiuſ iā aliud æque infame foedus cū iſdē Numantiniſ paulo ante pepigiſſet. Senatuſ diſſoluit foedus. & Mancinū tradi præcepit Numantiniſ: qui nudato corpore: manibus poſt tergum reuinctiſ ante portas Numantinorū eſt expoſituſ. Ibique uſque i noctē manēſ: a ſuis deſertuſ: ab hoſtibus aut nō ſuſceptuſ lachrimabile utriſque ſpectaculū præbuit.

Quod falſa numina ſibi uſurparunt Romani.

e Xclamare hoc loco dolor exigit: cur falſo uobis Romani magna illa numina iuſtitiæ, ac fidei, fortitudiniſ, & miſericordiæ uēdicatiſ? A Numantiniſ hæc uerius diſcite. Fortitudine opuſ fuit: pugnano uicerunt. Fideſ exigebatur. credenteſ aliſ ſecūdū ſe: quos occidere potuerant: pacto foedere dimiſerunt. Iuſticia probanda erat. ꝑbauit eam uel tacituſ ſenatuſ: cum iſdem Numantiniſ per legatoſ ſuoſ aut uiolata

pacē solā: aut omnes: quos pignore pacis accepto uiuos dimiserāt: reposcebant. Misericordia examinanda uidebatur. satis documenti dederunt. uel emittendo ad uitam inimicum exercitum: uel ad pœnam non recipiendo Mancinū. Mācinusne rogo dedendus fuit: qui uicti exercitus impendentem trucidatione mprætētū boni pacti foederis dispulit? qui periclitantes patriæ uires ī meliora tēpora referuauit? At: si duplicuit foedus: quod pactus est: cur miles hoc pignore redemptus: aut cū reuenteretur receptus ē? aut cū repeteretur: redditus nō est? At: si placuit seruati militis qualiscūque prouisio: cur Mancinus: q̄ hoc pepigit: solus deditus fuit? Nuper Varro: ut perpropera pugna iniretur: collegā Pauluz oblectantem impulit. trepidantem præcipitauit exercitū. ifelices copias apud infames illas Romanis cladibus Cannas non disposuit certamini. sed opposuit morti. plus quam .xl. M. ibi militū Romanorū sola impatientia sua: de qua sibi uictoriam iam dudum Hannibal præsumebat: amisit. Collega etiā Paulo quo tandem uiro: perditō nouissime in urbē pene solus impudentissime redire ausus meruit impudentiæ suæ præmiū. Nā gratiæ ei: quod de re publica nō desperasset: quā tamē ip̄e fecerat desperatā: publice ī senatu actæ sunt. Porro Mācinus: qui sorte bellica circūuētum exercitū ne perderet: laborauit: ab eodem senatu deditōne damnatus est. Scio Romani & illud in Varrōe displicuit. sed tēpori concessus ē. & hoc in Mancio placuit. sed secūdū tēpus præsumptū ē. atq̄ iō ab initio p̄fecistis: ut nec ciuis consulat conuenienter ingratis. nec hostis fideliter credat infidis. Interea Brutus in interiore Hispania. lx. M. Gallogræcorū: qui Lusitanis auxilio uenerāt: asperrimo bello & difficili: quantuis incautos circūuēisset: oppressit: quorū ī eo prælio. l. M. occisa. sex. M. capta referūtur. pauci fuga euaserunt. In citeriore Hispania Lepidus proconsul Vacceos innoxiam gētem: & supplicem: etiam senatu prohibente: pertinaciter expugnare tētauit. Sed mox accepta clade grauissima improbæ pertinaciæ pœnas luit. Sex. M. quippe Romanorū in hoc iniusto bello iustissime cæsa sunt. reliq̄ exuti castris: armis etiam perditis: euaserūt. Nec minus turpis hæc sub Metello clades: quā sub Mancino fuit. quare nūc sibi hæc tempora loco felicitatis ascribāt nō dico Hispani tot pulsati/fatigati que bellis. sed ipsi Romani tā continuis subacti cladibus totiensque superati: ut non exprobrem: quot prætores eorū: quot legati: quot consules: quot legiones: quantique exercitus consumpti sunt. Illud solum reuoluo: quanta fuerit timoris amentia. Miles Romanus hebetatus: ut iaz nec ad experimentum quidem belli cohibere pedem: atque offirmare aiuz posset. sed mox conspecto Hispano specialiter hostem diffugiens: uinci se pene prius crederet: quā uideri. Quo argumēto patet apud utrosque misera illa tempora iudicata: cum & Hispani & si uincere poterant: inuiti tamen desererēt ocia sua dulcia: & bella externa tolerarēt. & Romani quāto impudentius alienæ quieti sese ingererent: tanto turpius uincerentur.

In urbe Roma puerū natū nouū monstrū, & in Sicilia mōtē Aetnā uastos ignes eructasse.

f Eruius Fuluius Flaccus / & Quintus Calpurnius Piso consules Romæ puer ex ancilla natus est quadrupes / quadrimanus / oculis .iiii. auribus totidem / natura uirili duplex. In Sicilia mons Aetna uastos ignes eructauit . ac fudit: qui torrentum mō p̄cipites prona proxima quæq̄ corripientibus exussere flāmis. longinquiora aut̄ fauillis calidis cum uapore graui late uolitantibus tortuerunt: quod Siciliae semper uernaculum genus monstri non portendere malū assolet. sed inferre. In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Igitur in Sicilia bellū seruile ortū ē: quod adeo graue & atrox multitudie seruorū tunc ad arma instructorū copiaq̄ & magnitudine uiriuꝝ fuit: ut nō dicā prætores Romanos: quos p̄itus p̄figauit. sed consules quoque terruerit. Nam. lxx. M. seruorū tum in arma cōspiratiū fuisse referuntur: excepta urbe Mesana: quæ seruos liberaliter habitos in pace continuit. Cæterum Sicilia in hoc quoque inferior ē quia insula: & nunquam erga pactū suum iuris idonea: nunc tyrannis subiecta: nunc seruis: uel illis domi natu improbo exigetibus seruitutē: uel istis præsumptiōe p̄uersa cōmutatibus libertatem: maxime quia clausa undique mari egerere foras non facile potest intestinum malum. Viperinam quippe cōceptionē perditionis suæ aluit: sua libidine auctam: sua morte uicturam. In hac autem seruilis tumultus excitatus quanto rarior cæteris: tanto truculentior est: quia it̄etiōe cōmouetur libera multitudo: ut patriam augeat. seruilis: ut perdat.

Scipio consul creatus Numantiam deleuit.

a Nno ab urbe condita. dc. xx. cum maior pene infamia de foedere apud Numantiam factō: quā apud Caudinas quondam furculas pudorem Romanæ frontis oneraret: Scipio Africanus cōsensu omnium ex tribuno cōsul creatus: atque ad expugnandā Numantiā cum exercitu missus est. Numantiā aut̄ citerioris Hispaniæ haud p̄cula Vaccis / & Cantabris: in capite Gallatiæ sita: ultima Celtiberorum fuit. Hæc per annos. xiiii. cū solis. iiii. M. suorū. xl. M. Romanorum non solum sustinuit. sed etiam uicit. pudendisq̄ foederibus affecit. Igitur Scipio Africanus Hispaniam ingressus non ilico se ingessit hostibus: ut quasi incautos circumueniret: sciens: nunquā id genus hominū adeo in ociuꝝ corpore. atque animo resolui: ut non ipsa qualitate habitudinis suæ apparatus aliorū præcelleret. sed aliquandiu militem suum in castris: uelut i scholis exercuit. Et cū partem ætatis / totāq̄ hyemē: ne attentata quid pugna transegisset: sic quoque parum propemodum hac p̄fecit industria. Nanq̄: ubi copia pugnandi facta est: exercitus Romanus

ceteras Hispaniæ gentes pace componeret: Tiresum quendam Celticum principem
 consuluit: qua ope res Numantina aut prius inuicta durasset: aut post fuisset
 euersa. Tiresus respondit. Concordia inuicta discordia exitio fuit: quod Roma-
 ni tanquam sibi: ac de se dictum exempli loco acceperunt: quippe quibus iam de seditione
 discordantis totius urbis nuntiabatur. Carthagine Numantiaque deleta oritur
 apud Romanos utilis de prouisione collatio. & oritur infamis de abitione contentio:
 Gracchus tribunus plebis iratus nobilitati: quod iter auctores Numantini for-
 deris notatus esset: agrum a priuatis eatenus possessum populo diuidi statuit:
 Octauio tribuno plebis obstitenti ademit imperium. & successorem Numitium
 dedit. His causis senatum ira, populum superbia inuasit. ac tunc forte Attalus
 Eumenis filius moriens testamento populum Romanum impio Asiæ heredem
 succedere iusserat. Gracchus gratiam populi precio appetens legem tulit: uti
 pecunia: quæ fuisset Attali: populo distribueretur. Obstitente Nasica et Pompeius
 ius spondit: se Gracchum cum primo magistratum adisset: accusaturum.

In urbe ortam seditionem grauem. & in Sicilia seruilem contagionem.

Gracchus cum niteretur: ut ipse tribunus plebis subsequente anno
 permaneret: cumque comitiorum die seditiones populi ac cederet: &
 auctore Nasica inflammata nobilitas fragmentis subleuatis plebem
 fugauit. Gracchus per gradus: quibus itur super Calphurnium for-
 nicem detracto admuniculo fugiens ictus fragimento subleuati corruit. Rursusque
 affurgens alio ictu clauæ cerebro impactæ exanimatus est. Ducenti præterea in
 ea seditione interfecti. eorumque corpora in Tyberi proiecta sunt. ipsius quoque
 Gracchi inhumatum cadaver extabuit. Orta præterea in Sicilia belli seruilis
 contagio multas late infecit prouincias. Nam & Minturnis. cccc. l. serui in crucem
 acti: & Sinuessæ ad. iiii. M. seruorum a Quinto Metello. & Gneo Seruilio Cæpio
 oppressa sunt. In metallis quoque Atheniensium idem tumultus seruilis ab He-
 raclito prætore discussus est. Apud Delon etiam serui nouo motu intumescetes
 oppidanis proueniensibus pressi sunt absque illo primo Siciliensis mali fomite:
 a quo iste: uelut scintillæ emicantes diuersa hæc incendia seminauit. In Sicilia
 enim post Fuluium consulem Piso consul Mamercium oppidum expugnauit: ubi
 octo. M. fugitiuorum interfecit. quos autem capere potuit: patibulo suffixit: cui
 cum Rutulius consul successisset: idem quoque Taurominium. & Actæ firmis-
 sima fugitiuorum refugia bello recepit: ubi amplius quam. xx. M. tunc seruorum
 trucidata referuntur. Misera perfectio talis belli & inextricabilis causa. Pereundum
 utique dominis erat: nisi insolescentibus seruis ferro obuiam iretur. Sed tamen in
 ipsis quoque infelicissimis damnis pugnae. & infeliciores lucris uictoriae: quantum
 periere uicti: tantum perdidere uictores.

Attalum regem Asiae testamento Asiam reliquisse Romanis.

a Nno ab urbe condita .dc.xx.ii. Publius Lycinius Crassus consul & pontifex maximus aduersus Aristonicum Attali fratrem: qui tradita testamento Romanis Asiam peruaserat: cum instructissimo est missus exercitu. Præterea magnis regibus: hoc est Nicomede Bithyniæ/Mithridate Põti/& Armeniæ/Ariarathe Cappadociæ/Philomene Paphlagoniæ.eorumque maximis copiis adiutus cõserto tamẽ bello uictus est. Et cum exercitu post plurimam cædem in fugam acto ipse iam circũuetus ab hostibus:& pene captus esset: uirgam:qua erat usus ad equũ:in oculuz Thracis impexit.Barbarus autẽ cum ira & dolore exarsisset: latus Crassi gladio transuerberauit.Ita ille excogitato genere mortis effugit & dedecus & seruitutem. Perpenna cõsul:qui Crasso successerat:audita morte Crassi:& clade exercitus Romani raptim in Asiam peruolauit. Aristonicũ recenti uictoria feriantem improviso bello adortus nudatum omnibus copiis in fugã uertit. Cũq; Stratonicem urbẽ:ad quam ille confugerat/obsidione cinxisset: trucidatum fame ad deditiõnẽ coegit.Perpenna consul apud Pergamũ correptus morbo diẽ obiit. Aristonicus uerò ductus ad urbẽ Romam iussu senatus i carcere stragulatus est.Eodem anno Ptolemæi Alexandrinoꝝ regis uita misera miseriorem uitæ exitum dedit.Is enim sororem suã stupro cognitã:ac deide i matrimoniũ receptam turpius:quam duxit:abiecit.Priuignam uero suã:hoc est filiam sororis & coniugis coniugem:asciuit.filiũque suum:quẽ ex sorore susceperat:nec nõ & filium fratris occidit. Quam ob rẽ tantis icestis/parricidiisq; execrabilis ab Alexandrinis regno pulsus est.Iisdem temporibus Antiochus nõ cõtētus Babylonia/atque Hecbathana totum Mediæ imperiũ aduersus Pbaraathen Parthoꝝ regem congressus uictus est:qui cũ i exercitu suo.ccc.M.armatorũ habere uideretur:c.M.& amplius calonũ & lixarũ immista scortis & histriõnibus trahebat.Itaque facile cũ uniuerso exercitu suo Parthoꝝ uiribus oppressus interiit.Gaio Sempronio Tuditano & Marco Acilio cõsulibus Publiũ Scipionẽ Aphricanũ pridie pro cõcione de periculo salutis suæ cõtēstatũ:quod sibi pro patria laboranti ab improbis & ingratis denũtiari cognouisset: alio die mane exanimẽ in cubiculo suo repertũ non temere inter mala Romanorũ maxima recensuerim:præsertim cũ tãtus in ea urbe Aphricani uigor & modestia ualeret:ut facile uiuo eo neq; sociale/neque ciuile bellũ posse existere crederetur.Hunc quidã uxoris suæ Sempronix: Gracchoꝝ aut sororis dolo necatum ferunt:ne scelerata:ut credo:familia:atque i perniciẽ patriæ suæ nata inter impias seditiões uiroruz non etiam facinoribus mulierẽ esset immanior.

Iterum Aetnaz uasto tremore exundasse igneis globis.

m Arco Aemilio, & Lucio Oreste cōsulibus Aetna uasto tremore concussa exundauit igneis globis. Rursusque alio die Lypara in/ sula & uicinum circa eam mare in tantum efferbuit: ut adustas quoque rupes dissoluerit: tabulataque nauū liquefactis caris ex/ torruerit: exanimatos pisces supernatantes excoxerit: homines quoque nisi qui longius potuere diffugere: reciprocato anbelitu calidi aeris adustis introrsum uitalibus suffocarit.

Vbi in Apbrica a bellorū excidiis cessatum est: horribilem & inusitatā p/ ditionem locustarum secutam.

m Arco Plautio Isæo, & Marco Fulvio Flacco consulibus uix duz Apbricam a bellorū excidiis quiescentē horribilis & inusitata per ditio consecuta est. Nanq̄ cū per totā Apbricā imensæ locustarū multitudies coaluissent, & non modo iam spē cunctā frugū abra sissent, herbasque omnes cum parte radicū, & folia arborū cum teneritudine ramorum consumpsissent: uerū etiā amaras cortices, atq̄ arida ligna profisset: repentino arreptæ uento: atque in globos coactæ: portatæque diu per aerem Apbricano pelago immersæ sunt. Harū cum immensos aceruos longe undis urgentibus fluctus per extenta late litora propulissent: tetrū nimis atque ultra opinionē pestiferū odorē tabida & putrefacta congeries exhaluit: Vnde oīum pariter animantiū tanta pestilentia consecuta est: ut auium, pecudū ac bestiarū corruptione aeris dissolutarū putrefacta passim cadauera uitium corruptionis auerent. At uero quanta fuerit hominum lues: ego ipse dum refero: toto corpore perhorresco. Siquidem in Numidia: in qua tunc Micipsa rexerat, dccc. .M. hominum, circa ora uero maritimā: quæ maxime Carthaginensī: atque Vticensī litori adiacet: plus quā, cc. .M. perisse traditum est. Apud ipsam uero Vticā ciuitatem, xxx. .M. militum: quæ ad præsidium totius Apbricæ ordiata fuerāt: extincta, atque abrasa sunt. Quæ clades tam repētina ac uiolēta istitit: ut tūc apud Vticā sub una die per unā portā ex illis iunioribus plus quā, .M. d. mortuos elatos fuisse narretur. Verum tamen pace & gratia omnipotentis dei dixerim: de cuius misericordia: & in cuius fiducia hæc loquor: quanuis & temporibus nostris exoriantur aliquando hæc diuersis partibus locustæ: & plerūq̄ etiam sed tolerabiliter lædant: nunquam tamen temporibus christianis tāta uis inextricabilis mali accidit: ut perniciēs locustarū: quæ nullo modo ferri uiua potuisset: mortua plus noceret, & qua diu uiuente peritura erāt omnia: ea pdita pereuntibus magis omnibus optandum fuerit: ne periret.

Post euerfam Carthaginē, iterū iussum ē, eā restitui.

Nno ab urbe cōdita, dc. xxx. vii. Lucio Cæcilio Metello, & Quinto Tito Flaminio consulibus Carthago in Apbrica restitui iussa, xx. & secundo

demum anno: quā fuerat euersa: deductis ciuium Romanorū familiis: quæ eaz incolerent: restituta & repleta est: magno ante prodigio præcedente. Nam cū mensores ad limitandum Carthaginensem agrum missi stipites terminorum indices fixos/ nocte a lupis reuulsos mordicus/ corrososque reperissent: aliq̄ diu hæsitatū est: utrū Romanæ paci expediret: Carthaginē reformari. Eodez ano Gaius Gracchus Gracchi illius: q̄ iā occisus ī seditiōe fuerat frater: tribunus plebis per tumultum creatus: magna rei publicæ perniciēs fuit. Nam cū sæpe populum Romanū largitionibus promissisque nimis in acerbissimas seditiōes excitauisset: maxie legis agrariæ causā: pro qua etiā frater eius Tiberius Gracchus fuerat occisus: tadem a tribunatu Minutio successore decessit. Minutius tribunus cum maxia ex parte decessoris sui Gracchi statuta cōuulsisset: leges que abrogasset: Gaius Gracchus cum Fulvio Flacco ingenti stipatus agnie capitolium: ubi concio agitabatur: ascendit. Ibi maximo tumulto excitato quidam præco a Gracchanis interfectus: uelut signum belli fuit. Flaccus duobus filiis armatis cinctus: comitante etiam Graccho togato: breuēq̄ gladiuz sub sinistra occultante: quanuis & præconez frustra præmisisset: qui seruos ad libertatem uocaret: Ianum: tanquam in arce occupauit: contra quem Decius Brutus uir consularis a cliuo publico cum ingenti certamine irruit. Ibi diu obstinatissime dimicauit Flaccus. Gracchus postq̄ ī tēplū Mineruz successerat: gladio incumbere uolens interuentu lictoris retētus est. Itaque cum diu anceps bellum ageretur: tandem sagittarii ab Opimio missi cōsertā multitudinem disturbauerūt. Duo Flacci pater filiusque cū prædem Lunæ ī domū priuatā desiluissent: foresque obiecissent: rescisso craticio pariete: confossi sunt. Gracchus pro se amicis pugnantibus ac pereūtibus ægere ad pōrem subliciū peruēit. ibiq̄: ne uiuus caperetur: ceruicem seruo suo præbuit. Caput Gracchi excisum cōsuli allatum est. corpus ad Corneliam matrē Missenum oppidum deuectū est. Hæc autē Cornelia Aphricā maioris filia Missenū post prioris filii mortem secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adolescens in robore necatus est. Ex factione gracchi. cc. l. homines in Auentino mōte cæsi referuntur. Opimius consul sicut in bello fuit fortis: ita in quæstione crudelis. Nam amplius quā tria. M. hominum suppliciiis necauit: ex quibus plurimi ne dicta quidem causa innocentes interfecti sunt. Iisdem tēporibus Metellus Baleares insulas bello peruagatus edomuit. & piraticā infestationē: quæ ab iisdem tunc exoriebatur plurima incolarum cæde cōpressit. Gneus quoq̄ Domitius proconsul Allobroges Gallos iuxta oppidum Vindalium grauissimo bello uicit: maxime cum elephantorum noua forma equi hostiū hostesque conterriti diffugissent. xx. M. ibi Allobrogū cæsa referuntur. iii. M. capta sunt.

Aetnam ultra solitum exarsisse.

Odem tēpore Aetna mons ultra solitū exarsit : & torrentibus igneis
e superfusus lateque circumfluentibus Catinam urbē finesque eius op-
pressit ita: ut tecta ædium calidis cineribus præusta / & præ grauata
corruerent: cuius leuandæ cladis causa senatus decē añorū uectigalia Catinēsi-
bus remisit.

Iugurthæ Numidarū regi bellum consensu populi Romāi senatū indixisse.

a Nno ab urbe condita. dc. xx. viii. Fabius consul Bytinto regi Ar-
uemorum Gallia civitatis bellum maximo instructu cōparanti
adeo cum paruo exercitu occurrit: ut Bytintus paucitatē Roma-
norum uix ad escam canibus: quos in agmine habebat : sufficere
posse iactaret : qui cum sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani
fluminis parum esse intelligeret: alium cū paucis lintribus catenisque cōnexū
superstratis confixisque tabulis struxit. Cōserta pugna: & diu grauter agitata
uicti Galli: conuersique in fugam: dum quisque sibi timet: coaceruatis icōsulte
agminibus præpropere transitu pōtis uicla ruperūt. ac mox cuz ipsis lintribus
mersi sunt. Centum .lxxx. M. armatorum in exercitu Bytinti fuisse tradūtur:
ex qbus. c. l. M. uel cæsa: uel mersa sunt. Quintus Martius consul Galley: gētē
sub radice alpium sitam bello aggressus est: qui cum se Romanis copiis circū
septos uiderent: belloque impares fore intelligerent: occisis cōiugibus ac liberis
in flāmas sese proiecerunt. Qui uero præoccupantibus Romanis pagedæ tūc
mortis suæ copiam non habuerant: captique fuerant: alii ferro. alii suspendio.
alii abnegato cibo sese consumpserunt: nullusque omnino uel paruulis supfuit:
qui seruitutis condicionem uitæ amore tolerarit.

a Nno ab urbe cōdita. dc. xxx. v. Publio Scipione Nasica & Lucio
Calpurnio Bestia consulibus Iugurthæ Numidarū regi bellum
consensu populi Romani senatus indixit. Sed ego de Iugurtha or-
dinis tantum loco & causa cōmemorationis breuiter perstrixeri:
qa ut de natura eius uaria: atq̄ itolerabili: ita & de rebus tā dolose : quā strenue
gestis propter opimam scriptorū luculentiam satis sufficiens apud oēs noticia
est. Igitur Iugurtha Micipsæ Numidarum regis adoptiuus: hæresque iter na-
turales eius filios factus primū cohæredes suos: id est Hyepsalē occidit. Atber-
balem bello uictū Aphrica expulit. Calpurniū inde consulē aduersus semissuz
pecunia corruptit: atque ad turpissimas cōdicionēs pacis adduxit. Præterea cū
Romam ipse uenisset omnibus pecunia aut corruptis: aut attentatis. seditiones
dissensionesque permiscuit: quam cū egrederetur: infami satis notauit eulogio:
dicens. O urbem uenalem & mature peritura: si emptorē inuenerit. In seqn-
ti anno Aulum Posthumium Posthumii consulis fratrem : quem is. xl. M.

armatotum exercitui præfecerat: apud Calamã urbem thesauris regis cõditis inbiantem bello oppressit: cui uictõ ignominiosissimũ foedus exegit. Vniuersam pene Aphricã a Romanis deficientẽ regno suo iunxit. Postea tamẽ Metelli consulis integritate & disciplina coercitus: duobus etiã præliis uictus uidit præsentẽ se & uastari Numidiam suã: & non posse defendi: a quo in deditiõne coactus. cccc. obsides dedit. frumentũ atq̃ alios cõmeatus persolutus: sese spondit. iiii. M. ãpius per fugam reddidit. Exin cũ incertus in pace improbos nõ prohiberet excursus: Gaii Marii consulis non minore pene: quã ipse præditus erat: astutia Romanisque uiribus fractus ẽ. maxie postq̃ Marius urbẽ Caplã ab Hercule Phœnice: ut ferunt conditã: regis tunc thesauris confertissimam dolo circũuenit. & cepit. Diffidens deinde p̃priis rebus & uiribus Iugurtha societãe cũ Boccho Mauroꝝ rege fecit: cuius equitatu in imensum auctus Marianũ exercitũ creberrimis incursionibus fatigauit. Postremũ apud Cyrtham urbẽ antiquã Masanissæ regiã aduersum Romanos expugnationẽ eius parãtes .lx. M. equitũ instructus occurrit. Nunquã ulla Romano militi tumultuosior pugna & terribior fuit adeo: ut discursũ & fremitu circũcursantiũ: & ipetentiũ equũ suscitatus puluis cælũ subtexuerit: diẽ ademerit: noctẽq̃ obduxerit: tantus autẽ telõꝝ nimbus igruerit: ut nulla pars corporis eẽt ab ictu tuta: quippe quibus & uisus ad prospiciendũ impedimento caliginis: & expeditio ad cauẽdũ cõpressionẽ multitudinis deerat. Nec laborabat eques Maurus ac Numida: ut bene collocatũ hostẽ opportuno teli impetu rimaref. sed potius i incertũ pila mittebant: certi: quod uulnera incerta non essent. Ita coacti in unũ Romã equites. in unũ pedites densabantur. Intercapedinẽ tanti periculi nox interueniens sinez dedit. Eadẽ postera die & belli & piculi facies erat erũpere in hostem: quanuis stricto miles gladio non ualebat ferire. eminus enĩ iaculis repellebatur. fugere non poterat. Vndique enĩ uelocior ad persequẽdũ eques incluserat. Iam tertia dies & nullũ undecũque suffragiũ. dira undiq̃ mortis facies obiiciebatur. Tãdẽ Marius consul forti desperationẽ spei uia fecit. & cum uniuerso simul agmine prupit e uallo. cãpoque sese simul e prælio dedit. Et cũ iteꝝ circũfusi hostes nõ solũ agminis extrema laniarent: uerũ etiã media excussis procul telis cederent: turbatosque Romanos insup etiã æstu solis/itolerantia sitis/mortis circũstãtia usque ad extremũ desperationis fatigaret: subito notũ illud Romanoꝝ aduersus Aphros tẽpestatũ imbriũq̃ suffragiũ cælo missum ispata salutis fuit. Siq̃dẽ repentina pluuia sitientibus Romanis & æstuatibus refrigeriũ potũq̃ præbuit. Porro autẽ Numidis hastilia telõꝝ: quæ manu intorquere sine amentis solent: lubrica ac per hoc inutilia reddidit. Scuta etiã: quæ elephãti corio extẽto atq̃ durato habilia & tuta gestabant: cuius ea natura ẽ: ut acceptũ imbrẽ: tanquã spõgia ebibat: ac per hoc intractabile repentino põdere fiat: quia circũferri nõ poterant: defendere nequiuẽrũt. Ita ex inspatõ conturbatis destitutisq̃ Mauris

ac Numidis Bocchus & Iugurtha fugerunt. Post hoc. I. M. armatorum nouissimo bello ab iisdem regibus obiecta. hæc quoque usque ad itemicionem Romanis uincensibus causa referuntur. Ex eo Bocchus ipse belli abiiciens pacem petiuit. atque in precium pacis Iugurtham dolo captam catenisque obrutum per Syllam legatum misit ad Marium: qui in triumpho ante currum cum duobus filiis suis actus mox in carcere stragulatus est. Iisdem diebus obscenum prodigium ac triste uisus est. Lucius Aelius eques Romanus cum uxore & filia Roma in Apuliam rediens temeritate correptus est: quod cum filiam consternatam uideret: ut citius propioribus tectis succederent: relictis uehiculis: arreptisque equis filiam uirginem equo insidente in medium agmen accepit. Puella uero ictu fulminis exanimata est. Sed omnibus sine scissura aliqua uestimentis adeptis: ac pectoris pedumque uiculis dissolutis: monilibus etiam anulisque discussis: ipso quoque corpore illaeso: nisi quod obscenum in modum nuda: & lingua paululum exerta iacuit. equus quoque ipse: quo utebatur: straturis, frenis, & cingulis dissolutis passus ac dispersus exanimis procul iacuit. Post hoc paruo intercessu temporis Lucius Vecturius eques Romanus Aemiliam uirginem Vestalem furtiuo stupro polluit. Duas propterea uirgines Vestales eadem Aemilia ad participationem incesti sollicitas conturbantibus suis corruptoris exposuit ac tradidit. Indicio pro seruum facto supplicium de omnibus sumptum est. Iisdem propterea Iugurthinum belli temporibus Lucius Cassius consul in Gallia Tigurinos usque ad oceanum persecutus: rursumque ab iisdem insidiis circumuentus occisus est. Lucius quoque Piso uir consularis legatus Cassii consulis interfectus. Gaius Publius alter legatus: ne residua exercitus portio: quae in castra confugerat: deleteretur: obsides & dimidiam partem rerum omnium Tigurinorum turpissimo foedere dedit: quod Romam reuersus a Coelio tribuno plebis die dicta eo: quod Tigurinorum obsides dederat: in exilium profugit. Scipio proconsul capta urbe Gallorum: cui nomen est Tolosa .c. M. ponderis auri & argenti. c. x. M. e templo Apollinis sustulit: quod cum ad Massiliam amicam populo Romano urbem cum praesidiis misisset: interfectis clam: sicut quaedam contestatur: quibus ea custodienda & puebenda commiserat: cuncta pro scelus furatus fuisse narratur. Unde etiam magna quaestio post Romam acta est.

Multas gentes in unum conspirasse: ut Romanum nomen deleterent.

a Nno ab urbe condita. dc. xl. ii. Gaius Manlius & Quintus Cyprius proconsules aduersus Cimbrorum & Teutonum & Tigurinos & Ambros Gallorum gentes: quae tunc: ut imperium Romanum extingerent: conspirauerant: missi: prouincias sibi: Rhodano flumine medio diuiserunt: ubi dum inter se grauissima inuidia & contentione disceptant: cum magna ignominia & periculo Romani nominis uicti sunt. Siquidem in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus. atque interfectus est. Duo filii consulis

cæli. lxxx. M. Romanorum sociorūque ea tempestate trucidata. lx. M. calonū
 atque lixarum interfecta Antias scribit. Ita & ex omni penitus exercitu. x. tatū
 modo homines: qui miserum nuntiū ad agēdas miseras reportarent: supfuisse
 referuntur. Hostes binis castris atq̄ ingenti præda potiti noua quadam atque
 insolita execratione cuncta: quæ cepant: pessuz dederūt. Vestis discissa & pro
 iecta est. aur̄ argentumque i flumē abiectū est. lorice uiroy cōcisæ. phalera
 quoque equoy disperditæ. equi ipsi gurgitibus immerſi. homines laqueis collo
 inditis ex arboribus suspensū sunt ita: ut nihil prædæ uictor: nihil misericordiæ
 uictus agnosceret. Maximus tūc Romæ nō solū luctus: ueruz et metus fuit: ne
 confestim Cimbri alpes transgrederentur: Italiāque deleret. Iisdē temporibus
 Quintus Fabius Maximus filiū suū adolescentē ruri relegatū cū duobus seruis
 parricidii ministris interfecit. ipsosque continuo seruos in preciū sceleris māu
 misit. Die dicta: Greo Pōpeio accusante damnatus ē. Igitur Marius quarto
 consul: cum iuxta Isarā Rhodanūque flumina: ubi in sese confluunt: castra po
 suisset: Teutones/ Cimbri/ & Tigurini/ & Ambrones: postquā continuo triduo
 circa Romanoy castra pugnarūt: siquo pacto eos excuteret uallo: atq̄ i æquz
 funderent: tribus agminibus Italiā petere destinarūt. Marius post digressum
 hostiū castra mouit. & collem occupauit: qui cāpo & fluuio: ubi hostes sese
 diffuderant: imminebat. Cūque exercitui eius aqua ad potandū deesset: querelis
 omniū coargueretur: aquā quidem i cōspectu esse respondit. sed eam ferro esse
 uēdicandā. Primis itaque calonibus cum clamore in pugna ruētibus subsecu
 tus exercitus: mox iusto certamine compositis ordinibus/ bellum est: & uicere
 Romani. Quarto die rursus productæ utrinque in campū acies usque ad me
 ridiem pene pari pugna uere discrimine. Post: ubi i caleſcente sole fluxa Galloy
 corpora in modum niuiū distabuerunt: usque i noctē cædes potius: quā pugna
 protracta est. Ducenta milia armatorū in eo bello interfecta sunt. lxxx. M. ca
 pta. uix. iiii. M. fugisse referuntur. Dux quoque eoy Teutobocchus occisus ē.
 Mulieres eoy constantiore animo: quam: si uicissent: petierūt a consule: ut sibi
 uiolata castitate uirginibus sacris ministrare fas esset: quo uitā sibi reseruarēt.
 quam rem: cum non impetrassent: paruulis suis ad saxa illis cunctæ sese ferro
 ac suspendio peremerunt. Hæc de Tigurinis & Ambronibus gesta sunt. Teu
 tones aut & Cimbri integris copiis alpium niues emēſi Italiæ plana puaferāt.
 Ibi que cū rigidum genus diu blandioribus auris/ cibis/ poculis/ ac lauacris emol
 liretur: Marius Quintū consul & Catulus aduersus eos missi: die ad pugna/ &
 campo dato: Hannibalis secuti ingenium in nebula disposuere pugnam. in sole
 pugna uerunt. Prima siquidē perturbatio Galloy fuit: quod Romanam aciez
 prius offendere dispositam: quā ad eē fenserunt. Cūque ilico uulnerati equites
 retro in suos cogerentur: totaque multitudinē indisposite ad huc aduentantem
 conturbaret: & sol cum uento ortus ex aduerso emicuisset: uisus eorum puluis

oppleuit. & splendor hebetavit. Ita factum ē: ut tanta ac tā terribilis multitudo minima Romanorū clade: sua ultima internicione caderetur. Centum. xl. M. eorū tunc in bello cæsa. lx. M. capta dicunt. Mulieres grauiorē pene excitauere pugnā: quæ plaustris i modū castrorū circūstructis: ipsæ autē desup pugnātes diu prope repulere Romanos. Sed cuz ab his nouo cædis genere terrentur: abscessis enim cū crine uerticibus i honesto satis uulnere turpes relinquebantur: ferro: quod in hostem sumperāt: in se suosque uerterunt. Nāque aliæ cōcursum mutuo iugulatæ. aliæ apprehensis inuicem faucibus strangulatæ. aliæ funibus per equorum crura confertis: ipsisque equis extimulatis: quibus equorū crura nexuerant: indidere ceruices: quousque protractæ: atque exanimatæ sunt. aliæ laqueo de subiectis plaustrorū temonibus pepēderunt. Inuenta ē etiam quædā: quæ duos filios traiectis per colla eorū laqueis ad suos pedes uinxerit: & cum se ipsam suspēdio moriturā dimisisset: secū traxerit occidendos. Inter hæc multa & miserabilia mortis genera. reguli quoque duo strictis in se gladiis cōcurrisse referuntur. Lucius & Boiorix reges in acie ceciderunt. Claudius & Ceforix capti sunt. Ita in his duobus præliis. ccc. l. M. Gallorum occisa. & c. xl. M. capta sunt absque innumera mulierū multitudine: quæ se suosque paruulos foemineo furore: ui autē uirili necauerūt.

Post triūphū Marii incredibile facinus & nūquā antea Romanis cognitum perpetrātū fuisse.

Citur talē Marii triūphū Romanæque uictoriā incredibile facinus: & nunquā antea Romanis cognitū Romæ subito perpetrātū uersa i horrorē ac mærorē tota urbe suscauit. Publitius quidā Malleolus seruis annitētibus matrē suā interfecit. Damnatus parricidii: ius utusque culleo in mare pietus ē. i pleuerūtq̄ Romāi facinus & poenā: de qua re Solon Atheniensis decernere non ausus fuerat: dū fieri posse nō credidit. & Romani: qui se ortosa Romulo scirent: etiā hoc fieri posse itelligētes suppliciiū singulare sanxerunt. Anno ab urbe cōdita. dc. lx. v. post Cibricū & Teutonicū bellū: & quītū Marii cōsulatū: quo status imperii Romāi iure cōseruatus iudicat: cōsulatu sexto eiūsdē Gaii Marii ita labefactatus ē: ut pene usque ad extremū itestina clade conciderit. Euoluere ac percurrere mihi discordiarū ambages: & inextricabiles seditionū causas incōmodū simul ac lōgū uidet. Sane breuiter strixisse sufficiat: quod primus Lucius Apuleius Saturninus excitati tumultus auctor extiterit: Quīto Metello Numidico uiro sane primario acerrimus inimicus: qui eū censorem creatū protractū domo atque in capitoliiū fugientē armata multitudine obsedit: unde equitū Romanorū indignatiōe deiectus ē: plurima atē capitoliiū cæde facta. Anuniū deinde cōpetitorē suū Saturninus & Glaucia fraude Gaii Marii cōsulis occiderunt. Subsequēte anno Marius sextū cōsulū

Parricidij poena.

*Illud eundem prof
Situ manu et Marci.*

& Glaucia praetor & Saturninus tribunus plebis conspirauerunt: Metellū Numidicū in exiliū quacūq̄ uiagere. Die dicta a suppositis eiusdē factiōis iudicibus p̄ scelus innocēs Metellus damnatus in exiliū euz totius urbis dolore discessit. Idē Saturninus Memiū uirū acrem & integrū fieri cōsulē timens: orta subito seditione fugientē per Publiū Metiū satellitē informi stipite cōminutū iter fecit. Frementi p̄ tātis rei publicae malis senatu / ac populo Romano Marius cōsul accōmodato ad tēpus igenio cōfēsui bonorū sese imiscuit: cōmotāq̄ plebē leni oratione sedauit. Saturninus ifamibus ausibus cōcionē domi suae habuit: ibique ab aliis rex. ab aliis impator est appellatus. Marius manipulatim plebe descripta alterū cōsulē cū praesidiis in colle disposuit. ipse portas cōmuniuit. In foro praeliū cōmissum ē. Saturninus a Marianis foro pulsus in Capitoliū cōfugit. Marius fistulas: quibus eo aqua deducebatur / incidit. Bellū deinde in aditu Capitolii horridū satis actū ē. multiq̄ circa Saufeniū & Saturninū caesi. Saturninus palā clamitās Mariū auctorē eē oīū molitionū suarū cōtestatus ē. Cū autē ipse Saturninus & Saufenius & Labienus cogente Mario in curiā cōfugissent: p̄ eq̄tes Romāos effractis foribus occisi sunt. Gaius Glaucia extractus edomō Claudii trucidatus ē. Furius tribunus plebis bōa oīū publicāda decreuit. Gneus Dolobella Saturnini frater per foris olitorū fugiens cū Lucio Leganio interfectus ē. Itaq̄ auctōribus tantae seditionis occisis quies populo fuit. Tunc Cato atq̄ Pōpeius rogationē de reditu Metelli Numidici totius urbis gaudio pmulgarunt. quod ne pficeretur: Marii cōsulis & Furii tribuni plebis factiōnibus intercessum ē. Rutilius quoq̄ uir integerrimus adeo fidei atq̄ inocētiae cōstātia usus ē: ut die sibi ab accusatoribus dicta usque ad cognitionem neque capillū / barbāue dimiserit. neque sordida ueste / humili ue habitu suffragatores cōciliarit. inimicos permulserit. iudices tēparit: orationēque a p̄tore cōcessam nihilo summissiorē: quā animū habuerit. Cū euidenti oppugnaretur calumnia & opinione bonorū omnium iure absoluendus putaretur: periurio iudicum cōdemnatus ē: qui Smyrnam cōmigrans litterarum studiis contentus cōsenuit.

Rutilius Linnac.

Mæstam urbem prodigia terruerunt.

a Nno ab urbe cōdita. dc. l. ix. Iulio Cæsare & Lucio Marco Philip po cōsulibus intestinis causis sociale bellū tota cōmouit Italia. Si quidē Liuius Drusus tribunus plebis Latinos omēs spe libertatis illectos: cū placito explere nō posset: arma excitauit. quo accessit: ut mæstā urbē prodigia dira terrerēt. Nā sub ortu solis globus ignis a regione septentrionis cū maxio coeli fragore emicuit. Apud Aretinos cū panes p̄ conuiuia frangerētur: cruore mediis panibus: quasi e uulneribus corporū fluxit. Præterea p̄ septē cōtinuos dies grādo lapidū imistis et testarū fragmētis terrā

latissime verberauit. In Sannitibus uastissimo hiatu terræ flamma prorupit. & usque in cœlū extēdi uisa ē. Cōplures præ terea in itinere uidere Romani globuz coloris aurei cœlo ad terrā deuolui. maiorēque factū rursus a terra in sublimē ad orientē solē ferri. ac magnitudine sua ipsuz solē obtexisse. Drusus tātis malis anxius domi suæ incerto quē auctore interfectus ē. Igit̄ Picentes & Vestini/ Marſi/ Peligni/ Marrucini/ Sānites / & Lucani: cū adhuc occultā defectionem meditarentur: Gaiū Seruiū prætorē legatū ad se missum apud Asculū occiderunt. statimq̄ clausa ciuitate omnes ciues Romanos indicta cæde iugularunt. Cōtinuo atrocissimā p̄niciē infamissimā præcessere p̄digia. Nāque omnium generū aialia: quæ manus hoīnū blāde perpeti: atq̄ inter hoīes uiuere solita erāt: relictis stabulis/ pascuisque cū balatu/ hinnitu/ mugituq̄ miserabili ad siluas mōtesque fugerūt. Canes quoq̄: quorū natura ē extra hoīes eē non posse: lacrimosis ululatus uagi lupeꝝ ritu oberrarunt. Igitur Cneius Pōpeius prætor cū Picētibus iussu senatus bellū gessit. & uictus ē. Postq̄ sibi Sānites Papiū Mutilū impatorē præfecerant: Marſi aut̄ Agamemnonē archipiratā præceptauerant: Iulius Cæsar Sānitū pugna uictus cæso fugit exercitu. Rutilius cōsul Mariūm p̄pinquū suū legatū sibi legit: quē assidue submōnentē morā bello utilem fore: & paulisp̄ in castris exerceri militē oportere tironē: dolo id eū agere ratus cōtemptit: seseque in insidias Marſorū. & uniuersuz agmen exercitus sui incautus iniecit: ubi & ipse cōsul occisus & multi nobiles interfecti. & octo. M. Romanorum militū cæsa sunt. Arma & corpora interfectorū in cōspectu Marii legati Telo nius Flauus ptulit. atq̄ in testioniū cladis euexit. Marius raptis cōtinuo copiis uictores īperatus oppressit. octo. M. & ipse Marſorū iuterfecit. Cæcio autem a Vestinis & Marſis deductus in insidias cū exercitu trucidatus ē. Iulius Cæsar postq̄ apud Eferniā uictus aufugerat: cōtractis ūdiq̄ copiis aduersus Sānitas & Lucanos dimicans multa hostiū milia interfecit. Cūque ab exercitu īperator appellatus eēt: Romāque nūtiōs p̄ adepta uictoria misisset: senatus sagū: hoc ē uestē mæroris: quā ex orto sociali bello sumplerat: hac spe arriidente deposuit. atque atiq̄ togæ decorē recuperauit. Marius deīde sex milia Marſorū cecidit. septē. M. armis exiit. Sylla cū. xx. &. iiii. cohortibus Eferniā missus: ubi artissima obsidione Romani ciues & milites premebātur: maxio bello & pluriā cæde hostiū urbē sociosque seruauit. Gneus Pōpeius Picentes graui prælio fudit: qua uictoria senatus latos clauos & cætera dignitatis insignia recepit: cū togas tantūmodo de uictoria Cæsaris primū respirante supersisset. Porcius Cato prætor & Plotius legatus Hetruscos & Umbros plurimo sanguine īpensō difficillio labore uicerunt. Gneio Pōpeio & Porcio Catone consulibus: Pompeius diu obsedit Asculū ciuitatē. nec tamen expugnauisset: nisi populū in cāpū prupētē grauissima opp̄ssione uicisset. Decē & octo. M. Marſorū in ea pugna cū Frāco suo īperatore cæsa sunt. cæpta. iiii. M. Quatuor. M. auteꝝ Italicorum uirorum

Sagum uestis mæroris.

ex ea cæde p̄fugorū iugū montis coactō in unū agmine forte conscenderant: ubi oppressi exanimatiq̄ niuibus miserabili morte riguerunt. Nāq̄ ita attoniti timore hostiū: ut steterāt alii stipibus/uel saxis adhærentes. alii armis imitentes suis: patentibus cuncti oculis: dentibusque nudatis uiuētū in modū uisēbantur. nec ullū erat p̄cul ituentibus mortis idiciū: nisi diuturna imobilitas: quā nullo mō humāæ uitæ uegetatio diu perpeti pōt. Eadē die Picētes cōgressi. & uicti sunt: quorū dux Iudacilius cōuocatis principibus suis post magnificas epulas laqueaque pocula cunctos ad exēplū sui p̄uocans hausto ueneno consumptus est: cunctis factū eius laudatibus: sed nemie subsequente. Anno ab urbe cōdita. dc. lx. i. cū ad obsidendos Sānites Pōpeius & Romanus isset exercitus: & Posthumius Albinus uir cōsularis tunc Lucii Syllæ legatus intolerabili superbia oīū in se militū odia suscitasset: lapidibus occisus ē. Sylla consul ciuilem cruorem non nisi sanguine hostili expiari posse testatus ē: cuius rei consciētia p̄motus exercitus ita pugna adorsus ē: ut sibi unus quisque pereūdū uideret: nisi uicisset. Decē & octo Sāntū. M. illo p̄ælio cæsa sunt. Iuuentiū quoq̄ Italicū ducē & magnū ipsius populū persecutus occidit. Porcius Cato cōsul Marianas copias habes: cū aliquanta strenue gessisset: gloriatus ē: Gaiū Mariū non maiora fecisse. & ob hoc cū ad lacū Fucinum cōtra Marfos bellū gereret: a filio Gaii Marii in tumultu belli: quasi ab incerto auctore p̄stratus est. Gaius Gabinius legatus in expugnatione hostiliū castrorū interfectus ē. Marrucini/Vestiniq̄ Sulpitio legato Pōpeii persequeute uastati sunt. Popedius & Obsidius Itali imperatores ab eodē Sulpitio apud flumē Theanū horribili p̄ælio oppressi. & occisi sunt. Pōpeius Asculū ingressus p̄æfectos & centuriones / cunctosque p̄cipes eorū uirgis cecidit. securique percussit. seruos p̄ædæque omnē sub hasta uendidit. reliquos liberos quidē: sed nudos & egētes a bire p̄æcepit. Et cū de hac p̄æda opitulationē aliquā in usum stipendiū publici senatus fore speraret: nihil tamen ex ea Pompeius egenti ærario cōtulit. Nāque eodē tēpore cū p̄ētus exhaustū eēt ærariū: & ad stipediū frumenti deesset expensā: loca publica: quæ ī circuitu Capitellii pontificibus/ auguribus/ decēuiris / & flamibus in possessionē tradita erant: cogente inopia uendita sunt. & sufficiēs pecuniæ modus: qui ad tempus inopiæ subsidio eēt: acceptus est. Equidē in sinū tūc ipsius ciuitatis euerfarum omnium urbiū nudatarumq̄ terrarū abrasæ undiq̄ opes cōgerebantur: cum ipsa Roma turpi adigente inopia p̄cipuas sui partes auctiōnabatur. Quā ob rem cōsideret tunc tēpora sua: cū quasi inexplebilis uenter cuncta cōsumēs: & semp̄ esuriens cūctis urbibus/ qua miseris faciebat: ipsa miserior nihil relinquēs nihil habebat. & stimulo domesticæ famis ad continuationē bellicæ inquietudinis trudebatur. Iisdem temporibus rex Sothimus cum magnis Thracū auxiliis Græciam ingressus cunctos Macedoniæ fines depopulatus est. Tandemque a Gaio Sentio p̄ætoře superatus redire in suum regnum coactus est.

Bellū Mithridaticū & bella ciuilia coepere pene simul.

a nno ab urbe cōdita. dc. lxxii. nō dū finito sociali bello: Rōā primū bellū ciuile cōmotū ē. eodēq̄ anno Mithridaticū bellū & si minus ifame: nō tamē minus graue coeptū ē. Eqdē de Mithridatici belli spatio varie traditum eruttū abhinc coeperit: an tunc præcipue exarferit: maxie cū alii. xxx. alii. xl. annis gestū ferant. Sed quis iisdem tēporibus gesta pplexis coaceruata malis exarferint: a me tamē speciatiz: & si breuiter singula proferentur. Marius Sylla consule contra Mithridatē i Asiā cū exercitu pfecturus in Cāpania tamē ppter socialis belli reliquias cōsistentes affectauit septimū consulatū. & bellū suscipere Mithridaticū. Quo Sylla cognito ipatiēs reuera iuuenis: intēperataque ira pcitus cū. iiii. legionibus primū ante urbē cōfedit: ubi Gratiidū Marii legatū: q̄si primaz uictimā belli ciuilis occidit. Mox urbē cū exercitu irrupit. faces ad inflammandā urbem poposcit. Omnibus metu abditis p sacrā uiā cito agmine in for̄ uenit. Marius cū pmouere nobilitatem / inflamare plebē / equestre deinde ordinez perarmare aduersus Syllam frustra tētasset: postremo seruis spe libertatis & prædæ ad arma sollicitatis: nec quicq̄ repugnare ausis tandē in Capitoliū concessit. Sed cū eo Syllanæ cohortes irruissent: magna suorū cade diffugit. Ibi tūc Sulpitius Marii collega seruo suo pudentē pstratus ē. Seruū uero ipsum: quod hostē idicauerat: manūmitti. quod uero dominū pdiderat: saxo Tarpeio deiici cōsules decreuerunt. Marius fugiēs cū persequentū instantia circumseptus eēt: in Mintumensiu paludibus sese abdidit: de qbus infelicitè luto oblitus: signomioseq̄ ptractus: turpi autē spectaculo Minturnas deductus: contrususque in carcere pcussorē ad se missuz solo uultu exterruit. Deinde lapsus e uinculis in Aphricā transfugit. Sollicitatoq̄ ex Vtica filio: ubi is custodia obseruatur: cōtinuo Romā regressus: Cinnæ cōsuli societate scelex cōuinctus ē. Igitur ad pfigandā uniuersam rē publicā exercitū sibi in quatuor partes diuiserunt. Tres siqdē legiones Mario datæ. parti copiaruz Gneus Carbo præpositus ē. partē Sertorius accepit: Ille scilicet Sertorius iaz hinc ciuilis belli incentor & particeps: qui etiā hoc finito aliud post i Hispania bellū excitauit: quod p multos ānos maximis Rōanorū cladibus traxit. Cætera uero exercitus portio Cinnā secuta ē. Porro autē Gneus Pōpeius: qui a senatu cū exercitu accersitus: ut rei publicæ opitularet: & diu sese nouarū rēz aucupatiōe suspēderat: cōtemptus a Mario: uel Cina ad Octauiū cōsulem sese cōtulit. & mox cū Sertorio cōfligit. Infelicem pugnā interuentus noctis diremit. Seccenti ex utraq̄ parte milites trucidati sunt. Postera die cū pmissi corpora ad sepulturā discernerent: miles Pōpeianus fratris sui: quez ipse iterfecerat: corpus agnouit. In transcursu enī utrinq̄ cognitionem uultus & galeæ cōsiderationem furor ademerat: quāuis parz sit culpæ circa ignorātiā: ut uideatur nescisse de

fratres: quod nō ambigitur scisse de ciue. Ita q̄ uictor uicto infelicior: ubi & fra-
 tris corpus agnouit. & parricidiū suū execratus bella ciuilia ilico pectus suum
 gladio transuerberans: simulq̄ lacrimas & sanguinē fundens sup fratremū sese
 cadauer abiecit. Et quid hoc p̄fuit ad confusionē crudelis icepti: quod in prio-
 statim bellorū ciuiliū exordio ifamis fama percrebuit: cōcurrissē ignaros qdē
 fratres: sed conscios ciues. petiissē fratrē scelere uictorē fratris occisi spolia. ac
 mox tantæ imanitatis reū eodē gladio: atque eadem manu per suā necē parrici-
 dium: quod admiserat: uindicasset? Nunquid in tātarū aniositate partiū tā triste
 mouit exemplū? Nūquid apud quēquā periculū sceleris repulit terror erroris? Nū-
 quid hęc: quæ cōmunis ē etiā cū belluis pietas: & reuerētia naturæ: quod unus
 perimendo: ac pereundo cōmisit: quod in se agi posset intremuit: seseque ab hu-
 iusmōi icepto cōsciētia uictus remouit? Quin potius annis fere. xl. cōsēq̄ntibus
 ī tātū cōtinuata sunt bella ciuilia: ut magnitudo laudis appetēda ex magitudine
 sceleris putaretur. Omnes enī post tale documentū in tali malicia parricidiorū
 pericula refugissē: nisi parricidia ipsa uoluissē. Igitur Marius coloniā Ho-
 stiensem uī ingressus oīa ibi genera libidinis/auariciæ/ & crudelitatis exercuit.
 Pōpeius fulmine afflatus interiit. exercitus uero eius pestilētia correptus pene
 totus absumptus ē. Nā. xi. M. uiroꝝ de castris Pompeii mortua. sex. M. aut de
 parte Octauii consulis subtrācta sunt. Marius Antiū & Ariciā ciuitates hosti-
 liter irrupit. cunctosque in his præter p̄ditores interfecit. bona suis diripiendā
 permisit. Post Cinna cōsul cū legionibus & Marius cū fugitiuis urbē ingressi
 nobilissimos quosque e senatu: & plurimos consulares uiros interfecerunt. Sed
 quota hęc portio ostentatæ miseræ ē: uno uerbo definisse cādē bonorū: cuius
 fuit tanta numerositas: tāta diuturnitas: tanta crudelitas: tātaq̄ diuersitas. Verū
 tamen æquius ē: me aliquid utilitatis subtraxisse cā: quā tātū horroris igessisse
 noticiā: siue pitis hęc: siue imperitis obliicianē. De patria siquidē/ de ciuibus: &
 de maioribus nostris hęc loquimur: q̄ his exagitati malis tam abominanda
 gesserunt: de quibus etiā auditis posteri phorrescāt: qui p̄fecto nolūt ista nimitū
 exaggerari aut sufficiētis noticiæ moderatione: si sciunt: aut misericordis reue-
 rentiæ cōtēplatione: si nesciunt. Igitur Marius cū interfectorū ciuium capita/
 illata cōiuiuis/oblata Capitolio/ collocata rostris ad spectaculū ornatūq̄ cōge-
 reret: ac septimū consulatū cum Cinna tertium consule peruasisset: in exordio
 consularis iperii sera tādē morte præreptus ē. Cīna bonorū neces: malorū cādē
 suppleuit. Nā cum introducta per Mariū fugitiuorū manus īlatiabilis prædādi
 esset: nullāque partē auctoris prædæ consulibus ministraret: in forum quasi
 stipēdii causā sollicitata: militibusque circūdata: iermis exticta ē. Cæsa sunt illa
 die in foro urbis octo. M. fugitiuorū: idēque Cinna quartus cōsul ab exercitu
 suo interfectus ē. Interea residui senatorū: qui potentiam Cinnæ/ & Marii cru-
 delitatē/ infānam Fimbriæ Sertoriique audaciam fuga euaserant: trāsuecti in

Graciam coegere precibus Syllam: ut periclitanti: immo iam pene perditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox: ut Campanum litus attigit: Norbanus consulem prælio oppressit. Septem. M. tunc Romanorum Romæ interfecerunt. sex. M. eorundem ab iisdem capta sunt. c. xx. iiii. de Syllana parte ceciderunt. Fuluius uero Hadrianus: cui imperium pro prætore erat: regnum Africæ feruorum manu affectans a dominis eorum apud Vticam cogensis farmentis cum omni familia incensus est. Damasippus prætor in centore Mario consule Quintum Scæuolam, Gaium Carbonem, & Lucium Domitium, Publium Antistium: in curiam quasi ad consultandum uocatos crudelissime occidit. Corpora interfectorum per carnifices unco tracta: atque in Tyberis missa sunt. Eodem tempore Syllæ duces plura prælia aduersus Marianas partes infelicissimam a felicitate gesserunt. Nam & Quintus Metellus Charinatis copias cecidit. & castra perualit. & Gneus Pompeius Carbonis equitatum grauer trucidauit. Syllæ etiam & Marii adolescentis maximum tunc prælium apud Sacriportum fuit: in quo de exercitu Marii cæsa sunt. xx. v. M. sicut Claudius scribit. Pompeius Carbonem etiam castris exiit. fugientemque insecutus nunc cædendo: nunc ad deditiōem cogendo plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbani agmen oppressit: ubi. ix. M. Marianæ partis occisa sunt. Lucullus cum a Quinto obsideretur: erupit. & repentina pugna obsessorem deleuit exercitum. Nam plus quàm. x. M. ibi tunc cæsa referuntur. Sylla deinde cum Campanis Sannitum duce & Charinatis reliquis copiis ante ipsam urbem portaque collinam ad horam ei nonam signa contulit. grauissimoque prælio tandem uicit. Octoginta milia hominum ibi fusa dicuntur. xi. M. sese dederunt. reliquam multitudinem in fugam uersam insatiabilis uictorum ciuium ira consumpsit.

Sylla urbem intrauit, multosque interfecit & proscripsit.

Illa mox: ut urbem uictor intrauit: iiii. M. hominum: qui se per legatos dederant: contra fas/ contraque fidem datam inermes securosque interfecit. Plurimi tunc quoque: ut non dicam innocentes: sed etiam ipsius Syllanæ partis occisi sunt: quos fuisse plus quàm. ix. M. ferunt. ita libere per urbem cædes percussoribus passim uagantibus: ut quæque uel ira: uel præda sollicitabat: agitabatur. Igitur cunctis iam: quod singuli timebant: aperta fronte timentibus: Quintus Catulus Syllæ dixit. Cui quibus tandem uicturi sumus: si in bello armatos: in pace inermes occidimus: tunc Sylla auctore Lucio Fursidio primipilari primus infamem illam tabulam proscriptionis induxit.

Sylla dicturam adeptus est.

Prima proscriptione .lxxx.M. hominū fuit: in quibus .iiii. cōsulares erāt: Carbo/Marius/Norbanus/& Scipio: inter eosq; Sertorius tūc maxime pertimescendus. Item alia cu; .d. nominibus proposita ē: quam cū Lollius quippe securus: nihilque sibi conscius legeret: ubi suum repente nomen offendit: dū se trepidus ad operto capite foro subtrahit: interfectus est. sed ne in ipsis quidem tabulis fides ac finis malorum uidebatur. Nanque alios: quos proscriperant: iugulabant. alios autem postquā iugulauerant: proscribebant. nec ipsius mortis erat uia simplex: aut una condicio: ut in nece ciuium saltem ius hostium seruetur: qui nihil uictis: prāter uitā exigūt. Marcum Marium siquidem de caprili casa extractum uinciri Sylla iussit. ductumque trans Tyberim ad Luctaciorum sepulchri effossis oculis, mēbrisque minutati defectis: uel etiā fractis trucidari. Post hunc Publius Lectorius senator & Venuleius triuuir occisi. Marci Marii caput Prānestē ē missum: quo uiso Gaius Marius ultia desperatione correptus: ubi a Lucrecio obsidebatur: ne incideret in inimicorum manus cum Tefino mutua morte cōcurrit. Dū que uolentius ipse in concurrentem manus adegit: circa suum uulnus manum percutientis hebetauit. Ita eo interfecto ipse leuiter uulneratus ceruicē seruo suo prābuit. Charinatem prætorem Romanum Sylla iugulauit. Inde Prānestē pfectus omnes Mariāe militiæ principes: hoc ē legatos/ quæstores/præfectos/ & tribunos iussit occidi. Pōpeius Carbonē a Coslura insula i Aegyptū fugere cōnantem in Siciliam ad se retractum & complures cū eo socios eius occidit. Sylla dictator creatus est: ut dominationis & crudelitatis libido honesti precipuique nominis reuerentia & armaretur & uelaretur. Pōpeius in Aphricā transgressus eruptione circa Vticam facta. x. & .ix. M. hominū interfecit: quo bello Domitius dux Marianus: du; inter primores pugnat: occisus est. Idēque Pompeius Hiertam Numidiæ regem persecutus: fugientē ab Vgode hoc / ubi Maurorū regis filio spoliari omnibus copiis fecit: quem continuo Bullā reuersus tradito sibi oppido interfecit.

Post bella ciuilia sonātibus undique bellorū fragoribus .iiii. bella exurrexisse.

Creatis itaque Publio Seruilio & Oppio Claudio cōsulibus Lucius Sylla est tandem priuatus. Hoc fine conclusa sunt duo bella funestissima sociale Italicum & Syllanum ciuile. Hæc per annos .x. tracta plus quā .c. l. M. Romanorum consumpserunt. tantūq; letissimorum uirorum uernaculorumque militum hoc ciuili bello Roma perdidit: quantū in ea superiore tempore: cum se iā aduersum Alexandrū Magnū circumspiceret: indiscretis ætatibus census inuenit. Præterea uiros consulares .xx. .iiii. prætores sex. ædificios. lx. senatores fere. cc. absque mūeris totius Italiæ

populis: qui passim sine consideratione deleti sunt. Quod neget quisquā: si ualet: quin eodem damno suo uicerit Roma: quo amisit Italia. propudor. Nunquid nam & hic comparatione ambigua egent tempora? Immo uel maxime inquitunt. Nam quid tam apte: quam bellis ciuilibus bella ciuilia comparantur? An forte dicetur: etiam in his temporibus bella ciuilia non fuisse: quibus a nobis respondebitur. Iustus quidem socialia uocari oportere. sed nobis proficere: si ciuilia nominentur. Tunc enīz causis uocabulisque ac studiis paria docētur oīa: dum sibi in his tanto plus uindicat reuerentia christianæ religiōis: quāto mius præsumpserit ira uictoris. Nam cum plerūque improbi tyrāni temere inuadentes rem publicam: usurpatoque regio statu Romani imperii corpus abrumpunt: atque ex eo bella uel per se iniusta importarint: uel i se iusta cōmouerint: Britānis/ Gallisque populis erecti & instructi hęc bella q̄tū extemis proxima: tantū lōginqua ciuibus: quid nisi socialia iure uocitentur: cū ipsi Romani ne Sertorii quidem: aut Perpennæ: aut Crassi: aut Spartaci bella ciuilia uspiā nominarint? In tali ergo uel defectu: uel duellione sociorum minore nunc utique inuidia laboraret: si fortassis existeret uel grauis pugna: uel cruenta uictoria. Verū tamē cum in hisce temporibus omnia plus necessitatis afferant: & minus pudoris: hoc est causa/pugna/uictoria: uel pro extinguenda insolentia tyrannorum: uel pro cobibendo sociorum defectu: uel pro inurēdo ultionis exemplo: cui tandem dubium est: quanto nunc mitius: quantoque clemētius excitata: ut dicūt bella ciuilia geruntur immo reprimuntur. Quis enim unum ciuile bellum per decez annos his temporibus agitatum audierit? Quis uno bello. c. l. M. hominum: uel hostium ab hostibus: ut non dicam ciuium a ciuibus caesa meminerit? Quis illam: quam explicare longum est: optimorum atque illustrium uirorum multitudinem trucidari in pace cognouerit. Postremo quis illas infames interficendorum tabulas tenuerit? legerit? senserit? ac non potius omnibus notum sit: una cūctos pace compositos: atque eadem salute securos uictos uictoresque pariter communi exultasse laetitia: ac etiam in tantis totius imperii Romani puinciis/urbibus: ac populis uix paucos aliq̄do extitisse: quos iusta ultio iuuito ēt uictore damnarit? Et: ut uerbis uerba non onerem: non temere dixerim: tantam uel in bello saltem extinctam modo fuisse gregariorum militum manum: quanta tunc caesa est in pace nobilium. Igitur Sylla mortuo Lepidus Marianæ partis assertor aduersus Catulum Syllanum ducem surgens rediuiuos belloꝝ ciuiliū cineres suscitauit. Bis tunc acie certatum est. Plurimi Romanorum iam ipsa paucitate miserorum: & adhuc illo furore insanientium caesi sunt. Albanorum ciuitas obsidiōe oppugnata: atque excrucitata fame. ultia miserabiliū reliquiarū deditioe seruata est. Ibi tunc Scipio Lepidi filius captus atque occisus est. Brutus i cisalpinam Galliam fugiens: persequente Pompeio: apud Regium interfectus est. Ita hoc bellum ciuile non magis clementia Catuli: quam tedio

Syllanæ crudelitatis: ut ignis in stipula: eadem celeritate: qua exarsit: evanuit.
 Anno ab urbe condita .dc. lxx. iiii. sonantibus undique bellorum fragoribus:
 quorum unū in Hispania erat: aliud in Pamphilia: in Macedonia tertiu: quar-
 tum in Dalmatia exanguis adhuc atque exhausta intestina perniciet: tanquam
 febribus Romana res publica propulsare armis occidētis septentrionisque for-
 tissimas gentes cogebatur. Sertorius siquidem uir dolo atque audacia potens:
 cum partium Marianarū fuisset Sylla fugiens ex Aprica dilapsus in Hispa-
 niam bellicosissimas ferocissimasque gentes in arma ex armis excitauit. Ad-
 uersus hunc: ut breuiter definiā: duo duces missi Metellus & Domitius: quorū
 Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cum exercitu oppressus est. Manilius
 proconsul e Gallia in Hispaniam cū tribus legionibus & .M. d. equitibus trans-
 gressus iniquam cum Hirtuleio pugnam conferuit: A quo castris copiisque
 nudatus in oppidum Hilerdam pene solus refugit. Metellus multis præliis ta-
 rigatus per devia oberrans hostem mora fatigabat: donec Pompei castris
 confociaretur. Pompeius contracto apud Polentiam exercitu Lauronē ciuita-
 tē: quā tunc Sertorius oppugnabat frustra conatus defendere: uictus aufugit.
 Sertorius superato fugatoque Pompeio Lauronem captam cruentissime de-
 populatus est: reliquum agmen Lauronensium: quod cædibus superfuerat: mi-
 serabiliter in Lusitaniam captiuitatem traduxit. Pompeium autē hoc est illū
 Romanorum ducem a se uictum fuisse gloriatus est: quem magna præditum
 fiducia ad hoc bellum non pro consule .sed pro consulibus Roma misisset. Fu-
 isse tunc Pompeio .xxx. M. peditū & .M. equites Galba scribit. Sertorium autē
 .lx. M. peditum .oçto. M. equitum habuisse commemorat. Postea uero Hir-
 tuleius cū Metello congressus apud Attalicam Bethycæ urbē .xx. M. militū
 perdidit. uictusque in Lusitaniam cum paucis refugit. Pompeius Belgidam
 nobilem Celtiberiæ urbem cepit. Sertorius cum Pompeio deinde congressus
 .x. M. militum eius interfecit. Ex alio cornu uincente Pompeio tantundem
 pene ipse perdidit. Multa inter eos præterea prælia gesta sunt. Memninus quæ-
 stor Pompeii idemque uir sororis eius occisus est. Hirtuleii fratres interfecti.
 Perpenna: qui se Sertorio iūxerat / comminutus est. Postremo ipse Sertorius
 .x. demū anno belli inchoati iisdem / quibus & Viriatus suorū dolis interfectus
 finem bello fecit. Romanisque uictoriam sine gloria dedit: quanuis Perpenna
 postea pars exercitus eius secuta sit: qui a Pompeio uictus cū uniuerso exercitu
 suo interfectus est. Ciuitatibus uero cunctis ultro ac sine mora p̄ ditionē re-
 ceptis duæ tantū restiterunt: hoc est Vximia & Caligurum: quarū Vximia
 Pompeius euertit. Caligurum Afrannius iugi obsidione confectam: atque ad
 ifamescas miserāda inopia coactā ultio cæde incendioq̄ deleuit. Percussores
 Sertorii præmiū ne petendum quideꝫ a Romanis esse duxerunt: quippe qui

meminissent antea Viriati percussoribus denegatum. Et quanuis nullo tunc præmio patrauerint Romanam securitatem: tamen fide fortis ac uiribus semper Hispania: cum optimos iuicissimosque reges rei publicæ dederit: nullum unquam tyrannorum ab initio usque in hodiernum diem uel de se editum misit: uel in se extrinsecus incurrentem uiuum: potentemue dimisit.

De bello Macedonico.

i Ntrea Macedonicum bellum Claudius sortitus uarias gentes: que Rhodopeiis montibus circumfusæ sunt: ac tunc Macedonia crudelissime populabantur. naz inter cætera dictu audituque horrida: quæ in captiuos agebant: raptis: cum poculo opus esset: Romanorum capitum ossibus cruentis: capillatisque adhuc: ac per interiores cauernas male effosso cerebro oblitis: auide ac sine horrore: tanquam ueris poculis utebantur: quorum cruētissima atque immanissima corda sciuerāt. Has itaque: ut dixi: Claudius Macedoniae pellere finibus bello attentauit. magnisq; se malorum molibus obiecit: unde: cum animo æger esset curis circumseptus: morbo insuper correptus interiit. Huius successor Scribonius attemtarum superiore bello gentium uim declinans in Dardaniam arma conuertit. eamque superauit.

De suscepto bello orientis.

p Vbius uero Seruilius ex consule Ciliciam & Pamphiliam crudelissime adortus: dū subdere studet: pene deleuit. Lyciā & urbes eius obsessas: oppressasque cepit. præterea Olympum montem peruagatus Phasidem euertit. Corycum diruit. Tauri quoque montis latera in Ciliciam uergentia perscrutatos Isauos bello contractos in deditonem redegit. primusque Romanorum per Taurum duxit exercitum. ac limitem itineris fecit. Triennio emenso: quo bellum gestum est: Isaurici nomē assumpsit. Cosconius proconsul sortitus Illyricum: protrita subactaque Dalmatia: Salonas urbem florentissimam post biennium eadem expugnauit. & cepit.

Gladiatores Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugisse.

a Nno ab urbe condita. dc. lxx. viiii. Lucullo & Cassio cōsulibus gladiatores. lx. iiii. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt: qui continuo ducibus Crisso & Inomao Gallis: & Sparthaco Thrace Vesunius:

montem occupauerunt : unde erumpentes Clodii praetoris : qui eos obsidione cinxerat : castra expugnarunt . Ipsoque in fugam acto cuncta in praedam uerterunt . Inde per Conscentiam & Metapontum circumducti ingentia breui agmina collegerunt . Nam Crisso .x.M. multitudo . Spartaco autem triplex tunc numerus fuisse fertur . Inomachus enim iam superiore bello fuerat occisus . Itaque cum caedibus / incendiis / rapinis / stuprisque omnia miscerent : in exequiis matronae captivae : quae se dolore uiolati pudoris necauerat : munus gladiatorum ex .cccc. captiuis scilicet : qui spectandi fuerant : spectaturi : utpote lanistae gladiatorum potius : quam militum principes ediderunt . Deinde consules Caelius / & Lentulus aduersus eos cum exercitu missi : quorum Caelius Crissum acerrime pugnantem praelio oppressit . Lentulus a Spartaco superatus aufugit . Post etiam collatis frustra ambo consules copiis accepta graui clade fugerunt . Dehinc Gaium Cassium proconsulem idem Spartacus oppressus bello interfecit . Itaque exterrita ciuitate non minore propemodum metu : quam sub Hannibale circa portas fremente trepidauerat : senatus Crissum cum legionibus consulum : nouoque supplemento militum misit . Is mox : ut fugitiuorum pugnam iniiit : sex .M. eorum interfecit . & cccc. uero cepit . Inde prius quam ipsum Spartacum ad caput Silari fluminis castra metantem bello aggrederetur : Gallos auxiliares eius / Germanosque superauit : e quibus .xxx. milia hominum cum ipsis ducibus occidit . Nouissime uero ipsum Spartacum disposita acie congressum : & maximas cum eo fugitiuorum copias percudit . Nam .lx.M. eorum caesa .sex.M. capta referuntur . iiii.M. ciuium Romanorum recepta sunt . Caeteri : qui ex hoc bello lapsi oberrabant : per copulantes duces frequenti indagine attriti sunt . At ego iterum ac saepius repeto . Nunquidnam & hic coparatione aliqua egent tempora ? Quis rogo audire non horreat . non dicam bella talia . sed uel nomina tanta belloae / externa / seruilia / socialia / ciuilia / fugitiuorum : quae nec sic saltem sese : ut commoti maris fluctus : quauis molibus magnis sequuntur : sed undique diuersis causis / uocabulis / formis / malis que excitata / coaceruataque concurrunt ? ut e proximo repetam : & infame illud seruile praeteream : Iugurthinum bellum non dum adhuc ab aethrico detonuerat . & iam Cimbricum a circio fulminabat . De Cimbricis illis nubibus adhuc foedi uastique torrentes effusi sanguinis agebantur : & iam socialis belli nebulas in magna continuo malorum nubila coituras misera exhalabat Italia . Adhuc uero post infinitam crebramque Italici belli tempestatem discursu tuto per Italiam minime poterat . Ita omnes absque illis periculosissimis inimicarum urbium uoraginibus dissoluta ac lubrica pace titubabant . Iam sibi Marianum atque Syllanum Roma parturiebat excidium . & aliud e diuerso oriens / atque aequilo : hoc est Mitbridaticum minabatur : quod quidem Mitbridaticum .

minabatur a superioribus coeptum; porro i ulteriora porrigitur. De Mariana
face rogo Syllanæ cladis accensus est. de isto rogo funestissimo Syllani &
ciuilis belli per plurimas terrarum partes ardentes sudes sparsi sunt. multa que
incendia ex uno fomite diffuderunt. Nam Lepidus & Scipio in Italia. Brutus
in Gallia. Domitius Cinnæ gener in Africa. Carbo in Cossura / & Sicilia.
Perpenna in Liguria. & post cum Sertorio in Hispania. omniumque atro/
cissimus Sertorius in eadem Hispania. Hæc tunc ciuilia; uel quo alio dicen/
da sunt nomine / bella excitantes; de uno multa; de minimo magna fecerunt
absque illis tribus uastissimis bellis; quæ tunc externa uocabantur; hoc est
Pamphilico / Macedonico / atque Dalmatico; dissimulato etiam magno illo
Mithridatico longe omnium diurnissimo / infestissimo / ac formidolosissi/
mo; deinde adhuc Hispaniensi Sertoriano non dum finito; immo adhuc ipso
uiuente Sertorio hoc fugitiuorum; & ut uerius dicam gladiatorum bellum
inhorruit; iam non spectandum paucis; sed ubique metuendum. Quod quia
fugitiuorum bellum dicitur; nemini uile habeatur ex nomine. Sæpe in eo
singuli; & aliquando simul cum agminibus frustra iunctis ambo consules uicti
sunt. plurimique nobiles trucidati. ipsi autem fugitiui plus quam. c. M. fuere;
qui cæsi sunt. Ex quo admonemus; ut ipsa consoletur se Italia de uexatione ex/
ternorum præsentium per recordationem præteritorum. exeatque in se ipsam. nec putet
se incomparabiliter crudelius dilacerari. Quam ob rem huic quinto uolumini
iam finem fecerim; ut bella ciuilia externis ubique permista; uel quæ dicta
sunt; uel etiam quæ sequuntur; quia sic sibi serie temporum & malis sequacibus
cobæserunt; libri saltem termino separentur.

QVINTI LIBRI FINIS.

PAVLII VIRI DOCTISSIMI IN SEXTVM HISTORICARVM LIBRVM PROLOGVS.

MNES homines cuiuslibet uel sectae: uel patriae: uel uitae ita semper ad prospectum prudentiae naturali bono eriguntur: ut oblectamento corporis rationale mentis: & si non actu praferant: iudicio tamen praferendum sciant: Quae mens ratione duce illustrata in medio uirtutum: quibus genuino fauore quauis uitis inclinetur assurgit: scientiam dei quasi arcem prospicit. Deum enim quilibet hominum ad tempus contemnere potest: nescire in totum non potest: Vnde quidam dum in multis diis credunt: multos indiscreto timore finxerunt. Sed hinc iam uel maxime cum auctoritate ueritatis operante: tunc etiam ipsa ratione discutiente discessum est. Quippe & philosophi eorum: ut de nostris sanctis sileam: dum intento mentis studio quaerunt: scrutanturque omnia: unum deum auctorem omnium reppererunt: ad quem unum omnia referuntur. Vnde etiam nunc pagani: quos iam declarata ueritas de cotumacia magis: quam de ignorantia conuincit: cum a nobis discutiuntur: non se plures deos sequi: sed sub uno deo magno plures ministros uenerari fatentur. Restat igitur de intelligentia ueri dei per multas intelligendi suspensiones confusa dissensio: quae de uno deo omnium pene una opinio est. Hucusque humana scrutatio: tametsi cum labore: patuit: at ubi ratiocinatio deficit: fides subuenit. Nisi enim crediderimus: non intelligemus. Ab ipso audias: ipsique deo credas: quod uerum uelis scire de deo.

Hic dicit: quomodo deus ex nihilo fecit imperium romanum id est ex pastoribus.

Taque idem unus & uerus deus: in quem omnis: ut diximus: & si ex diuersis opinionibus secta concurrat: mutas regnat & dispones tempora: peccata quoque puniens: quae infirma sunt mundi elegit: ut confundat fortia: romanumque imperium assumpto pastore pauperrimi status fundauit. Hoc per reges & consules diu prouectum postquam Asiae Africae atque Europae potitum est: ad unum imperatorem eundemque fortissimum cuncta sui ordinatione coegit. Sub hoc imperatore: quae omnes fere gentes amore & timore permixto iuste honorarent: deus uerus: qui superstitione sollicita ab ignorantibus colebatur: magnum illum intelligentiae suae fontem aperuit: promptiusque per hominem docturus homines filium suum misit: operantem uirtutes: quae praeclerent hominem: coarguentemque daemones: quos aliqui deos putauissent: ut quia ipsi tanquam homini non credidissent: operibus tanquam dei crederent: deinde ut in magno silentio: ac pace latissima inoffense & celeriter noui nominis gloria: & aenuntiatione salutis uelox fama percurreret: uel

Christus Iesus deus filius.

etiā: ut discipulis eius per diuersas gentes euntibus; ultroq; per cunctos salutis
dona offerētibus; obeūdi ac differēdi quippe cum romanis ciuibus; iter ciues
romanos esset & tuta libertas. Quod ideo commemorandum putauit; quia hic
sextus libellus usq; ad cæsare augustū; de quo hæc dicuntur; exteditur. Quod si
aliqui hanc lucidissimam rationem irritā putant; suisq; diis potius assignāt;
quos primum prudentia elegerint; dein præcipuo cultu inuitarint; ut sibi per
eos amplissimū hoc pulcherrimumq; imperium cōderetur. Sic eni iactitat;
quod ipsi optimo genere sacror; meruerint præcipuū deorū fauorem; quibus
ademptis; uel prætermisissis discesserint omnes adytis arisq; relictis diis; quibus
imperium hoc steterat. Vnde quis reuerētia sanctitatis tuæ multa fortissime
uerissimeq; differuerit; tamē & mihi locus exigat; ut pauca subiitiā. Si romani
colendo deos emeruerūt fauorem deorum; & non colendo amiserunt; ut ipse
Romulus parens Romæ inter tot mala ab ipso ortu suo ingruētia saluus eet;
colendo quis meruit? An Amulius auus; qui eū exposuit ad necem? An pater;
qui incertus fuit? An Rhea mater stupri rea? An albani parentes; ipsa quoq;
ab initio romani nominis germina persequētes? An tota italia; quæ per. cccc.
annos; dum audere potuit; excidio eius inbiauit? Non inquit; sed dii ipsi; quia
se colendos sciebant; futuros custodiēre cultores. Ergo præscii sunt. Si ergo
præscii sunt; cur hoc imperium iter tot annorum secula eo potissimū; tēpore
ad summam potentie arcem perduxerunt; quo ille nasci inter homines atq;
agnosci; ut homo uoluit; post cuius nomen & ipsi pro nibilo cōtempti sunt;
& cū uniuerso mūdo etiā illi; quos ipsi puexerāt; cucurrerunt? Sed humiliter
obrepit inquit; & latenter intrauit. Latentis & humilis unde tam celebris
fama; tā indubitata fides; tā manifesta potentia; signis quibusdā & uirtutibus
mentes hominum superstitione sollicitas coepit & tenuit? Ad hæc si potuit
hō; dii magis posse debuerūt. An quia ille hanc potentia a patre sibi tradita
prædicabat; peruētum est aliquādo ad intelligentiam illius noti & ignoti dei;
q̄ apprehendere; ut dixi; nemo nisi per ipsū potest? Nec quisq; potest; nisi qui
toto se despecto; ac perspecto; conuersus ad sapientiam dei omnem querendi
ratiocinationem transfulerit ad credēdi fidē. Veruntamen breuiter discutio.
Dii isti; quos tantos ferunt; ut romanam rem publicam & propitii puexisse;
& aduersi affixisse uideantur; eo certe tēpore; quod palam constat; quo nasci
christus uoluit; & annuntiari gentibus coepit; deuotissime atq; intentissime
colebant. Ita illi consulentes & sibi & cultoribus suis non potuerūt repellere;
uel reprimere supstitionē eius propter q̄ spernedos se cultoresq; suos desitue
dos uiderent; q̄q; si ab inuitis danda uenia; nec desperandi fuerūt; si a uolūtariis
seruanda præscientia; nec prius fuerāt adiuuandi. Hoc factum est inquit.
Nam excitauimus gentes; accendimus reges; instituimus leges; disposuimus
iudices; præparauimus poenas suppliciiis & crucibus; orbem totum scrutati

sumus: si quo modo tandem christianum nomen & cultus de uniuerso mūdo
 posset abradi. Hoc eatenus est factum: donec fœcunda credulitas eouſq; iter
 tormenta ac per totmenta proficeret: quandiu ipsum regium culmē: p̄ quod
 solum p̄hiberi potuerat: occuparet. Et quid postea cōsecutū est? Impatores
 inquit christiani cessare sacra: et claudi templa iusserūt: atq; ideo excessere
 omnes adytis arisq; relictis dii: quibus imperium hoc steterat. O quanta &
 quam inoffensa lux ueritatis est: si nō aduersus eam ultro sese offerentē ibecilli
 infeliciter oculi clauderentur. Si christiana fides per multa retro tempora
 fœuētibus undiq; aduersum se gētibus. regibus. legibus. cædibus. cruciatibus.
 ac mortibus reprimi nullo modo potuit: immo ut dixi inter hæc & per hæc
 creuit: cultus autem idolorum iā quodāmodo ex se deficiens ac sibi erubescēs
 ad unam clementissimam iussione sine ullo pœnali terrore cessauit: cui dubiū
 est hoc per istius intelligentie demonstrationem de creatore suo tandem in
 notuisse creaturæ: quæ illa eatenus p̄ uarias ratiocinatiōes mentis itētæ q̄libet
 aliis offuscata quæsierit: ac per hoc statim amoris eius: quem etiam ignorans
 dilexerat: inhæuisse! Nec igitur mirum est: si in magna familia inueniuntur aliq̄
 serui: qui consuetudine: lasciuiaq; seductorum assuefacti patientia domini sui
 ad contēptū ipsius abutantur: unde & merito deus uel ingratos: uel incredulos:
 uel etiam contumaces uariis correptionibus arguit. Quod semper utique
 fatendum est: tunc tamen præcipue: quando adhuc per uniuersum mundū
 nulla erat ecclesia: quæ interuentu fidelium præcum meritas mundi pœnas
 iustumque iudiciū dei exorata ipsius clemētia temperaret. Vnde etiā hæc
 quæ mala hominibus uidentur: qualiacumquæ sint grauiora sine dubio omnia
 fuerūt: sicut ipso ordine: quo coepta sunt: probabuntur. Bellum mithridaticū:
 uel: ut uerius dicam: belli mithridatici clades multas secum iuolues prouicias
 tracta & protenta per. xl. annos fuit. Nam. dc. lxi. ut dixi anno ab urbe cōdita:
 quo etiam primum ciuile bellum coeperat iardescere: cōsulatu uero Cicerōis
 & Antonii: ut uerbis poete optimi loquar: barbarico uix consummata ueneno
 est: Sed in his temporibus. xxx. ge rendi belli inueniuntur anni: qualiter autem
 xl. a plerisque dicti sint: non facile discernitur.

Hic dicit de Mithridate rege Ponti atque Armeniæ.

Citur Mithridates rex Ponti atq; Armeniæ postq̄ Nicomedē
 Bithyniæ regem: amicū populi romani regno priuare molitus
 est: atque a senatu monitus: si facere tētaret: bellum sibi a populo
 romano inferendum fore: iratus Cappadociam cōtinuo p̄uasit:
 atque expulso ab ea Ariobarzane rege: cunctam prouinciam igni ferroque
 uastauit. Bithyniam deinde pari clade corripuit. Paphlagoniam simili exitu

afflixit; pulsus ex ea Philomene & Nicomede regibus. Post cum uenisset
 Ephesum: crudeli præcepit edicto: ut per totam Asiam; quicūq; inuenti eent
 ciues romani sub una die oēs necarētur. & factū ē. Nec explicari; aut cōphē-
 di ullo modo uerbis potest: quæ tūc multitudo romanorum ciuium cæsa sit:
 quis mæror plurimarū prouinciarum: quis gemitus occidēdorū pariter atq;
 occidentium fuerit: cum singuli quique aut prodere innocentes hospites &
 amicos: aut ipsi periclitari poena hospitem cogerentur. Archelaus quoque
 dux Mithridatis cum .cxxx. M. peditum atque equitum in Achaia præmissus
 Athenas cūctamque græciam partim ui; partim deditiōe obtinuit. Sylla: cui
 post consulatum mithridaticū bellum obuenerat: Archelaum apud Pyraeū
 Atheniensium portū septemplici muro cōmunitum: diu obsedit. Ipsam Atheni-
 ensium urbem ui cepit: ac postea iusto prælio cum Archelao cōflicxit. Cētū
 & .x. de exercitu Archelai interfecta. uix .x. M. superfuisse referuntur. Cōpta
 clade Mithridates lectissima. lxx. M. militū Archelao in subsidium misit: ex
 Asia. Secundo prælio ex his. l. M. interfecta sunt: ibique Diogenes Archelai
 filius trucidatus est. Tertio bello omnes copix: quas Archelaus habebat: ex-
 tinctæ sunt. Nam. xx. M. militū eius in paludem pulsa: cū Syllæ fidē iploraret:
 insatiabili uictoris ira interfecta sunt: totidēq; alia i flumē coacta ac necata. reli-
 q; miserorū passim trucidati sunt. Porro aut Mithridates i Asia nobilissimarū
 urbiū principes occidere; bonaque eorum publicare; animo intēderat. Cūque
 iam. M. d. c. ita interfecisset: Ephesii exemplum uerentes excluso præsidio: ei
 portas obiecerūt. Similiter Smyrnæi. Sardi. Colophonii. Tralliani; fecerūt.
 Perturbatus Mithridates per Archelaum ducem suum cum Sylla de pace
 pepigit. Interea Fimbria Marianorū scelerum satelles hō omniū audacissimus
 Flaccum consulē: cui legatus ierat: apud Nicomediā occidit: ac mox arrepto
 exercitu Mithridatis filium ex Asia ad Miletopolim fugans stationem regis
 iuadit: ipsumque Pergamo pellit: fugientēque insecutus apud Pitana obsedit:
 & profecto cepit: & si Lucius Lucullus ciuilibus discordiis curā rei publicæ
 p̄tulisset. Cūq; eū mari coartare obiecta classe uoluisset: ab Iliensibus repulsus
 ē. Inde Fimbria Iliensibus iratus: a quibus pro Syllanæ partis studio obiectu
 portarū repulsus uidebatur: ipsam urbē Iliū antiq; illā Romæ parētē fūdītus
 cæde incendioque deleuit: sed eam Sylla continuo reformauit. Idem Fimbria
 apud Thiatyram: cum ab exercitu Syllæ obsideretur: desperatione adactus;
 in tēplo Aesculapii manu sua interfectus est. Fannius & Magnus de exercitu
 Fimbriæ profugi Mithridati sese adiūxerunt: quorum hortatu Mithridates
 cum Sertorio per legatos in Hispaniā missos; foedus pepigit. Sertorius uero
 ad eum Marcum Marium firmandi foederis causā misit: Quem rex apud se-
 rentum breui ducem fecit in locum Archelai: qui se ad Syllam cum uxore
 liberisque contulerat. Marius & Eumachus duces a Mithridate aduersus

Sylla contra Mithridaten.

Piræus Atheniensis portus.

Fimbria.

flum delet.

Sertorius.

Lucillum missi; magno exercitu breui cōgregato cum Publico Rutilio apud Chalcēdoniam cōgressi sunt; eumque cū plurima exercitus ipsius parte ceciderunt. Lucillus Mithridatem Cyzicenos obsidentem fossa cinxit; eūque quod faciebat; pati compulit, atque ad ipsos Cyzicenos: ut bono animo eēt: nuntium misit unum ex militibus nandi peritum; q̄ duobus utribus suspensus medius ipse regulam tenens plantisque subremigans septem. M. passuū transmeauit. Mithridates inopia laborans partem copiarum instructam armis domum abire præcepit: quam Lucillus excipēs uniuersam disperdit. Nam amplius. xv. M. hominum tunc interfecisse narratur: Tunc etiam Fannius; qui se Mithridati iunxerat: & Metophanes regius prætor a Mamercio uicti cum duobus. M. equitum in Mœsiam profugerunt; Atque ide in Niconiam digressi in colles camposque & in eremos inciderunt: ubi non solum montes usti; uel saxa; quasi quadam fuligine offuscata cernuntur; uerum etiam campi ambusto solo squalidi per. l. passuum; sine ullo ignis; uel fornacis idicio & pedulo in profundum cinere putres iacēt. Tribus etiam locis torridæ uoragies ostenduntur; quas græci physas uocant: In quibus diu oberrantes inopinatis tandem periculis exempti sunt; & clam in regis castra uenerunt. Deiotarus rex Gallogræciæ præfectos regis bello trucidauit. Interea Mithridates apud Cyzicum eadem mora; qua obsidebat; obsessus in magnam penuriā pestilenti amque exercitum suum coartauit. Nam plus quam. ccc. M. hominum fame & morbo in eadem obsidione amisisse fertur; ipse cū paucis arrepta nauī clam fugit e castris. Lucillus i cruetō milite spectator cladis alienæ nouum genus uictoriæ adeptus est; moxque Marium adortus uicit; atque fugauit. In quo prælio plus quam. xi. M. Marianorū militum interfecta referuntur. Lucillus postea cū eodē Marionauali plio congressus. xxx. & .v. naues regias & cōplures onerarias aut demersit aut cepit. Multi ibi ex his; quos Sylla p̄scripserat; interempti sunt. Marius postera die de spelunca; ubi latebat; extractus; meritis hostilis animi poenas luit. Eodem uero Lucillus ipetu Apameam uastauit. & sub monte Olympo prius Athan minutissimā ciuitatē captā expugnatāq; diripuit. Mithridates aduersus Byzātium instructa classe nauigās tēpestate correptus; lxxx. rostratas naues perdidit. Ipse cū quassata iā nauī mergeret; in Myoparonem Seleuci piratæ; ipso pirata iuuante transiuit; Inde Sinopen; ac postea Myson cum magna difficultate peruenit.

Hic dicit de Catilina; ubi de incesto accusatus est.

Odem anno apud Romam Catilina incesti accusatus: quod cum Fabia uirgine uestali stuprū cōmisisse arguebatur; Catuli gratia fulsus euasit. Lucillus Sinopē expugnaturus obsederat. Hæc Seleucus

Vitruy transit M. xcc. uicis

R. 290 exusta.

physa.

archipirata & Leocares spado: q̄ præsidii cā præerat: expoliatam atq; icensam reliquerūt. Lucullus miserorum hostium intestina clade permotus celeri occurrū immissum restrinxit incendium. Ita misera ciuitas uersa uice hostium sociorumque: unde defendenda: dispersa. & unde dispendenda seruata est. At uero Marcus Lucullus q̄ Curiōi i Macedonia successerat: totā Bessā gentē bello appetitam i deditiōem recepit. Eodem tēpore Metellus prætor Siciliae cum foedissima illa Gaii Verris prætura Sicilia afflicta inueniss& maxie Pergamene archipirata nefariis p̄dis & cædibus dilacerante: q̄ pulsa classe romana Syracusanum portum obtinuerat: mox cum nauali terrestrique p̄lio cōminutū Sicilia decedere cōpulit. Præterea Lucullus transgressus Euphratē & Tigri apud Tigranocertam urbē cum Mitridate & Tigrane cōgressus: paruissima suorum manu magnum hostium numerum occidit. Nā. xxx. M. hominum in eo bello cæsa referuntur. Tigranes uix. cl. equitibus comitatus aufugit: diademate & tiara: ne agnosceretur: abiectis. Tunc ad Lucullū totius pene orientis supplices uenere legati. Imminente hyeme per Armeniā in Mesopotamiā regressus Nisibin urbē illis i locis tūc inclytā expugnauit & cepit.

Hic dicit: ubi per omnia maria piratæ se diffuderunt.

Idem diebus piratæ per omnia sparsi maria etiam non tantum intercipientes nauium cōmeatus: sed etiam insulas provinciasque uastates ipunitate sceleris. & auiditate prædæ uulgo se: associantes in imēsū augebatur. Quos Gnæius Pompeius post multā quidem uastationem: quam terra marique diu egerant: mira tandem celeritate compressit. Eodem tempore Cretam insulam per biēnium Metellus euertit. diurnoque bello domitam in potestatem redegit: legesque Minois romanis legibus permutauit: Pompeius postea successor Luculli in minore Armenia iuxta montem Dastrachū castra regis obsidione conclusit. Rex cū omnibus copiis eruptione per noctē facta isuper etiā p̄sequentes bello repellere statuit. Pompeius fugiētes persequi intēdit. Itaque bellum nocte cōmissum ē. Luna tunc orta a tergo romanis erat. Regii longitudine umbrarum proximitatem hostium rati cuncta in irritum tela fuderunt. Romani ueluti inermes postea aggressi sine labore uicerunt. Nanque de exercitu regio. xl. M. cæsa: uel capta sunt: romani uulnerati. M. uix autē. xl. interfecti. Rex iter tumultus belli fuga lapsus adiutus etiam beneficio sub lustris noctis euasit. relictusq; ab omnibus amicis philosophis: scriptoribus rerum: uel carminū ac medicis solus p̄ deuia equū manu trahens. atque ad omnes nocturnos strepitus trepidās i quoddā castellum diuertit. atque inde in Armeniā perrexit. Pōpeius regē isecutus inter duo flumina: quæ ab uno monte diuersis specubus exoriuntur: hoc est

Euphratem & Araxem urbem Nicopolim senibus lixis & ægris uolentibus condidit. Oranti Tigrani ueniam dedit. Exercitum Hærodis albanorū regis præfectosque eius ter prælio uicit: Postea epistolas Hærodis & munera cum Albanis isauranda libenter accepit. Artacem regem Iberiæ bello fudit: totā que Iberiā i deditiōe accepit: Inde cum Armeniam, Colchos, Cappadociā, & Syriam ordinatis rebus composuisset: promouens de ponto in Parthiam ad Hechbatanā urbem caput Parthici regni, l. die uenit. In Bosporo Mithridate cerealia sacra celebrante terræ motus adeo grauis repente exortus ē: ut magna clades ex eo urbiū atq; agrorū secuta narretur. Eodē tempore Castor Mithridatis præfectus: qui Panagorio præerat: interfectis amicis regis arcē occupauit: & .iiii. Mithridatis filios ad præsidia romana trāsmisit. Mithridates accensus ira in scelera exarsit. Nā complures tūc amicos suos & Exipodrū filium suum interfecit: cum antea iam alium Homocharem parricidio trucidasset. Phamaces alter filius eius exemplo fratrum territus exercitum ad persequendum semissum sibi conciliauit. & mox aduersus patrem duxit.

Hic dicit de fine uel exitu Mithridatis.

Mithridates diu ex altissimo muro filium precatus: ubi iexorabile uidit: moriturus exclamasse fertur. Quoniam Phamaces inquit me mori iubet: uos si estis dii patrii: precor ut quandoque & ipse hanc uocem a liberis suis audiat. Statimque descēdēs ad uxores, pellices, ac filias suas uenenum omnibus dedit: Quod cū ipse nouissimus hauisset: nec tamē propter remedia: qbus uitalia sua aduersus noxios succos sæpe obstruxerat: ueneno confici posset: frustra que spatiaretur: si quo tandē modo infusa pestis per uenas uegetatione corporis acti discurreret: gallum quendam militem iam fracto muro discurrentem iuitauit. eiq; iugulum præbuit. Hūc exitū Mithridates habuit uitæ. nobisque sententiæ suæ fortissimū argumētū reliquit: homo omnium: ut fertur: supersticiosissimus: annos natus, lxxv. habēs secum semp philosophos: omniumque artium peritissimos. Si estis inquit dii patrii. Ita ille diu colendo ac diu quærendo persenserat: hos nō ēē certos deos: qui esse putabantur. Rex multæ experientæ atque æuo grauis uerum deū: ad cuius noticiam non nisi auditu per fidem uenit: non intelligebat. hos autem falsos esse rationis ipsius luce præuiderat: aliud consuetudini: aliud menti suæ tribuens. Si estis inquit dii. Hoc dicere ē. ego sentiens super hominē ēē potētiorē ipso homine potestātē precandi necessitate motus commendo diligentiam. & excuso ignorantiam meam. Inuoco: qui est: dum conuenio: q non est. Quapropter cum dolore & timore considerandum: qua poena: quoue iudicio digni erunt: qui contra interdictum iam propalatæ & publicæ ueritatis

Mithridates.

eos sectantur & colunt deos: de quibus etiam illi iam tunc dubitare poterant: qui adhuc præter eosdem scire nihil poterant. Verūtamēn breuiter consulo: qualia tunc toto orienti tempora uidebantur: cum per. xl. ānos miseræ nationes alternis tantorū ducum uastationibus terebātur. Cū quæque ciuitas tantis concursibus media inuitabiliter periclitabatur: inde accensura alterum: unde alterum temperasset. hoc mox habitura supplicii: quod remedii ad tēpus habuisset: cum trepide diuersarū prouinciā: legatiōes inter succedētes romanorū duces & truculentiorē noticiā Mithridatē alternis ad utrūq̄ put quēq̄ fors belli attollebat: & incertis satisfactiōibus transferebātur: augēdo picula quæ sanabant. Nunc quid cōtinuo Pōpeius homo romanorū moderatissimus p̄ plurimas partes orientis finito Mithridatico bello egerit: paucis proferam.

De Pōpeio dicit: q̄ cū audisset mortuū Mithridatē multa fecit bella ioriēte.

a Nno ab urbe condita .dcc. lxxxix. Marco Tullio Cicerone & Gaio Antonio consulibus: Pompeius occisi Mithridatis nuntio accepto Syriam & Phoenicem bello aggressus Ithyreos primū Arabasq; perdomuit: urbēque eorū quā Petrā noiant: cepit. Hic ad Iudæos: quibus Aristobolus expulsō fratre Hyrcano primus ex sacerdote rex præerat: atque ad Hierosolymā urbē eorū Gabiniū cum exercitu mittit. Ipse continuo subsequutus: & a patribus urbe susceptus: sed a plebe muro templi repulsus expugnationem eius intendit. Id non solum natura loci uenietiam ingenti muro fossaque maxima munitum: cū alias aliis legiones die: noctesq; succedere sine requie cogeret: uix tertio mense expugnauit. Tredecim. M. ibi Iudæorū cæsa narrantur. cætera multitudo in fidem uenit. Pompeus muros ciuitatis euertit: æquarique solo imperauit. & cum aliquantos Iudæorū securi percussisset: Hyrcanum sacerdotio restituit. Aristobolū captiuum Romam duxit. Hoc bellum orientis: cum. xx. & duobus regibus sese gessisse ipse Pōpeius pro concione narrauit. Interea coniuratio Catilinæ aduersus patriā p̄ eosdem dies in urbe habita ac prodita: in Etruria uero ciuili bello extincta est. Romæ uero conscii coniurationis occisi sunt. Sed hanc historiam agente Cicerone & describente Salustio satis omnibus notā: nunc a nobis breuiter fuisse p̄strictā sat est. Motus etiam in Pelignis ortus a Marcellis patre & filio per Lucium Vestium proditus: patefacta Catilinæ cōiuratione quasi succisa radice compressus est: & de utroque per Bibulum in Pelignis: per Ciceronem in Brutius uindicatum est.

Hic dicit de Helueticorū gente fortissima: & gētibus Gallorum: cum quibus pugnauit Cæsar & uicit.

Aristobolus.

Hierosolyma. templum a
Pompeio expulso mense
expugnatum.

Hyrcanus rex iudeorum.

Bellum orientis cum xxx.
reg. Pompeius egerit.

Nno ab urbe cōdita. dc.lxxxiii. Gaio Cæsare & Lucio Bibulo
 a consilibus lege uatinia Cæsari tres prouiciæ cum legiõibus septē
 in quinquennium data: Gallia Transalpina & Illyricum. Gallia
 Comata postea senatus adiecit. Hanc historiã Suetonius Tra/
 quillus plenissime explicuit: cuius nos cõpetentes portiunculas decerpimus.
 Helueticorum animos fortissimæ Gallorum omnium gentis ea uel maxima
 causa: quod perpetuo pene cum Germanis bello altercabatur: a qbus Rheno
 tantũ flumine dirimuntur: Orgentorix quidã princeps gentis spe totas inua/
 dedĩ Gallias i arma accēderat: Quo cæteri optimates correpto: & ad mortē
 coactõ colibere tamen semel aiatas in prædam plebes nequiuerunt: Qui con/
 iuratione facta ac die dicta exustis uicis ac domibus suis: ne quod desiderium
 ex spe reuertendi foret: profecti sunt: Quos cũ apud Rhodanum flumen ob/
 uios Cæsar habuisset: magno difficilique bello bis uicit: uictosq; ad deditiõē
 coegit. Horum fuit: cũ primũ progressa est omnis multitudo Helueticõũ:
 Turingorum. & Baiorum utriusque sexus ad. clvii. M. hominũ: Ex his. xlvii.
 M. in bello ceciderunt: cætera in terras proprias remissa sunt. Postea Cæsar
 contra Ariouistum regē excitantē inuebentemque secum incredibiles Ger/
 manorum copias: quibus nuper uniuersos Gallias: populos subegisse iactabat:
 apud Sequanos uicit. Cum autem diu exercitus Cæsaris Germanorũ multi/
 tudine & uirtute perterritus pugnam derectasset: Ariouistus in Germaniã
 arrepta nauicula Rhenum transuectus effugit. uxores uero eius duæ totidēq;
 filia captæ sunt. Fuerunt autem i exercitu Ariouisti Arudes. Marcomares.
 Triboci. Vangiones. Nemetes. Edures. & Sueui. Pugna maxime grauis ex
 phalange Germanorum fuit: quã coactõ in unũ agmine: scutisq; supra capita
 contextis ad irrũpendam Romanorum aciem tuti undique præstruxerant.
 Sed postquam aliqui Romanorũ militum agilitate audaciaque isignes supra
 obductam saliere testudinem: scutisque sigillatim uelut squamis reuulsis desup
 nudos deprehensoꝝum detectorumque humeros perfoderunt: territi hostes
 nouo mortis periculo terribilem dissoluere compagem. Exinde in fugã uersi
 per. l. M. passuum insatiabiliter cæsi sunt. neque conici numerus potuit Ger/
 manorum: uel quantus fuerit occisorum. Post hæc Belgarũ gens: quæ tertia
 pars Galliarum est: aduersus Cæsarem exarsit: Quorũ distributim copia hæc
 fuit. Bellouagi: q; cæteris numero & uirtute præstare uidetur: habuere lectis/
 sima. lx. M. armatorum. Sueffones ex. xii. oppidis. l. M. Nerui: quorũ adeo in/
 domita feritas prædicabatur: ut nũquam in id temporis mercatores ad se ad/
 miserint: uina cæteraque uenalia deferre: quibus inducta iocunditas torporem
 uirtutis afferret: habuerũt similiter. l. M. Atrabites etiam & Ambiani. x. M.
 Morini. xxv. M. Menapi. ix. M. Caleti. x. M. Velocasses & Veromãdũ æque
 x. M. Atuatici. x. & ix. M. Condrusi Eburones. Cercesi. Cenomani: qui uno

Heluety.
 Rhenus.

Kolan.

Germanorũ exercitus
 p. 10.

Belgar.

nomine Germani uocatur; xl. M. & ita fuisse referuntur. cc. lxxxv. M. armorum lectissima. His repente silua erupentibus exercitus Cæsaris perturbatus; atque in fugam actus plurimis suorum amissis tandem hortatu ducis restitit; uictoresque aggressus usque ad internitionem pene deleuit. Igitur Cæsar magnis in Gallia rebus gestis; cum in Italiã proficisci decreuisset; Galliam cum legione xii. ad Veragrados Edunosque misit: Qui cum hyemãdi causa in uico Veragradorum: cui nomen erat Octodorus cõsedisset: mediamque oppidi partem: quæ torrente diuidebatur; accolis concessisset: quadã die eisdem discessisse per noctem ac proximo infedisse colli uidet. Quippe illi paucitatem uix mediæ legionis despectui habentes; ultroneam sibi prædam nullo cessurã negotio arbirabantur: finitimosque suos in hanc cædis ac prædæ societatem uocauerunt. Igitur Galba tam præsentibus periculis circũsepto ac trepido iter uarias cõsultationes certi consilii incerto repente Galli descensu montis effusi ea castra imperfecta circũdant: rarosque per uallum propugnatores saxi telisque onerant. Cũque iam castra irrumperentur: Pacuuii primipilaris & Voluseni tribuni cõsilio cuncti Romani portas erupunt: incautosque subito aggressi hostes primum perturbauerunt: deinde in fugam uersos miserabili strage fuderunt. Nã apud quam xxx. M. barbarorum tunc cæsa referuntur. Igitur Cæsar: cũ iam pacatas uniuersas Gallorum gentes putaret: ad nouum & maximum bellũ retractus est. Namque dum Publius Crassus adolescens cum legiõe septima oceano tenuis apud Andegauos hyemat: Venetii cæterique confines repente in arma coniurant. legatos Romanorum uinõunt: eosque ita demum se reddi uros: si obsides suos recipiant: Romanis indicant: socios sibi ad id bellum Oissimos. Lexouios. Namnetes. Ambibaritos. Morios. Diablites. & Menapios accisunt. auxilia quoque a Britania accersunt. Cæsar per Crassum de rebellionẽ deditarũ gentium certior factus: quamuis intelligeret: quanta ineundi belli difficultas esset: tamen rem tanti negotii non negligendam esse ratus: ne cæteris exẽplo eius modi audendi licentia laxaretur: Itaque terrestri prælio psequi hostes frustra aggressus: quippe cum hostes per interfusa ex oceano æstuaria: atque inaccessos recessus tutis terrarum sinibus munirentur: naues longas edificari in Lygere fluuio iubet: per quem in oceanum deductæ constitierunt. Moxque ut ab hostibus uisæ sunt: continuo. cccx. naues eorum paratæ atque õi genere armorum instructissimæ progressæ portu ex aduerso steterunt: Bruto circũspiciente imparẽ longẽ nauium esse conflictũ: quia barbarorum naues solido robore intextæ: saxorum modo adactos rostratarum ictus retundebant. Hoc primum auxilio fuit: quod falces acutissimas non pertinaciter contis præfixas: funibus autem subnexas parauerat: quibus cum opus esset: apprehesos eminus rudentes: subductis hastilibus per funem falcem retrahendo succideret. His celeriter expeditis dirumpi hostilium antennarum armamenta præcepit: Ita

antennis tuentibus complures ilico naues uelut captas immobiles redidit. Alii hoc periculo territi: suspensis uelis qua uentus intenderet fugere conati: cessante mox uento destituti ludibrio fuere Romanis. Itaque incensis oibus nauibus: interfectisque his: qui pugnauerant Galli: reliq sese omnes dediderunt. Sed Cæsar maxime ob iniuriam legatorum: & ut genti ad oia cõsilia mobili terribilis exempli notam inureret: cunctis principibus per tormenta interfectis reliquos sub corona uendidit. Iisdem diebus Titurius Sabinus Aulercos. Eburones. Luxuuiosque: qui primates suos: quod auctores belli resuscitadi eẽ nollent: interfecerant: eruptione facta incredibili cæde deleuit. Publius uero Crassus cum i Aquitaniã peruenisset: bello exceptus est. Nãq sociato magno eqtatu: pedestribusque copiis præualidis Romanos adorti diu grauitur bauerunt. Post uicti: atque in oppidũ sociati coacti: obsessisque cũ se expugnari uideret: armis traditis i deditionẽ recepti sunt. Aquitani clade p̄moti uđique exercitum cõtrahunt: de citeriore quoque Hispania auxilia accersunt: duces bello maxime eos præficiunt: qui cũ Sertorio militauerant. Hi omnes dum obsidionem Crasso parant in castris suis Crasso obruente deleti sunt. Nã ex Aquitanis & Cantabris: quorum .l.M. tunc in auxilium uenerant. xxxviii. M. cæsa referuntur. Cæsar Germanos: qui Rhenum cum immensis copiis trãsmiserant: simul & totas Gallias subiicere sibi parabant: bello adortus usque ad intemitionem cecidit: Quorum fuisse numerum ad. ccccl. M. ferunt. Tunc Cæsar i Germaniam facto p̄oto trãsgrediẽs Sycambros & Vbios oblidione liberat.

Hic dicit: qualiter Cæsar Gallias subiecit: & transiit in Britaniã.

f Veuos maximam & ferocissimam gẽtem: quorũ eẽ. c. pagos & populos multi prodidere: totãque Germaniã aduẽtu suo terret. moxque in Galliã rescisso ponte cõcedit. Inde ad Morinos uẽit: unde in Britaniã proximus & breuissimus trãsitus ẽ. Nauibus

circiter onerariis atque actuariis. lxxx. præparatis: i Britaniã trãsuebitur. Vbi acerba primũ pugna fatigatus: deinde aduersã tẽpestate correptus plurimã classis partem & nõ paruam militum: equitum uero pene omnem disperdit. Regressus i Galliã legiões in byberna dimisit. ac. dc. naues utriusque cõmodi fieri imperauit: Quibus iterum in Britaniã primo uere transuectus: dũ ipse in hostem cum exercitu pergit: naues in ancoris stãtes tempestate correptæ: uel collisæ inter se: uel harenis illisæ ac dissolutæ sunt. Ex quibus. xl. perierunt. cæteræ cum magna difficultate reparatæ sunt. Cæsar equitatus prio congressu a Britãnis uictus. ibiq Labienus Tribunus occisus est. Secũdo prælio cũ magno suorũ discrimine uictos Britannos in fugam uertit. Inde ad fluuĩẽ Thamesim profectus est: quem uno tantum loco uadis transmeabile ferunt:

In huius ulteriore ripa Cassouellauno duce imēsa hostiū multitudo cōfederat: ripamque fluminis ac pene totum sub aqua uadum acutissimis sudibus præstruxerat: Quod ubi a Romanis deprehensum ac uitatū est: barbaræ legiōes non ferentes siluis sese abdidere: unde crebris eruptiōibus Romanos grauiter ac sæpe lacerabant. Interea Trinobantum firmissima ciuitas cū Androgorio duce datis .xl. obsidibus Cæsari sese dedit. Quod exemplum secutæ urbes aliæ complures i foedus Romanorū uenerunt. iisdemque demonstrantibus Cæsar oppidum Cassouellaunum inter duas paludes situm obtentu insuper siluarum munitum omnibusque rebus confertissimum tandem graui pugna cepit.

Capitulum reuerso uidelicet Cæsare a Britannia iterū Galli rebellauerunt. & uicti sunt.

c Xin Cæsar a Britannis reuersus in Galliam: postquam legiones i hyberna misit: repētinis belloꝝ tumultibus undique circūuētus & cōflictatus ē. Nāq̄ Ambiorix cū Eburonatis & Atuaticis conspirans animatus Treuironum consilio Cottam & Sabinum legatos apud Eburonas cū tota funditus legione insidiis circūuētos interfecit. Ambiorix hac uictoria elatus Atuaticos & Neruios plurimosque alios rapti in arma contrahit. atque ad Ciceronem legatum qui similiter tunc legionem in hybernis præerat: contendit. Multitudo hostium ex hoc colligi potuit: quod cum in obsidione castrorum uallum circūdandum esse a captiuis Romanis docerentur: & instrumenta ruralia non haberent: gladiis concidendo terrā & sagulis exportando uix tribus horis uallum pedum .x. & fossam pedum .xv. p̄ milia passuum .xv. in circuitu perfecerunt. Præterea. cxx. turres miræ altitudinis extruxerunt. & cum septem dies noctesque succidui hostium cunei pugnaret: ac uētus subito plurimus exortus esset: testas fundis feruētes itorsere: flammataque tela focis: ac mox cōcepto igne rutilantia itra castra iecerūt. Quo facto per cuncta culmina raptim uentus isistens sparsum animauit incendium. sed nec sic quidem Romani cum undique obruerētur uulneribus: laboribus. uigiliis. ieiuniis. incendiisue cesserūt. Tandem Cæsari nuntiatū est: unam deletam esse legionem: alteram iam pene confectam. Aduentate uero cum duabus legiōibus Cæsare deseruere hostes obsidionem. atque in eū cūcti raptis copiis ruunt. Cæsar paruissimis castris consulto condidit. equitibusque præmissis: ut fugā fingerent: imperauit: ut ad transitū uallis: quæ media erat: sibi que periculosa uidebatur: hostes contēptu sui inuitaret: Quibus aduētātibus insuper obstrui portas præcepit: Quo uiso Galli: quasi iam uicissent: ad obducendū extrinsecus uallo conuersi sunt. Cæsar totis repente portis paratū effudit exercitum. uersosque in fugam Gallos uastissima cæde confecit. Nā

lx. M. fuisse tūc referuntur: e quibus pauci per paludes inuias euaserūt. Indu-
 ciomarus Treuironum princeps magnas armatorum copias habens: postquā
 de consensu Galliae totius certior redditus est: Labieni castra legioneque: cui
 is praeerat: quod facili factu arbitrabatur: delere statuit. ac deind Eburonibus
 Neruiisque coniunctus ad opprimendum Cæsarem pergere. Labienus qbus
 potest artibus simulat timorem: atque ita Induciomarum negligentiorē cū
 insultantibus copiis pro uallo oberrantem repentina eruptione pstrauit. Hac
 uictoria Labieni reliqui Gallorum conatus repressi sunt. & Cæsar paulo ge-
 tior reliqua parte hyemis fuit. Sed itelligens sibi maiora belli supereē negocia
 maxime: quia plurima parte exercitus amissa: aliisque grauius sautiis: ne ad
 sustinendum quidem sibi idoneos: ne dicam ad cōprimendum Gallos: ipetū
 uideretur: Greio Pompeio consule conscribi legiones: sibi que in auxiliū mitti
 petit. Itaque ante exactam hyemem tres ad eū legiones uenerūt. Igitur Cæsar
 postquam in unam hostium copiae coirent: in eunte uere aggredi trepidos &
 opprimere sparsos i finibus suis parat. Primum itaque Neruiorū fines diripit.
 prædam uero quæ copiosissima erat: exercitui permittit. Deinde Menappos:
 qui sibi ppter immensas paludes: atque ipeditissimas siluas munitissimi uide-
 bantur: tribus agminibus inuadit. nimiaque cæde uulgo agitato residuos sup-
 plices in deditionem recepit. Labienus sequenti prælio oēs Treuironū copias
 interfecit: arte in bellū prouocatas: priusq̄ Germanis aduētātibus iugerētur.
 & continuo ipsam ciuitatem capit. Cæsar ulcisci mortem Sabini & Cottæ
 legatorum uolens: in Ambiorigē & Eburones deletæ legionēs auctores: post
 quam in Arduennam siluam refugisse cōperit: quæ silua totius Galliae maxiā
 est. atque a ripis Rheni finibusque Treuironum ad Neruios usque pertingit.
 & in longitudine plus quam. l. M. passuum patet: permetiens rem sui maximi
 periculi fore: si per obstructas spatiosasque siluas ignoti diuiderentur. hosteq̄
 locis notissimū quærerēt: omnem Galliam p nuntios iuitat: ut quæque secundum
 placitum suum reconditas in Arduenna silua prædas quærant: diripiantque.
 Quo facto Gallis utrique in orientibus maximas Romanorum iniurias sine
 cuiusquam Romani discrimine uindicauit. Ita hoc tutissimo uincēdi genere
 securus in Italiam rediit. Igitur Cæsare in Italiam reuerso Gallia rursus in
 arma cōiurat: multi que simul populi cocunt. Dux bis Vergētōrix fuit: cuius
 consilio statim omnes Galli ciuitates suas ultro incenderunt. prima a suis in-
 censa Biturigo. Inde ad Cæsarem qui magnis itineribus p Narbonensem pro-
 uinciam clam ad exercitum recurrebat: impetum faciunt. Cæsar tūc oppidū
 nomine Cenapum obsidione concluderat: Quod diu oppugnatum tandē post
 multas Romanorum clades pluuiō die cum hostilium machinarū augmētā:
 Neruique elanguerent: applicitis turribus captum atque deletum est. xl. ibi
 hominum. M. fuisse referuntur: e quibus uix. lxxx. per fugam lapsi ad proxima

Gallorū castra uenerūt. Præterea Aruerni cæterique cōfines sollicitatis etiā ad se Heduis: multis aduersus Cæsarem præliis bellauerūt: Qui cū se pugnādo fatigati in quoddam castellum recepissent: milites prædæ inbiantes ad expugnationem oppidi animū intēdunt: frustra Cæsare de loci iniquitate causante. Itaque ibi Cæsar erumpentibus desuper hostibus pressus multa exercitus sui parte perdita uictus aufugit. Dum hæc ad Chalestam gerūtur: Vergētorix: quem omnes cōsensu pari regem præoptauerāt suadet: uti ex tota Gallia oēs: qui arma ferre possent: huic bello præsto sint. Hoc enim esse unum bellum: quo aut perpetua libertas: aut æterna seruitus: aut mors omniū consequatur. Itaque absque eo numero: quem infinitum ante contraxerat: equitum circiter octo. M. peditū. ccl. M. contracta sunt. De his duo colles sibi inuicē obuertos Romani Gallique ceperunt: Vnde multis sæpe eruptionibus: & uariis puen- tibus præliantes tandem Romani præcipua Germanorū equitum: quos sibi iam dudum amicos nunc in auxiliū acciuerant uirtute uicerunt. Vergētorix alia die congregatis omnibus: qui fuga euaserant: dixit se auctorem bona fide defendendæ libertatis atque rumpendi foederis fuisse: & nunc siue Romanis sese ad mortem omnes offerant: siue solum pro omnibus dedant: paratum aio fore. Itaque Galli uolūtatem: quā pudore aliquandiu texerant: quasi ex cōsilio regis assumerent: ilico sibi ueniam precantes: eum solum uelut auctore magni sceleris dederunt. Bellouagi omnibus finibus Gallorū gentis ipsorū opiniōe fortiores habebantur. Hi Chorreo duce bellū istaurāt. sibi que in hac suscepti belli societatem Ambianos Aulercos. Velocasses. Athrabitesque coniungūt. & locum quendam cinctum atque impeditum undique paludibus capiunt. cōmissoque prælio magnam remorum manum: quæ auxilio Romanis erat: trucidant. Deinde cū opportunum ipsi locum insidiis prouisum occupassent: atque hoc cōpto Romani ad insidiarum locum instructi ordinatiq̄ uenissent cōmisso prælio Gallos fugiētes eisdem locorum munitionibus quibus clausi fuerant: incluserūt. cunctosq̄ ad itemicionē ceciderunt. Ibi Chorreo uel fugā uel deditiōne detrectans Romanos: ne uiuus caperetur instanter occidendo: ut occideretur: coegit. Igitur cū pacatam esse uniuersam Galliā Cæsar neque ausurā fore ad aliquos aspirare motus arbitraretur: legiōes i hyberna dimisit. ipse tamen Ambiorigis fines qui tot bella excitauerant: horrenda hominum strage uastauit. At uero Gaius Caninius legatus bellū apud Pictonas inuēit: ubi magna hostium multitudo impeditā itinere legionem circūdedit. atque ad extremū discrimen adduxit. Porro Fabius alter legatus acceptis Caninii litteris in Pictonas proficiscitur. Ibi que a captiuis de opportunitate locorum certior factus iopinantes hostes opprimit. magnisque stragibus factis pluri- mas prædas agit. Deinde cū Caninio signū aduētus sui dedisset: Caninius totis castris subito exiliēs sese iiecit hosti. Ita Fabio ex alia pte. & Caninio ex altera

insistente maximo & diuturno bello innumera Gallorū copiae trucidatae sunt.
 Inde Fabius in Carnutes profectus est. Sciebat enim Domnacuū ducē an-
 tiquissimum rebellionis totius incentorē ab hoc bello elapsū: si Aremoricis
 gentibus adiunctus esset: maximos iterum tumultus in Gallia esse moturū:
 sed adhuc eos ipsa nouitate trepidātes mira uirtute & celeritate perdomuit.
 Interea Diaptes unaque Literius cum adesse Caninium & legiōes ī finibus
 suis uiderent: undique collectis copiis oppidū intrant: quod in editissima mō-
 tis arce pēdēs duabus partibus p̄ abrupta latera non paruo flumie cigebatur.
 medio deinde descensū largissimo fonte securum plurimaque itrorsum copia
 frumēti tutum irritos procul discursus hostium despiciebat. Caninius: quod
 solum Romana prouisione potuit: ambos duces cum parte copiarū plurima
 in campum euocatos maximo praelio superauit. Nā uno e ducibus interfecto
 alter cum paucissimis fugit. Nullus in oppidum rediit. sed ad id oppugnādū
 Cæsare opus fuit. Itaque certior per nuntios factus Cæsar accurrit. circūspe-
 ctisque omnibus: uidet: si expugnare ui moliatur: ludo & spectaculo hostium
 delendum esse exercitum suū. hoc solum esse praesidium: si quoquo modo
 hostes aqua arceantur. Sed & hoc quoque nisi Cæsar nemo potuiss̄. siquidē
 fons quo ad potum utebantur: medio deuexi mōtis latere fundebatur. Cæsar
 ad proximum fontis admoueri uineas: turrēque extrui iubet. fit magnus ilico
 concursus ex oppido. Quibus sine periculo praeliantibus Romani quanuis p̄
 tinaciter obisterent. crebriusque succederent: complures tamen trucidantur.
 Igitur extruitur agger & turris pedum. lx. cuius uertex æquare ad fontis locū
 posset: ut uel ex æquo tela conici queat: uel praecipitata desup saxorū uoluntia
 non timeri. Oppidani autem ubi exanimari siti nō solum pecora sua: uerū etiā
 infirmiores hominum aetates uidēt: cupas pice seuo & scindulis repletas: ac
 deinde inmisso igne in prona praecipitant. easque ipsi toto oppido effusi sub-
 sequuntur. Ardentibus machinis cum graue praelium suis Cæsar ac piculosum
 uideret imminere: cohortes ī circuitu oppidi ire uelociter per occultū iperat.
 atque undique subito uastum clamorem attollere. Quo facto cōsternati op-
 pidani: dum recurrere ad muniendum oppidū uolunt: ab oppugnatione turris
 uel demolitione aggeris recesserunt. Illi tamen: qui ad incidēdas fontis uenas
 sub obtentu aggeris tuti cuniculos perfodiebant: repertos in abstruso aquarū
 meatus per multa diuidēdo tenuari in semetipsis. consumique fecerunt. Op-
 pidani fonte siccato ultima desperatione correpti deditiōem sui faciūt. Cæsar
 autem omnibus: qui arma tulerant manus sustulit. & uitam reliquit: quo te-
 statior esset etiam posteris poena improborum. Multum enim ad coercēdā
 audaciam ualet p̄positum punitiōis exemplum: cū ipsa miseri praesens forma
 uiuētis & ad recordationē admonet cōscios & ad sciscitationē cogit ignaros.

Punctioes apomphom.

Hic dicit: quomodo Galli exhausti & domiti sunt.

e Xhaustis atque edomitis Gallis Cæsar securus cum legionibus
in Italiam rediit: nullos post se Gallorum motus pertimescens:
certo se sciens minime aliquos: qui uel moueri audeat: uel: si mo-
ueantur: timendi sint: reliquisse. Constitui nunc ante oculos ueli
exanguem: defoetamque Galliam post illas ardentissimas febres internosque
æstus uitalium molliora, torrètes: ut sese habeat: quāta macie: quātoq̄ pallore
sit: quam demissa ac resoluta iaceat: quam ipos quoq̄ necessarii officii motus:
ne eundem incursum malorum reuocent: pertimescat. Irruit enim in eā repē-
tino impetu Romanus exercitus: ueluti fortissimo corpori fortior lues: quæ
tanto grauius accenditur: quanto impatientius toleratur. Sitiēbat misera: cū
instante gladio profiteri sponsonem seruitutis æternæ auulsis insup̄ oblidibus
cogeretur. Sitiēbat: ut dixi: notam illam omnibusque suauissimam uelut aquæ
gelidæ dulcedinem libertatis: quātoque eam magis subtrahi intelligebat: tato
auidius desiderabat. Hinc illam tam frequens contra uetita præsumptio iua-
debat. & pro defendenda libertate iportuna libertas: præreptaq̄ insatiabiliter
potiundi licentia: quod male conceptam perniciem restringere uidebatur: au-
gebat. Hinc Romanus exercitus ante pugnam insidiator argutior. hic i pugna
hostis infestior. hinc post pugnam uictor immitior. hinc omnia ad domadā
impatientiam crudescētia. hinc iam nec remediis credebatur. Ita q̄ si iterro-
gare possem hāc: de qua loquimur: nationem: qd̄ tūc: cū hęc ipa sustinebat:
de illis temporibus iudicaret: responderet: ut arbitror: dicens. Sic me illa tunc
febris exāguem reddidit. ac frigidam fecit: ut etiam hęc: quæ omnes pene p-
strixit: feruefacere uel cōmouere nequiuērit. atq̄ ita me Romani inclinauerūt.
ut nec ad Gotos surgā. Sed ne ipsa quidē Roma clades quas intulit: euitauit.
Exercitæ nanque diu actæque sunt per totos mundi cardines potentia ducū:
uiresq̄ legionū: quæ i sese cōcurrētes eius dāno uicerēt: cuius piculo uicerētur.

Victorē scilicet a Gallia Cæsarem reuersum ciuilia bella seq̄untur: & Crassus
consul prouinciam sortitus est in Parthos.

n Am uictorē Cæsarē de Gallia reuersum ciuilia bella comitata
sunt. aliaque grauissima mala. interfecti apud Parthos Crassi &
trucidati exercitus p̄cesserūt. Anno ab urbe cōdita. dc. lxxxvii.

Crassus in consulatu collega Pompeii prouinciam sortitus in
Parthos: hō inexplēbilis cupiditatis: audita in Hierosolymis tēpli opulentia:
quam Pompeius intactam reliquerat: in Palæstinam diuertit. Hierosolymā
adit. templum inuadit. opes diripit. Inde per Mesopotamiā tendēs i Parthiā:

*Crassus Hierosolymay templus
diripiuit dicitur.*

quacūque iter habuit sociis ciuitatibus auxilia indixit, pretia exegit. Moxque ut Euphratem transiit: ilico Abegelen legatum ab Herode rege Parthorum ad se missum obuiū habuit: a quo ueuementer increpitus est: quod cōtra fœdus Luculli & Pōpeii auaritia inductus Euphratem transierit. Quam ob rē sine mora futurum: ut pro auro Parthico Serico ferro oneraretur. Itaq̄ cum prope Caras uentum esset: Parthi subito ingruentes cum Surena & Sylacea præfatis sagittis oppressere Romanos. Cecidere ibi plurimi senatores: aliqui etiam consulares & prætorii uiri. Crassus quoque filius Crassi lectissimus iuuenis in acie occisus ē. Præterea .iiii. cohortes cū Vargunteio legato mediis deprehensæ campis interfectæ sunt. Surenas rapto equitatu Crassum psequi intendit: eumque circūuentum ac frustra colloquium eius petētem iterfecit: quantum uiuam auferre maluisset. Pauci noctis beneficio liberati Caras confugerunt. Cognita clade Romanorum multæ orientis prouinciæ a societate & fide populi Romani defecissent: ni Cassius collectis ex fuga militibus paucis intumescētem Syriam egregia animi uirtute ac moderatione pressisset: Qui & Antiochū copiasque eius ingentes prælio uicit & interfecit: Parthos quoque ab Herode in Syriā missos: iamque ingressos Antiochiam bello expulit: ducemque eorum Osagen interfecit.

*Crassus cum uirtute
periclitatus et occisus.*

*Cassius cum Romanis
in Oriente premitur.*

Narratur hic de Romano exercitu: qualiter ut oceanus crescit & minuitur.

i Gitur Romani status agitur semper alterna mutatio: & uelut forma oceani maris: quæ omni die dispar nūc succidit p̄ septē dies attollitur incrementis: nūc consequentibus totidem diebus naturali damno & defectu iteriore subducitur. Vt enim de proximis ordiar: Cimbris Tigurinisque uincētib; cum apud Rhodanū flumen Romanus exercitus perit: & artificiosas Roma sensit angustias: resula cōtinuo clade Cimbrorum magnis elāta prouentibus priorum oblita defectuum est. Hanc deinde recentissimæ prosperitatis iactantiam Italicū bellum & dilaceratio Syllana castigat. Rursus post hanc domesticam intestināq̄ perniciem: qua usque ad medullas pene euiscerata & exesa est: paribus propemodū spatiis temporum non solum reparata uerū etiam extenta est: cum Lucullus Asyā: Pompeius Hispaniam: Cæsar Galliam perdomuit. Romanumque imperiū usque ad extremos propemodum terræ terminos propagatum est. Hæc nūc amplissimam dilatationem uastissima ruina consequitur. Apud Parthos enī consul Romanus occiditur: exercitusque deletur. atrocissimum illud Pōpeii & Cæsaris bellū ciuile conscribitur. & iter hæc Roma ipsa repētino correpta incendio concrematur. Anno siquidem ab urbe condita. dcc. incertum uide concretus plurimam partem urbem ignis inuasit. neque unquam antea tanto

*Status Romanæ res. p.
Crassus hinc spem
maximam caudebat ex
tristitia.*

*Incendium urbis
uastissimum.*

corruptam ac uasatam ciuitatem ferūt. Nam. xiiii. uicos cum uico iugario /
consumptos memoriæ proditum est. Hinc iam bellum ciuile committitur:
quod magnis iam dudum dissensionibus ac molitionibus parabatur.

Hic de bello ciuili dicitur inter Cæsarem & Pompeium: & de incendio urbis:

am rediens Cæsar uictor de Gallia decerni sibi absentem alterum
n consulum poposcit. Contradictum est a Marcello consule ad/
nitente Pompeio. deinde decretum est a senatu: ut in urbem Cæsar
non nisi dimisso exercitu ueniret. & ex Marcelli consulis aucto/
ritate: ad legiones: quæ apud Nuceriam erant: Pompeius cum imperio missus
ē. Cæsar Rauēnā sese contulit. Marcus Antonius & Publius Cassius tribuni
plebis pro Cæsare intercedentes: intercedente Lentulo consule: curia foroque
prohibiti ad Cæsarem profecti sunt: Curioe Coelioq̄ simul comitatibus. Cæsar
Rubicone flumine transmeato: mox: ut Ariminum uenit: v. cohortes: quas tūc
solus habebat: cum quibus: ut ait Liuius: orbem terrarum adortus ē: qd factu
opus esset: edocuit. Deplorans autem iniurias suas causam belli ciuilis pro re/
stituendis in patriam tribunis esse testatus est. Inde per Antonium septē cō/
hortes: quæ apud Salonem morabantur: a Lucretio recepit. tresque legiones:
quæ Domitio apud Corphinium erāt: ad partes suas traduxit. Pompeius atque
omnis senatus crescentibus Cæsaris uiribus trepidi: tāquā Italia pulsū Græciā
transuecti: Durachium gerendi belli sedem delegerunt. Cæsar Romam uenit:
negatamque sibi ex ærario pecuniam fractis foribus inuasit: protulitque ex eo
auri pondera. iiii. M. cxxv. argenti pondera prope . dcccc. M. Inde digressus
Ariminum ad legiones: mox alpes transuectus Massiliam uenit: Ad quā op/
pugnandam: quod receptus non esset: Trebonium cum tribus legionibus re/
linquens ad Hispanias cōtendit: quas Lucius Afrannius & Marcus Petreius
& Marcus Varro Pompeiani duces cum legionibus obtinebāt. Ibi multis
præliis: Petreium Afranniumque superatos composita pactione dimisit. In
ulteriore uero Hispania duas legiones a Marco Varrone suscepit: similiter &
duces eius. Post hæc Curio Catonem Sicilia expulit. Valerius Cottam Sar/
dina. Tiberonem Aprica Varrus eiecit. Cæsar Massiliā rediēs obsidione
domitam uita tantū & libertate concessa cæteris rebus abstraxit. At uero Do/
lobella ex parte Cæsaris in yllirico per Octauium & Libonem uictus: copisq̄
exutus ad Antoniū fugit. Bassilius & Salustius parantes singulas legiōes: quibus
præerant. similiter & Antonius. Hortensius quoque ab infimo mari cū classe
cōcurrrens: omnes pariter aduersus Octauium & Libonem profecti & uicti
sunt. Antonius cum se Octauio cum. xv. cohortibus dedisset: oēs ad Pompeiū
a Libone deducti sunt. Curio ex Sicilia in Apricam cū exercitu transgressus

Cæsar ex ærario affectis
foribus abstraxit.

Hispania.

est: Quem Iuba rex continuo exceptum cū oibus copiis trucidauit. Octavius Salonas oppugnare conatus omnes pene copias: quas duxit: amisit. Coelius de-
sciuit a Cæsare: ac se Miloni exuli iuxit. Cūq̄ abo seruorū manu Capuā oppu-
gnare molirentur: occisi sunt. Bibulus apud Corcyram pudore uictus: quod
custodiæ eius: quam pelago & oppido prætendebat: hostis illuferat: inedia sese
uigiliisque confecit. Appius Claudius Censorinus: qui iussu Pompeii græciã
tuebatur: iã abolitam poetici oraculi fidē uoluit experiri. Quippe ab eo uates
adactus descendere in specum: respondisse fertur de bello cōsuleri. Nihil ad
te hoc Romane bellum pertinet. Euboæ coela obtinebis. Coela autē uocant
Euboicum sinum. Ita Appius perplexa incertus sorte discessit. Admonet nos
aliquid obtrectatoribus nostris cōsultor iste consulere. Querebantur utique
fidē christianorum sibi sacra interdicta ceremonialque sublata: & ob hoc: id
maxime: quod extis uaticiniisque cessantibus: futuræ clades: quia sciri neq̄nt:
non uitantur. Cur ergo longe ante imperium Cæsaris natiuitatemq̄ christi:
sicut ipsorum auctores attestatur: abolita fuerat poetici oraculi fides: abolita
autem ideo: quia contempta. porro autem: quare contempta: nisi quia uel falsa:
uel uana: uel dubia. Vnde prudenter pœta præmonuit: inconsulti abeūt: sedēq̄
edere Sibyllæ. & ne forte id paruipendant: quod contemptu abolitum atque
antiquatum fuit: hoc est aut nomē aut sedē: Appollo ille Pphythius erat: quē
ferunt: magno illo Pphythōe serpente interfecto: totius uaticinationis auctore
& principe: heredem & sedis & diuinationis & nominis extitisse: ibique eū red-
dere elegisse respōsa: ubi orta: cum auctore ipsa diuinationo uidebatur. Præterea:
quæ per alias quoque terrarum partes spumantibus buccis: rabidoq̄ discursu:
omnis furiatorum ructat insania: ad quem plurimi terrarum reges: quasi ad
uiuam uocem consulti numinis: cucurrerunt: cui sæpissime ipsi Romani quo-
que opulentissima dona miserunt. At si Apollo iste Pphythius paulatim discer-
nēte experiētia cōtēptus relictus atq̄ abolutus ē: quid uiuū de mortua pecude:
quid uerum de amēte muliercula sperari potest! Quid postremo: inflauit cū
pinguis ebur Tyrrhenus ad aras: expositis opimæ pecudis intestinis nō finxit
esuriēs: nā sicut ipsi fatentur: uel obscura uel falsa dicendo ipse Apollo seducit.
Quamobrem æquo animo ferant: si imitari interim nolunt: nos id ueritatis
iudicio etiam prohibere: quod potuerunt maiores eorum uel experiendo cō-
temnere. Interea apud Durachium multi orientis reges ad Pompeium cum
auxiliis conuenerunt. Quo cum Cæsar uenisset: Pompeium obsidiē frustra
cinxit: ipse terram. xv. M. passuum fossa præstruens: cum illi maria paterent:
Pompeius castellum quoddam propinquū mari: quod Marcellinus tuebatur:
euertit: præsidiaq̄ Cæsaris: quæ ibidē morabantur: occidit. Cæsar Torquatū
legionēque unam: ut expugnaret: aggressus est. Hoc periculo seciorū Pompeius
cognito: & oēs eo copias cōtraxit: quæ se ilico Cæsar ommissa obsidiē cōuertit.

Appius Claudius.

Oraculum.

Cæsar. I. Sinus Euboeicus.

*Aduersus infirmulatores
fidei Christianæ tructus.*

*Cæsar ex
Pompeius apud Durachium
pugnans.*

Torquatus autem euestigio prorumpens auersum insecutus est. Ita Cæsaris milites ancipiti piculo territi ipso Cæsare frustra obistente fugerunt. Põpeius uero Cæsaris quoque testimonio uictor persequentem reuocauit exercitum. xxiiii. M. militum Cæsaris. centuriones. xxxii. equitesque Romani complures in eo prælio cæsi sunt. Cæsar inde citato agmine per Epirum in Thessaliam perrexit. Pompeius uero cum maximis copiis secutus. bellumque cõmissum est. Itaque instruitur utrinque acies. Põpeius. lxxxviii. cohortes. triplici ordine locauit. Fuerunt autem peditum. xl. M. equites in sinistro comu. dc. i dextro .d. Præterea reges multi senatores equitesque Romani pluri mi/absque leuiũ armaturarũ magna copia. Cæsar similiter. lxxx. cohortes triplici ordine disposuit: cui fuerunt minus quam. xxx. M. peditum. equites. M. Videre ibi & gemere erat contractas Romanorum uires i campis Pharsalicis ad occisionem mutuã constitisse: quas si concordia rexisset: nulli populi nulli reges ferre potuissent. Prima cõgressione equitatus Pompeii pulsus sinistra latera nudauit. Deinde cum diu utrinque dubia sorte caederetur: atque ex alia parte Põpeius inter hortandũ diceret: parce ciuibus: nec tamen faceret: ex alia uero Cæsar hoc faceret: quod urgeret: dicēs miles faciẽ feri: parce ciuibus: tãdẽ uniuersus Põpeii fugit exercitus: castraque direpta sunt. Cæsa sunt i eo prælio Põpeianorum. xv. M. ceturiones. xxxiii. Hic exitus pugnae ad Paleophasalum fuit. Põpeius fugiens in hostio Penei amnis oneraria nauẽ nactus i Asiam trásiit. Inde per Cyprũ i Aegyptũ uẽit: ibique mox: ut litus attigit: iussu Ptolemæi adolescentis in gratiam Cæsaris uictoris: occisus est. Pompeii uxor filiique fugerunt. Cætera Põpeiana classis direpta est omnibus: qui in ea erãt: crudelissime trucidatis: ibiq̃ & Põpeius Bithynicus occisus est. Lætulus uero uir cõsularis apud Pelusium interfectus est. Cæsar compositis apud Thessaliam rebus Alexandriam uẽit. Perlatoque ad se ac uiso Pompeii capite anuloque fleuit. Cumque se in regiam recepisset: eludebatur a tutoribus: quominus pecuniam acciperet: tẽpla sua astu spoliãtibz: ut & regios thesauros uacuos eẽ ostederet: & in inuidiam Cæsaris populum concitarent. Præterea Achilles dux regiũ imbutus semel Pompeii sanguine: Cæsaris quoque necem ineditabatur. Nam iussus exercitum dimittere: cui præerat: xx. M. armatorum nõ modo spreuit imperium uerum & aciem direxit. In ipso prælio regia classis forte subducta iubetur incendi. Ea flãma cum partẽ quoque urbis inuasisset: cccc. M. librorz proximis forte ædibus cõdita exussit: singulare profecto monumentũ studiũ curæque maiorum: qui tot tantaque illustrium ingeniorum opa cõgesserãt. Vnde quãlibet hodie: quæ i tẽplis extant: quæ & nos uidimus armaria librorz: quibus direptis inananita ea a nostris hominibus nostrisque temporibus inemorentur: quod quidẽ uerum est: tamen honestius creditur: libros alios fuisse quesitos: qui pristinas studiorũ curas aemularentur: quam aliam ullam fuisse

Pugna Pharsalica
hic Cæsari est
Pompeium.

Fuga Pompeii
obtruncat.

Pompeius Bithynicus.
Lætulus.

Flauus Cæsaris uiso
Pompeii capite.

Achilles.

Bibliotheca Ptolemæi
cccc. M. librorz
cõtinanz obtruncat.

tūc bibliothecā: quæ extra. cccc. M. librorū fuisse: ac p hoc evasisse credatur. }
 Cæsar. postea insulā: ubi Pharus est: cepit. Eo Achilles cum Gabinianis mi-
 litibus uenit. ingens pugna cōmissa est. Magna ibi Cæsariorum militum
 multitudo cecidit. omnes etiam interfectores Pompeii interfecti sunt. Cæsar
 ui insistentium hostium pressus scaphā ascendit: Qua mox pōdere subsequē-
 tium grauata ac merisa per. cc. passus ad nauē una manu eleuata: qua chartas
 tenebat: natando peruenit. Mox nauali certamine pulsatus magna facilitate
 classem regiam depressit & cepit.

*Cæsar naua fugit p
 .cc. passus.*

Potentibus Alexandrinis regem reddidit Cæsar.

a Lexandrinis potentibus regem reddidit: monitū: ut magis ami-
 ciciam Romanam quam arma experiri studeret: qui tamen: ut
 liber fuit: ilico bellum intulit. sed cōtinuo. cum toto exercitu suo
 & ipse deletus est. Nam. xx. M. hominū i eo bello cæsa referūtur:
 .xii. M. cum. lxx. longis nauibus dedita .v. naues ex uictoribus cecidisse refe-
 runtur. Rex ipse adolescens scapha exceptus. ut fugeret: multis insilientibus
 merfus necatusque est. Corpus eius ad littus deuolutum. inditio lorice aureæ
 cognitum fuit: Qua Cæsar Alexandriam præmissa. Alexandrinos omnes ad
 deditonem desperatione compulit: regnūque Aegypti Cleopatreg dedit. Inde
 Syriam peruagatus pharnacein in Ponto uicit. Postea quam Romā uenit:
 dictator & consul creatus in Aphricam transiit: & apud Tapsum cum Iuba
 & Scipione pugnauit: maximamque hominum multitudinem ibi interfecit.
 Castra utriusque direpta sunt. lx. elephantum capti. Cato sese apud Vticam occi-
 dit. Iuba percussori iugulum pretio dato præbuit. Petreius eodem se gladio
 perdidit. Scipio in nauī: qua ad Hispanias fugere contendens uento coactus
 in Aphricā redierat: semetipsum iugulauit. in eadem nauī etiam Titus Tor-
 quatus occisus est. Cæsar Pompeii magni nepotes: filiamque Pōpeiā: simulq̄
 cum his Faustum Syllam & Afrannium & Petreium filium iussit occidi.
 Inde. iiii. triumphis urbem igressus: disposito: recuperatoque rei publicæ statu
 continuo in Hispanias cōtra Pompeios Pompeii filios profectus. xvii. quam
 egressus ab urbe fuerat: die Saguntum peruēit: statimque aduersus Pōpeios
 duos & Labienum atque Actium Varum multa bella: & uaria forte gessit.
 Vltimum bellum apud Mundam urbem gestum est. Vbi tantis est uribus
 dimicatum: tantaque cædes acta: ut Cæsar quoque ueteranis etiā suis cedere
 non erubescens: cum cædi cogique aciem suam cerneret: præuēire morte
 futurum uicti dedecus cogitarit: cum subito uersus in fugam Pompeiorum
 cessit exercitus. Et quidem eo die hoc bellum actum est: quo Pōpeius pater
 ab urbe bellum gesturus aufugerat. iiii. que annis hoc ciuile bellū indefinenter

Cleopatra Aegypti regina

Cæsar Dictator.

*Cato Uticensis sibi manus iniecit.
 Iuba.
 Petreius.
 Scipio.
 T. Torquatus.*

*Pugna accionis inter
 Pompeios & Cæsarē.*

toto orbe tōnuit, Titus Labienus & Aetius Varus in acie cæsi sunt. Greus Pompeius cum .c. equitibus aufugit, frater eius Sextus Pompeius contracta celeriter non parua Lusitanorum manu cum Cæsonio cōgressus est uictus, fugiensque interfectus est. Munda ciuitas cum immensa hominū cæde Cæsare oppugnante uix capta est.

Qualiter in curia a senatu interfectus sit Cæsar.

Aesar Romam rediit: ubi dum rei publicæ statū contra exēpla
c maiorū clementer instaurat; auctoribus Bruto & Cassio; Cōscio etiam senatu plurimo in curia .xxii. uulneribus confossus iteriit. In qua coniuratione fuisse amplius quā .lx. conscios ferunt. Duo Bruti & Gaius Cassius aliique socii stricis pugionibus in capitolium secesserunt. Diu deliberatum est: utrum capitolium eū auctoribus cædis oporteret incendi. Corpus eius raptum populus dolore instimulatus in foro fragmentis tribunalium ac subeliōrum cremauit. Percensuit latitudinem regni sui Roma cladibus suis, atque in suam conuersa cædem singulas quasq̄ gētes ibidem: ubi domuit; uindicauit. Africæ/Europæ; atque Aphricæ nō dico tribus mundi partibus; sed totis trium partium angulis edidit gladiatores suos. feriat; q̄ inimicis spectaculum miseræ ultionis iugessit. Nec tamen sufficit ipsas quoque cum auctoribus causas fuisse consumptas, recidiua semina in eodē agro germinauerunt; magna continuo metentibus malorum incremēta cum magno sudore factura. Victor ciuiliis belli a ciuibus Cæsar occiditur, in cædem unius trabuntur agmina consciorum. Certum enim erat: quod Cæsar indigne peremptus plures posset habere ultores. Plurima nobilitas una simul catena sceleris copulatur: ne forte tāta malorū materia non belli magnitudie suppleatur; sed uindictæ breuitate tenuetur. Medeam illam fabulæ ferunt dētes quōdam seuisse serpentis; e quibus quasi competentes semini seges armati homines terra emerferunt; seseq̄ mox inuicē pugnando pstrauerunt. Eadem hoc pœtarum cōmenta finxerūt. Nostra aut Roma Cæsare occiso quata de cineribus eius agmina armata parturiit: quanta bella in testimonium miseræ foecūditatis nō legenda pueris; sed spectanda populis excitauit. & tamen horum omnium malorum initium supbia ē. Inde surrexerunt bella ciuilia, ide itē pullularunt. Non ergo iniusta cædes est eorum: qui eam iniuste insectantur: si abitionis æmulatio per ipsos & in ipsis & agitur & punitur: donec qui detractauere collegium: discant ferre dominatum, summaque imperii totius ad unū redacta lege aliud omnes hoies uiuendi genus subeāt: ut oēs hūiliter placere studeāt, non insolēter offendere, sed ad tam salubrem humilitatis doctrinam magistro opus est. Itaque opportune compositis rebus Augusti Cæsaris temporibus

natus est dominus christus: qui cum i forma dei esset formam serui hūiliter
assumpsit: ut tunc demum aptior fieret humilitatis institutio: quando iam p
totum mundum poena superbiæ omnibus esset exemplo.

De potentia & uirtute Augusti Cæsaris.

a Nno ab urbe condita . d c c x . interfecto Iulio Cæsare Octa/
uianus: qui testamento Iulii Cæsaris auunculi & hæreditatem &
nomē assumpserat: idemque qui postea rerum potitus Augu/
stus est dictus: simul ut Romam adolescēs admodum uēit: idolē
suam bellis ciuilibus uouit. Nam: ut breuiter coaceruationem malorū explicēs:
bella ciuilia. v. gessit: Mutinēse/Philippense/Perusinum/Siculum/ Aetiacum.
E quibus duo: hoc est primum & nouissimum aduersus Marcum Antoniū.
secundum aduersus Brutum & Cassium. tertium aduersus Luciū Antoniū.
quartum aduersus Sextum Pompeium Gnei Pompeii filium confecit. An/
tonius a senatu hostis pronuntiatus Decium Brutum apud Mutinā obsidicē
concluserat. Consules Hircius & Pansa: & cum his Cæsar ad liberandū De/
ciū Brutum expugnādumque Antonium missi. Pansa primo uēiēs exceptus
insidiis inter suorum clades ipse quoque pilo grauiter uulneratus ab eodē uul/
nere interpositis diebus est mortuus. Hircius auxiliū collegæ ferens magnas
Antonii copias uasta strage deleuit. Cæsar eatenus castra custodiuit. Secūda
illa aduersum Antonium pugna: magnæ utrinque strages actæ sunt. Nanque
tūc ibi Hircius consul occisus est. uictus fuit Antonius. Cæsar uictoria po/
titus est: Cui Decius Brutus de coniuratione occisi Iulii Cæsaris confessus
preces poenitentiæ fudit. Dolabella Trebonium unum ex interfectoibus Cæ/
saris Snyrmæ interfecit. Dolobellam senatus hostem pronuntiauit. cōsulum
occisorum uterque exercitus Cæsari paruit. Postea Decius Brutus i Gallia
a Sequanis captus & occisus est. Bassilius autem æque unus de percussoribus
manu seruorū suorū necatus ē. Lepido satis agente Cæsar Antoniū recepit in
gratiam. atque ob fidem reconciliatæ gratiæ filium eius matrimonio forti/
tus est. Inde cū ad urbē accessissent: ac rumor de futura pscriptiōe ortus eēt:
Gaius Toranius uir prætorius nihil tamen metuēs incurſu militū domi suæ
interfectus ē. aliique complures trucidati sunt. Itaque ne latius atq̄ effrenatus
proscriptorum cædes ageretur. cxxii. senatorum nomina in tabula propocita
sunt: primum Lepidi præcepto & nomine. deinde Antonii. tertio Cæsaris.
Ibi Antonius Tullium Ciceronem inimicum suum. ibi Lucium Cæsarem
auūculum suum. & quod exaggerādo sceleri accessit: uiriā matrem pscriptē/
rat. ibi Lepidus Luciū Paulū fratrem suū. In eodem pscriptorum numero
.xxx. equites Romani. multæ diu & uariæ cædes actæ. Domus pscriptorum

direptis omnibus diruta sunt. At Dolabella in Syria multa cum Cassio bella
gestita: quo victus ipse se interfecit. Brutus & Cassius magnis exercitibus con-
paratis apud Athenas conuenerunt: totamque Græciam depopulati sunt.
Rhodios Cassius terra marique oppugnatos ad deditionem coegit: quibus propter
vitam nihil reliquit. Igitur Cæsar & Antonius eisdem in Macedonia magnis
bellorum apparatibus persecuti ad mortem compulerunt: quamvis manife-
stissime illa tunc pugna non uirtute partis Antonii: sed Cæsaris foelicitate con-
fecta sit. Cæsar enim tunc æger cum se in castris capiendæ quietis causa tenere
statuisset: hortatu & precibus medici sui: qui per somnium admonitum se se fa-
tebatur: ut ea die castris Cæsarem salutis ipsius causa educeret in campum: gre-
inter copias egressus est: ac mox castra eius ab hostibus capta sunt. sed rursus
Cæsariani milites Cassii castra ceperunt. Quare ad desperationem adacti Brutus
& Cassius immaturam sibi mortem ante belli terminum consciuerunt. Nam
iuitatis percussoribus Cassius caput: Brutus latus praebuit. At Romæ Ful-
ua uxor Antonii: socrus Cæsaris domiatum: ut mulier agitabat. incertum in
hac mutuatione consularis regniue fastigii: utrum deficientis potentiae ultima:
an incipientis prima nominanda. certe etiam in eos insolens: per quos ut info-
lesceret: agebatur. Nam & Cæsarem reuersum apud Brundisium contumeliosis
factionibus: insidiisque petiit. A quo propulsata ad Antonium concessit in Græ-
ciam. Sextus Pompeius postquam se in proscriptorum numerum relatum contemp-
titer conuersus in latrocinia omnem oram Italiae caedibus rapinisque uastauit. Sicilia
praerepta. comitatibusque impeditis Romam fame affecit. Mox cum eo pace
triumuiri: ut non dicam tyranni idest Lepidus: Cæsar: Antoniusque fecerunt.
sed continuo cum contra pactum Pompeius fugitiuos allegeret: ut hostis
habitus esset. Mæna libertus Pompeii cum. lx. nauium classe ad Cæsarem defecit.
eidemque classi ipse iussu Cæsaris praefuit. Idemque continuo cum Statilio Tauro
aduersus Menecratum Pompeianum ducem nauale bellum gessit. Deinde ipse
Cæsar aduersus eisdem Pompeianos cruentissimum bellum gessit. nauale contempsit.
sed continuo uictricem classem pene iuersam apud Scyllaceum naufragio amisit.
Ventidius Persas & Parthos in Syriam irrupentes tribus bellis maximis
fudit. regemque eorum Pacorum in acie interfecit: ea scilicet die qua Crassus a
Parthis fuerat occisus. Antonius uno uix castello expugnato pacem cum Anti-
ocho fecit: ut ipse tantam rem consummasse uideretur. Ventidium Syriam profecit.
iussitque ut Antigono bellum inferret: qui Iudæos tunc forte debellauerat.
captisque Hierosolymis templum spoliauerat. regnumque Herodi dederat.
Quem continuo uictum in deditionem recepit. Mæna libertus cum sex nauibus
ad Pompeium rediit: a quo clementer receptus Cæsaris classem incedit: quis
nuper Cæsar alteram secundo naufragio perdidisset. Idemque Mæna postea
ab Agrippa nauali praelio circumuentus cum sex triremibus ad Cæsarem transiit.

Sed hunc Cæsar tertio transfugam indulta tantum uita segnem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas aduersus Democham & Pompeiū nauale bellum gessit. ac uicit. ibique tunc naues .xxx. aut demersit: aut cepit: reliquis laceratis. Pompeius denique Messanam confugit. Cæsar interea Tauromeniam traiecerat: quem repentino impetu Pōpeius afflixit. Vnde multis dimersis nauibus suis ac magna multitudine suorum militum pdita in Italiā Cæsar aufugit. nec interueniente mora in Siciliam rediit. Ibi que Lepidum ex Apbrica aduentantem obuium habuit: summas sibi partes terrore/minis/ac superbia uendicantem. Post dies paucos Agrippa iussu Cæsar's a littore cum acie instructa prospectans atrocissime nauali prælio aduersus Pōpeiū cōfluxit. & uicit. Nam. clxiii. naues aut demersit: aut cepit. Pompeius cū. x. & vii. nauibus uix elapsus euasit. Lepidus magna. xx. legionum insolentia tumens: cum Messanam militibus permissam diripuisset: ipsum Cæsar'em ad se uenientem se mel atque iterū spreuit. ac potius telis appeti iussit. Quæ ille collecta in leuū brachium lacerna repellendo uitauit. Mox immisso equo ad suos reuersus in structo exercitu aduersus Lepidum ueniens plurimas legiones Lepidi: paucis interfectis: transire in suam partem compulit. Lepidus tandē intelligens: quo uanitas sua tenderet: deposito paludamento: assumptaque ueste pulla supplex Cæsar'i factus uitam & bona impetrauit: perpetuo quidem mulctatus exilio. Taurus Cæsar's præfectus totam pene Siciliam ferro pertentatam: conterritamque i fidem recepit. xliiii. legiones sub unius tunc imperio Cæsar's erāt. Milites multitudine ferociores quosdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt.

De Antonio uicto & mortuo.

Eed Cæsar animo ingens. xx. M. militum exauctorauit. xxx. M. seruatorum dominis restituit. vi. M. quorum domini nō extabāt: in crucem egit. Quans urbem ingressus: ut in perpetuum tributitiæ potestatis esset: a senatu decretum est. His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exundauit: ac per totum diem largissimo riuo fluxit. Antonius uero postquam Araxem transmisit: omnibus undique malis circumuentus: tandem Antiochiam cum paucis rediit. Nam cum multitudine equitum & sagittariorum ab omnibus præliis: quæ plura tentauit uictus effugeret: tū præterea incertis & ignotis locis impeditus grauissima fame ad nefados cibos coactus est. plurimique militum sese hostibus dederunt. Inde in Græciam transiit. iussitque Pompeiū: qui uictus a Cæsar'e exercitum: bellūq reparabat: cū paucis ad se uēire. Pompeius fugiēs a Tito

& Formo Antoniāis ducibus saepe terrestri naualique bello uictus & captus: ac post paululum interfectus est. Cæsar Illyricum & Pānōniam partēq̄ Italiæ bellis subegit. & domuit. Antonius Artabanem Armeniæ regem proditione & dolo cepit: Quem argētea catena uinctum ad confessionem thesaurorum regionum cœgit. Expugnatoque oppido in quo cōditos esse p̄diderat: magnā uim auri argentique abstulit: Qua elatus pecunia denuntiari bellū Cæsarī atq̄ Octauīæ sorori Cæsarī & uxori suæ repudium idici iussit. & Cleopatram sibi ex Alexandria occurrere impauit. Ipse Actiū: ubi classem cōstituerat profectus: cum p̄pe tertiam partem remigum fame absumptam offendisset: nihil motus: remi inquit modo salui sint. Nam remiges non deerunt: quoad Græcia homines habuerit. Cæsar. ccxxx. rostratis nauibus a Brūdusio in Epirum profectus est. Agrippa uero præmissus a Cæfare multas onerarias naues frumento atque armis graues ab Aegypto/ Syria/ Asiaque ad subsidiū Antonio uenientes cepit. Peragratoq̄ Pelopōnensiu sinu Methonā urbem ualidissimo Antoniano præsidio monitam expugnauit. Inde Corcyram cepit. fugientes nauali prælio persequutus prostrigauit. multisque rebus cruentissime gestis ad Cæsarem uenit. Antonius defectu & fame militum suorum cōmotus bellum instituit maturare. ac repente instructis copiis ad Cæsarī castra processit. & uictus est. tertio post pugnā die castra Antonius ad Actium transtulit nauali prælio dimicare paratus. ccxxx. rostratæ fuere Cæsarī naues. & .xxx. sine rostris triremes uelocitate liburnicis pares: & octo legiones classi superpositæ absque cohortibus. v. prætoriis. Classis Antonii. clxx. nauium fuit: quantum numero cedens: tantum magnitudine præcellens. Nam. x. pedum altitudine a mari aberat. Famosum & magnum hoc bellum apud Actium fuit. Ab hora quinta usque i horam septimam: incerta uincendi spe grauissimæ utrinque cædes actæ. reliquum diei cum subsequente nocte i uictoriam Cæsarī declinauit. Prior regina Cleopatra cum. lx. uelocissimis nauibus fugit. Antonius quoque detractō isigni prætoriæ nauis fugiētē secutus uxorem ē. Illucescēte iam die uictoriam Cæsar consummauit. xii. M. ex uictis cecidisse referuntur. vii. M. uulnerata sunt: e quibus. M. inter curandum defecerunt. Antonius & Cleopatra cōmunes liberos cum parte regiæ gazæ ad rubrum mare præmittendos censuerunt. ipsi præsidiis circa duo Aegypti Pelusiu Parethoniūq̄ dispositis classem & copias instaurando bello parauerunt. Cæsar sextū ipator appellatus: & quartum ipse cum Marco Lycinio Crasso consul Brundisium uenit: ibique orbis terrarum præsidia diuisis legionibus cōposuit: Inde i Syriā: mox Pelusium adiit: ubi ab Antonianis præsidiis ultro susceptus est. Interea Cornelius Gallius præmissus a Cæfare. iiii. legiones: quas Antonius apud Cyrenas præsidii loco cōstituerat: suscepit in fidem. atq̄ inde Parethoniū primā Aegyptia Libyæ parte ciuitatem uicto cepit Antonio. ipsumque continuo

apud Pharum uicit. Antonius equestre aduersus Cæsarem bellum iniit. in eo quoque miserabiliter uictus aufugit. Kalendis sextilibus prima luce Antonius cum ad instruendam classem in portum descenderet: subito uniuersæ naues ad Cæsarem transferunt. Cumque unico præsidio spoliatus esset: trepidus se cū paucis recepit in regiam. Deinde imminente Cæsare turbataque ciuitate idē Antonius sese ferro transuerberauit: ac semianimis ad Cleopatram in monumētum: in quod se illa mori certa condiderat: perlatus est. Cleopatra postquam se ad triūphum seruari intellexit: uoluntariam mortem petens: serpentis: ut putatur: morsu in sinistro tacta brachio exanimis inuenta ē: frustra Cæsare etiā psyllos admovente: qui uenena serpentium e uulneribus hōium haustu reuocare atque exugere solent. Cæsar Alexandria urbe omniū lōge opulentissima & maxima uictor potitus est. Nam & Roma in tantum opibus eius aucta ē: ut propter abundantiam pecuniarū duplicia: quā usque ad id fuerāt: possessio num/ aliarumque rerum uenaliū precia statueretur. Occisi sunt iussu Cæsaris maior Antonii filius & Publius Caninius ifestus semp Cæsari sed & Antoio infidus. & Cassius Parmensis ultia uiolati patris Cæsaris uictima. & Quintus Ouinius ob eam maxime notā: quod obscœnissime lanificio/ textrinoque reginæ senator populi Romani præesse nō erubuerat. Dehinc Cæsar pedestribus copiis in Syriam uenit. deinde in Asiam ad hyberna concessit. ac post p Græciam Brundisium peruectus est.

Hic Cæsar primum impator Augustus est salutatus.

Nno ab urbe. dc cxxvi. ipso imperāte Cæsare Augusto & Lucio
 a Appuleio consulibus: Cæsar uictor ab oriente rediēs octauo idus
 ianuarii urbē triplici triumpho ingressus est. ac tum primū ipe
 Iani portas: sopitis omnibus: finitisque bellis ciuilibus clausit. Hoc
 die primum Augustus consalutatus est. Quod nomen cūctis ātea inuiolatū:
 & hoc usque cæteris inausum dominis tantum orbis licite usurpatum apicē
 declarat imperii, atque ex eodem die summa rerum ac potestatum penes unū
 coepit esse. & mansit: quod Græci monarchiam uocant. Porro autem hunc
 esse eundem diem: hoc est octauo idus ianuaris: quem nos epiphaniam: hoc
 est apparitionem: siue manifestationem dominici sacramenti obseruamus: ne/
 mo credentium siue etiam fidei cōtradictiū nescit. De quo nostrae istius
 fidelissimæ obseruationis sacramento uberius nūc dicere nec ratio: nec locus
 flagitat: ut & quærentibus reseruasse: & negligentibus nō ingessisse uideamur.
 Hoc autem fideliter cōmemorasse ideo par fuit: ut per omnia uēturi christi
 gratia præparatum Cæsaris imperium comprobetur. Nam cum primum
 Gaius Cæsare auunculo suo interfecto ex Apollonia rediēs urbē ingrederetur:

hora circiter tertia repente liquido ac puro sereno circulus ad speciem celestis arcus orbem solis ambiit: quasi unum eum ac potissimum in hoc mundo/so- lumque clarissimum in orbe monstraret: cuius tempore uenturus esset: qui ipsum solem solus: mundumque totum & fecisset & regeret.

De restaurarione seruorum dominis.

d E inde cū secūdo ī Sicilia receptis a Pōpeio & Lepido legiōibus .xxx. seruorū. M. dominis restituisset & .xl. iiii. legiones solus ipso suo ad tutamen orbis terrarum distribuisset: ouansque urbem ingressus omnia superiora populi Romāi iperatori debita donāda litterarum etiam monumentis nedum aboleri censuisset: in diebus ipsis fons olei largissimus: sicut superius expressi: de taberna meritoria p totū diē fluxit. Quo signo quid euidentius: quam ī diebus Cæsaris toto orbe regnātis futura christi natiuitas declarata est? christus enim lingua gentis: in qua & ex qua natus est: unctus interpretatur. Itaque cum eo tempore: quo Cæsari perpetua tribunicia potestas decreta est: Romæ fons olei per totum diem defluxit. Sub principatu Cæsaris Romano imperio per totum diem: hoc (est p omne Romāi tempus imperii: christū & ex eo christianos: id est unctum: atq; ex eo unctos: de meritoria taberna: hoc est de hospitali largaque ecclesia affluenter atque incessabiliter processuros: restituendosque per Cæsarem omnes seruos: qui tamen cognoscerent dominum suum: cæterosque: qui sine domino iuenerentur: morti supplicioque dedendos: remittendaque sub Cæsare debita peccatorum in ea urbe: in qua spontaneum fluxisset oleum: euidentissima his: qui prophetarum uoces non audiebant: signa in coelo & terra prodigia pdiderūt. Tertio autem cum urbem triumphans quintum consul ingressus ē: eos scilicet die: quem supra nominauimus: cū & Ianum post. cc. annos primū ipse clausit: & clarissimum illud Augusti nomen assumpsit: quid fidelius ac uerius credi: aut cognosci pōt: concurrentibus ad tantam manifestationem pace nomine die: quam hunc occulto quidem gestorum ordine ad obsequū præparationis eius prædestinatum fuisse: qui eo die: quo ille manifestandus mūdo post paululum erat: & pacis signum prætulit: & potestatis nomen assumpsit: Quid aut in quarto reditu cum finito Cantabrico bello: pacatisque omnibus gentibus Cæsar urbem repetiit: ad contestationem fidei: quam exprimimus actum sit: ipso ordine melius proferetur.

Hic dicitur ubi Cæsar in Hispania uti gentes legibus suis prohibēs Iani portas aperuit.

Nno ab urbe cōdita. dcccxxvi. i. peratore Augusto Cæsare sexies.
 & bis Marco Agrippa consulibus: Cæsar parum in Hispania p
 .cc. annos actum intelligens: si Cantabros atque Astures duas
 fortissimas gentes Hispaniæ suis uti legibus sineret: aperuit Iani
 portas. atque in Hispanias ipse cum exercitu profectus est. Cantabri & Astu-
 res Galleciæ provinciæ portio sunt: qua extentum Pyrenæi iugū haud procul
 secundo oceano sub septentrione deducitur. Hi nō solum propriam libertatē
 tueri parati: uerum etiā finitimorum præripere ausi: Vacceos & Gurgonios
 & Aurigonas assiduis eruptionibus populabātur. Igitur Cæsar apud Segissā/
 man castra posuit: tribus agnibus totam pene amplexus Cantabriā. Diu
 itaque fatigato frustra: atque i periculum sæpe deducto exercitu: tandem ab
 Aquitanico sinu p oceanum incautis hostibus admouere classem: atq̄ exponi
 copias iubet. Tunc demum Cantabri sub mœnibus Belgicæ maxio cōgressu
 belli eucti i Vinnium montem natura tutissimum confugerunt: ubi obsidiōe
 famis ad extremum pene consumpti sunt. Aracillum deinde oppidū magna
 ui ac diu repugnans postremo captum ac dirutum est. Præterea ulteriores
 Galleciæ partes: quæ montibus siluisq̄ consistæ oceano terminātur: Antistius
 & Firmius legati magnis grauibuscque bellis perdomuerunt. Nā & Medullū
 montem Minio flumini imminentem: in quo se magna multitudo hominū
 tuebatur per. xy. M. passuum fossa circūseptū obsidiōe cinxerunt. Itaque ubi
 se gens hominum trux natura & ferox: neque tolerandæ obsidiōi sufficientē:
 neque suscipiendo bello parem intelligit: ad uoluntariam mortem seruitutis
 timore concurrat. Nam se pene omnes certatim igne/ferro ac ueneno neca/
 uerunt. Astures uero positis castris apud Asturam flumen Romanos: nisi
 proditi præuentique essent: magnis consiliis uiribusque oppressissent. Tres le
 gatos cum legionibus suis in tria castra diuisos tribus æque agnibus obruere
 repente moliti suorum prodicione detecti sunt. Hos postea Carisus bello ex/
 ceptos nō parua etiam Romanorum clade superauit. Pars eorū prælio elapsa
 Lanciam confugit. Cumque milites circūdatam urbem incendio adoriri pa
 rarent: dux Carisus & a suis cessationem impetrauit incēdii: & a barbaris uo/
 luntatem deditōis exegit. Studiose enim nitebatur integram atq̄ incolumē
 ciuitatem uictoriæ suæ testem relinquere. Cantabricæ uictoriæ hūc honore
 detulit Cæsar: ut tunc quoque belli portas claustro cobiberi iuberet. Ita tunc
 secūdo per Cæsarem quarto post urbē conditam: clausus est Ianus. Post hoc
 Claudius Drusus priuignus Cæsaris Galliam Rhetiamque sortitus maximas
 fortissimāsque gētes Germaniæ armis subegit. Nam tūc ueluti ad cōstitutū
 diem pacis festinarent: ita omnes ad experiētiam belli: decisionem ue foederis
 undatim gentes cōmouebātur: aut suscepturæ conditionē pacis: si uincerētur
 aut usuræ q̄ta libertate: si uincerēt Norici: Illyrii: Pānonii: Dalmatæ: Mœssi:

Thracēs & Daci Sarmatæ plurimiq̄ & maximi Germāiæ populi p̄ diuersos
duces uel iuperati: uel repressi: uel etiā obiectu maximorum fluminū Rheni
Danubiiq̄ seclusi sunt. Drusus i Germania p̄ iō Suseptes: deide Teneēteros/
& Cathos perdomuit. Marcomannos p̄ne ad internicionem cecidit. Postea
fortissimas nationes: & quibus natura uires: cōsuetudo experiētīā uiriū dabat:
Cberuseos/ Sueuos & Sycābros pariter uno bello: sed etiam suis aspo supauit:
Quorū ex eo considerari uirtus ac feritas potest: quod mulieres quoq̄ eorum
siquando præuentu Romanorum inter plaustra sua concludebantur: defici/
ētibus telis: uel qualibet re: qua uelut telo uti furor possit: paruos filios collisos
humi in hostiū ora iaciebant: in singulis filiorum necibus bis parricidæ. Tūc
ēt i Aphricā Vfulanos & Getulos latius uagātes Cossus dux Cæsaris artatis
finibus coercuit. atque Romanis limitibus abstinere metu compulit. Interea
Cæsarem apud Tarraconem citerioris Hispaniæ urbem legati Indorum &
Scytharū toto orbe transmissis tandem ibi inuenerunt: ultra quod iā quærere
non possent. Refuderunt in Cæsarem Alexandri Magni gloriam: quem sicut
Hispanorum Gallorumque legatio in medio oriente apud Babylonem cō/
templatione pacis adiit: ita hunc apud Hispaniam in occidentis ultimo supplex
cū gentilicio munere Eous Indus & Scythia Boreus orauit. Cātabrico bello
per. v. annos actō: totaque Hispania i æternam pacem cum quadā respiratiōe
lassitudinis reclinata ac reposita. Cæsar Romam rediit: Quibus etiā diebus
multa per se multaq̄ p̄ duces & legatos bella gessit. Nā iter cæteros & Pīso ad
uersū Vindelicos missus ē: Quibus subactis uictor ad Cæsarem Lugdunū uēit.
Pānonios nouo motu intumescētes: Tiberius Priuignus Cæsaris cruētissima
cæde deleuit. Idēque cōtinuo Germanos bello arripuit: e quibus. xl. M. capti/
uos uictor adduxit: Quod reuera bellum maximum & formidolosissimū. xv.
legionibus per triennium gestum est. nec fere ullū maius bellū sicut Suetonius
attestatur post Punicum fuit. Sub eodē uero tempore Quintilius Varus cū
tribus legionibus a Germanis rebellantibus mira superbia atque avaricia in
subiectos se agēs: funditus deletus est. Quam rei publicæ cladem Cæsar Au/
gustus adeo grauiter tulit: ut sæpe p̄ uī doloris caput parieti collidens clāaret:
Quintili Vare redde legiones. Bosforanos uero Agrippa superauit: & signis
Romanis: quæ illi quondā sub Mithridate sustulerant: bello recuperatis: uictos
ad deditiorem coegit. Parthi quasi toto terrarū orbe uel domito: uel pacato
omnium oculis signarentur: atque in se solos oīs uigor Romani ip̄i uer tēdus
esset. quippe quos pristina ulciscendæ Crassianæ cædis consciētia mordebat.
ultra signa: quæ Crasso interfecto abstulerant: ad Cæsarem remiserūt: regniq̄
obsidibus traditis firmū fœdus fideli supplicatione meruerūt. Anno ab urbe
condita. dcc. lii. Cæsar Augustus ab oriente in occidentem. a septentrione in
meridiem: ac per totum oceani circulum cunctis gētibus una pace cōpositis

Iani portas tertio ipse clausit. Quas æuo per .xii. fere annos quietissimo semp obleratas ocio ipsa etiam rubigo signauit. nec prius unquam nisi extrema lenitate Augusti pulsatæ Atheniensium seditione & Dacorum commotione patuerant. Clausis igitur Iani portis rem publicā: quam bello quæsiuerat pace enutrire: atque amplificare studens: leges plurimas statuit: p̄ quas humanum genus libera reuerētia disciplinæ morem gereret. Domini appellationē: ut hō declinauit. Nam cū eodem spectate ludos pronūciatū esset a quodam mimo: o dominum æquum & bonum. uniuersique quasi de ipso dictum eē exultātes approbauissent: statim quidem manu uultuque idcoras adulationes represlit. & in sequenti die grauissimo corripuit edicto. dominumque se post hoc appellari ne a liberis quidem: aut nepotibus suis uel serio uel ioco passus ē. Igitur eo tempore idest eo āno: quo firmissimam uerissimamque pacem ordinatiōe dei Cæsar composuit: natus est christus: cuius aduentui pax ista famulata ē: in cuius ortu audientibus hominibus exultantes angeli cecinerunt gloria in excelsis deo & in terra pax hominibus bonæ uolūtatis. eodemque tempore hic: ad quem rerum omnium summa concesserat: dominum se omniū appellari non passus est: immo non ausus: quia uerus dominus totius generis humani inter homines natus erat. eodemque anno tunc primum idem Cæsar: quē his tantis mysteriis prædestinauerat deus: censum agi singularum ubique prouinciarum: & censi oēs homines iussit: quando & deus hō uideri & eē dignatus est. Tunc igitur natus est christus: Romano cēsui statim ascriptus: ut natus est. Hæc ē prima illa clarissimaque p̄fessio: quæ Cæsarem oīum principem: Romanosque dominos rerum sigillatim cunctōrum hominum edita ascriptiōe signauit: in qua se & ipse: qui cunctos homines fecit iueniri hoīem: ascribi que inter hoīes uoluit: Quod nūquam penitus ab orbe condito atq̄ ab exordio generis humani in hunc mūdum ne Babylonio q̄dem uel Macedonico: ut non dicā mīori cuiquā regno cōcessum fuit. nec dubiū: quin oīum cognitiōi fidei/inspectioniq̄ pateat: quod dominus noster Iesus christus hāc urbē nutu suo auctā defensamq̄ ī hūc rex apicē puexerit: cuius potissime uoluit eē: cum uenit dicēdus utiq̄ ciuis Romanus cēsui p̄fessione Romani. Quā ob rem q̄ ad id tēporis puentū ē: quo & dominus christus hūc mūdū primū aduentu suo illustrauit: regnumq̄ Cæsari trāquillissimū dedit: hūc quoq̄ sextū libellum hoc fine cōcluserim: ut germinātia tēpora christiana magisq̄ inter reprimentium manus crescētia: & quæ adhuc ī p̄uēctū poita hoīum ipsoꝝ: quibus hæc respōdere cogimur īsectatione mordentur: septio libello: si tamē adiuuāte domino suffe/ceri: cōprehēdā: ut: quoniā ab initio & peccare hoīes & puniri p̄pter peccata non tacui: nunc quoq̄ quæ persecutiōes christianorū actæ sunt: & quæ ulteriores secutæ absque eo: quod omnes ad peccādum generaliter p̄ni sunt: atque ideo sigillatim corripuntur: expediā.

PAULI OROSII VIRI DOCTISSIMI IN SEPTIMUM
HISTORIARVM LIBRVM PROLOGVS.

Vfficienter: ut arbitror: documenta sunt collecta: quibus
absque ullo arcano: quod paucorum fidelium est: probari
de medio queat: unum illum & uerum deum que christi-
ana fides prædicat: & condidisse mundum: creaturamque
eius cum uoluit: & disposuisse per tempora multa: cum a
multis ignoraretur: & confirmasse ad unum: cum p̄ unicum
declaratus est: simulque potentiam patientiamque eius multimodis argumē-
tis eluxisse. In quo quidem angustas deiectasque mentes offendi paulisp̄ intel-
ligo: quod tantæ potentia patientia tanta miscetur. Si enim potēs erat iquē
create mundum: componere pacem mundi: insinuare inūdo cultū ad noticiā
sui: quid opus fuit tanta: uelut ipsi sentiūt & tam p̄nciosa patientia: ut in ultio
erroribus/ cladibus: laboribusq̄ hoīum fieret: quod a p̄ncipio uirtute eius: que
p̄dicat: dei sic potius cœpisse potuisset? Quibus qdē ueraciter respōdere pos-
sem: ad hoc ab initio creatū & institutū hūanū genus: ut sub religione cū pace
& sine labore uiuēs fructu obediētia æternitatem promereretur: sed ab usum
bonitate creatoris libertatem indulgentis in contumacia uertisse licentiā: atq̄
ex contemptu in obliuionem defluxisse: iustamque nunc esse patientiam dei
& iusticiam in utrāque partem: ut nec contemptus disperdat in rotū: cui mi-
fereri uelit: & affici laboribus dum uelit: sinat contemptus potens. Deinde sub
sequens esse: iusse semper adhibere/ quāuis ignorantī gubernationē: cui aliq̄do
pie restitutus sit poenitenti antiquæ gratia facultatem. Sed hæc quoniam
& si uerissime fortissimeque dicuntur: fidelem tamē atq̄ obediētē requirūt:
mibi autem si uidero aliquem ex credituris. certe nunc cum incredulis actio
est: promptius ea proferam: quæ ipsi & si probare noluerint: improbare non
possint. Itaque quantum ad conscientiam humanarū mētium pertinet: utriq̄
sub reuerentia religionis & confessione cultuque supernæ potentia uiuimus:
distante dumtaxat fide. quia nostrum est fateri ex uno & per unum deum
cōstare omnia. illorum tam multos deos putare: quam multa sunt elementa.
Si potentia dei inquirunt/ quem prædicatis fuit: ut Romanum imperium tā
amplum: ac tam sublime fieret: cur igitur patientia eiusdem obfuit: ut ante nō
fieret? Quibus sub eodem uerbo respondebitur. Si potentia & deorum: quos
prædicatis fuit: ut Romanū iperū tā āplū: ac tā sublimē fieret: cur igitur pa-
tientia eorundem obfuit: ut ante non fieret? an ipsi dii non dū erant? an adhuc
Roma ipsa non erat? an illi non colebantur? an hæc nondū idonea ad iperium
uidebatur? Si nō dū erant dii: aut potentia: cessat intentio. Ut quidem iā ibi
eorum discussio moram: ubi ne ipsam quidem inuenio naturam? Si autē erant

di: aut potentia eorum: ut ipsi iudicant: aut patientia in culpa est: uel patientia
 si fuit: uel potentia si defuit: aut si magis suasibile uidetur fuisse: tunc quidem deos
 qui prouebere potuissent. sed nondum extitisse Romanos: qui puebi iure pos
 sent. Nos autem auctorem rerum potentiam: non artificem scientiam quaerimus.
 De diis quippe: ut putant: magnis: non de fabris uilissimis quaestio est: quibus
 nisi materia accedat: ars cessat. Si enim praescisse illis ac uoluisse praesto semp
 fuit: immo etiam subiacente praescientia: quia apud omnipotentiam deo opibus
 dumtaxat suis hoc est praescire: quod uelle: quodcumque illud praesciebatur: cui
 uoluntas astipularetur: non expectari oportuit. sed creari: maxime cum & Ioue
 illum suum acruos fornicarum in populos hominum ludo uertere solitum
 ferant. Porro autem de cura caerimoniarum nec recensendum arbitror: quonia
 iter sacra continua incessabilibus cladibus nullus finis. nulla requies fuit: nisi cum
 saluator mundi christus illuxit: cuius aduentui praedestinata fuisse imperii
 Romani pacem: & suam sufficienter ostendisse me arbitror: paucis tamen ad
 huc supplere conabor. Principio secundi libelli cum tempora Romanae con
 ditionis stili tenore perstringerem: multa conuenienter inter Babyloniam urbem
 Assyriorum: tunc principem gentium: & Romam nunc aequae gentibus domi
 nantem compacta conscripsi: fuisse illud primum: hoc ultimum imperium: illud
 paulatim cedens: at istud sensim conualescens defluxisse. illi sub uno tempore
 nouissimum regem: isti primum regem fuisse. Illam deinde tunc inuadente
 Cyro captam uelut in mortem concidisse: cunctam fiducialiter assurgentem
 post expulsos reges liberis uti coepisse consiliis: praecipue cum uendicante liber
 tatem suam Roma tunc quoque Iudaeorum populus: qui apud Babyloniam
 sub regibus seruebat: in sanctam Hierusalem recepta libertate redierit: templum
 que domini sicut a prophetis praedictum fuerat: reformarit. Praeterea inter
 cessisse dixeram inter Babylonium regnum: quod ab oriente fuerat: & Romanum:
 quod ab occidente confurgens haereditati orientis enutriebatur: Macedonicum
 Africanumque regnum: hoc est quasi a meridie ac septentrione breuibus ui
 cibus partes tutoris curatorisque tenuisse. Orientis & occidentis regnum aequae
 Babylonium & Romanum iure uocitari: neminem unquam dubitasse scio. Ma
 cedonicum regnum sub septentrione esse cum ipsa coeli plaga: tum Alexandri
 Magni arae positae usque ad nunc sub Rhyphais montibus docent. Carthaginem
 uero uniuersae praecelluisse Africae: & non solum in Siciliam/Sardiniam caete
 rasque adiacentes insulas: sed etiam in Hispaniam regni terminos tetendisse:
 historiarum simul monumenta urbiumque declarant. Dictum est etiam uastatae
 per Medos Babyloniam: & irruptae per Gotos Romae pares admodum annorum
 numeros cucurrisse: Nunc autem his illud adiicio: quo magis clareat unum esse
 arbitrum saeculorum regnorum/locorumque omnium deum. Regnum Car
 thaginense a condicione usque ad euerisionem eius paulo amplius quam .dcc.

ānis stetit. æque regnū Macedonicum a Carano usque ad Persen paulominus
quā. dcc. utriq̄ tamē septenarius ille numerus: quo iudicātur omnia: terminat.
Roma ipsa etiam quanuis ad aduentum domini nostri Iesu christi perfecto
prouerberetur imperio: tamē paululū & ipsa in occursum nūeri huius offēdit.

HIC DICITVR: QVOMODO ROMA GRAVI INCEN- DIO VASTATA EST.

AM. dcc. condicionis suæ anno. xiiii. uicos eius incertum
unde consurgens flamma consumpsit. nec unquam: ut ait
n Liuius: maiore incendio uastata est adeo: ut post aliquot
annos Cæsar Augustus ad reparationem eorum: quæ tūc
exusta erant: magnam uim pecuniæ ex ærario publico lar-
gitus sit. Poteram quoque ostendere eūdem duplicatum
numerum mansisse Babylonæ: quæ post .M. cccc. & quod excurrit: annos
ultima a Cyro rege capta est: nisi præsentium cōtemplatione reuocarer. Illud
sane libenter adiicio: quod primi illius regum omnium Nini: quamuis & pater
eius Belus obscure primus regnasse referatur: āno: postquam regnare coepat:
.xliii. natus est ille sanctus Abraam: cui dictæ sunt repromissiones: ex cuius se-
mine repromissus est christus: deinde nunc primi istius imperatorū omnium
Augusti Cæsaris: quanuis & pater eius Cæsar metator imperii potius: quam
imperator extiterit: istius i quā Cæsar: postea quam iperare coepit: emenso
propemodū anno. xlii. natus est christus: qui Abraā sub Nino prio rege fue-
rat repromissus. Natus est autem. viii. Kal. ianuarii: cum primum icremēta
omnia anni uenientis incipiūt. Ita factum est: ut cum Abraam. xliii. natus sit
āno sub fine. xlii. natiuitas christi conueniret: ut iam nō ipse in parte tertii āni:
sed i ipso potius tertius ānus oriretur: Qui ānus q̄tis: q̄ nouis: quamq̄ inusitatis
bois abundauerit: satis etiā me non proferente cōpertum haberi arbitror: toto
terrarum orbe una pax omnium non cessatione: sed abolitione bellorū. clausæ
Iani gemini porte extirpatis bellorum radicibus: non repressis census ille pri-
mus & maximus fuit cum in hoc unum Cæsaris nomē uniuersa magnarum
gentium creatura iurauit. simulque per cōmunionem census unis societatis
effecta est. Igitur āno ab urbe condita. dccxlii. natus est christus salutarē mū-
do afferens fidem: uere petra medio rerum posita: ubi cōminuereur: q̄ offen-
deret. qui crederet saluaretur: uere ignis ardens: quē qui sequitur: illuminatur.
qui tentat exurit. Ipse est christus christianorū caput. saluator bonorū.
malorū punitor. iudex omnium: qui formā secuturis uerbo & opere statuens:
quo magis doceret: patientes in p̄secutionibus: quas pro uita æterna excipēt:

esse oportere: mox: ut uirginis partu editus mundo apparuit: a passioibus suis
 coepit. Nāque eum rex Iudææ Herodes simul ut natum comperit: necare de-
 creuit. plurimosque tunc paruulos: dum unū infectatur: occidit. Hic malignis
 improbe incurrentibus digna punitio est. Hinc in quantum tranquille agitur
 mundus: credentium gratia. in quantum perniciose inquietatur: blasphematiū
 poena ē: securis per omnia christianis fidelibus: quibus aut æternæ uitæ reges
 in tuto: aut etiam huius in lucro est. Quod promptius cū per ordiem referā:
 ipsis rebus offendam. Postquam redemptor mundi dominus Iesus christus
 uenit in terras: & Cæsaris censu ciuis Romanus ascriptus est: dum per. xii. ut
 dixi ānos: clausæ belli portæ beatissimæ pacis trāquillitate cobiberetur: Gaiū
 nepotem suum Cæsar Augustus ad ordinandas Aegypti Syriæq̄ prouincias
 misit. Qui præteriens ab Aegypto fines Palæstinæ: apud Hierosolymiam in
 templo dei tunc sancto & celebri adorare contempsit: sicut Suetonius Tran-
 quillus refert. Quod ut Augustus comperit: prauo usus iudicio eū prudēter
 fecisse laudauit. Itaque āno imperii Cæsaris. xlviii. adeo dira Romanos fames
 consecuta est: ut Cæsar lanistarum familias: omnesque peregrinos: seruatorum
 quoque maximas copias: exceptis medicis & præceptoribus trudi urbe præ-
 ceperit. Ita peccante principe in sanctum dei: & correpto per famem populo:
 quantitātē offensionis qualitas ultionis ostēdit. Deinde: ut uerbis Cornelii Ta-
 citi loquar: sene Augusto Ianus patefactus: dū apud extremos terrarū terminos
 nouæ gentes sæpe ex usu: & aliquando cū damno quærentur: usque ad Vespas-
 siani durauit imperium. Huc usque Cornelius. Ca. terū & tunc capta euerſaq̄
 urbe Hierosolymarum: sicut prophætæ pronuntiauerunt: extinctisque Iudæis
 Titus: qui ad uindicandum domini nostri Iesu christi sanguinem iudicio dei
 fuerat ordinatus: uictor triumphans cū Vespasiano patre Ianū clausit. Igitur
 & si sub extremis Cæsaris tēporibus apertus est Ianus: tamen p̄ multa tēpora
 ex eo: quanuis in procinctu esset exercitus: nulla bella sonuerunt. Vnde etiam
 dominus Iesus christus in euangeliis: cum temporibus illis i summa trāquil-
 litate uniuersus mundus agerēt: cūctasque gētes pax una uelaret: & a discipulis
 suis interrogatus esset de condicione temporum subsequēntium: inter cætera
 sic ait. Audituri autem estis prælia & opiniones præliorum. uidete ne turbe-
 mini. Oportet enim hæc primum fieri. sed non dum est finis. Cōsurget enim
 gens in gentem. & regnum in regnum. & erunt pestilentia & fames & terræ
 motus per loca. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. Tunc tradent uos i
 tribulationem. & occident uos. & eritis odio omnibus gentibus p̄pter nomē
 meum. Hoc autē diuina p̄uidentiā docēs & credētes præmonēdo firmauit.
 & incredulos prædicādo cōfudit. Anno ab urbe cōdita. dcc. lxxvii. post mortē
 Augusti Cæsaris Tiberius cæsar imperium adeptus est. mansitque in eo ānis
 .xxiii. Hic per semetipsum nulla bella gessit. sed ne per legatos quidem aliqua

grauia: nisi quod tantum in aliquantis locis præcogniti cito gentium tumores
comprimebantur. Sane, iiii. imperii eius anno Germanicus Drusi filius: Ca-
ligulæ pater de Germaniis: ad quos ab Augusto sene missus fuerat: triumpauit.
Ipse autem Tiberius plurima imperii sui parte cum magna & graui modestia
rei publicæ præfuit adeo: ut quibusdam præsidibus augenda prouinciis tributa
suadentibus scripserit, Boni pastoris esse tondere pecus: non deglubire. At post
quam passus est dominus Iesus christus: atque a mortuis resurrexit. & di-
scipulos suos ad prædicandum misit: Pilatus præses Palæstinæ prouinciæ ad
Tiberium imperatorem atque ad senatum retulit de passione & resurrectione
christi: consequentibusque uirtutibus: quæ uel per ipsum factæ fuerant: uel per
discipulos ipsius in nomine eius fiebant: & de eo: quod certatim crescente plu-
rimorum fide deus crederetur.

Hic Tiberius cæsar retulit ad senatum: ut christus deus haberetur.

Tiberius cum suffragio magni fauoris retulit ad senatum: ut christus
deus haberetur. Senatus indignatione motus: quod non sibi
prius secundum morem delatum esset: ut de suscipiendo cultu
prius ipse decerneret: cõsecrationem christi recusauit. edictoque
constituit exterminandos esse ex urbe christianos, præcipue cum & Seianus
præfectus Tiberii suscipiendæ religioni obstinatissime cõtradiceret. Tiberius
tamen edicto accusatoribus christianorum mortem cõminatus est. Itaque
paulatim imminuta est illa Tiberii cæsaris laudatissima modestia in poenam
contradictoris senatus. Nam regi quæcũque uoluntate faciebat: uoluntas erat.
atque ex mansuetissimo principe sæuissima bestia exarsit. Nam plurimos sena-
torum proscripsit. & ad mortem coegit. Viginti sibi patricios uiros consilii cõ-
legerat. Horum uix duos incolumes reliquit. cæteros diuersis causis necauit.
Seianum præfectum suum res nouas molientem interfecit. Filios suos Drusum
& Germanicum: quorum Drusus naturalis: Germanicus adoptiuus erat: ma-
nifestis ueneni signis perdidit. Filios Germanici filii sui interfecit. Referre si-
gillatim facta eius horret animus pudetque. tanta libidinis & crudelitatis rabie
efferbuit: ut qui spreuerant christo rege saluari: rege cæsare punirentur. Huius
tamen imperii anno. xii. noua & incredibilis clades apud Fidenatium urbem
accidit. Amphitheatrum cauea populo gladiatorum munus spectante collapsa
est. & plus quam. xx. M. hominum occidit. Dignum sane posteritantiæ cor-
reptionis exemplum: tunc ad spectandas hominum mortes auidos homines
conuenisse: quando pro salute hominum prouidenda deus homo esse uoluisset.

Hic dicit: ubi dominus passus est. & quod terræ motus factus est per orbem.

Einde anno eiusdem, xv. cum dominus christus Iesus uoluntarie
 d quidem se tradidit passioni: sed impie a Iudæis apprehensus: & pa
 tibus suspensus est: maximo terræ motu per orbem facto saxa i
 montibus scissa sunt, maximarumque urbium plurimæ ptes plus
 solita concussione ceciderunt. Eadem quoque die ad horam diei sextam sol in
 toto orbe obscuratus, tetraque nox subito obducta terris est, & sicut dictum
 est: impiaque æterna timuerunt sæcula noctem. Usque adeo autem neq̄ lunã
 lumini solis, neque nubes obstitisse manifestum est: ut, xiiii. lunam ea die tota
 coeli regione interiecta longissime a conspectu solis abfuisse, & stellas tunc di
 urnis horis: uel potius i illa horrida nocte toto coelo fulsisse referatur. Quod
 non solum sanctorum euangeliorum fides: sed etiam aliquanti Græcorum libri
 attestantur. Iam hinc post passionem domini: quæ Iudæi quatum i ipsis fuit
 persecuti sunt: continuæ clades Iudæorum: donec exinaniti dispersiq̄ deficiat:
 incessabiliter perstrepunt. Tiberius siquidem iuuetutem eorum per speciem
 sacramenti in prouincias grauioris coeli relegauit, reliquos gētis eiusdem, uel
 similia sectates urbe submouit sub poena perpetuæ seruitutis: nisi obtēpassēt.
 Sane Asyæ ciuitates illo terræ motu dirutas tributo dimisso propria etiã li
 bertate donauit. Hic ambiguus signis ueneni obiit. Anno ab urbe cōdita, dcc.
 lxxx. tertius ab Augusto Gaius Caligula coepit regnare, mansitque i iperio
 annis non plenis, iiii. homo atē se omnium flagitiosissimus, & qui uere dignus
 Romanis blasphemantibus: & Iudæis persecutoribus punitor adhibitus uide
 retur. Hic: ut breuiter magnitudinem crudelitatis eius exprimam: exclamasse
 fertur. Utinam populus Romanus unam ceruicem haberet. Sæpe etiam de
 condicione temporum suorū conquestus ē: quod nullis calamitatibus publicis
 insignirentur. O beata germina temporis christiani quantum præualuistis in
 rebus humanis: ut etiam crudelitas hominis magis potuerit clades desiderare:
 quam inuenire. Ecce de tranquillate generali feritas ieiuna cōqueritur. Furor
 impius intus læua sedens super arma: & centum uinctus abenis post tergum
 nouis: fremit horridus ore crūeto. Serui fugitiui, & rebelles gladiatores pter
 ruere Romam, euertere Italiam, Siciliam deleuere: iam pene uniuerso hūano
 generi toto orbe metuendi. In diebus autē salutis hoc est temporibus christi
 anis conuellere quietem nō potest uel Cæsar infestus, hic siquidem magno &
 incredibili apparatu profectus quærere hostem uiribus ociosis: Germaniam
 Galliamque percurrens: in ora oceani circa prospectum Britannia restitit.
 Cūque ibi Minocynobellinum Britannorum regis filium: quia patre pulsus
 cum paucis oberrabat: in ditionē recepisset: deficiente belli materia Romã
 rediit. Iisdem autem diebus Iudæi: qui iam tunc ob passionem christi meritis
 ubique cladibus exagitabantur: apud Alexãdriam, seditione excitata pffigati
 cæde: atque ab urbe pulsū expromendarū querelarū causã Philonē quendam

uirum sane imprimis eruditum legatum ad Cæsarem miserunt. Sed Caligula cum omnibus hominibus tum præcipue Iudæis, esset infestissimus: spreta legatione Philoïs omnes Iudæorum sacras ædes atque imprimis antiquum illud in Hierosolymis sacrarium prophanari sacrificiis gentilium: ac repleri statuis: simulacrisque imperauit: seque ibi: ut deum coli præcepit. Pilatus autem præses: qui sententiam damnationis in christum dixerat: postquam plurimas seditiones in Hierosolymis expleuit & fecit: tantis irrogante Gaio angoribus coartatus est: ut sua se transuerberans manu malorum compendium mortis celeritate quæsuerit. Gaius uero Caligula libidinibus suis est illud sceleris adiecit: ut sorores suas primum stupro pollueret: deinde exilio dānaret: Qui post omnes simul exules iussit occidi. Ipse autem a suis protectoribus occisus est. Duo libelli in secretis eius reperti sunt: quorum alteri pugio. alteri gladius pro signo nominis ascriptus erat: ambo lectissimorum uirorum utriusque ordinis senatorii & equestris nomina & notas continebant morti destinatorum. Inuēta est & arca ingens uariorū uenenorū pocula continens. Quibus mox Claudio cæsare iubente demersis infecta maria traduntur nō sine magno pisciū exitio: quos enecatos p proxia litora passim æstus eiecit. Magnū uero iudiciū miserentis dei propter suffragium gratiæ in populum cōtinuo ex parte crediturū. & propter iræ temperamentum in populum tunc infideliter obstimatum: ut quanta multitudo hominum præparatam mortem euaserit: ex multitudine interfectorum piscium disceretur: omnibusque notesceret: quid tanta ueneni moles arte aucta agere in miseram ciuitatem potuisset: quæ negligēter effusa etiam maria corrupit.

Hic dicitur: ubi primū uenit Romā beatus Petrus apostolus sub Claudio.

a nno ab urbe cōdita. dcc. lxxxv. Tiberius Claudius ab Augusto quartus regnum adeptus est. mansitq̄ in eo annos. xiiii. Exordio regni eius Petrus apostolus domini nostri Iesu christi Romam uenit. & salutarem cūctis credētibus fidem fidei uerbo docuit. potētissimisque uirtutibus approbavit. Exi christiā Romæ esse cœperunt. sensitque hoc collatum fidei suæ Roma beneficium. Nam: cum interfecto Caligula multa mala de abrogando imperio ac re publica in antiquū ordinem restituēda: euertendaque penitus cæsarum uniuersa familia senatus & cōsules decreuissent: Claudius mox ut confirmauit imperium: magna atque ad huc Romæ incognita usus clementia: ne in tantam nobiliū multitudinē ultio: si esset cœpta: scuiret: iudiciū illud: quod ex rei publicæ statu infeliciter consultatum actumque fuerat: memoriæ exemit. omniumque factorū dictorūue i eo ueniam & obliuionem i perpetuum sanxit. Ita illam præclarā & famosam

Athenienum amnestiam; quam quidem Romæ inducere Iulio cafare iter-
 facto senatus Cicerõe suadete tentauerat: sed & Octauiano & Antonio ppter
 ultionem extincti Cæsaris irrupentibus in irritum cesserat: hanc Claudius
 quanuis multo truculentiore causa in cædem conspiratorum stimularetur:
 ultronea clementia nullo expetente firmavit. Accidit etiam eodem tempore
 præsentis gratiæ dei grande miraculum. Siquidem Furius Camillus Scribo-
 nianus Dalmatiæ legatus: bellum ciuile molitus legiones multas fortissimasq̃
 ad sacramenti mutationem pellexerat. Itaque die dicto: ut in unum undique
 ad nouum imperatorem cõueniretur: neque aquilæ ornari, neque cõuelli quo
 quo modo signa: moueriue potuerunt: exercitus tanta & tam inusitata mira-
 culi fide motus & conuersus i poenitentiam imperatorem Scribonianum .v.
 statim die destitutum interfecit. seseque sacramento prioris militiae cõtinuit.
 Tristius ac perniciosus urbi Romæ nihil unquam fuisse: quam bella ciuilia:
 satis notum est. Itaque propter aduentũ apostoli Petri & tenera christianorũ
 germina uix dũ adhuc pauca ad sanctæ fidei professionem erũpentia hanc ex
 orientem tyrannidem & confurgens istud ciuile bellum quisnam diuinitus eẽ
 compressum neget: qui præteritis temporibus de compressione belloꝝ ciuiliũ
 simile probarit exemplum? Claudius. iiii. imperii sui anno: cupiẽs se utilem rei
 publicæ ostentare principem: bellum ubique & uictoriam undecũq̃ quaerit.
 Itaque expeditionem in Britanniam mouit: quæ excitata in tumultũ propter
 non redibitos transfugas uidebatur. transuectusque in insulam est: quã neque
 aũte Iulium Cæsarem: neque post eum quisquam adire ausus fuerat. Ibique: ut
 uerbis Suetonii Trãquilli loquar: sine ullo prælio ac sanguine itra paucissimos
 dies plurimã insulæ partem i dedit ionem recepit. Orchadas etiã insulas ultra
 Britanniam in oceano positas Romano adiecit imperio. ac sexto q̃ profectus
 erat mensẽ Romã rediit. Conferatur nunc: si cuiquam placet insula & insula.
 tempus & tempus. bellũ & bellum: cæsar & cæsar. Nam de fine nihil profero:
 quoniam hoc foelicissima uictoria. illud acerbissima clades fuit. & sic demũ
 Roma cognoscat per eius latentẽ prouidentia in agendis rebus aũtea se partem
 foelicitatis habuisse: cuius agnitione suscepta plenissima foelicitate pfruitur:
 in quantũ non tamẽ blasphemiarũ offendiculis deprauatur. Eodẽ anno iperii
 eius fames grauissima per Syriã facta est: quã etiã pphetæ præuuntiauerãt.
 sed christianorũ necessitatibus apud Hierosolymã conuectis ab Aegypto fru-
 metis Helena Adiabenorũ regina cõuersa ad fidẽ christi largissime mistra-
 uit. Anno iperii eius. v. i Thera & Therasiã ifulas: de profundo emicuit belua
 .xxx. stadiorũ extenta spatio. Anno eius. vii. sub procuratore Iudææ Cumano
 in Hierosolymis tanta seditio in diebus azimorum exorta est: ut in portarũ
 exitu populo coartato. xxx. M. Iudæorum cæde prostrata: & compressione
 suffocata referant. Anno eiusdẽ. ix. expulsos p Claudiũ urbe Iudæos Iosèphus

refert . sed me magis Suetonius mouet : qui ait hoc modo . Claudius Iudæos impulsore christo assidue tumultuantes Roma expulit : Quod utrum contra christum tumultuantes Iudæos coerceri & comprimere iusserit : an etiã christianos simul : uelut cognatæ religionis homines uoluerit expelli : nequaquam discernitur . Verũtamen sequenti año tanta fames Romæ fuit : ut medio foro imperator correptus a populo conuiciis & fragminibus panis turpissime infestus ægre per pseudotyrum in palatium refugiens : furorem excitatæ plebis euaserit . Paruo autem intercedente tẽpore . xxxv . senatores & .ccc . simul eqtes Romanos minimis causis interfecit . ipse autem manifestis ueneni signis mortuus ẽ . Anno ab urbe condita . dcccviii . Nero cæsar ab Augusto . v . principatũ adeptus est . mansitque in eo annis non plenis . xiiii . Gaii Caligulæ auunculi sui erga omnia uitia ac scelera sectator : immo transgressor . Petulãtiã / libidinẽ / luxuriã auariciã / crudelitã nullo nõ scelere exercuit . Siquidẽ peccatus petulãtia oĩa pene Italiæ ac Græciã : theatra plustrãs : assumpto et uari uestitus dedecore cecitos / citharistas / tragoedos / & aurigas sæpe sibi superasse uisus est . Libidinis porro tantis exagitatus est : ut ne a matre quidem uel sorore ulla consanguinitatis reuerentia abstinuisset referatur : uirũ in uxorem duxerit : ipse a uiro : ut uxor acceptus sit . Luxuriæ uero tam effrenatæ fuit : ut retibus aureis piscaretur : quæ purpureis funibus extraherentur . frigidis & calidis : lauaretur unguentis . Qui etiam nunquam minus . M . carrucis confecisse iter traditur . Denique urbis Romæ incendium uoluptatis suæ spectaculũ fecit . Per sex enim dies septemque noctes ardens ciuitas regio pauit aspectus . Horrea quadrostructa lapide magnæque illæ ueterum insulæ : quas discurrens adire flamma non potuit . magnis machinis quodã ad extrema bella præparatis labefactatæ atque inflammatæ sunt : ad monumentorum bustorumque diuersoria ifoelici plebe compulsã . Quod ipse ex altissima illa Mecenateana turre prospectans : lætusque flammæ : ut aiebat : pulchritudine tragico habitu iliadem decantabat . Auariciæ autem tam præruptæ extitit : ut post hoc incendium urbis : quã se Augustus ex latericia marmoreã reddidisse iactauerat : neminem ad reliquias rerum ustarum adire permiserit . Cuncta : quæ flammæ : quòquo mō supfuerãt ipse abstulit . Centies centena . M . sestertiũ ad annuam impensam a senatu sibi conferri imperauit . Plurimos senatorum nulla extante causa bonis priuauit . negotiatorum oĩum sub una die tormentis quoque adhibitis omnem penitus censum absterfit .

Nero hic primus persecutus ẽ christianos / qui etiam apostolos Petrum & Paulum occidit .

c Rudelitatis autem rabie ita efferatus est : ut plurimam senatus partem interfecerit . equestre ordinem pene destituerit . sed ne parricidis quidẽ

abstinuit. Mitrē fratrem sororem uxorem. ceterosq̄ omnes cognatos & p̄p̄i quos
 sine h̄sitatione prostravit. Auxit hanc molē facinorū eius temeritas impietatis
 in deum. Nam primus Romæ christianos supplicii & mortibus affecit. ac p̄
 omnes prouincias pari persecutione excruciarī imperauit. ipsumque nomen
 extirpare conatus beatissimos christi apostolos Petrum cruce: Paulū gladio
 occidit. Mox aceruatim miseram ciuitatem obortæ undique clades oppres-
 fere. Nā subsequente autumno tāta urbi pestilentia incubuit; ut. xxx. M. funes
 in rationem libitinæ uenirent. Britannica deinde clades euestigio accidit: qua
 duo præcipua oppida magna ciuium sociorumq̄ clade & cæde direpta sunt.
 Præterea in oriente magnis Armeniæ prouincis amissis Romanæ legiones
 sub iugum Parthicum missæ. ægreque Syria retenta est. In Asia tres urbes
 hoc est Laodicia/Hierapolis/Colossæ terræ motu conciderunt. At uero Ne-
 ro postquam Galbam in Hispania imperatorem creatū ab exercitu cogno-
 uit: totus aīo ac spe concidit. Cūque incredibilia perturbandæ imo subruendæ
 rei publicæ mala moliretur: hostis a senatu pronuciatus ignominiosissime fu-
 giens ad quartum ab urbe lapidem sese interfecit. atque i eo omnis Cæsarium
 familia consumpta est. Anno ab urbe condita .dccc. xxii. Galba apud Hispa-
 nias usurpauit imperium. Qui ut Neronis mortem comperit: Romam uēit.
 Cūque omni auaricia & sæuitia segniciaque offenderet: Pisonem sibi nobilem
 industriumque adolescentem in filium atque in regnum adoptauit. cum quo
 .vii. mense imperii sui ab Othone iugulatus est. Luit Roma cædibus præcipū
 excitatis ciuilibus bellis recentes christianæ religiōis iniurias. & signa legionū
 illa: quæ sub aduentu in urbem Petri apostoli diuinitus coercita cōuelli nullo
 modo ad excitandum ciuile bellum ualuerant: quod p̄ Scribonianū parabatur.
 Petro in urbe interfecto. & christianis poenarum diuersitate laniatis: toto se
 orbe soluerūt. De Hispania siquidē ilico Galba surrexerat: Quo mox presso:
 Otho Romæ. Vitellius in Germania. Vespasianus in Syria impia simul atq̄
 arma rapuerunt. Pro bent sane etiam inuiti potentiam simul & clemētiā dei:
 qui christianis temporibus offenduntur: quanta celeritate tantorum incēdia
 bellorum & excitata sunt & repressa: cum & antea minimis causis magnæ ac
 diutinæ clades agitarentur. & nunc maximi undique concrepātes magnorum
 malorum fragores minimo negotio sopirētur. Iam enim erat Romæ: quāuis
 persecutione uexante ecclesia: quæ iudici omium christo etiā pro inimicis &
 persecutoribus supplicaret. Igitur Otho cum Galba & Pione Romæ interfe-
 ctis inter tumultus cædesque inuassisset imperium: ac mox creatū impatorem
 in Gallia per Germāicas legiones Vitellium comperisset: bellum ciuile mo-
 litus tribus primū leuibus præliis: hoc ē uno apud alpes: alio circa Placentiā:
 tertio circa locum: quē Castoris uocant: contra Vitellianos duces cōgressus
 uictor extitisset: quarto apud Bebryacum prælio: cum animaduertisset suos

uinci. mense. iiii. quam imperare cœperat. sese interfecit. Vitellius uictor Romã uenit: ubi cum multa crudeliter ac nequiter ageret: incredibili etiã uoracitatis appetitu humanam uitam probris aggrauaret: postquam de Vespasiano comperit: primum deponere est molitus imperium. Postea a quibusdã aiatus Sabinum Vespasiani fratrem nihil mali tũ suspicantem cum cæteris Flauiais in Capitolium compulit. succensoque templo & mista simul flamma ruinaq̃ omnes in unum pariter interitum ac tumultum dedit. Post deficiente in Vespasiani nomen exercitu suo destitutus: appropinquãtibus iã hostibus trepidus: cum se in quendam cellulam proximam palatio contrussisset: turpissime inde protractus: cum per uiam sacram nudus duceretur/ passim cũctis in os eius coniectantibus in forum deductus. viii. quam regnũ præsumperat mense apud Gemonias scalas minutissimorum ictuum crebris cõpũctiõibus excarnificatus: atque inde unco tractus & in Tyberimmersus/ etiã cõmuni caruit sepultura. Multis autem & nefariis modis per complures dies a Vespasianis militibus aduersum senatum populumque Romanum indiscreta cæde sæuitũ est. Anno ab urbe condita. dccc. xxv. breui illa quidem sed turbida tyrannorũ tempestate discussa: tranquilla sub Vespasiano duce serenitas rediit. Nanque: ut paulo altius repetam: Iudæi post passionem christi destituti in totũ gratia dei: cum omnibus undique malis circũuenirentur/ quidam in Carnuelũ montẽ seducti fortibus quæ portenderent exortos a Iudæa duces reip̃ potituros fore: bellum ad se trahentes in rebellionem exarserunt. Extinctisq̃ Romãis p̃sidiis legatum quoque Syriæ suppetias ferentem: rapta aquila & cæsis copiis fugauerunt. Ad hos Vespasianus a Nerone missus Titum filium suum maiorem inter legatos habuit. Nam multas & uarias legiones secum in Syriã traiecit.

Hic dicitur: ubi Hierosolyma euersa ẽ a Vespasiano & Tito. Iudæi capti uel interfecti sunt.

i Taque cum Iudæos multis eorum oppidis captis in urbẽ Hierosolymorum præcipue ob diem festum congregatos obsidione clausisset: cognita Neronis morte: hortatu plurimorum regũ & ducum maxime Iosephi Iudæorũ ducis sententia: qui captus cũ in uincula coniiiceretur: constantissime dixerat: sicut Suetonius refert: continuo se ab eodem sed imperatore soluendum: imperium adeptus ẽ. Relictõq̃ in castris ad procurationẽ obsidionis Hierosolymorũ filio Tito: p̃ Alexandria profectus est Romam. Sed cognita interfectione Vitellii paulisp̃ Alexandria substitit. Titus uero magna ac diuturna obsidione Iudæos premēs machinis cunctisq̃ bellicis molibus non sine suorum multo sanguine tandem muros ciuitatis irrupit. Sed ad expugnãdam interiorẽ templi munitiõem: quam

ierusalem multitudo sacerdotū ac principum tuebatur: maiore uī & mora opus
 fuit. Quod tamen postquam in potestatem redactum opere & aūctitate su-
 spexit: diu deliberauit: utrum tanquam incitamentum hostium incēderet: an
 in testimonium uictoriæ referuaret: sed ecclesia dei iam per totū orbē uberrīe
 germinante: hoc tanquam effoetum ac uacuum: nullique usui bono cōmodū
 arbitrio dei auferendū fuit. Itaq̄ Titus ipator pronuntiatus ab exercitu tēplū
 ī Hierosolymis icēdit ac diruit: quod a die cōditiōis priā usq̄ ad diē euerfiois
 ultimā māserat ānis .M.c.&.ii. Muros urbis ūuerfos solo adæquauit. dc. M.
 Iudæorū eo bello interfecta Cornelius & Suetonius referūt. Iosephus uero Iu-
 dæus: qui ei tunc bello præfuit: & apud Vespasianū propter prædictū imperiū
 ueniam gratiamque meruerat: scribit undecies centena. M. Iudæorū gladio &
 fame perisse: reliquias uero Iudæorum diuersis actas conditionibus toto orbe
 dispersas: quarum numerus ad .lxxx. M. hominū fuisse narratur. Vespasianus
 autem & Titus imperatores magnificum agentes de Iudæis triumphū urbē
 ingressi sunt. Pulchrum & ignotum ante cunctis mortalibus inter .ccc. xx.
 triumphos: qui a conditione urbis usque in id tēpus acti erant: hoc spectaculū
 fuit: patrem & filium uno triumphali curru uectos gloriosissimam ab his q̄
 patrem & filium offenderant: uictoriam reportasse. Qui continuo omnibus
 bellis ac tumultibus domi forisque cōpressis pacē totius orbis p̄nūtiauerūt.
 & Ianum geminum obseratis cobiberi claustris sextum demum ipsi post
 urbem conditam censuerunt. Iure enim idem bonos ultioni passionis domini
 ipensus est: qui etiam natiuitati fuerat attributus. Tūc deinde sine ullis belloꝝ
 tumultibus in immensum res publica Romana prouebitur. siquidē Achaia/
 Lycia/Rhodus/Byzantium Samos/Thracia/Cilicia/Cōmagene tum primū
 redactæ in prouincias: Romanis iudicibus legibusque paruerunt. Nono autē
 imperii eius anno tres ciuitates Cypri terræ motu corruerunt. & Romæ ma-
 gna pestilentia fuit. Vespasianus autem in uilla propria circa Sabinos. ix. anno
 principatus sui profluuiō uentris mortuus est. Anno ab urbe condita .dccc.
 .xxxiiii. Titus segregatis a numero principū Othone & Vitellio ab Augusto
 octauus biennio post Vespasianum regnauit: Cuius tanta tranquillitas in ipio
 fuit: ut nullus omnino sanguinem in re publica administranda fudisse refera-
 tur. Et tamen tunc Romæ orto repente incendio plurimæ ædes publicæ cō-
 crematæ sunt. abruptum tūc etiam Vesuuii montis uerticē magna pfudisse
 incendia ferūt: torrentibusque flāmarū uicina regionis cū urbibus hominibusq̄
 delesse. Titus cum ingenti omniū luctu in eadem uilla: qua pater eius: morbo
 absumptus est.

Domitianus hic secundam persecutionem fecit in christianos.

Nno ab urbe condita .dccc. xxxv . Domitianus Titi frater ab
 a Augusto nonus fratri successit in regnum : Qui per annos .xy. :
 ad hoc paulatim per omnes scelerum gradus creuit : ut cōfirma-
 tissimam toto orbe c̄bristi ecclesiam : datis ubique crudelissimæ
 persecutionis edictis conuellere auderet . Is in tantam superbiam p̄lapsus fuit :
 ut dominum ac deum sese uocari / scribi / colique iusserit . nobilissimos e senatu
 inuidiæ simul ac predæ causa alios palam interfecit . alios in exilium trussit . ibi
 que imperauit trucidari . Libidinis intēperantia : quicquid cogitari pōt fecit .
 plurimas urbis ædes destructis populi Romani propriis rebus extruxit . Bellū
 aduersū Germanos & Dacos per legatos gessit pari rei publicæ perniciæ : cū
 & in urbe ipse senatum p̄pulumque laniaret : & foris malum circūactū exer-
 citū assidua hostes cæde conficerent . Nam quanta fuerit Diurpaneï Dacorū
 regis cum Fulco duce prælia : quantæque Romanorū clades lōgo textu euol-
 uerem : nisi Cornelius Tacitus : qui hanc historiam diligentissime contexuit :
 de reticēdo iuterfectorum numero & Salustium Crispum / & alios auctores
 quam plurimos sanxisse : & seipsum quidem potissimum elegisse dixisset . Do-
 mitianus tamen prauissime elatus iactantia sub nomine supatorum hostium
 de extinctis legionibus triumphauit . Idemque efferatus superbia : qua se deum
 coli uellet : persecutionem in c̄bristianos agi secundus a Nerone imp̄pauit : Quo
 tempore etiam beatissimus Ioannes apostolus i Pathmo insula fuit . Inter Iu-
 dæos quoque acerbitate tormentorū & cruentissimæ quæstionis ex gri genus
 Dauid atque interfici præceptum est : dum prophetis sanctis & inuidetur &
 creditur : quasi adhuc futurus esset ex semie Dauid : qui regnū posset adipisci .
 Cōtinuo tamē Domitianus crudeliter in palatio a suis iuterfectus ē : Cuius ca-
 dauer populari sandapila p̄ uespiliōes exportatū . atq̄ ignominiosissime sepultū
 est . Anno ab urbe condita .dccc. xlvi . quantis Eutropius . l . hunc esse annum
 scripserit : Nerua admodū senex a Petronio præfecto prætorio / & Parthenio
 Spadone iuterfectore Domitiani imperator decimus ab Augusto creatus
 Traianum in regnum adoptauit : per quem re uera afflictæ rei publicæ diuina
 prouiso consuluit . Hic primo edicto suo cūctos exules reuocauit : unde & Io-
 annes apostolus hac generali indulgentia liberatus Ephesum rediit . Emensoq̄
 anno imperii sui Nerua confectus morbo diem obiit .

Hic dicitur de Traiano .

a Nno ab urbe cōdita .dccc. xlvii . Traianus genere Hispanus . xi .
 ab Augusto rei publicæ gubemacula Nerua tradēte suscepit . ac
 per ānos .xviii . tenuit . Apud Agrippinam Galliæ urbem insignia
 sumens imperii mox Germaniam trans Rhenum in pristinum

statum rediit. trans Danubium multas gentes subegit. Regiones autē trās
 Euphraten & Tigrim sitas prouincias fecit. Seleuciam & Cresiphontem &
 Babylonē occupauit. In psequēdis christiāis errore deceptus tertius a Nerōe
 cum passim repertos cogi ad sacrificandum idolis: ac detrectantes interfici
 præcepisset: plurimique interficerentur: Plinii secundi: q̄ inter cæteros iudices
 persecutor datus erat relatu admonitus: eos homines præter cōfessionē christi
 honestaque conuenticula nihil contrarium Romanis legibus facere: fiducia
 sane innocentis cōfessionis nemini mortem grauem: ac formidolosam uideri:
 rescriptis ilico leuioribus temperauit edictum. Verūtamen continuo Romæ
 aurea domus a Nerone tot priuatis publicisque rebus impensis condita repē
 tino conflagrauit incendio: ut intelligeretur missa etiam ab alio persecutio in
 ipsius potissime monumētis: a quo primum exorta esset: atque in ipso auctore
 pūiri. Terræ motu. iiii. urbes Asiæ subuersæ Helea Myrma Pythane Cynie.
 & Græciæ ciuitates duæ Pynthorium. & Orthorium. iiii. Galliciæ ciuitates
 eodem terræ motu dirutæ. Pantheon Romæ fulmine concrematum. terræ
 motus Antiochiam pene totam subruit ciuitatem. Incredibili deinde motu
 sub uno tēpore uideri: quasi rabie efferati per diuersas terrarū ptes exarserunt.
 nam & per totam Libyam aduersus incolas atrocissima bella gesserunt: Quæ
 adeo tunc interfectis cultoribus desolata est: ut nisi postea Hadrianus ipator
 collectas illuc aliunde coloniās deduxisset: uacua penitus terra abraſo habitato
 re mansisset. Aegyptum uero totam & Cyrenen & Thebaidā cruentis sedi
 tionibus turbauerunt. In Alexandria autem commisso prælio uicti & attriti
 sunt. in Mesopotamia quoque rebellantibus iussu imperatoris bellum illatum
 est. Itaque multa. Meorum uasta cæde deleta sunt. Sane Salaminam urbem
 Cypri: interfectis omnibus accolis deleuerunt. Traianus: ut quidam ferunt:
 apud Seleuciam Isauriæ urbem profluuio uentris extinctus est. Anno ab urbe
 condita. dccc. lxxvii. Hadrianus cōsobrinæ Traiani filius. xii. ab Augusto pri
 cipatum adeptus uno & xx. annis imperauit. Hic per Quadratū discipulum
 apostolorum & Aristidem Atheniensem uirum fide & sapientia plenum / &
 per Serenum Granium legatum libris de christiana religione compositis in
 structus atque eruditus præcepit per epistolam ad Minutium Fundanium
 proconsulem Asiæ datam: ut nemini liceret christianos sine obiectu criminis
 aut probatione damnare. Idem quoque continuo pater patriæ in senatu ultra
 morem maiorum appellatur: & uxor eius Augusta. Hadrianns rē publicam
 iustissimis legibus ordinauit. bellū contra Sauromatas gessit. & uicit. Iudæos
 sane perturbatione scelerum suorum exagitados: & Palæstinam prouinciam
 quondam suam depopulātes ultima cæde perdomuit. ultusque ē christianos:
 quos illi Cotheba duce quod sibi aduersus Romanos non assentaretur: excru
 ciabant. Præcepitque: ne cui Iudæo introeundi in Hierosolyman eēt licētia:

christianis tantum ciuitate permiffa: quam ipfe in optimum statum muroꝝ
extructi one reparauit, & Aeliam uocari de prænomine fuo præcepit.

Quartam hic perfecutionem christianorꝝ ab Antonino factã refert .

a Nno ab urbe condita. dccc. lxxxix. Antoninus cognomẽto Pius
.xiii. ab Augusto imperator creatus cum liberis fuis Aurelio &
Lucio. xx. & non plenis tribus añis rem publicã gubernauit adeo
tranquille & fancte: ut merito Pius & pater patriæ nominatus fit.

Huius tamen temporibus Valẽtinus Hærefiarches & Cerdo magifter Mar
tionis Romam uenerunt. Verum Iuftinus philofophus librum p̄ christiana
religione compofitum Antonino tradidit. benignumque eũ erga christianos
homies fecit. Antoninus ad duodecimum ab urbe lapidẽ morbo correptus
interiit. Anno ab urbe condita. dcccc. xi. Marcus Antoninus Verus. xiiii. ab
Augusto regnum cum Aurelio Cõmodo fratre fufcepit. manfitque i eo añis
.xiiii. Hi primi rem publicam æquo iure tutati funt. bellum deide cõtra Par
thos admirabili uirtute & felicitate gelferunt. Annius Antonius Verus ad id
bellum profectus eft. Vologeffus enim rex Parthorum graui eruptione Ar
meniam & Cappadociam Syriãque uaftabat. Sed Antonius p̄ ftrenuiffimos
duces magnis rebus gelfis Seleuciam Affiriæ urbem fuper ydafsem fluuiũ
fitam cum. cccc. M. hominum cepit. & cũ fratre de uictoria Parthica triũ
phauit. ac non multo poft dum cũ fratre iu uehiculo federet: cafu morbi: quẽ
apoplexiã Græci uocãt: fuffocatus interiit: Quo defuncto Marcus Antoninus
folus rei publicæ præfuit: fed in diebus Parthici belli p̄fecuti oēs christianerũ
.iiii. iam poft Neronẽ uice in Affia & i Gallia graues præcepto eius extiterũt.
multique fanctorum martyrio coronati funt. Secuta eft lues plurimis infufa
prouinciis. totamque Italiã peffilentia tanta uaftauit: ut paffim uillæ / agri /
atque oppida fine cultore atque habitatore deferta in ruinas / fluaſq̄ cõcefferit.
Exercitum uero Romanorum cũctasque legiones per lōginqua late hyberna
difpofitas ita confumptas ferunt: ut Marcomanicum bellum: quod continuo
exortum eft: non nifi nouo delectu militum: quem triennio iugiter apud Car
notum Marcus Antoninus habuit: gelfum fuiffe referatur. Hoc quidẽ bellũ
prouidentia dei adiniftratum effe cum plurimis argumentis: tum præcipue
epiftola grauiſſimi ac modetiſſimi impatoris apertiſſime declaratum eft.
Nam cum infurrexiffent gẽtes immanitate barbaræ: multitudie inũerabiles:
hoc eft Marcomanni / Qualli / Vuãdali / Sarmatæ / Sueui. atque ois pene Ger
mania: & in Quallorum ufque fines progressus exercitus: circũuentusque ab
hoftibus propter aquarum penuriã potius fitis quã hoftis piculũ fuftineret:
ad inuocationem nominis chriſti quam subito magna fidei cõftantia quidã

milites effusi in preces palam fecerant: tanta uis pluuiæ effusa ē: ut Romanos quidem largissime ac sine iniuria refecerit. barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos: præsertim cum plurimi eorum occiderentur: i fugā cegerit: Quorum terga Romani usque ad itemicionem cædentes gloriosissimā uictoriam & omnibus pene antiquorum titulis præferendam rudi paruoque militum numero: sed potentissimo christi auxilio reportarunt. Extare etiam apud plerosque dicuntur litteræ imperatoris Antonini: ubi inuocatione nois christi per milites christiāos & sitim illam expulsam: & collatā fatetur fuisse uictoriam. Idemque Antoninus Cōmodum filium suum assumpsit in regnū. Præteriti etiam temporis per omēs prouincias tributa donauit. oīaque simul fiscalium negociorum caluniosa monumenta congesta in foro iussit incendi. seuerioresque leges nouis constitutionibus temperauit. Postremo in Pānonia constitutus repentino morbo diem obiit.

Hic dicitur de flagitiis & malis: quæ gessit Cōmodus.

Nno ab urbe condita. dcccc. xxx. Lucius Antoninus Cōmodus
 a .xy. ab Augusto patri successit in regnum. mansit que in eo annis .xiii. & aduersus Germanos bellum feliciter gessit. Cæterum per omnia luxuriæ. & obscœnitatis dedecore deprauatus: gladiatorii quoque armis sæpissime in ludo depugnauit. & i amphitheatro feris sese obiecit frequenter. Interfecit etiam quamplurimos senatores: maxie quos aduertit nobilitate industriaque excellere. Flagitia regis poena urbis insequitur. Nam fulmine Capitolium ictum: ex quo facta inflammatio bibliothecā illā maiore cura studioque cōpositā: ædesque alias iuxta sitas rapaci turbine cōcremauit. Deinde aliud incendium postea Romæ exortum ædem Vestæ & palatiū plurimamque urbis partem solo coæquauit. Commodus cunctis incommodus in domo Vestiliani strangulatus iteriisse fertur: hostis generis humani etiam uiuus iudicatus. Post hunc a senatu creatus est senex Aelius Pertinax .xvi. ab Augusto. Qui. vi. mense: quam regnare coeperat: Iuliani iurisperiti scelere in palatio occisus est. Iulianus interfecto Pertinace iuasit imperium. sed mox a Seuero apud pontem Miluium bello ciuili uictus. & iterfectus ē mēse. vii. postquā coeperat iperare. Ita i Pertinacē & Iulianū unus ānus cōsumptus ē.

Quintā psecutionē hic dicit a Seuero factā.

Nno ab urbe condita: dcccc. xliiii. Seuerus genere Apher Tripolitanus ab oppido Lepti: qui se ex nomie imperatoris: quem occisum ultus fuerat Pertinacē appellari uoluit. xvii. ab Augusto destitutu

adeptus imperium .x. & .vi. annis tenuit. Hic natura sæuus multis sæpe bellis
laceffitus fortissime quidem rem publicam: sed laboriosissime rexit. Pescenñ
Nigrum: qui in Aegypto & Syria ad tyrannidē aspirauerat: apud Cyzicum
uicit. & interfecit: Iudæos & Samaritas rebellare conantes ferro compefcuit.
Parthos & Arabas Adiabenosque superauit. Quia post Neronē psecutiōe
christianos excruciauit. plurimique sanctorum per diuersas puicias marty-
rio coronati sunt. Hanc prophanā i christianos & ecclesiā dei præsumptionē
Seueri coelestis ultio e uestigio acta subsequitur. Nam continuo rapitur: uel
potius retrahitur in Galliam Seuerus e Syria ad tertium ciuile bellū. Iam enī
unum Romæ aduersus Iulianum. aliud i Syria contra Pescennium gesserat.
tertium Diodius Albinus Iuliani in occidēdo Pertinace socius: qui se i Gallia
cæsarem fecerat: suscitabat: cuius bello multum utrinque Romani sanguinis
fufum est. Albinus tamen apud Lugdunū oppressus & interfectus ē. Seuerus
uictor in Britanniam defectu pene omnium sociorum trahitur: ubi magnis
grauibusque præliis sæpe gestis receptam partē insulæ a cæteris indomitis gē-
tibus uallo distiguendam putauit. Itaque magnam fossam firmissimumque
uallum crebris insuper turribus cōmunitum per .cxxxii. M. passuum a mari
ad mare duxit. Ibique apud Eboracum oppidum morbo obiit: reliquēs duos
filios Bassianum & Getam: Quorum Geta hostis publicus iudicatus iteriit.
Bassianus uero Antonini cognomine assumpto regno potitus est. Anno ab
urbe condita. dcccc. lxxvii. Aurelius Antoninus Bassianus idemque Caracalla
.xviii. ab Augusto principatum adeptus est. mansitque in eo annis non plenis
.vii. Vixit uero patre asperior omnibus libidine intēperantior: qui et nouer cā
suam Iuliam uxorem duxerit. Hic contra Parthos bellū moliens inter Edes-
sam & Caras ab hostibus circūuētus occisus ē. Post hūc. xviii. ab Augusto
Ophilus Macrinus: qui præfectus prætorio erat cū filio Diadumeno iuasit
imperium. sed emenso anno continuo apud Archelaidē militari tumultu oc-
cisus est. Anno ab urbe condita. dcccc. lxx. Marcus Aurelius Antoninus. xx.
ab Augusto imperiū adeptus tenuit ānis. iiii. Hic sacerdos Heliogabali tēpli
nullam sui nisi stuprorum & flagitiorum totiusque obscœnitatis ifamē satis
memoriā reliquit. Tumultu autem militari exorto Romæ cum matre inter-
fectus est. Anno ab urbe condita. dcccc. lxxiiii. Aurelius Alexander. xxi. ab
Augusto senatus ac militum uoluntate imperator creatus. xiii. annis dignus
equitatus præconio fuit: Cuius mater Mamaea christiana Origenē p̄lbyterū
audire curauit. Nā statim expeditione in Persas facta Xersem regem eorū
maxio bello uictor oppressit. Vlpiano ufus assessore summā sui moderationē
rei publicæ exhibuit. sed militari tumultu apud Magontiacū interfectus est.

De sexta psecutione a Maximino facta.

Nno ab urbe condita. dcccc. lxxxvii. Maximinus. xxii. ab Augu-
 a sto nulla senatus uolūtate imperator ab exercitu postquā bellum
 in Germania prospere gesserat creatus persecutionē i christiāos
 sextus a Nerone exercuit. Sed cōtinuo hoc ē tertio: quā regnabat
 āno a Pupieno Agleiæ interfectus: & psecutiōis & uitæ finem fecit: Qui maxie
 propter christiana Alexandri: cui successerat: & Mameæ matris eius familiā
 persecutionem in sacerdotes & clericos: idest doctores/uel præcipue propter
 Origenē præbyterū miserat. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxxxxi. Gordianus
 .xxxiii. ab Augusto imperator creatus est: mansitque in eo annis sex. Nā Pu-
 pientis interfecto Maximini: & frater eius Albinus: qui usurpauerāt iperium:
 in palatio mox interfecti sunt. Gordianus admodum puer in orientē ad bellū
 Parthicum profectus: sicut Eutropius scribit: iam portas aperuit: quas utrū
 post Vespasianum & Titum aliquis clausit: neminem scripsisse memini: cū
 tamen eas ab ipso Vespasiano post ānum apertas Cornelius Tacitus probet.
 Igitur Gordianus ingentibus præliis aduersum Parthos prospere gestis suoz
 fraude haud longe a Cyrceso super Euphratem interfectus est.

Primū hic Philippus cum filio suo abo christiani facti sunt.

Nno ab urbe cōdita. dcccc. lxxxvii. Philippus. xxiiii. ab Augsto
 a imperator creatus Philippum filium suū consortem regni fecit.
 mansitque in eo annis .vii. Hic primus imperatorum omnium
 christianus fuit. ac post tertium imperii eius ānū. M. a cōditiōe
 Romæ ānus impletus est. Ita ludis magnificis augustissimus oīum præteritoz
 hic natalis annus: a christiano imperatore celebratus est. Nec dubiū est: quin
 Philippus huius tantæ deuotiōis gratiā & honorem ad christū & ad ecclesiā
 reportarit: quādo uel ascensum fuisse ab eo Capitolium immolataſq; ex more
 hostias nullus auctor ostendit. Ambo tamen quanuis diuersis locis tumultu
 militari & Decii fraude interfecti sunt.

De septima persecutione facta a Decio.

nno ab urbe cōdita. M. iiii. Decius ciuiliſ belli icētor & repſſor.
 a occis Philippiſ. xxv. ab Augusto inuasit imperium. tenuitque
 annis tribus. Idem continuo: in quo se etiā ob hoc Philippoſ in-
 terfecisse docuit: ad persequendos interficiendosque christianos
 .vii. post Neronem feralia disperſit edicta. plurimoſque sanctorū ad coronas
 christi de ſuis cruciatibus miſit. Idēque filiū ſuum cæſarem legit: cum quo
 ſimul continuo in medio barbaroz ſinu interfectus est. Anno ab urbe cōdita

.M.vii. Gallus Hostilianus. xxvi. ab Augusto regnū adeptus uix duobus ānis cū Volusiano filio obtinuit. Exoritur ultio uiolati nominis christiani. & quatenus ad profligandas ecclesias edicta Decii cucurrerunt: eatenus incredibiliū morborum pestis extenditur. Nā nulla fere prouincia Romana/ nulla ciuitas/ nulla domus fuit: quæ non illa generali pestilentia correpta atque uastata sit. Hac sola pernicie insignes Gallus & Volusianus: dum contra Aemilianum nouis rebus studentem bellum civile moliūtur: occisi sunt. Aemilianus tamē tertio mense inuasæ tyrannidis extinctus est. Anno ab urbe cōdita .M. x. duo imperatores. xxvii. post Augustum loco creati sunt. Valerianus i Rhetia ab exercitu Augustus est appellatus. Romæ autem a senatu Galenus in regno infeliciter annis .xv. sublimatus: respirāte paulisper ab illa supra solitum iugi & graui pestilentia genere humano prouocat poenam suam obliuiosa malicia. Impietas enī flagella quidē excruciatā sentit: sed a quo flagellatur: obdurata nō sentit. Et ut de superioribus taceam: facta a Decio christianorū psecutiōe totum Romanum imperium pestilentia magna uexauit. Mentita ē iniquitas sibi: prauo in perniciem suam circūuēta iudicio: pestilentia communis casus esse: accidentemque ex morbis mortem naturæ finem esse non poenā. Rursus igitur atque in breui irā dei sceleratis actionibus prouocat: excepturus plagā: cuius aliquando meminisse cogatur.

De octaua persecutione facta a Valeriano.

u Valerianus siquidem mox: ut arripuit imperiū: octaua sane Rōæ persecutione adigi per tormenta christianos ad idolatriam: abnegantesque interfici iussit: fuso per omnem Romani regni latitudinem sanctorum sanguine. Valerianus ilico nefarii auctore edicti a Sapore Persarum rege captus imperator populi Romāi ignominiosissima apud Persas seruitute consenuit: hanc infamis officii continuam: donec uixit: damnationem sortitus: ut ipse accliuus regem humi semper ascensurū in equū non manu sua: sed dorso attolleret. Et Galenus quidem tam claro dei iudicio territus: tāque misero collegæ per motus exemplo: pacem ecclesiis trepida satisfactioe restituit. Sed non compensat iniuriæ: ulterioresque mensuram unius impii / quanuis perpetua & supra modum abominanda captiuitas contra tot .M. excruciatā sanctorum. iustorumque sanguis ad deum clamans: in eadem sese terra: ubi fusus est: uindicari rogat. Non enī de solo cōstitutore præcepti iusto supplicium iudicio flagitabatur. sed etiam executores delatores/ accusatores/ spectatores/ ac iudices postremo: qui iniustissime crudelitati uel tacita uoluntate assentabantur: quia deus secretorum cognitor est: & quorū maxia per omnes prouincias pars hominum uersabatur: eadem uitiōis plaga corripit

iustum erat. Soluuntur repente undique permissu dei ad hoc circūpositæ re-
 lictæque gentes, laxatisque habenis in omnes Romanorum fines inuehuntur.
 Germani alpibus Rhetia totaque Italia penetratis Rauēnam usq̄ perueniūt.
 Alemāni Gallias peruagantes etiam ī Italiā transeunt. Græcia/Macedoia/
 Pontus & Asia Gothorum inundatione deletur. Nam Dacia trans Danubiū
 in perpetuū auferitur. Quadi/& Sarmatæ Pannonias depopulatur: Germani
 ulteriores abrafa potiuntur Hispania. Parthi Mesopotamiā auferunt. Syriāq̄
 corradunt. Extant adhuc per diuersas prouincias in magnarum urbiū ruinis
 parua & pauperes ædes, signa miseriarum: & nominū indicia seruātes: ex q̄bus
 nos quoque ī Hispania Taraconem nostram ad cōsolationem miseræ recetis
 ostendimus. Et: ne quid forte Romani corporis ab hac dilaceratiōe cessaret:
 conspirant intrinsecus tyranni, cōsurgūt bella ciuilia, funditur ubiq̄ plurimus
 sanguis Romanorum: Romanis barbarisque sœuietibus, sed cito ira dei ī mi-
 sericordiam uertitur, & coeptæ ultionis maior forma: quam poena ī mensurā
 plenitudis reputatur. Igitur primus Genuus: qui purpuram impii sumpserat:
 apud Myrsam occiditur. Posthumius in Gallia inuasit tyrannidem: multo
 quidem rei publicæ cōmodo. Nam per .x. ānos ingenti uirtute ac moderatiōe
 usus & dominantes hostes expulit, & perditas prouincias in pristinam faciem
 reformauit, seditione tamen militū interfectus ē. Aemilianus apud Magōtiā:
 cū res nouas moliretur: oppressus est. Post mortē Posthumii Marius ibidē
 inuasit imperium, sed continuo interfectus est. Deinde Victorinus a Gallis
 ultro creatus post paululū occisus ē. Huic successit Tetricus: q̄ tūc Aquita-
 niæ præsidatus ministrabat officium, multasque seditiones militum pertulit.
 At uero in oriente p̄ Odenatū quendam collecta agresti manu uicti repulsiq̄
 Persæ defensa Syria, recepta Mesopotamia est, & usq̄ ad Ctesiphōtē rusticā
 Syriæ cū Odenato uincendo uenerūt. Galenus autē cū rē publicā deseruisset:
 ac Mediolani libidinibus inferuiret occisus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxv.
 Claudius .xxviii. uoluntate senatus sumpsit imperium. Statimque Gotos iā
 per annos .xv. Illyricum Macedoniamque uastantes bello adortus: incredibili
 strage deleuit: Cui a senatu clypeus aureus in curia, & in Capitolio statua æq̄
 aurea decreta est, sed continuo apud Syrnium priusquam imperiū expleret:
 morbo correptus interiit. Claudio mortuo Quintillus frater eius ab exercitu
 imperator electus: uir quidem moderationis unicæ: & solus fratri præferēdus
 .xvii. ip̄erii die interfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxvii. Aurelianus. xxix.
 imperium adeptus, v. ānis & sex mensibus tenuit: uir industria militari excel-
 lentissimus. Expeditione in Danubiū suscepta Gotos magnis præliis strauit:
 ditionemque Romanā antiquis terminis statuit. Inde in orientem conuersus
 Zenobiam: quæ occiso Odenato marito suo Syriam receptā sibi uēdicabat/
 magis prælii terrore quam prælio in potestatem redegit. Tetricum ī Gallia

minime sufficiens sustinere seditiones militum suorum: scribentemque etiam me eripe his inuicte malis: ac per hoc proditorem exercitus sui sine labore superauit. Sic orientis & aquilonis receptor magna gloria triumphauit, urbem Romam muris firmioribus cinxit.

De .ix. p̄secutione p̄ Aurelianū in christianos facta.

nouissime cum p̄secutionē aduersum christianos agi. iix. a Nerone decerneret: fulmen ante eum magno pauore circūstātium ruit. ac nō multo post ī itinere occisus est. Anno ab urbe cōdita .M. xxxii. Tacitus .xxx. adeptus imperium .vi. mense occisus in Ponto est. Post quem Florianus partem regni in sortem ferēs: tertio demū mense apud Tharsum interfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxxiii. Probus .xxx. regnum sortitus obtinuit annis sex & mensibus. iiii. Gallias iam dudum a barbaris occupatas per multa & graua p̄lia deletis tandem hostibus ad perfectum liberauit. Bella deīde ciuilia equidem plurimo sanguine duo gessit: unū in oriente: quo Saturninum tyrānide subnixum oppressit. & cepit. aliud: quo Proculum & Bonosum apud Agrippinam magnis p̄liis supatos interfecit. Ipse apud Syrmium in turre ferrata militari tumultu interfectus est. Anno ab urbe condita. M. xxxix. Carus Narbonensis. xxxii. suscepit imperium ac biēnio tenuit: Qui cum filios suos Charinum et Numerianum consortes regni efficeret: bello Parthico: postquam duas nobilissimas Parthorū urbes Cothem & Ctesiphontem cepit: super Tigridem in castris fulmine ictus interiit. Numerianus: qui cū patre fuerat: redies fraude Aprī soceri sui interfectus est. Anno ab urbe condita. M. xli. Dioclitianus. xxxiii. ab exercitu imperator electus annis uiginti fuit. Statinque ut potestatis copiam habuit: Aprū interfectorem Numeriani manu sua interfecit. Charinum deinde: quē Carus cæsarem in Dalmatia reliq̄rat: flagitiose uiuētem: difficillimo bello & maxio labore superauit. Dehinc cum in Gallia Amānus & Aelianus collecta rusticanorū manu: quos Vacaudas uocabāt: p̄niciosos tumultus excitauissent: Maximianum cognomento Herculum cæsarem fecit. misitque in Gallias: Qui facile agrestium hoīnū imperitam & confusam manū militari uirtute cōpescuit. Deinde Carausius quidam genere quidem infimus: sed consilio & manu promptus: cum ad obseruanda oceani litora: quæ tunc Frāci & Saxcēs infestabant: positus: plus in perniciem: quam ī prouectum rei p̄blicæ ageret: ereptam p̄donibus p̄dam nulla ex parte restituendo dominis: sed sibi soli uendicando accendens suspicionem: quia ipsos quoque hostes ad icursandos fines artificis negligentia permetteret: quam ob rem est a Maximiano iussus occidi: purpuram sumpsit. ac Britannias occupauit. Igitur per oēs Romani

imperii fines subitarū turbationū fragores concreperunt: Carausio rebellāte in Britannia: Achilleo in Aegypto: cum & Aphricam Quingentiani infestarent: Narseus etiam rex Persarum orientem bello premeret. tunc hoc piculo itaque Dioclitianus permotus Maximianum Herculium ex cæsare fecit augmentum: Constantium uero & Maximianum Galerium cæsares legit. Constantius Herculi Maximiani priuignam Theodoram accepit uxore: ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Carausius Britannia sibi per .vii. annos fortissime uendicata ac retenta: tandem fraude allecti socii sui interfectus ē. Allectus postea ereptam Carausio insulam per triennium tenuit: quē Asclepiodotus præfectus prætorio oppressit. Britanniamque post .x. annos recepit. Constantius uero cæsar in Gallia prio prælio ab Alemanis pfligato exercitu suo uix ipse subreptus est. secūdo autem secuta est satis secunda uictoria . nam paucis horis. lx. M. Alemanorū cæsa referunt. At Maximianus augustus Quingentianos i Aphrica pdomuit. Porro autē Dioclitianus Achilleū obsessum per octo menses apud Alexandria cepit & interfecit. Sed imoderata uictoria usus Alexandriam direptioni dedit. Aegyptum totā pscriptiōibus cædibusque foedauit . Præterea Galerius Maximianus cū duobus iam præliis aduersum Narseum conflixisset: tertio inter Gallienicum & Caras congressus & uictus amissis copiis ad Dioclitianum refugit. A quo arrogantissime exceptus ē ita ut per aliquot. M. passuum. purpuratus ante uehiculum eius cucurrisse referatur. Verūtamen hac contumelia: quasi cote usus est ad uirtutem. per quam detrita regii fastus rubigine: aciem mentis expediit. Itaque mox per Illyricū & Moesiam undique copias contraxit. raptimque i hostem reuersus Narseū magnis consiliis ac uiribus superauit . Extinctisque Persarum copiis/ ipsoque Narseo in fugam acto castra eius inuasit. uxores/ sorores/ liberosque cepit. inuicem uim Gazæ Persicæ diripuit. captiuos quamplurimos Persarū nobiliū abduxit. Reuersus in Mesopotamiam a Dioclitiano plurio honore susceptus est . Postea per eosdē duces strenue aduersus Carpos Basternasque pugnatū est. Sarmatas deīde uicerunt. quorum copiosissimam captiuam multitudinē per Romanorum finium dispererunt præsidia.

Dioclitiani persecutio. x. loco post Neronē refertur.

i Nterea Dioclitianus i oriēte. Maximianus Herculius i occidentē uastari ecclesias. affligi interficique christianos. x. post Neronē loco præceperunt. Quæ persecutio omnibus fere anteaactis diuturnior atque imanior fuit. Nam per .x. annos icēdiis ecclesiarū. proscruptionibus innocentium. cædibus martyrum incessabiliter acta ē. Segitur terræ motus in Syria: ex quo apud Tyrum & Sidonem passim labētibus testis

multa. M. hominum prostrata sunt. Secundo p̄secutionis anno Dioclitianus ab inuito exegit Maximiano: ut simul purpuram imperiumque deponeret: ac iunioribus in rem publicam substitutis ipsi in priuato ocio consenescerent. Itaque sub una die Dioclitianus apud Nicomediam. Maximianus apud Mediolanum potestatem imperii simul cultūq̄ posuerunt. Galerius & Cōstātius augusti primum Romanum impiū in duas partes determinauerunt. Galerius Maximianus Illyricum Asyam & orientem. Constantius Italiam Apbricā & Gallias obtinuit. Sed Cōstātius uir tranquillissimus Gallia tātū Hispania que cōtentus Galerio in cæteris partibus cessit. Galerius duos cæsares legit: Maximum: quem in oriente constituit. & Seuerus: cui permisit Italiam: ipse ī Illyrico constitutus. Constantius uero augustus summæ mansuetudinis & ciuilitatis in Britannia mortem obiit: qui Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatorem Galliarum reliquit. Anno ab urbe cōdita. M. .lxi. Constantinus. xxxiiii. gubernacula imp̄i a Constantio patre suscepit: quæ uno & .xxx. ānis felicissime tēuit. Occurritur mihi subito. & tripudiis q̄busdā insultatur. Eia inquit. tandem in foueas nostras diu expectate uenisti. Hic te decursurum opperiebamur. hic delapsum opprimimus. hic cōsulum teneamus. Sustinuimus te hastenus artificiose quodam modo & callide fortuitas temporum mutationes christianorum ultionibus coaptantem. Interdū qdē uerisimilium specie permoti: utpote homines ignari diuinorum secretorum timore palluimus. sed nunc euacuauit Maximianus noster omnem scænam fabulæ tuæ. nostræq̄ religiōis antiquatæ colūna iexpugnabilis fulsit. Per ānos .x. euersæ sunt ecclesiæ uestræ: ut tu fateris. dilacerati cruciatibus. exinaniti mortibus toto orbe christiani. Tenemus euidens testimonium tuum: nullam superiorem p̄secutionem adeo uel grauem: uel diuturnam fuisse. Et tamen ecce inter tranquillissima temporum bona ipsorum quoque imperatorū: qui ista fecerunt/ inuisitata felicitas. nulla domi fames. nulla pestilentia. nullū foris bellum nisi uoluntariū: quo exerceri uires/ non periclitari queāt. Res præterea humano generi hucusque incognita: multorum simul regum paties confortiū. & magna cōcordia. potestasque comunis. alias nūquā nisi nunc in cōmune p̄spiciens. deide etiam: quod absque ulla hætenus mortaliū noticia cōspatores illi maximi quippe & p̄secutores honore deposito. & assumpta quieti priuati: quod beatissimum homines & summum bonum uitæ bonæ iudicant. & hoc tunc uelut præmii loco auctores p̄secutionis adepti sunt: quādo accēsa p̄secutio medio sui tempore toto orbe sæuiebat. An etiam hanc beatitudinē illis tēporibus pœnaliter accidisse asseris. & nos hinc quoq̄ terrere moliris: Quibus humiliter responderim: me plurima cura pietatis accinctum cōmonere de ueris. non terrere de falsis. Decem p̄secutiones a Nerone usque ad Maximianū ecclesia christi passa est. Nouem: ut ego dixi ultiones: ut ipsi nō negāt.

calamitatesque e uestigiis consecutæ sunt . nec in uerbo premor:utrū debitæ ultiones:an tortuitæ permutationes fuisse uideantur:quæ tamen meo suoque testimonio clades fuerunt.In decima hæsitatū putant miseri & cæci: non uidentes tanto eam ipsis fuisse grauiorem:quanto minus intellecta est . Impius enim flagellatur . & non sentit:quod cum expositum fuerit:inuiti licet ppter ipsam rerum fidem fatebuntur : quia ex illa Maximianæ persecutionis maxima punitione ista sunt uulnera:quibus etiam nunc isti dolent.& intātum dolent: ut etiam clament . nosque ad reclamandum laceasant sollicitos:fieri: qualiter conticescant.In primo libello expositum a nobis est:Pompeium Trogum & Cornelium Tacitum commemorasse non plene quidem: nostrū uero Moy/ sen etiam ipsorum testimonio fidelē fideliter sufficiēterq̄ dixisse: Aegyptios & regem eorum: cum populū dei seruire itentum:& paratum deo suo im/ pediendæ deuotionis instinctu ad lutum paleasque reuocarent.x. acerbissimis plagis fuisse uexatos. Deinde uolentia maiorum edomitos nō solum coegisse festinantem. sed etiā propriis suis argēteis & aureis uasis accumulauisse. Post uero oblitos plagæ suæ:& cupidos prædæ indebitæ:uidos etiā religiōis alienæ: dum innocentes auide persecuntur:mari rubro ultimo receptos: oēs funditus interisse. Quod ego nunc refero . ac renuntio. & si forte fide non acceptatum: exitu tamen probandum. quia hæc in figuram nostri facta sunt.

Hic dicitur: quod populus dei cū i Aegypto affligitur/decē plagis p̄cussa ē Aegyptus.& populus christianus dū.x.p̄secutiōibus a Romanis affligitur:x.plagas acceperunt.

Terque populus unius dei est . una populi utriusque cā. Subdita u fuit Israelitarum Synagoga Aegyptiis. subdita est christianorū ecclesia Romanis. persecuti sunt Aegyptii Hebræos . persecuti sunt Romani christianos . Decem ibi contradictiones aduersus

Moysem. hic decem edicta aduersus christū. Diuersæ ibi plagæ Aegyptiorū. diuersæ hic calamitates Romanorum. Nam: ut etiā ipsas iter se plagas inq̄tū tamen figura formæ cōparari potest conferam : ibi prima habuit correptio sanguinem uulgo: uel manasse de puteis: uel in fluminibus cucurrisse. hic priā sub Nerōe exegit plaga: ut ubiq̄ moriētū sanguis uel morbis in urbe correptus: uel bellis in orbe profusus esset. Ibi sequens plaga prodidit: perstreptentes: p̄sultantesque i penetralibus ranas inedia p̄p̄modum causam habitatoribus atque exilii fuisse. hic sequēs sub Domitiano poena similiter ostēdit : satellitū/ militumque eius iprobis effrenatisque discursibus: cruentissimi iussa p̄cipis exequētium ad inopiam pene omnes ciues Romanos adactos: exilioq̄ disp̄os. Ibi tertia uexatio habuit scinifices musculas scilicet paruissimas ac fr̄uissimas : quæ mediis sæpe æstibus per loca squalida se coadunando ac uibrando

densata non nullo uolatu allabi solent. capillisque hominum ac pecudum fetis cum urente morfu interferi. hic itidem tertia sub Traiano plaga Iudæos excitauit: qui cum antea ubique dispersi ita: iam quasi non essent: quiescerent: repentino omnes calore permoti in ipsos: inter quos erant: toto orbe saeuierunt absque magnis multarum urbium ruinis: quas crebri terræ motus iisdem temporibus subruerunt. Ibi in quarta plaga muscæ caninæ fuerunt: re uera alumnae putredinis/uermiumque matres. hic itidem quarta sub Marco Antonio plaga lues plurimis infusa prouincijs Italiae quoque cum urbe Roma uniuersa/ exercituque Romanum per longinquos limites & diuersa hyberna dispersum in mortem dissolutum putredine simul ac uermibus dedit. Ibi quinta correptio pecorum ac iumentorum repentino interitu expleta est. Hic similiter quinta ultione sub persecutore Seuero creberrimis civilibus bellis propria uiscera & adiumenta rei publicæ: hoc est plebes prouinciarum & legiones militum comminutæ sunt. Ibi sexta uexatio intulit uescas efferuescentes ulceraque manantia. hic æque sexta punitio: quæ post Maximini persecutionem fuit: quæ specialiter episcopos clericos omnia turba populari: hoc est ecclesiarum primates trucidari imperauerat: intumescens crebro ira atque inuidia non per uulgi eadem. sed per uulnera mortisque principum ac potentium exaltata est. Ibi septima plaga numeratur coacto aere grandio. profusaque hominibus iumentisque ac fatis exitio fuit. hic similiter. vii. plaga sub Gallo & Volusiano: qui persecutori Decio mox interfecto successerant plaga exitit corrupto aere pestis infusa: quæ per omnia Romani regni ab oriente in occidentem spatia cum omni prope modum genus hominum & pecudum neci dedit: tum etiam corruptis lacus. infecit pabula tabo. Ibi octauam Aegypti contritionem fecere excitatae undique locustæ tenentes ac terentes tegentesque omnia. hic. viii. æque subuersionem Romani orbis excitatae undique intulere gentes: quæ cædibus atque incendiis cunctas prouincias deleuerunt. Ibi nona turbatio diuturnas & crassas ac penetrabiles tenebras habuit: plus omnino periculi comminata quam fecit. hic itidem. ix. correptio fuit: cum Aureliano persecutionem decernenti diris turbis terribile ac triste fulmen sub ipsius pedibus ruit: ostendens: quid: cum ultio talis exigeretur: tantus posset ultor: nisi & clemens esset & patiens: quæquam intra sex abhinc menses succidui tres impatores: hoc est Aurelianus Tacitus & Florianus diuersis causis interfecti sunt. Ibi postremo. x. plaga: quæ & nouissima omnium fuit: interfectio filiorum: quos primos quique genuerant. hic nihilominus. x. id est nouissima poena omnium idolorum perditio est: quæ primitus facta in primis amabant. Ibi rex potentiam dei sensit. probauit. & timuit. ac per hoc populum dei liberum abire permisit. ibi nunquam populus dei postea ad seruitutem retractus. hic nunquam populus dei ad idolatriam coactus est. Ibi Aegyptiorum uasa preciosa Hebræis tradita sunt. hic in ecclesias christianorum

præcipua paganorum templa cesserunt. Sane illud: ut dixi denūtiandū puto: quia sicut **A**:gyptiis post has. x. plagas dimissos Hebræos p̄sequi molietibus irruit per superinductum mare æterna perditio: ita & nos libere quidem peregrinantes superuentura quandoque persecutio gentilium manet: donec mare rubrum: hoc est ignem iudicii ipso domo nostro Iesu christo duce & iudice transeamus. Hi uero in quos Aegyptiorum forma transfunditur: ad tempus potestate permessa sæuientes grauissimis quidē permissu dei christianos cruciatibus persequuntur. ueruntamen iidem omnes inimici christi cum rege suo antichristo accepto signo ignis æterni: in quem magna impediēte caligine dū non uidetur intrant: perpetuam perditionem immortalibus arfuri supplicis fortientur. Igitur mortuo: ut dixi: **C**onstatio in Britānia **C**ōstātinus impator est creatus primus imperatorū christianus: excepto Philippo: q̄ christianus annis admodum paucissimis ad hoc tantum constitutus fuisse mihi uisus ē: ut. **M.** Romæ annus christo potius: quam idolis dicaretur. **A** **C**onstātinō autē semper omnes christiani imperatores usq̄ in hodiernum diem creati sunt: excepto Iuliano: quem impia: ut aiunt: machinātem: exitialis uita deseruit. **H**æc est lenta illorum paganorum poena. sed certa. Hinc sani insaniunt. hinc non uulnerati compunguntur. hinc ridentes gemunt. hinc uiuentes deficiūt. hinc secrete excruciantur: quos nemo persequitur. hinc iam paucissimi remāserūt: qui nunquam aliquo persequente puniti sunt. uerūtamen qualis tūc p̄sequtores illos: de quorum ipunitate nō solum gloriari: sed etiam insultare conātur: finis mansit/ expediam. **C**onstantino in Gallis strenuissime rē publicā procurante prætoriam militem Romæ **M**axentium filiū **H**erculii: qui priuatus ī **L**ucania morabatur: augustum nūcupauerunt. **M**aximianus **H**erculius iā ex augusto priuatus: & adhuc publicus persecutor: occasione filii sollicitatus: qui imperiū abiecerat: arripuit tyrannidem. **G**alerius augustus **S**euerum cafare aduersus **M**axentium Romam mittit cū exercitu. **S**euerus cū urbē obsideret militū suorum scelere desertus & proditus: atque ex eo fugiens **R**auennæ interfectus est. **H**erculius persecutor & ex augusto tyrannus confirmatum iam ī impio filium ueste ac potestate regia spoliare conatus ē. **C**ōuiciis autē ac tumultibus militum palam conterritus in **G**alliam prouectus est: ut **C**ōstantino genero æque dolis iunctus auferret imperium. sed per filiam deprehensus & p̄ditus: deinde in fugam uersus **M**assiliæ oppressus & interfectus est. Porro **G**alerius occiso **S**euero **L**ycinium imperatorem creauit. Cumque persecutionem a **D**ioclitiano & **M**aximiano missam ipse atrocioribus edictis accumulauisset: ac postquam per annos. x. omni genere hominū exhausit puicias: putrefacto itorsum pectore: & uitalibus dissolutis: cum ultra horrorem hūanæ miseræ etiā uermes eruēret: medicique ultra iam fetorē non ferentes crebro iussu eius occiderentur: a quodam medico constantiam ex desperatione sumente

increpitus iram dei esse poenam suam: atque a medicis ideo non posse curari: edictis late missis christianos de exiliis reuocauit. Ipse autem cruciatus non sustinens: uix uitæ suæ attulit. Ita tunc res publica sub nouis, iiii. principibus fuit: Constantino & Maxentio filiis augustorum / Lycinio autem & Maximino hominibus nouis. Constantinus pacem ecclesiis post. x. annos: quæ a persecutoribus uexabantur / indulfit. deinde inter Constantinum & Maxentium bellum ciuile exortum est. Maxentius sæpe multis præliis fatigatus ad potē Miluiū ultimo uictus & interfectus est. Maximinus persecutiōis christianorū icētor. executorque infestissimus apud Tharsum: dum ciuile bellū cōtra Lycinium disponit: iteriit. Lycinius repētina rabie suscitatus omēs christianos e palatio suo iussit expelli. Mox bellum inter Lycinium ipsum & Cōstātinū efferbuit. sed Constantinus Lycinium sororis suæ uirum in Pānonia primū uicit. deinde apud Ciualas oppressit. Vniuersaque Græcia potitus Lyciniū crebris bellis terra marique assurgentem & repressum tandem ad deditiōem coegit. sed Herculii Maximiani soceri sui motus exemplo: ne iterum depositā purpuram in perniciem rei publicæ sumeret: priuatum iussit occidi: cum omnibus iam ministris nefariæ persecutiōis extinctis: hunc quoque in quantum exercere potuit: persecutorem digna punitio flagitaret. Constantini filii Crispus & Cōstantinus & Lycinius adolescēs Lycini augusti filius: Cōstātini autē ex sorore nepos: cæsares sunt creati. His diebus Arrius Alexandrinæ urbis presbyter a ueritate fidei catholicæ deuians: exitiale plurimis dogma constituit: Qui primum: simul ut Alexādriz / uel notus / uel notatus inter confusos uulgo lectatores / infectatoresque factus est: ab Alexandro eiusdē urbis tunc episcopo pulsus ecclesia est. Cumque homines: quos in errorem seduxerat etiam in seditionem excitaret: apud Niceam urbem Bithyniæ conuentus. .cccxviii. episcoporum factus est: per quos Arrianum dogma exitiale & miserum est euidentissime deprehensum palam proditum ac reprobatum est. Sed inter hæc latēt causæ: cur uindictæ gladium & destinatam in impios punitiōem Constantinus imperator etiam in proprios egit affectus. Nam Crispum filium suū & Lyciniū filium sororis suæ interfecit. Præterea multas gentes diuersis præliis subegit. Urbem nomine suo Romanorum regum uel primus uel solus instituit: Quæ sola expers idolorum ad hoc breuissimo tempore cōdita a christiano ipatore puecta est: ut sola Romæ tot sæculis miseris que prouecta: forma & potētia merito possit æquari. Tum deinde primus Constantinus iusto ordine & pio uicē uertit edicto. siquidē statuit citra ullā hoīnū cædē paganorū tēpla claudi.

Hic Constantinus imperator iubet templa claudi.

m Ox Gotorū fortissimas & copiosissimas gentes in ipso barbarici
 soli sinu: hoc est in Sarmatarū regione deleuit. Calocherum quen
 daꝝ in Cypro aspirantem nouis rebus oppressit. tricennialibus suis
 Dalmatium cæsareꝝ legit. Cumque bellum in Persas moliretur
 in uilla publica iuxta Nicomediaꝝ: dispositam bene reꝝ publicam filiis tradens:
 diem obiit. Anno ab urbe condita. M. lxxx. ii. Constantius. xxx. v. cum Con
 stantino & Constante fratribus suis adeptus imperiū. xx. iiii. annis tenuit. Fuit
 autem inter successores Constantini & Dalmatius cæsar fratris filius. sed con
 tinuo militari factione deceptus est. Interea maligna semper aduersus deū uerꝝ
 infectatio diaboli: quæ ab initio mundi usque ad nunc a sincero tramite fidei
 religionisque infusus errorꝝ nebulis lubrica hominū corda perturbat: postquā
 christianis ipatoribus summā regię potestatis in meliora uertentibus ecclesiā
 christi zelo idolatriæ persequi destitit: aliud machinamentū: quo per eosdeꝝ
 christianos impatores christi ecclesiam uexaret: iuenit. Fit igitur Arrio noui
 erroris auctori cæterisque discipulis ipsius ad familiaritatem Cōstāti impato
 ris promptus aditus & facilis uia. suadetur Constantio: ut quosdā ī deo gradus
 credat. & qui per ianuam ab errore idolatriæ fuerat egressus: reuersus in sinum
 eiusdē ī deo deos quærit. & tāquā p pseudotyꝝ inducitur. Peruerso igitur zelo
 potestas armatur illusa. & sub noīe pietatis uis persecutionis agitur. De noui
 nominis electione contenditur: ut Arrianorꝝ potius ecclesiæ: quā catholicorꝝ
 sint. Sequitur terræ motus horribilis: qui plurimas orientis urbes solo strauit.
 Constantius dum Constantem fratrem bello infectatur: incauta petulantia pi
 culis sese offerens a ducibus eius occisus ē. Cōstans aduersus Persas & Saporeꝝ
 qui Mesopotamiam uastauerat: ix. præliis parum prospere decertauit. Seditōe
 nouissime atque intemperantia militum nocte adoriri pugnam coactus: pa
 tratam pene uictoriam insuper uictus amisit. Postquam se Cōstās intolerādīs
 uitis dedisset: ac pœna prouincialium fauorem militum cōpararet: Magnētii
 dolis in oppido cui Helena nomen est in proximo Hispaniæ: interfectus est.
 Magnentius enim apud Augustudunū arripuit imperium: quod continuo per
 Galliā & Aphyricam Italiamque porrexit. In Illyrico autē Veteranionē ætate
 grandæuum imperatorē sibi milites creauerunt: uirum natura simplicem: cum
 ætisque iocūdum: sed qui ne prima quidem unquam litterarum elementa didi
 cisset. Ita cūqꝫ primas litteras litterarumque syllabas imperator senex iterdum
 inuitus meditaretur: a Constantio: qui tunc ī Magnentium ultione fratris ac
 census bellū parabat: deponere iussus imperium: abiiciens cū litteris purpuras:
 cōtentusque priuatis feriis: palatiū simul scholāque dimisit. Nepotianus deide
 Romæ Constantini sororis filius: gladiatorum manu fretus inuasit imperiū:
 qui deinde cum improbus ac per hoc inuisus cunctis esset. a Magnentianis du
 cibus oppressus est. Sequitur bellū illud horribile inter Cōstātiū Magnētiiūqꝫ

apud Nursiam urbem gestum: in quo multa Romanorum viriuz profligatio etiam in posterū nocuit. Magnentius tamē uictus aufugit. ac non multo post apud Lugdunum propria se manu interfecit. Decentius quoque frater eiusdem: quem cæsarem Gallis præfecerat: apud Senonas laqueo uitam finiuit. Constantius continuo Gallū patruī filium cæsarem legit: quem rursus crudeliter / ac tyrannice agentem paulo postquam creauerat: occidit. Siluanū quoq̄ per Gallias rebus nouis inbiantem mature circūueniendum opprimendūque curauit. Igitur Siluano interfecto Iulianum patruelem suū Galli fratrem cæsarem creatū misit ad Gallias. Itaque Iulianus cæsar euerfas oppressasque ab hostibus Gallias strenuissime in integrum restituit. Alemanoruz paruis copiis magnā multitudinē fudit. Rheno Germanos reuinxit. His elatus successibus fastigiū usurpauit augusti. & mox Italiam Illyricumque peruades Cōstatiū Parthicis præliis occupatum regni parte priuauit. Constantius Iuliani scelere cōperto: dimissa expeditione Parthorum: dū ad ciuile bellum reuertitur: in itinere inter Ciliciam Cappadociamque defunctus est. Ita ille: qui discissa pace / & unitate fidei catholicæ christiāos aduersus christianos armans ciuili: ut ita dicā: bello ecclesiæ membra dilacerauerat: totum inquietum tempus impii sui molestūq̄ spatium uitæ suæ bellis ciuilibus etiam per propinquos & cōsanguineos excitationis exercuit / exegit / expendit. Anno ab urbe condita. M. c. xvi. Iulianus iā duduz cæsar post autem. xxx. vi. ab augusto regno potitus anno uno & mēsis octo imperii summā solus obtinuit. christiana religionē arte potius: quam potestate infestatus: ut negaretur fides christi & idolorū cultus susciperetur: honoribus magnis prouocare: quā tormentis cogere studuit. Aperto tamen præcepit edito: ne quis christianus docendorum liberaliū studiorum professor esset. Sed tamen sicut a maioribus nostris compertum habemus: omēs ubiq̄ p̄permodū præcepti condiciones amplexati officium: quā fidem deferere maluerūt. Iulianus autem bellum aduersus Parthos parans cū Romanas uires contractas undique ad destinatam secum retraberet perditionē: christianorum sanguinem diis suis uouit: palam persecuturus ecclesias: si uictoriam potuisset adipisci. Nā & amphitheatrum Hierosolymis extrui iussit: in quo reuersus a Parthis episcopos / monachos / omēsque eius loci sanctos bestis etiam arte sæuioribus obiceret. spectaretque laniandos. Itaque postquā a Ctesiphōte castra mouit: dolo cuiusdam transfugæ in deferta perductus: cum uisitatis & ardore solis atq̄ insuper labore harenarum confectus periret exercitus: ip̄erator tantō rerum periculo anxius: dum per uasta deserti incautius euagatur: ab obuio quodam hostium equite conto ictus interiit. Sic misericors deus impia consilia impii morte dissoluit. Anno ab urbe condita. M. lxxx. vii. Iouiniāus. xxx. vii. imp̄ator i summo rerum discrimine ab exercitu creatus: cum & locorum iniquitate captus / & hostibus circumseptus nullam euadendī facultatem nancisceretur: foedus cū

Sapore rege Persarum: & si parum: putant: dignum satis tamen necessarium pepigit: quippe ut tutum & incolumen Romanum exercitum non solum ab incurfu hostium: uerum etiam a locorū periculo liberaret. Nisibiæ oppidum & partem superioris Mesopotamiæ Persis concessit. Inde dū Illyricū rediens per Galatiam iter agit: cum ī cubiculum quoddā nouū sese cubitū recepisset: calore prunarum & nidore parietum nuper calce illitorum aggrauatus & suffocatus octauo demū mense quam imperare coeperat: uitam finiuit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxx. viii. Valētinianus. xxx. viii. apud Niceā cōsensu militū imperator creatus ē. mansitque in eo annis. xi: Qui cū christianus integra fide sacramentuz militiæ gereret: & sub Iuliano augusto tribunus scutariorū iussus ab imperatore sacrilego aut imolare idolista aut militia excedere: fideliter sciens & grauiora dei esse iudicia & meliora promissa: sponte discessit. Ita parua iter / iecta mora: Iuliano interfecto: ac mox Iouiniano mortuo: qui pro christi noie amiserat tribunatum: retribuente christo ī locum persecutoris sui accepit imperium: qui postea fratrem suū Valentē participes fecit imperii. & Procopiū tyrānū pluresq̄ postea satellites eius occidit. Terræ motus p̄ totū terrarū orbē factus ita turbatū quoque pelagus excussit: ut per uicinas terrarum capestriū partes refuso mari plurimæ isularum urbes concussæ & subrutæ perisse referātur. Valens ab Eudoxio episcopo Arriani dogmatis assertore & baptizatus & persuasus in sæuissimā hæresim declinauit. sed malignam infecutionē diu texit. nec uoluntati potestātē admiscuit: quoad uiuētis fratris auctoritate cōpressus est. Contemplabatur enim de eo quantam uim in ulciscenda fide imperator posset exerere: qui tantam constantiā pro retinenda quondā miles habuisset. Hōy anno imperii tertio Gratianus Valētiniani filius imperator est factus. Eodem āno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiæ mista defluxit. Præterea Athanaricus rex Gotorū christianos gēte sua crudelissime persecutus plurimos barbarorum ob fidem interfectos ad coronā martirii sublimauit: quorum tamen plurimi in Romanum solum non trepidi: uelut ad hostes: sed certi: quod ad fratres: pro christi confessione fugerūt. Valentinianus Saxonū gentem in oceani litoribus & paludibus inuisitam uirtute atque agilitate terribilem: periculosam Romanis finibus: eruptionē magna mole meditante: in ipsis Francorū finibus oppressit. Burgundionum quoque nouorū hostiū nouū nomen: qui plus quā. lxxx. M. ut ferunt armatorū ripæ Rbeni fluminis insederunt. hos quondā subacta interiore Germania a Druso & Tiberio adoptiuis filiis Cæsaris Augusti p̄ castra dispositos aiunt ī magnā coaluisse gentē: atque ita etiam nomē ex ope præsumpsisse: q̄a crebra per limitē habitacula cōstituta burgos uulgo uocant. eorūq̄ eē præualidā & p̄niciosam manū Galliæ hodie que testes sunt: in quibus præsumpta possessione consistunt: quāuis prouidētia dei oēs christiani mō facti catholica fide nostrisq̄ clericis: quibus obedirēt

receptis blande/manfueſte innocente que uiuant: non quaſi cuſ ſubiectis Gallis : ſed uere cū fratribus chriſtianiſ. Anno aut. xi. imperii ſui Valentinianus cum Sarmatæ gentes ſeſe per Pānonias diffuſiſſent: eaſque uafſtarent: bellum in eos parās: apud Brigitionē oppiduz ſubita effuſione ſanguinis: quod græce apople xis uocatur: ſuffocatus. & mortuus ē. Poſt quē Gratiāus filius eius occidētis imperiū tenuit: Valente patruo in orientis partibus conſtituto. Valentinianuz etiā fratrem ſuū parū admodū ſociuz creauit ipii. Anno ab urbe condita. M. .c. xx. viii. Valens. xxx. ix. imperium. iiii. annis Valentiniano mortuo tenuit: qui ſolus cū impie ageret: & poſſet erubeſcere: ilico ueluti effrenata liber audacia legē dedit: ut monachi: hoc ē chriſtiani: qui ad unū fidei opus dimiſſa ſæcula rium rerum multimoda actiōe ſe redegerant: ad militiā cogereſſentur. Vaſtas illas tūc Aegypti ſolitudoſ: harenaſque diffuſas: quas propter ſiti ac ſterilitatē periculoſiſſimamque ſerpentū abundantia conuerſatio humana non noſſet: ma gna habitantiū mōachorū multitudo cōpleuerat. Huc tribuni & milites miſſi: qui ſanctos/ac ueros milites dei alio nomine perſecutionis abſtraheret: interfe cerunt ibi agmina multa ſanctorū. Quæ aut per diuerſas ubique prouincias his ſimilibuſq iuſſis aduerſus eccleſias catholicas & rectæ fidei populoſ geſta ſint : ſatis ſignificatum ipſa reticendi electiōe ſufficiat. Interea in Aphricæ partibus Firmus ſeſe excitatiſ Mauroꝝ gētibus regē cōſtituens: Aphricā Mauritaniā que uafſtauit. Cæſareā urbē nobiliſſimā Mauritaiæ dolo captā: deinde cædibus incendiſque cōpletam barbaris in prædam dedit. Igitur comes Theodoſius Theodoſii: qui poſt iperio præfuit: pater a Valente miſſus effuſas Maurorum gentes multis præliis fregit. ipſumque Firmum afflictu & oppreſſum coegit ad mortem. Poſt cū experientiſſima prouidētia totā cū Mauritania Aphricā melioꝝ priſtinis legibus reddidiſſet : inſtimulante & obrepente inuidia iuſſus interfici : apud Carthaginem baptizari in remiſſionē peccatorū præoptauit. At poſt quā ſacramentum chriſti: quod quaſi erat: aſſecutus ē: poſt glorioſam ſæculi uira: etiam de uita æternitate ſecurus: percuffori iugulū ultro præbuit. Gratianus interea imperator admodū iuuenis cum iæſtimabilē multitudinē hoſtium Romanis iſuſam ſinibus cerneret: fretus chriſti potentia lōge impar militum numero ſeſe in hoſtē dedit. & continuo apud Argētariam oppidum Galliarum formidoſoſimum bellū incredibili felicitate confecit. Nā plus quā .xxx. M. Alemānorū minimo Romanorum detrimento in eo prælio iterfecta narrantur. Tertio. x. aut āno imperii Valentis: hoc eſt paruo tempore poſtea quā Valens per totum orientē eccleſiarum lacerationeſ ſanctorumque cædeſ egerat: radix illa miſeriarum noſtrarū copioſiſſimoſ ſimul fruticeſ germiauit. Siquidem genus Hunnoꝝ diu inaccessiſ ſecluſa montibus repētina rabie p̄cita exarſit : Gotoſ. eoſq ſparſim cōturbatoſ ab antiqſ ſediſ expulit. Gotoſ traſiſto Danubio fugienteſ a Valēte ſine ulla foederis pactiōe ſuſcepti ne arma quidē:

quo tutius barbaris crederetur tradidete Romanis. Deinde propter intolerabilem auariciam maximi ducis fame & iniuriis adacti in arma surgentes: uicto Valenti exercitu per Thraciam sese miscentes simul omnia caedibus / incendiis / rapinisque fuderunt. Valens egressus de Antiochia: cum ultima infelicis belli sorte traberetur: fera peccati maximi poenitentia stimulatus episcopos caeterosque sanctos reuocari de exiliis imperauit. Itaque .xv. imperii sui anno lachrimabile illud bellum in Thracia cum Gotis iam tunc exercitatione uirium / rerumque abundantia instructissimis gessit: ubi primo statim impetu Gotorum perturbatae Romanorum equitum turmae nuda pedum defuerunt praesidia. Mox legiones pedum undique equitatu hostium circumdant: ac primum nubibus sagittarum obrutae: deinde cum a mentes metu sparsae per devia cogerentur: funditus caesae / gladius insequenti / contisque perierunt. Ipse imperator cum sagitta sauius / uersusque in fugam in grege in cuiusdam uillulae casam deportatus lateret: ab insequentibus hostibus deprehensus: subiecto igne consumptus est. & quo magis testimonium punitionis eius: & diuinae indignationis terribili posteris esset exemplum: etiam communi caruit sepultura. Consoletur se & in hoc solo puicacia / miseriaque gentiliu: quae temporibus & regibus christianis tantae simul congestae clades pressam rei publicae onerare uere ceruicem. euersae prouinciae. deletus exercitus. imperator incensus. Magnum reuera hoc est ad nostrum dolorem. magisque miserum: quo magis nouum. Sed quid hoc ad consolationem proficit paganorum: qui palam peruidet & in his quoque persecutorem ecclesiae fuisse punitum? Unus deus unam fidem tradidit. unam ecclesiam toto orbe diffudit. hanc aspicit. hanc diligit. hanc defendit. Quolibet se quisque nomine tegat: si huic non sociatur alienus: si hanc impugnat: inimicus est. Consolentur se gentiles in quantum uolunt Iudaeorum haereticorumque supplicis. tantum & unum deum esse: & eundem personarum acceptorem non esse uel ex hac potissimum Valenti extincti probatione fateantur. Goti autem per legatos supplices poposcerunt: ut illis episcopi: a quibus christianae fidei regulam discerent: mitterentur. Valens imperator exitiabili prauitate detentus doctores Arriani dogmatis misit. Goti primae fidei rudimentum quod acceperunt tenuerunt. Valens catholicae fidei norma: quam prius habuerat derelinquens: peruerso Arrianorum dogmati sese illexit. Itaque iusto dei iudicio ipsi eum uiuum incenderunt: qui propter eum etiam mortui uitio erroris arsi sunt. Anno ab urbe condita .M.c.xxx.ii. Gratianus .xl. ab Augusto post mortem Valenti sex annis imperium tenuit: quoniam iam dudum antea cum patre Valente & cum Valentiniano fratre regnaret. qui cum afflictum ac pene collapsum rei publicae statum uideret: eadem prouisione: qua quondam legerat Nerua Hispanum uirum Traianum: per quem res publica reparata est: legit & ipse Theodosium aequae Hispanum uirum. & restituendae rei publicae necessitate apud Syrmum purpuram induit. orientisque & Thraciae simul praefecit: ipso hoc perfectiore iudicio: quia cum in omnibus humanae uitae uirtutibus iste par

fuerit : in fidei sacramento religionisque cultu sine ulla cōparatione præcessit. Siquidem ille persecutor. hic propagator ecclesiæ. Ita illi ne unus qdē proprius filius: quo successore gauderet induitus est. huius autem orienti simul atq̄ occidendi pet succiduas usque ad nunc generationes: gloriosa propago domiatur.

Creatus imperator Theodosius a Gratiano Cōstātinopoli intrauit uictor.

i Taque Theodosius afflictā rem publicāz ira dei reparandā credidit misericordia illius. omnēque fiduciā sui ad opē christi cōferēs maximas illas Scythicas gētes / formidatasq̄ cūctis maioribus: Alexādro quoque illi Magno: sicut Pōpeius / Corneliusque testati sunt: euitatas: nunc aut extincto Romano exercitu: Romanis equis armisque instructissimas: hoc est Alanos / Hunnos / & Gotos icūtāter aggressus: magnis multisque præliis uicit. Urbē Constantinopolim uictor intrauit. & ne parua Romani exercitus manū assidue bellādo deterreret: foedus cum Athanarico Gotorum rege percussit. Athanaricus autem continuo ut Constantinopolim uenit: diē obiit. Vniuersæ Gotorū gentes: rege defuncto aspicientes uirtutē benignitatemque Theodosii Romano sese imperio dederunt. In his etiā diebus Persæ: qui Iuliano interfecto aliisque imperatoribus sæpe uictis: nunc etiā Valente in fugam acto recētissimæ uictoriæ fatietatē cruda inultatione ruētabant: ultro Cōstātinopoliz ad Theodosium misere legatos: pacē suppliciter postulantes. Itumque tunc foedus est: quo uniuersus oriens usque ad nunc tranquillissime fruitur. Interea cum Theodosius in oriente subactis barbarorū gentibus Thracias tandem ab hoste liberarē reddidisset: & Arcadium filiū suum confortem fecisset imperii: Maximus uir quidē strenuus & pbus atque augusto dignus: nisi cōtra sacramenti fidē per tyrannidem emerisset: in Britannia inuitus propemodum ab exercitu imperator creatus in Galliā transiit: ubi Gratianū augustum subita incursione perterritū: atq̄ in Italiā transire meditantē dolis circūuētū interfecit. fratrēq̄ eius Valentinianū augustū Italia expulit. Valentinianus in orientem refugiens a Theodosio paterna pietate susceptus: mox etiā impio restitutus ē.

n No ab urbe cōdita millesimo centesimo tricesimo octauo Theodosius quadragesimus primus interfecto a Maximo Gratiano impiuz Romani orbis obtinuit. mansitque in eo annis undecim: cum iam in otietis partibus sex ānis Gratiano uiuēte regnasset. Itaque iustis necessariisque causis ad bellū ciuile permotus: cum e duobus augustis fratribus & ultiorē unius interfecti sanguis exigeret: & restitutionē miseria alterius exultantis oraret: posuit i deo spē suā. seseque aduersus Maximū tyrannū sola fide maior. naz longe minor erat uniuersa apparatus bellici comparatione: pripuit. Aquileiæ

tunc Maximus uictoriae suae spectator isederat. Andragatius uero comes eius summam belli administrabat: qui cum largissimis militum copiis/ ipsaque magnarum copiarum fortitudine/praeexcellente consilio omnes incredibiliter alpium ac fluminum aditus communisset: ineffabili iudicio dei nauali expeditione dum incautum hostem praueire & obruere parat: sponte eadem: quae obstruxerat claustra: deseruit. Ita Theodosius nemine sentiente: ut non dica repugnante: uacuas transmisit alpes, atque Aquileiam improuisus adueniens hostem illum magnam Maximum, trucem, & ab immanissimis quoque Germanorum gentibus tributa/ac stipendia solo terrore nois exigentem sine dolo & controuersia clausit, cepit, & occidit. Valentinianus recepta Italia potitus impio est. Andragatius comes cognita Maximi nece praecipitem sese e nauis in undas dedit, ac suffocatus est. Theodosius incruentam uictoriam deo procurante suscepit. Ecce regibus & temporibus christianis qualiter bella ciuilia cum uitari nequeunt: transiguntur. Ad uictoriae peruentum est, irrupta est ciuitas, correctus tyrannus, & hoc patet est. Ecce a parte alia uictus hostilis exercitus: atque ipso tyranno truculentior comes tyranni ad mortem coactus, tanta dissoluta elusaque insidia, tanti apparatus exinaniti sunt, & tamen nullus dolos struxit, nullus aciem disposuit, postremo nullus scilicet gladium de uagina extulit. Formidolosissimum bellum sine sanguine usque ad uictoriae, & in uictoria duorum morte confectum est. Et ne hoc quisquam casu factum putet: quo magis potentia dei: qua dispensantur & iudicantur uniuersa: propalato sui testimonio declarat: obstrepentium mentes uel ad confusionem: uel ad fidem cogat, dico rem ignotam omnibus, & omnibus notam. Post hoc bellum quo Maximus interfectus est: multa utique: sicut omnes recognoscimus: Theodosium filiumque eius Honorium usque ad nunc externa bella & ciuilia consecuta sunt, & tamen omnia pene usque in hodiernum diem equidem cum fructu simplicis sanctaeque uictoriae uel nullo: uel minimo sanguine quieuerunt. Igitur Valentinianus iunior regno restitutus: extincto Maximo: eiusque filio uictore: quem imperatorem Gallis Maximus relinquens praefecerat: ipse in Galliam transit: ubi cum tranquilla rei publicae in pace ageret: apud Viennam dolo Arbogastis comitis sui: ut ferunt: strangulatus: atque: ut uoluntariam sibi consciuisse mortem putaretur: laqueo suspensus est.

Arbogastes Valentiniano imperatore occiso statim Eugenium tyrannum fecit imperatorem.

Oratio Valentiniano Augusto arbogastes Eugenium tyrannum mox
 m creare ausus est. Legitque hominem: cui titulum imperatoris imponeret: ipse
 acturus imperium uir barbarus: animo, consilio/manu/audacia/potentiaque
 nimius, contraxitque undique innumeras uictasque copias uel Romanorum praesidiis:
 uel auxiliis barbarorum alibi potestate: alibi cognatione subnixus. Historiarum notam
 etiam oculis plurimorum quam melius: quam spectare: nouerunt. Dilatari non opus
 est uerbis: potentia dei non fiducia hominis uictorem semper extitisse Theodosium.

Arbogastes iste præcipuū in utroque documētū ē: qui & tunc: cū Theodosio paruit: tantis instructū præsiidiis Maximum ipse minimus cepit: & nunc cum aduersus eundē Theodosium collectis Galloꝝ Frācorumq̃ uiribus exūdauit: nixus etiāz præcipuo cultu idolorū magna tamē facilitate succubuit. Eugenius atq̃ Arbogastes instructas acies cāpis expedierant. arta alpiū latera atque in- euitabiles transitus præmissis callide insidiis occuparant: ut etiam si nūero ac uiribus impares forent: sola tamē belli dispositione uictores. At uero Theodosius ī summis alpibus cōstitutus: exprobris cibi ac somni: sciēs quod destitutus suis: nesciens: quod clausus alienis: dominū christū solus solū: qui posset oīa: corpore humi fusus: mente coelo fixus orabat. Debinc postq̃ infomnē noctem precūz continuatione transiit. & testes p̃p̃modū: quas in precium præsiidii coelestis appenderat: lacrimarū lacunas reliquit. fiducialiter arma corripuit solus. Sciēs uero se esse non solū signo crucis tuendū: sed & uictoriam adeptū: signo crucis se muniens signū uictoriæ dedit. ac se in bellum etiā: si nemo sequeretur: uictor futurus imisit. Prima salutis uia exitit. Arbitio hostiliū partium comes: q̃ cū ignarū impatorē circūpositis excepisset insidiis: cōuersus ad reuerentiā præsentis augusti nō solum piculo liberauit. uerū etiā instruxit auxilio. At ubi ad cōtigua imiscendæ pugnæ spatia peruentū est: cōtinuo magnus ille & ineffabilis turbo uentorū in ora hostiū ruit. Ferebātur p̃ aerē spicula missa nostrorū. atque ultra mensurā humani iactus p̃ magnū inane portata nusquā p̃p̃modum cadere prius quā impingerent: sinebantur. Porro autē turbo continuus ora pectoraque hostiū nunc illis grauiter scutis euerberabat. nūc ipressis p̃tinaciter obstructa claudebat. nūc auulsis uolenter destituta nudabat. nūc oppositis iugiter ī terga trudebat. tela etiā: quæ ipsi uehementer intorserant: excepta uentis/impetu sup̃i nata: ac retrorsūz coacta ipsos infeliciter configebant. Prospexit sibi humanæ cōsciētiae pauor. Nā cōtinuo sese parua suorū manu fusa uictori Theodosio hostilis strauit exercitus.

Eugenius tyrannus captus est. & occisus.

Vgenius captus atque interfectus ē. Arbogastes sua se manu perculit. e Ita & hic duorū sanguine bellū ciuile restinctū ē absque illis. x. M. Gothorū: quos præmissos a Theodosio Arbogastes delesse funditus fert: quos utique perdidisse lucrū. & uinci uincere fuit. Nō insulto obtrektoribus nostris. Vnū aliquod ab initio urbis cōditæ bellū p̃ferant: tam pia necessitate susceptum: tā diuina felicitate confectū: tā clementi benignitate sopitū: ubi nec pugna grauē cædem: nec uictoria cruentā exegerit ultionē. & fortasse cōcedā: ut non hæc fidei christiani ducis concessa uideantur: quibus ego hoc testimonio non laborem: q̃do unus ex ipsis poeta q̃dē eximius: sed paganus puicacissimus huiusmōi uersibus & deo & homini testimoniū tulit: quibus ait. Omnium dilecte

deo tibi militat æther. & cõiurati ueniunt ad classica ueti. Ita cõelitus iudicatũ
ẽ iter partẽ et sine præsidio hoĩuz; de solo deo hũiliter sperantẽ; & partẽ arrogã
tissime de uiribus suis & de idolis præsumentẽ. Theodosius aut̃ composita tran
quillataq̃ re publica apud Mediolanũ cõstitutus diẽ obiit.

Arcadius & Honorius regnũ ipii Romani suscepit.

Nno ab urbe cõdita. M. c. xl. ix. Arcadius augustus: cuius nũc filius
a Theodosius orientẽ regit. & Honorius augustus frater eius: cui nũc
res publica inicit. xl. ii. loco cõmũe iperĩũ: diuisis tãtũ sedibus tenere
coeptũ. uixitque Arcadius post patris excessum anis. xii. imperiũq̃ summam
Theodosio filio suo paruo admodũ moriẽs tradidit. Interea Gildo comes: qui
in initõ regni eorũ Apbricæ præerat: sicut ut defectũ Theodosiũ cõpit: siue: ut qdã
ferunt: quadã p̃motus iuidia Apbricã orientalis iperii partibus iungere molitus
ẽ: siue: ut alia tradit opio: minimã i paruulis spẽ fore arbitratus: præserti cũ abs
q̃ bis nõ facile at̃ea quisquã pusillus i iperio relictus ad maturitatẽ uirilis ætatis
euaserit: isti q̃ p̃pmodũ soli inueniant: quos ob grãz patris ac suã fidẽ & diuisos
& destitutos christi tutela puexerit: Apbricã excerptã a societate rei publicæ
sibi usurpare ausus ẽ: gẽtili magis licentia cõtentus: quã abitu regiæ affectionis
inflatus. Huic Mascezel fr̃ fuit: qui nouarũ rerũ molitiões in fre perborrescẽs cũ
filiis adolescẽtib; i Italiã rediit. Gildo & absentĩã fr̃is & præsentĩã filiorũ eius
suspectã habens: adolescentes dolo circũuentos interfecit. Ad hunc iã: ut hostez
bello iẽquẽdũ: Mascezel frater missus ẽ: quez idoneũ p̃curadã rei publicæ fore
ppriæ orbitatis recẽs dolor pollicebat. Igit̃ Mascezel iã id̃ a Theodosio sciẽs:
quãtũ in rebus d̃spatissimis oratio hoĩs p̃ fidẽ christi a clementia dei ipet raret:
Caprariã insulã adiit: unde secũ sanctos suos dei aliquot permotos precibus suis
sumpsit. Cũ bis oratiõibus: ieiuniis: psalmis dies & noctes cõtinuans sine bello ui
ctoriã meruit. ac sine cãde uindictã. Ardaliõ flumis nomẽ ẽ: quod fluit inter
Thebastẽ & Metriderã ciuitates: ubi cũ parua mãũ: hoc ẽ cũ. v. M. ut aiunt:
militũ cõtra. lxx. M. hostiũ castra metatus: cũ interiectã morã excedere loco:
oppositasque præiacẽtis uall̃ angustias transgredi uellet: intercurrente nocte beatũ
Ambrosiũ ep̃m Mediolani paulo ante defunctũ p̃ somniũ sibi uidere uisus est:
significantẽ manu: & ipactõ ad humũ ter baculo dicẽtẽ. bic. bic. bic. Quod ille
prudenti cõiectura itellexit: merito anũtiantis fidẽ uictoriæ: uerbo locũ: nũero
diẽ significari. Substitit. ac tertio demũ die post noctẽ oratioibus hymnisque
putgile m unitus ipsi; celestiũ sacramentorũ mysteriis in hostem circũfusum
pcessit. Et cũ ad eos: q̃ primi occurrerant pia pacis uerba iactaret: signiferum
quendã ifolenter obsistente: iã iãq̃ pugnã excitãtẽ gladio pcussit in brachio. eũq̃
mãũ debilẽ ipõ uulnere coegit pnũ iclinare uexillũ. Quo uiso r̃liquæ cohortes
deditionẽ iã fieri priorũ existimantes certati sese ad Mascezelẽ signis tradidere
cõuersis. Barbari: quorũ magnã multitudinẽ Gildo ad bellũ deduxerat: defectũ

Mascezel stoy ocib; adiutus sine cõde uincit.

Ambrosius morat q̃ro uincat cũ pauos multos.

militum destituti i diuersa fugerunt.

Gildo occisus est.

Gildo & ipse fugā molitus arrepta nauis: ut in altū puectus: ac deide reuocatus i Aphricā ē: post aliquot dies strangulatus iteriit. Periclitamur sub ratorū miracloꝝ relatu: q̄si præsumpta mētiēdi ipudētia: si adhuc uocē nr̄az cōscientia eoz̄: q̄ iterfuere nō præcurreret. Nullæ aguntur insidiæ. nulla corruptio. & .lxx. M. hostiū uicunt. Pene sine pugna fuit uictus ad tēpus: ne plus audeat uictor iratus. Transportatur i diuersū locū: ut nesciatur a fr̄e occidi: quo uindicent occisi. Sane idē Mascezel elatus rer̄ secundar̄ in solentia: post habito sanctor̄ cōfortio: cū qbus ātea deo militās uicerat: ēt eccl̄iam temerare ausus ē. atq̄ ex ea quosdā nō dubitauit extrahere. Secuta ē poena sacri leguz. Nā iisdē sup̄stitibus: atq̄ insultantibus: quos ab eccl̄ia ad poenā p̄traxerat: post aliq̄tū tēpus solus ip̄e punitus ē. pbauitq̄ in se uno ad utrūque semp̄ diuinū uigilār̄ iudiciū: q̄do & cū sperauit adiutus: & cū cōtemp̄sit: occisus ē. Interea cū a Theodosio ipatore senior̄ singl̄is potissimis ifantū cura & disciplina utriusq̄ palatii cōmissa eēt: hoc ē Rufino orientalis aulae: Stilicōi occidētalis ip̄ii qd̄ uterq̄ egerit: qd̄ ue ager̄ conatus sit: exitus utriusq̄ docuit: cū alius sibi: alius filio suo affectās regale fastigiū: ut rebus repente turbatis necessitas rei publicæ scelus ambitus tegeret: gentes barbaras ille imisit. hic fouit. Taceo de Halarico rege cū Gotis suis s̄ape uictos: s̄ape cōclusos: semp̄q̄ diuissos. Taceo de ifelicibus illis apud Polentiā gestis cū barbaro & pagano duce: hoc ē Sauli: cui summa belli cōmissa ē: cuius im̄pb̄itate reuerentissimi dies: & sanctū pasca uiolatū ē. ceden̄tiq̄ hosti p̄pter religionē: ut pugnaret: extortū ē: cū q̄dez ostendente i breui iudicio dei & qd̄ fauor eius posset: & qd̄ ultio diuina exigeret: pugna uicimus. uictores uicti sumus. Taceo de ip̄soꝝ inter se barbaroz̄ crebris dilaceratiōibus: cū se iuicē Gotoꝝ cunei duo: deide Halani atq̄ Hūni uariis cædibus ppl̄abāt.

Rhedagaius hostis Italiaꝝ intrauit. & occisus est cū gente sua.

Rhedagaius oīuz antiquoz̄ presentiuq̄ hostiū lōge immanissimus repentinō ip̄etu totā inundauit Italiā. Nā fuisse in popl̄o eius plus quāz. cc. M. Gotoꝝ ferunt. Hic supra hāc incredibilez̄ multitudiez̄ idomitāque uirtutez̄: paganus & Scythā erat: q̄: ut mos ē barbaris huiusmōi gentibus: omnez̄ Romāi generis sanguinez̄ diis suis p̄pinare deuouerat. Hoc igit̄ Romanis arcibus imminente fit oīuz paganoz̄ in urbe cōcursus: clamantiū: hostem esse cū utique uiriū copia: tū maxie præsidio deoz̄ uincendū: potentez̄ urbem aut̄ iō destitutā & matur̄ piturā: quia deos & sacra pdiderit. magnis q̄relis ubiq̄ agit. & cōtinuo de repetendis sacris celebrandisque tractatur. Feruent tota urbe blasphemiaz̄. uulgo nomen christi tanq̄ lues aliqua presentiu tempoz̄ p̄bris ingrauat. Itaque ineffabili iudicio dei factū est: ut: quoniā i p̄misso ppl̄o piis gr̄a: impiis poena debatur: oportebatque p̄mitti hostes: q̄ iuaibiles i plurimis &

Mascezel v̄b̄ ab diuini
noī inuocatiōe cassauit
i in eccl̄ia infuz̄ ep̄is:
occisus est.

cōtradicētē ciuitatē feuerioribus solitos flagris coarguerent: nō tamē eos: qui i discrete cūctos itēpata cæde delerent: duo tūc populi Gotoꝝ cū duobus potentissimis regibus suis p Romanas puincias baccharent: quoz unus christianus ppiorq Romano pplo: & ut res docuit: tiore dei mitis in cæde: alius paganus barbarus & uer Scytharq nō tātū gloriā: aut prædā: q̄tū iexaturabili crudelitate ipsaz cæde amaret. In cæde & hic iā receptus sinu Italiæ Romā e pxio tremētē terrore quassabat. Ita q̄ si huic uliōis potestas pmitteret: quē Romani ob hoc præcipue timendū arbitrabatur: q̄a fauorē deoz/sacrificioꝝ obsequis inuitaret: & imoderatioꝝ cæde sine fructu emendatiōis arsisset. & error nouissimus peior priore creuisset: quādoq̄dē in pagani & idolatræ māus icidisse nō solū paganis residuis de restaurado cultu idolorū eēt indubitata psuasio: s̄ et christianis piculosa psuasio: cū & hi terrenter præiudicio. & illi cōfirmarent exēplo. Quā ob rē iustus dispensator hūani generis d̄us p̄ire paganū hostē uoluit. & christianum præualere pmisit: ut pagani blasphemateq̄ Romāi & illo cōfunderent pdito: & hoc pūrentur imisso: maxie cū ipatoris Honorii admiranda i rege cōtinentia & sanctissima fides nō paꝝ diuine misericordie mereret. Cōceduntur quidē ad uersus imanissimū illū hostē Rbedagaiusq̄ alioꝝ hostiū turmæ cū copiis suis iclinantur ad auxiliū eoz ai. assunt Vldinus & Sarus Hunnoꝝ & Gotoꝝ duces præsidio Romanoꝝ. s̄ nō finit deus rē potentie suæ uirtute hoium & maxime hostiū uideri. Cōterritū diuinitus Rbedagaiusq̄ i Fesulanos mōtes coegit. eiusq̄ sc̄dm eos: qui parcissime referūt. cc. M. hoium inopuz cōsiliū & cibi in arido & aspo mōtis iugo urgente undiq̄ tiore cōcludit. agminaq̄: quibus dudū angusta uidebat Italia latendi spe in unū ac paruū uerticē trudit. Quid m̄tis morer? nō disposita in bellū acies fuit. nō furor tiorq̄ icerta pugne prætulit. nō cædes acta. nō sanguis effusus ē: q̄d̄ felicitati postreo loco deputari solet: dāna pugne euentu cōpensata uictoria: edentibus/bibentibus/ludentibusque nris tanti illi/tamq̄ imanes hostes esurientes & sitientes/languentisque cōfecti sunt. Paꝝ hoc ē: nisi captū & catenatū ac subiugatū sciāt: quē timuere Romani. illūq̄ idolatrā suuz: cuius sacrificia se magis p̄tescere: quā arma fingebāt: sine prælio uictū ac uictū sub iugo catenisque despiciant. Igit rex Rbedagaius solus spē fugæ sumēs clam suos deferuit. atq̄ i nros icidit: a quibus captus & paulisp̄ retētus/ac deide iterfectus ē. Tāta uero m̄ptitudo captiuoz Gotoꝝ fuisse fert: ut uilissimaz pecudū mō singulis aureis passiz greges hoium uenderentur. S̄ nihil supeē deus de eodeꝝ pp̄lo finit. Nā ilico cunctis: qui emebant morientibus: q̄d̄ im̄pbi ēptores eoz nō ipenderūt turpiter p̄ciis: expenderunt misericorditer sepulturis. Igit ingrata Roma: quæ sicut nūc sensit: nō ad remittendā: s̄ ad reprimendā idolatriæ præsumptionē iudicis dei obliq̄ misericordie: ita cōtinuo p̄pter uiuoz/mortuozq̄ sanctoz piā recordationē dei irā passura nō plenā: si forte cōfusa poeniteat: & p̄ expientia fidē discat: ab icursu Halarici tegis & hostis/ s̄ christia aliq̄tulo ad tēpus spatium differtur.

P bedagaius captus et
interfectus.

Stilico uoluit usurpare imperium Ro. pro filio.

i Nterea comes Stilico Vuandalorū imbellis auaræ: p̄fidæ: & dolosæ gē
tis genere editus: parui pendens: qđ sub impatore ipabat: Eucherius
filiū suū: sicut a plerisque traditū: inde christianorū p̄secutōez a puero
priuatoq̄ meditante: in ip̄io quoquo mō substituere nitebat. Quā ob rē Halaricū
cū cunctāq̄ Gotorū gentē p̄ pace optia: & q̄buscūq̄ sedibus suppliciter ac sim
pliciter orantē occulto foedere fouens: publice autē & belli & pacis copia negata
ad terrendā terendāq̄ rez publicā referuauit. Præterea gētes alias copiis: uiribus
q̄ intolerabiles: q̄bus nūc Galliarū Hispaniarūq̄ puincia p̄muntur: hoc ē Hala
norū: Sueuorū: Vuandalorū: ipsoque simul motu impulsorū: Burgūdionū ultro in
arma sollicitans: deterfo semel Romāi nois metu suscitauit. eas iteri ripas Rbeni
quater. & pulsar Gallias uoluit: sperās miser sub hac necessitatis circūstātia: q̄
& extorq̄re ip̄iū genero posset in filiū: & gentes barbaræ tā facile cōprimi: quaz
cōmoueri ualent. Itaq̄: ubi ip̄atori Honorio exercitūq̄ Romāo hæc tantorū
scelerū scæna patefacta ē: cōmoto iustissime exercitu occisus ē Stilico: q̄: ut unū
puerū: purpurā indueret: totius generis hūani sanguinē dedit. Occisus est & Eu
cherius: q̄ ad cōciliandū sibi fauorē paganorū: restitutiōe tēporū: & euersiōe ec
clesiarū: ibutus: se regni primordia minabat. pauciq̄ cū iisdē satellites tantarum
molitionū p̄uiti sunt. Ita mimo negotio paucorūq̄ poena ecclesie christi cuz
impatore religioso & liberatæ sunt & uindicatæ. Itaq̄ post hæc tāta augmenta
blasphemiarū: nullāq̄ poenitētiā ultima illa diuque suspēsa urbē poena cōsequitur.

Halaricus urbē expugnauit Romā. & deprædatus ē.

a Dest Halaricus. trepidā Romaz obsidet. turbat. irrūpit: dato tamen
præcepto prius: ut siq̄ in sancta loca. præcipueq̄ i sanctorū: apostolorū
Petri & Pauli basilicas cōfugissent: hos i primis uiolatos securosque
eē finent. Tū deinde: i q̄tū possent prædæ ibiātes: a sanguie tēparēt. Accidit
quoque: quo magis illa uerbis irruptio indignatiōe dei acta: q̄ hostis fortitudie
p̄bare: ut beatus Innocētius Romāæ ecclie eps: tāq̄ iustus Loth subtractus
a Sodomis occulta puidentia dei apud Rauennā tunc positus peccatoris ppli
nō uideret excidiū. Discurrentibus itaq̄ p̄ urbē barbaris forte unus Gotorū: idē
que potens & christianus sacrā deo uirginē iā ætate p̄uectaz in q̄dā ecclestica
domo repit. Cūque ab ea aux: argentūque hōeste exposceret: illa fideli cōstātia
esse apud se plurimū: & mox p̄ferendū spopōdit. ac ptulit. Cūque expositis opi
bus attonitū barbarū magnitudine & pōdere ac pulchritudine: signota etiā uasorū
qualitate uideret: uirgo christi ad barbarū ait. Hæc Petri apli sacra misteria
sunt. præsume: si audes. de facto tu uideris. Ego q̄ defendere nequeo: cōtēdere
nō audeo. Barbarus uero ad reuerentiā religiōis tiore dei & fide uirginis motus
ad Halaricū hæc p̄ nūtiū retulit: q̄ continuo reportari ad apostoli basilicā uni
uersa: ut erāt: uasa impauit. uirginē: et simulque oēs: q̄ se adiūgerent christiāos:
eodez cū defensione deduci. Ea domus sanctis sedibus lōgo: ut ferunt: & medio

Innocentius p̄p̄ Rauennæ
scat: q̄n p̄ om̄ a cūdy
cōbustū fuit.

N. uaculum sup
uasis auree q̄dy
petri.

iteriectu urbis aberat. Ita q̄ magno spectatō oium disposita p̄ singulos singla. & sup̄ capita lata palā aurea atq̄ argentea uasa portant: exertis undiq̄ ad defensionē gladiis pia pōpa munit. Hymnus deo Romanis barbarisque concinentibus publica canitur. p̄sonat late i excidio urbis salutis tuba. omnesque etiā in abditis latentes inuitat. ac pulsat. Cōcurrūt undiq̄ ad uasa Petri/ uasa christi. plurimi etiā pagani christiāis p̄fessione/ si nō fide/ admiscuntur. & p̄ hoc tamē ad tēpus: quo magis cōfundant: euadūt. Quāto copiosius aggregant Romāi cōfugiētes: tato auidius circūfunduntur barbari defensores. O sacra & ineffabilis diuini iudicii discretio. O sanctū istud & salutarē flumē: qd̄ p̄ arua exortū dū beato alueo i sanctos: sedes tēdit: oberrātes piclitantesque aias i salutis sinū pia rapacitate puexit. O præclara illa christiānæ militiæ tuba: quæ generaliter cunctos dulcissimo ad uitā modulamiē inuitas: quos ad salutē inobedientes nō suscitauit: iexcusabiles reliq̄t ad mortē. Mysteriū hoc: qd̄ in trāfferendis uasis/ dicendis hymnis/ ducēdis populū fuit: tāq̄ magnū cribrū fuisse arbitrō: p̄ qd̄ ex cōgregatiōe ppl̄i Romāi: tāq̄ ex magna massa frumēti p̄ oīa ex uniuerso ābitu ciuitatis latebrarū foramina effluxere grana uiua. siue occasiōe: siue ueritate cōmota oīa: tamē de præsentē salute credētia ex horreo domiciæ præparatiōis accepta sunt. Reliqua uero: uelut stercora: & uelut paleæ ip̄a uel incredulitate: uel iobedientia præiudicata ad exterminiu atq̄ icēdiū remāserūt. Quis hæc p̄pendere plenis miraculis: q̄s prædicār dignis laudibus q̄at? Tertia die barbari: quā ingressi urbē fuerāt: spōtē discedūt: facto qd̄ aliquatā aediū icēdio: s; ne tato qd̄: quantū. dcc. cōditiōis eius āno casus effecerat. Nā: si exhibitā Nerōis ip̄atoris sui sp̄ctaculū i flāmā tōez recēsea: p̄culdubio nulla cōpatione æqpabit scd̄m id: qd̄ excitauerat lasciuiā principis: hoc: qd̄ nūc cōtulit ira uictoris. Neq̄ uero Galloꝝ meminisse i huiusmōi collatiōe debeo: quā cōtinue pene p̄ āni sp̄tiū icēsa urbis attritos cineres possederūt. Et: ne q̄squa forte dubitaret ad correptionē sup̄bæ lasciuiæ: & blaphemæ ciuitatis hostibus fuisse p̄missuz: eodē tempore clarissima urbis loca fulmibus diruta sunt: quæ i flāmā ab hostibus nequerūt. Anno itaq̄ ab urbe cōdita. M. c. lxx. iiii. irruptio urbis p̄ Halaricū facta ē: cuius rei quā recēs mēoria sit: tamen sigs ipsius populi Romani & multitudiez uideat/ & uocē audiat: nihil factuz: sicut et ip̄i fatētur: arbitrabit: nisi aliquātis adhuc existētibus ex icēdio ruinis forte doceatur. In ea irruptiōe Placida Theodosii principis filia: Arcadii & Honorii impatorū: soror: ab Attabulfo Halarici p̄p̄quo capta ē atq̄ i uxore assūpta: quasi eā diuio iudicio: uelut speciale pignus obsidē Roma tradiderit. ita iūcta barbari potentissimi regis cōiugio m̄pto rei publicæ cōmodo fuit. Interea ante bienniū Romæ irruptiōis excitatæ p̄ Stiliconē gentes Halanoꝝ: ut dixi: Sueuoꝝ/ Vandaloz: multaq̄ cū his aliæ Francos p̄terūt. Rhenū transeūt. Gallias inuadunt. directoque ip̄etu Pyreneū usque pueniūt: cuius obice ad tēpus repulsæ p̄ circūiacentes puicias refundūt. His p̄ Gallias bacchantibus apud Britānias Gratiāus inuinceps eiusdē insulæ tyrānus creat. & occiditur. Huius loco Cōstantinus ex

*Melippus in ab urbe condita
Halaricus uerba uirum
est in p̄cedem.*

*Placida Theodosii imp̄is
capta Attabulfo copulata
in matrimoniu*

infima militia ppter solā spē noīs sine merito uirtutis eligit: q̄ cōtinuo: ut iuasit
ip̄iū in Gallias trāsīt. Ibi s̄pe a barbaris incertis foederibus illusus detrimēto ma
gis rei publicæ fuit. Misit uero in Hispanias iudices: quos cū puiciæ obediēter
accepissent: duo fies iuuenes nobiles & locupletes Didymus & Verianianus nō
assumpserē. ne aduersus tyrānū qdē tyrānidē: s̄z impatori iusto aduersus tyrānūz
& barbaros tueri sese patriāq̄ suaz moliti sunt. Quod ip̄o gestæ rei ordie patuit.
Nā tyrānidē nēo: nisi celeriter maturatā secreto inuadit: & publicæ arma: cuius
summa ē: assumpto diademate: ac purpura uideri atē: q̄ sciri. Hi uero pluriō tēpe
seruulos tantū suos ex ppriis præsiidiis colligentes: ac uernacula alentes s̄ptibus:
nec dissim̄lato. pposito absque cuiusquā inq̄etudie ad Pyrenei claustra tēdebāt.
Aduersus hos Cōstantinus Cōstantē filiū suū pdolor ex mōacho cæsare factū
cū barbaris q̄busdā: q̄ quondā in foedus recepti: atq̄ in militiā allecti: Honoriaci
uocabant̄: i Hispanias misit. Hinc apd̄ Hispanias pria mali labes. Nā iterfectis
illis fribus: q̄ tutari priuato præsidio Pyrenei alpes moliebant̄: his barbaris: quasi
in p̄ciū uictoriæ primū prædandi i Palatinis capis licentia data. debic supradicti
mōtis claustrorūq̄ eius cura pmissa ē: imota rusticanorū fideli & utili custodia.
Igit̄ honoriaci ibuti præda & illecti abundantia: quo magis scelus ip̄unitū foret:
atq̄ ip̄sis sceleris plus liceret: pdita Pyrenei custodia: claustrisque patefactis cun
ctas getes: quæ p Gallias uagabant̄: Hispaniarū puinciis imittit. iidēq̄ ip̄i adiu
gūtur. Vbi actis aliq̄diu magnis cruētisq̄ discursibus: post graues res: atq̄ heū
uastatōes: quap̄ ipsos quoq̄ mō poenitet: habita sorte & distributa usque ad nūc
possessioē cōsistūt. Multa nūc mihi de huiusmodi rebus facultas loq̄ndi foret: si
nō scd̄m ocs hoies apud uniuscuiusq̄ mētē cōsciētia secreta loq̄ret̄. Irruptæ sunt
Hispaia. cædes uastatiōesque passæ sunt. nihil qdē nouū. Hoc eni nūc p bienniū
illud: quo hostil̄ gladius seuit: sustinere a barbaris: qd̄ p. cc. quōdā ānos passæ
fuerant a Romanis: qd̄ ēt sub impatore Galeno p ānos pp̄modū. xii. Germa
nis euerrentibus excepūt. Verū tamen qs nō se: q̄ suis/ suorūq̄ aētūū/ uel ēt cogita
tionūz cōsciūs iudicia dei metuit/ iuste oia passūz: ul̄ ēt parua sustinuisse fateat̄:
aut qs se nō itelligit/ deūq̄ nō metuit: quo mō nō iuste ista. & qdē parua sustinu
it! Quæ cū ita sint: illud tantū clementia dei eadē pietate: qua dudūz prædixerat/
pcurauit: ut scd̄z eugl̄m suū: quo incessabiliter cōmonebat: cū uos p̄secuti fuerit
in una ciuitate/ fugite i aliā: q̄sque egrediēs: quo abire uellet: ip̄sis barbaris merce
nariis mistris/ ac defensoribus uteret. Hoc tūc ip̄si ultro offerebāt. Et q̄ auferre
oia iterfectis oibus poterāt: particulā stipēdii ob mercedē seruitii sui & trāsuecti
oneris flagitabāt. & hoc qdē a plurimis factū ē. Qui aut̄ nō crediderūt euāgelio
dei/ quasi cōtumaces: ul̄ si ēt nō audierūt/ dupliciter cōtumaces/ nō dederūt locū
iræ: iuste supueniente ira cōprehēnsi & oppressi sunt. Quāq̄ & post hoc quoque
cōtinuo barbari execrati gladios suos ad aratra cōuersi sunt. residuosq̄ Romanos:
ut socios mō/ & amicos fouēt: ut iueniant̄ iā inter eos qdā Romani: q̄ malit iter
barbaros paupez libertatē: quā inter Romanos tributariā solitudiez sustinere:

quāq; si ob hoc solū barbari Romāis finibus imissi foret: qđ uulgo p orientē & occidentē eccļiæ christi Hūnis/Sueuis/Vuāda/ & Burgundiōibus; diuersisq; innūeris credentiū pplis replent: laudanda & attollēda misericordia dei uiderēt: qđoq; dē & si cū labefactiōe nrī tātæ gentes agnitōez ueritatis accipient: quā iuēit utiq; nisi hac occasiōe nō possent. Quid enī dāni ē christiano ad uitā æternā inbiāti huic sc̄po quolibz tēpore; & quoquo pacto abstrahi: qđ aut̄ lucri ē pagano i medio christiāoz; aduersus fidē obdurato: si paulo diutius diez p̄trabat q̄ndoq; morituro: cui des̄pata cōuersiō ē? Et qā ieffabilia sunt iudicia dei: quæ nec scire oia: nec explicare: quæ scimus: possumus: breuiter expresseri correctiōne iudicis dei: quoquo pacto accidat: iuste sustinerē: q̄ sciūt: iuste sustinere: q̄ nesciūt. Anno ab urbe cōdita .M.c.lxx.v. Honorius ip̄ator uidēs tot oppositis tyrānis nihil ad uersuz barbaros agi posses: ipsos prius tyrānos deleri iubz. Cōstātio comiti huius summa belli cōmissa ē. Sensit tūc demū res. p. & quā utilitatē i Romāo tādē duce recepit. & quā eatenus p̄niciez p̄ longa tempora barbaris comitibus subiecta tolerarit.

Honorius rē publicā Cōstantio cōmittit. & extincti sunt omnes tyranni.
 Ḡr Cōstātius comes i galliā cū exercitu p̄uectus Cōstātiniū ip̄atorē apđ Arelatū ciuitatē clausit. cepit. & occidit. Iā hic: ut de cathalago tyrānoz; quābreuissime loqr: Cōstantē filiū Cōstantini Gerōtius com̄s suus uir nequā magis: quā p̄bus apud Viennaz interfecit. atq; in eius locum Maximū quendā substituit. Ipse uero Gerōtius a suis militibus occisus ē. Maximus exutus purpura: des̄titutusque a militibus Gallicanis: q; i Aphricā traiecti: deide in Italiā reuocati sunt: nūc inter barbaros in Hispania egēs exulat. Iouinus postea uir Galliaz nobilissimus in tyrānidē mox ut assurrexit: cecidit. Sebastianus fr̄ eiusde; hoc solū: ut tyrannus moreret: elegit: nā cōtinuo: ut ē creatus: occisus ē. Quid de ifelicissimo Attalo loquar: cui occidi iter tyrānos honor & mori lucrū fuit? In hoc balaricus ip̄ator factō/interfecto/refecto/ac d̄fecto: citiusq; his oibus actis pene: q̄ diētis minimū risit. & ludū spectauit impii. Nec mirz si iure hac pōpa miser lusū ē: cuius ille umbratiū cōsul Tertulus ausus ē in curia dicerē. loquar uobis patres cōscripti cōsul & pōtifex: quoz; alterz spo/spans ab eo: qui nō habebat spez. & maledictus utiq;: q; spez suā posuerat in hoie. Attalus itaq; tanquā inane ip̄ii simulacrū cū Gotis usque ad Hispanias portatus est: unde discedens nauis: incerta moliens in mari captus. & ad Cōstantiū comitē deductus. deide imp̄atori Honorio exhibitus. trūcata manu uitæ relictus est. Heraclianus interea Aphricæ comes missus: cū idez Attalus ūbrā gestaret ip̄ii: Aphricā strenue ad uersuz iudices ab eo missos tutatus cōsulatū assēcutus ē: quo elatus sup̄cilio Sabiniū domesticū suū uirz ingenio callidū/industriaq; solertez; & sapientez; noīanduz; si ai uires tranquillis studiis accōmodauisset: genēz; allegit: cū quo quorūdā piculoz; suspiciones dū patit: fecit. atq; aliquandiu Aphricana annona extra ordinem detenta ipse tandēz; cū imensa certe tēpotibus nr̄is satis incredibili classe nauium

Romā contendit. Nā habuisse tunc. iiii. M. lxx. naues dicit: quem nūq̄ ne apud Xerxen qdē præclarū illū Persarū regē: nec Alexādrū Magnū: uel quendā aliū regū fuisse historiarū ferunt. Is simul ut cum agmine militū ad urbem p̄gens litore egressus est: hoc cursū comitis Marini territus: & i fugā uersus: arrepta nauī solus Carthaginē rediit. atq̄ ibi cōtinuo militari manu interfectus est. Sabinus gener eius Cōstātinopoli fugit: uide post aliquatū tēporis retractus / exilioq̄ dānatus ē. Hūc oēz cathalogū: ut dixi: uel manifestorū tyrānorū: uel inobedientiū ducū optiā Honorius ipator religiōe & felicitate meruit: merito sane q̄a i his diebus præcipiente Honorio & adiuuante Cōstātio pax & unitas p̄ uniuersas Apbriā ecclīæ catholicæ reddita ē. & corpus christi: qd̄ nos sumus: grata discessiōe sanātū est: iposita executiōe sancti præcepti Marcellino tribūo uiro i primis prudenti & industrio: oīuzq̄ bonorū studioz appetētissimo: quē Marinus comes apd̄ Carthaginez. incertū. zelo stimulatus: an auro corruptus: occidit: q̄ cōtinuo reuocatus ex Apbriā factusque priuatus uel ad poenā uel ad poenitentia cōscientiæ suæ dimissus ē. Anno ab urbe cōdita. M. c. lx. viii. Cōstātius comes apud Arelatū Galliarū urbē cōsistens magna reꝝ gerendarū industriā Gotos a Narbona expulit. atque abire i Hispaniā coegit: interdicto præcipue atq̄ intercluso oī conatu nauium & p̄grinorū usu cōmerciōz. Gotorū tūc pp̄lis Attabulfus rex præerat: q̄ post irruptionē urbis ac mortē Halarici Placidia: ut dixi: captiua: sorore ipatoris i uxore assumpta: Halarico i regnū successerat. Is: ut supra auditū atq̄ ultio exitu eius p̄batū ē: satis studiose sectator pacis: militare fideliter Honorio ipatori: ac p̄ defendenda Romana re publica ipedere uires Gotorū uires præoptauit. Nā ego quoq̄ ip̄e uirū quedā Narbonensēz illustris sub Theodosio militiæ: et religiosuz prudenteq̄ & grauē apd̄ Bethleē oppidū Palæstinae beatissimo Hieronymo p̄bytero referēte audiui: se familiarissimū Attabulfo apud Narbonā fuisse. ac de eo sape sub testificatiōe didicisse: qd̄ ille cū eēt aio: uiribus / ingenioq̄ nimius: referre solitus eēt: se in primis ardentē inbiasse: ut oblitterato Romāno noīe Romanū oē soluz Gotorū ipiuz & faceret: & uocaz. eētq̄: ut uulgariter loquat: Gotia: qd̄ Romania fuisse. fieret nūc Attabulfus: qd̄ quōdā Cæsar Augustus. At: ubi m̄pta experientia p̄bauisset: neq̄ Gotos ullo mō parere legibus posse p̄pter effrenatā barbariē: neq̄ rei publicæ iterdici leges oportere: sine q̄bus res publica nō ē res publica: elegisse se saltē: ut gloriā sibi de restituendo in integrū augendoq̄ Romano noīe Gotorū uiribus quæreret. haberetq̄ apud posteros Romanæ restitutōis auctor: postq̄ eē nō poterat imutator. Ob hoc abstinē a bello. ob hoc ibiare paci nitebat: præcipue Placidia uxoris suæ: foeminae sane igenio acerrimæ & religiōe satis p̄batæ ad oīa bonarū ordinationū opa p̄suasu & cōsilio tēpatus. Cūq̄ eidem paci petendæ atq̄ offerendæ studiosissime insisteret apud Barcionē Hispaniarū urbez dolo suorū: ut fert: occisus ē. Post hūc Segericus rex a Gotis creatus cuz itidez iudicio dei ad pacem p̄nus eēt: nihilo minus a suis interfectus ē. Deinde Vallia successit in regnuz: ad hoc electus a Gotis: ut pacez infringeret: ad hoc ordiatus

adeo: ut pacē cōfirmaret. Hic igit̄ territus maxie iudicio dei: q̄a cū magna supi
 ore abhinc āno Gotorū manus instructa armis nauigiisque transire in Apbriaz
 moliret: i. xii. M. passuū Gaditāi freti tēpestare correpta miserabili exitu pierat:
 meor̄ et̄ illius acceptæ sub Halarico cladis: cū Goti in Siciliā transire conati in
 cōspectu suorū miserabiliter arrepti & demersi sunt: pacē optimā cū Honorio ip
 atore datis lectissimis obsidibus pepigit. Placidia ipatoris sororē honorifice apd̄
 se honesteq̄ habitā fr̄i reddidit. Romanæ securitati piculū suū obtulit: ut aduer
 suz cæteras gētes: quæ p̄ Hispāias cōsedissent: sibi pugnaret: & Romanis uicerz:
 quibus & Halarorū cæteri/ Vualorū Sueuorūq̄ reges eodē nobiscum placito de/
 specti forent: mandātes ipatori Honorio. Tu cū oibus pacē habe. oiuq̄ obsides
 accipe. nos nobiscū cōfligimus. nobis pimus. tibi uincimus. immortal̄ uero q̄stus
 erit rei publicæ tuæ: si utriq̄ peamus. Quis hæc crederet. nisi res doceret. Itaque
 nūc quotidie apd̄ Hispāias geri bella gētū & agi strages ex alterutro barbarorū
 crebris certisque nūtiis discimus. præcipue Valliā Gotorū regē insistere patrādæ
 paci ferūt. Ex quo utcūq̄ cōcesseri: ut licēter christiana tēpora rep̄bedāt: siq̄d
 a cōditiōe mūdi usque ad nūc simili factū felicitate doceat. Manifestauimus: ut
 arbitror: atque ostēdimus nō magis uerbo pene: quā digito inūera bella sopita:
 pluriōs extinctos tyrānos: cōp̄sas/ cōagustatasque/ addictas/ exinanitasque imanissi
 mas gētes minimo sanguine nullo certamie/ ac pene sine cæde. Sup̄e: ut obtrecta
 tores nros molitionū suorū poeniteat: ueritatiq̄ erubescāt. Deū uerū & solū: q̄ pōt
 oia: credāt. timeāt. diligat. seq̄nt: cuius oia & quæ mala putat: bona eē didicerūt.
 Explicui adiuuante christo scd̄z tuū præceptuz beatissime pater Augustine ab
 initio mūdi usque ipræsente die: hoc ē p̄ ānos. y. M. dc. xviii. punitiōes/ & cupi/
 ditates hoīuz peccatorū/ cōflictationes sæculi/ & iudicia dei: q̄ breuissime & quaz
 simplicissime potui: christianis tamē tēporibus p̄pter præsentē magis christi
 grāz ab illa incredulitatis cōfusiōe discretis. Ita iam ego certo & solo: quē cōcu/
 piscere debui: obedientiæ meæ fructu fruor. de q̄litate aut̄ opusculorū tu uideris:
 q̄ præcepisti: tibi adiudicanda: si edas: per te iudicata: si deleas.

Bartholomeus paiellus/ eques Vicentinus in. P. Orosium.

Vt ipse titulus margine in primo docet:
 Orosio nomen mihi est.
 Librariorum quicquid erroris fuit:
 Exemit Aeneas mihi.
 Meq̄ imprimendum tradidit non alteri
 Hermanne: q̄ soli tibi.
 Hermanne nomen huius artis/ & decus:
 Tuq̄ laus Colonia.
 Quod si situm orbis: sique nostra ad tempora
 Ab orbis ipsa origine
 Quisq̄ tumultus bellaq̄ & cædes uelit
 Cladesq̄ nosse: me legat.

Rare No. Circa 1475

Inc.
1464

Jeph

6

50122

